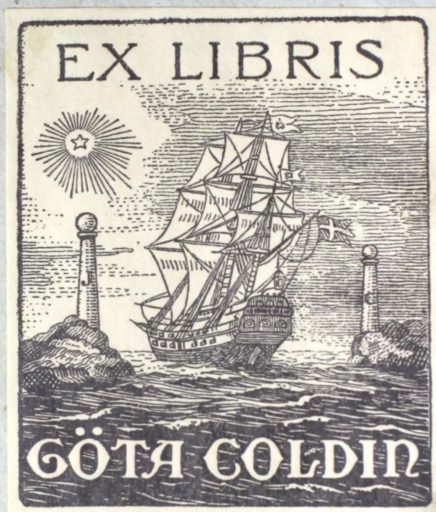
Dupl.

Vol 2 (of 2)

YTTERLIGARE BREF

OM

MAROCO

M. M.

YTTERLIGARE BREF

OM

MAROCO,

SAMT TILL EN DEL

OM

SPANJEN OCH PORTUGAL;

AF

OL. AGRELL.

Omnis et historiæ per ludum consonet ordo.

VIRGIL.

STOCKHOLM, 1807.
Tryckte hos C. F. MARQUARD.

Ett företal framför en bok är såsom helsningen i ett sällskap af den inkommande: en fortsättning af mina bref om Maroco, med anmärkningar öfver en del af Spanjen och Portugal fordrar då några ord till Allmänheten; men någon vill veta, hvarföre jag först efter några års hemkomst ifrån mitt utrikes vistande, hälsar mina Landsmän med dessa redan gamla bref. Jag har i ett inträde till min öfversättning af Antenors resor i Grekland och Asien m. m. *nämt, att mina små anteckningar öfver hvad jag i främmande länder sett, råkade från Algier* 1802, *taga en annan väg till Fäderneslandet än jag sjelf — och får nu berätta, att de icke förrän om hösten* 1806, *kommo mig ifrån Gibraltar till handa. Någon tid har sedan fordrats för att, i sammanhang med de bref jag hos mina hemmavarande Correspondenter samlat, bringa det ena och andra i ett slags ordning. Jag ser likväl förut, att några*

gra strödda underrättelser icke denna gång kunna hämta något behag af nyheten, såsom mina förra bref om Maroco, hvilka öppnade ett okändt fält, som ehuru mera obehagligt än förnöjande, kunde med en nyfikenhetens blick öfverfaras. Nu har jag intet nytt att anföra om Maroco, än mindre om Spanjen och Portugal, sedan vi om dessa senare länder, så väl af Svenske resande som af öfversättningar hämtat de mest interessanta underrättelser. Hvar och en likväl har mer eller mindre den erfarenhet, att man ogerna afslår en väns begäran — och flere ha önskat läsa en fortsättning af mina utländska bref. De följa . . . . skylle den Läsare sig sjelf, som kunnat bättre använda något af den dyrbara tiden och den begärliga penningen.

Rättelser:

Sid. 118	*rad.* 21	*står:*	brui	*läs:*	bruit.
— 128	4 nedifr.	—	bara	—	bära.
— 133	— 13	—	sub	—	in.
— 187	— 17	—	luftkula	—	eldkula.
— 295	— 2	—	respas	—	respass.
— 104	— 18	—	vanter	—	vanten.

YTTERLIGARE

BREF OM MAROCO. m. m.

Qvid novi ex Africa?

Första Brefvet.

Tangier d. 18 Nov. 1795.

Hvad nytt ifrån Africa . . . är en gammal fråga som jag på gamla vänners begäran, nu andra gången får nöjet besvara. Men nyheterna torde hädanefter, såsom under mitt förra vistande i Maroco, bli mera sorgliga och förvånande än förnöjande. Då det likväl ej beror af mig att omskapa de barbariska händelsernas natur och gång, måste jag berätta dem sådana de förete sig. Hvad mig angår, äro intrycket och fasan äfven af den grymaste händelse redan vid berättandet deraf, förminskade, och Läsaren, mer eller mindre aflägsen ifrån scenen, ömar väl för den olycklige, men med känslan af egen säkerhet, som ger en viss njutning. Jag kan på intet annat sätt förklara den åstundan så väl mitt gamla Africanska sällskap som andra bekanta och vänner behagat yttra, att få läsa en fortsättning af mina Marocanska anecdoter. Måtte känslan af deras borgerliga lugn och de-

ras husliga frihet, lifvets njutande ibland ungdoms-vänner och anhörige — Måtte dessa lyckans skänker lifligt uppfylla deras sinnen, och de skola vänskapsfullt deltaga i mina vidare öden, och med ett visst nöje emottaga denna fortsättning af barbariska nyheter, blandade med hvardags småhändelser, som utan att för Läsaren äga ett egentligt värde, äro för mig såsom en vederqvickande fläckt i den brända öknen.

Si tantus amor nostros cognoscere casus
Incipiam. - - - - - - - - -

Uti Juni 1795 var en Kongl. örlogs fregatt färdig att med Ambassadör och vanliga presenter, ifrån Carlskrona afgå till Tangier; och det var Herr Öfv. Löjtn. och Ridd. Lagerstråle i nåder uppdragit att lyckönska Soleyman till ett stadgadt envälde öfver samtliga Marocos länder. H:r Gen. Ag. Wyk hade erhållit högvederbörligt tillstånd, efter några och 20 års oafbrutit vistande derstädes, att på ett års tid återgå till Fäderneslandet och göra hemresan med denna fregatt, hvarjemte Kongl. Maj:t nådigst behagat förordna mig att emedlertid förestå det Marocanska Consulatet. Nu var jag till en början bättre nöjd med mitt Mohammedanska öde än någonsin tillförene, och jag skyndade ifrån Stockholm att vara Thetis i sundet

det till mötes. Sedan Ambassaden fått i Helsingborg den nåden uppvakta Konungen och Regenten, och efter 14 roliga dagars tillbringande, än på Skånes än på Selands frodiga och blomstrande kuster, innan Thetis fått alla sina behof uppfyllde, lemnade vi det skeppsrika och vackra Öresund med frisk vind, d. 29 Juni. Snart gingo Sverges, Dannemarks och Norriges kuster ur ögnasigte. Lefnaden om bord var i ett muntert och artigt sällskap, ganska rolig. Vår Thetis, ännu i sin bästa ålder, tycktes dagligen fira hugkomsten af sitt bröllop med Pelée. En Kongl. Ambassad uppfyller i min tanke ganska väl Olympens plats; glada Nereider omgåfvo henne på alla sidor; lätta Zefirer lekte i hennes snöhvita tunik och i alla hennes prydnader. Tvedrägten var ej buden att deltaga i sällskapets nöjen, och dess äpple kunde så mycket mindre kastas ibland oss, som Olympens gudinnor nu hörde blott till inbillningen, der hvar och en i all tysthet dyrkade sin Venus såsom den vackraste. Men en så angenäm lefnad kunde ej räcka länge, ty ju fortare man seglar, desto förr kommer man fram, enligt ett af Neptuns första axiomer. Ifrån kanalen emellan Frankrike och England, voro vi inom få dagar under Portugals och Spanjens vallar, och hade d. 20 Juli, bittida om morgonen, det Marocanska Atlas i ögnasigte.

Vi nalkades Tangier-bay och voro otålige att få se Svenska flaggan svaja inom stadens murar. Vår önskan uppfylldes, så fort Thetis der blef synlig, och till vår så mycket större glädje, som vi fruktat ett fredsbrott, hvarmed Soleyman länge hotat. Men under dessa fägnande preliminärer, upptäckte man i Tangier-bay, 3:ne stora och tunglastade fartyg, som alldeles aftacklade, syntes under denna vackraste årstid ligga i vinterqvarter. Ett vandt öga såg genast af byggnadssättet, att fartygen voro Svenske, och några Maurer tycktes i ett ostördt lugn der vara kölherrar. Herr Wyk kom till oss om bord, bekräftade freden, och sjelf anviste Thetis ett godt ankarställe, tätt vid de aftacklade fartygen. Ännu hade han ej fulländat berättelsen om dessas Mohammedanska öde, då Svenska flaggan på dem hissades, och Thetis såg sig i hast omgifven af oväntade halfsystrar. De hade såsom underpant för uteblifna presenter blifvit uppbragte och voro på andra månaden qvarhållne. Guvernören Muley Taib, Kejsarens broder, som är en fullkomlig Stor-Vizir, hade förklarat att, om Svenska beskickningen icke inom en månad ifrån då varande datum inträffade, skulle dessa och alla tilluppbringande fartyg anses för goda priser. Men H:r Wyk hade ifrån denna dom apellerat till Sultan sjelf, som ifrån samma dag gaf 4 månaders tid

för att afvagta Ambassaden. Den första månaden gick till slut dagen efter Thetis ankomst; den öfriga nådetiden kom således ej i fråga. Manskapet hade genast efter uppbringningen blifvit inrymt på kastellet, i stora hvalf eller magaziner ofvan jord, vid ett öppet men instängdt gårdsrum, der de njöto en instängd frihet med god luft. De hade halm att ligga på och en viss dagspenning, som under H:r Wyks öfverinseende var tillräcklig för deras utkomst. Guvernören lät anvisa dem arbete i kastellets trägårdar, men blott såsom ett tidsfördrif och för hälsans skull. Capitenerna hade första natten delat manskapets nattläger, men öfverlemnades följande dagen åt Consuln, och njöto fullkomlig frihet. Ett par matroser hade blifvit lemnade på hvarje fartyg såsom vittnen, att inga luckor skulle uppbrytas eller det minsta der förstöras: ett förfarande som länder en ohöfsad styrelse till beröm.

Samma afton, d. 21 Juli, efter alla behöriga saluter, gick General-Consuln i land; två Officerare och jag voro följaktige. Han anmälte hos Guvernören den nyss ankomne Ambassadörens hälsning och hans anhållan om fångarnas och fartygens frigifvande, om ett fullkomligt *status quo*, att tala i diplomatisk styl, innan han kunde bege sig i land. Detta vilkor blef genast uppfylldt: en slags Adjutant med befallning derom följde oss

till fångarna, som med förnyade *hurra* emottogo detta evangelium, hvilket likväl ej kunde bli lefvande och verksamt förrän följande morgonen. Med lifligt deltagande i deras glädje, följde vi vår ledare till Svenska huset, och emottogos på det vänligaste. Kort derefter förde han oss derifrån några steg utom stadsmuren i sin trägård, som rik på naturens skönheter, intog våra sjövanda sinnen med de ljufvaste känslor. Luften som der mötte oss, var ren såsom den fläckt, hvilken i begynnelsen sväfvade öfver vattnet, lätt blandad med paradisets balsamiska ångor. Mogna drufvor plockades öfver våra hufvuden, då några Evas döttrar under lek och joller försvunno emellan sorlande vattuledningar, i en skuggrik löfsal. Der förnyade jag gammal bekantskap med det fruntimmer som år 1789 i Gibraltar, med sin musikaliska talang gjorde mig den dystra klippan genast intressant: Miss Maxvell var nu gift med Engelska General-Consuln Matra. Der igenkände jag en älskvärd slägting till Svenska Agenten M:r Anderson i Gibraltar, Miss Alcorn, i hvars sällskap jag år 1791 tillbragt roliga stunder, och som nu var gift med Holländska General-Consuln Blount. Der presenterades jag för Danska General-Consuln Olsen och dess fru, hvilka med en lätt, vänlig och okonstlad hälsning på ett hemkändt språk, genast förkortade främmand-

mandskapet. Jemte dessa, råkades åtskilliga Franska familjer, som krig, oroligheter och dyr tid i Spanjen tvungit söka motsatsen i Barbariet. Allt detta lofvade mig en mycket angenämare lefnad i Tangier än jag fordom kunnat föreställa mig, då Gabinias lampa, hennes multnade ben, krukor och tårflaskor, voro snart sagt det enda som interesserade mig. Men Gabinias vålnad skall ej förebrå mig otacksamhet: omgifven af lefvande Gabinier, glömde jag ej den uppgräfdas förra hviloställe, som jag igenkände och helgade med en känslofull erinran. En fogel söng öfver hennes grift, och jag ville berätta honom, att Gabinias namn och qvarlefvor förvarades af en Nordisk AUGUSTUS, som önskade att i Sverge upplifva de gamla Romares dygder, tapperhet och ära. I Svenska huset råkades slutligen en alldeles Svensk familj, H:r Wyks syster, dess systerdotter och en Svensk piga. De fägnade sig på Svenska öfver vår ankomst, och jag såg Svenska colonien i ett blomstrande tillstånd. Vi som passerade natten i land, tyckte oss ha sofvit på idel rosor.

Följande morgon ställdes våra sjömän alldeles på fri fot, och de skyndade hvar och en om bord på sitt fartyg, att göra det färdigt till afségling. Guvernören lofvade full ersättning för den skada, de i tåg, segel, m. m. kunnat lida, och besättningarna i allmän-

mänhet tillsades uppgifva, om något af deras enskilta saknades, hvilket skulle bli dem godtgjordt. Man var likväl icke så nogräknad i skadestånds-frågan, då manskapet i allmänhet var nöjdt att för så godt köp slippa ur ett befaradt slafveri. Ett och annat ankartåg hade blifvit skamfilat, och ersattes ifrån det Kejserliga förrådet. Föga afseende gjordes på några saknade klädespersedlar i en matroses gardrob; Ett fartyg är såsom en Stat, der enskildt interesse måste ge vika för det allmänna. Ett par Venetianska fartyg voro likaledes för uteblifna presenter uppbragte; de sågo nu sina förra olycksbröder frigifne och togo deraf förhoppning om en snar förlossning äfven för dem.

Samma dag, d. 21 Juli, som preliminär-vilkoret var uppfylldt, gick Ambassadören Lagerstråle med vanliga högtidligheter i land. Tvenne Officerare, Löjtnanterna Brelin och Baron Klinckowström, blefvo såsom Cavaljerer qvar, jemte en Fältskär, en Underofficer och några man, för hälsans och presenternas räkning. Fregatt-Chefen Capiten Améen och öfrige Officerare deltogo i alla lustbarheter och nöjen, som i staden anställdes för vår Ambassadör. Under tiden ankom Soleymans befallning till Guvernören, att på bästa sätt se Svenska Ambassadören till godo, som inviterades att sjöleds på sin

fre-

fregatt, sedan alla gröfre presenter blifvit i Tangier aflastade, bege sig till Rabat, der Kejsaren önskade emottaga honom. Ehuru erkänd Sultan i Marocos rike, var han ännu icke i rolig besittning af alla dess delar. Araber och bergsboar hade väl af tvång och vana antagit ett öfverherrskap; men sjelfve herrar i sina tält, plundrade de hvarandra och i synnerhet 3:dje man, som ödet kastade i deras väg. Således hade en tillräcklig betäckning för Svenska presenterna till äfventyrs fordrat ett större antal ryttare, än man i trakterna af Tangier eller Rabat kunnat umbära, der blott en öfverlägsen styrka höll det ostadiga folket i tygeln. I alla fall ansågos presenterna i säkrare förvar på fregatten, och transporten till sjöss kostade Sultan mindre än landvägen. En *Bassador Swid* på ett stort krigsskepp blefve dessutom mer dundrande än en vanlig escort, och skulle ur ryktets basun gifva genljud ifrån alla berg, och långt in i landet förkunna Soleymans ära och anseende hos de Christne.

Under en lätt ostlig vind seglade Thetis d. 6 Aug. ifrån Tangier. De västra kusterna följdes, som utan att vara uppodlade eller fruktbärande, omväxla med berg, kullar och dalar, der några spridda kojor och glesa palmträd syntes och försvunno. I förbigående sågo vi städerna, Arzila, Larache, Mamora, Salé, och ankrade d. 11 påföljande

de vid Rabat. En båt med en Hofkavaljer och Hamnkaptenen inställde sig genast om bord; den förre med vänliga hälsningar ifrån Soleyman till Ambassadören; den senare med erbjudande af fartyg till presenternas förande i land. Men dennes fartyg var så lastadt med pojkar och andra gapande varelser, att knapt en apa kunnat öka denna folknummer. En stor del af dem, i ett ögnablick afklädde, kastade sig i sjön, och simmande kring fregatten och klättrande sig upp för relingen, utmärkte lika mycken vighet som nyfikenhet.

Följande dagen begaf sig Ambassadören med alla å ömse sidor vanliga hedersbevisningar i land, och blef af stadens Guvernör med flere, ledsagad till ett utsedt hus, som med möbler ifrån Thetis var redan beboeligt. M:r Mure, som år 1791 visade så mycken vänskap åt då varande Ambassadören, Öfversten m. m. Rosenstein, var vid detta tillfälle ej mindre förekommande. En Engelsmån, M:r Simpson ifrån Gibraltar som jag i mina förra bref om Maroco omtalt, var äfven i Rabat, och såsom Americansk Gen. Consul negotierade med denna Africanska Sultan. Sedan presenterna blifvit landsatte, som i anseende till svåra bränningar på den så kallade *barren*, förrättades med Mauriska fartyg, seglade Capiten Améen d. 15 derpåföljande tillbaka och vidare in i medelhafvet.

Tvän-

Tvänne dagar derefter, lemnade Soleyman företräde. Ambassaden begaf sig till häst ett litet stycke väg utom stadsmuren till Soleymans läger, der han med förnyade *bono Swid*, *bono Bassador*, betygade sin fägnad öfver presenternas ankomst. Soleymans trupper, omkring 6000 man, voro såsom man sade, under vapen, men tycktes utgöra blott en blandad folkmassa. Sjelf satt han till häst, omgifven af sina Kaider, der presenterna, hvarmed flera mulor varit lastade, nedlades för hans ansigte. Han behagade derpå vända sig till Ambassadören med det yttrande, att han, såsom dess högsalige H:r Fader, ville lefva i god sämja och vänskap med Sultan *Swid*, och hade i dess Faders hof, alltid hört mycket godt talas om de Svenske. — Och med dessa korta och goda ord var audiencen slutad.

Jag var flat på Soleymans vägnar, att han så kort expedierade ett Sändebud, som så långväga ifrån och med så stor kostnad kommit, men knapt fått se Sultans mustacher. Sedan han väl hunnit öfverse sina erhållna skänker, bröt han följande dagen upp med sin krigshär till Meknes, der hans närvaro behöfdes: öfverlåtandes åt sin Minister, att bevaka sitt intresse med Sverge. Ovan vid utländska beskickningar, och ifrån en alldeles enskild lefnad, kallad att beherrska ett vidlyftigt rike, att förena stri-

di-

diga interessen, äger Soleyman ej den kunskap, värdighet eller stadga, som hans höga bestämmelse fordrar; men lika ovan vid rikdom och öfverflöd, var han nöjd med det han fick, utan att deraf förkasta en del eller såsom hans företrädare, begära utbyte emot contanter. Han tycktes hysa ett fredsamt sinne, böjdt till rättvisa och husliga yrken, och med dessa egenskaper skall han göra sitt folk lyckligt, och bereda sig ett större namn och en säkrare inkomst, än med grymhet, krig och ströfverier.

Ordning och säkerhet voro ännu efter en flerårig anarki, äfven omkring Soleymans residens så litet stadgade, att vi ej vågade företaga de kortaste promenader utom staden; man lopp fara att plundras under dess murar. I södra orterna hade Muley Ischem lemnat sin helgedom: och då Soleyman, såsom fordom Elyazid, tid efter annan uppskjutit att infinna sig i den gamla hufvudstaden, der folket var vandt och önskade att se sin antagne Sultan; ville Ischem på fältet försöka lyckans skiften emot sin broder och herre. Begge dessa bröders anhängare stötte i handgemäng, ett par dagsresor ifrån Rabat, der Soleymans, blefvo slagne på flykten. Dennes parti förminskades utan att Ischems tillväxte. Vissa trakter undandrogo sig den enes och andres välde, under anförande af en Kaid Ben-Azar, som li-

listig och djärf, underhöll ett slags interregnum, och såg sig sjelf bäst till godo.

Vår Ambassadör hade efter audiencen flera samtal med Ministern Mohammed Ben-Othman, som fått sin Herres befallning att ej ingå i frågan om en treårig beskickning, såsom Elyazid år 1791 afslutat med Sverge. "Den Ambassad, sade han, som tillfölje deraf, bordt år 1794 ankomma till Maroco, hade inställt sig ett helt år senare, och för att således komma i den gamla räkningen igen, borde nästkommande beskickning infinna sig inom 2:ne år, hvarefter den åter skulle få räknas efter hvart 3:dje år." Ben-Othman räsonnerade för sin sak alldeles riktigt, och vågade ej ge hopp om förändring deri; men utan att misströsta om ett godt slut i denna beräknings och beskicknings-fråga, skyndadeAmbassadören ifrån Rabat, der han i 14 dagar legat så godt som i civil arrest. Herrarna Mure och Simpson voro de ende som gjorde ett litet ombyte i vårt dageliga ett och samma. Den vanligen omättliga hofstaten oroade oss föga med begär och fordringar, väl vetande att ingen ting, icke en gång en simpel bondhäst, än mindre en Kejserlig hingst med börd och anor, blifvit Ambassadören förärad. Vi gingo d. 26, om bord på ett öppet Portugisikt fartyg, der M:r Simpson gjorde oss sällskap. Under en påkommen stiltie framför

La-

Larache, besökte vi den staden och dess allmänna platsar. En oväntad komet med lång svans väcker i diverse observatorier, ej ett lärdare fjäsk, än vår ankomst gjorde uppståndelse i alla frukt-bodar, der drufvor, meloner m. m. glupskt förtärdes, och till utskeppning uppköptes. Stadens hela dagsförråd deraf strök med i få ögnablick: och innan dess öfriga grosshandlare hunnit öppna sina skåp med krydder och småsaker, voro de resande om bord igen på sina lätta slupar och med redan halftömda korgar nalkades den stora lastdragaren. En sträng ostlig vind hade vid Cap Spartel i Hercules sund, så när drifvit oss ut i öppna hafvet, då vår säkraste räddning blifvit att med Americanska General-Consuln styra till de förenade Staternas land. Några segel sletos sönder, och vi lupo ny fara att i brist på tillräcklig barlast, gå i qvaf; men med några Maurer om bord, segrade vi under Mauriska vallen öfver hafvets svall, och emottogos med uppriktig glädje af våra Christna medbröder i Tangier, d. 1 Sept.

Ett rykte, att Sultan Soleyman vandrat till de dödas rike, hade der under vår frånvaro utbredt sig, men af en officiel kurir till Guvernören blifvit genast motsagdt; likväl kunde samma rykte, utspridt ibland bergsboarne, ej så lätt vederläggas, der tygellösheten följde intrycket af första berät-

tel-

telsen i spåret, och plundrings-andan vid ett så stort dödsfall, redan vaknat. Osanningen kunde väl snart uppdagas, men ordningen ej lika hastigt återställas. Stora flockar af obändiga rofdjur i menniskohamn rusade ned ifrån bergen, men hunno ej mer än att sprida fasa, död eller flykt ibland hjordarna på slättmarken och deras värnlösa ledare, innan Muley Taib drog ut emot de upproriske, skingrade och dref dem upp i bergen tillbaka. Han återvände till sitt residens Tangier med ett rikt byte och 3:ne hufvuden, som upphängde öfver stadsporten, bevittnade rättvisans triumf. De segrande hade likväl lidit någon förlust i slagne och sårade. Krigets slut förkunnades ifrån stadens murar med 15 kanonskott, hvilka återskallade ifrån bergen, hvarefter allt blef tyst och stilla.

Dessa oroligheter hade likväl ej stört våra nöjen i och omkring Tangier. Obeväpnade, med hustrur och barn, kanske under escort för syn skull, af en Consularisk hus-ryttare, gjorde vi ständiga resor i stadens granskap. *Mount Misery* innehades af Danska Consuln Clasens efterträdare, Herr Olsen, en mångkunnig, glad och lätt umgängesman. Allt var der förändradt och förskönadt, utom namnet, som med en älskvärd värdinna, en hygglig, ung familj och ett godt bord, gjorde en besynnerlig contrast.

trast. Små roliga partier tillställdes flera gånger i veckan, der en Dansk, en Svensk, en Engelsk eller en Holländsk värdinna, var vexelvis dagens gudinna; och hvad som än mera höjde dessa högtider, var den lyckliga harmoni, som rådde emellan dessa damer ifrån olika landsändar, med lika anspråk. De ogifta Consulerna voro ej heller lottlösa, om jag får så uttrycka mig. Den Spanske, Don Antonio Salmon, som är, i biblisk styl, en väldig jägare, tillställde en dag en villsvins jagt, som för Ambassadören var både ny och rolig. Christne och Maurer, till ett antal af 40 personer, voro sysselsatte, dels att i den buskiga trakten uppjaga villsvinen, dels att på sina ställen, med pikar och laddade gevär behörigen emottaga dem. Tre svin stupade för våra skått. Vår Spanska Öfverjägmästare hade det nöjet sjelf fälla det ena. På återresan mot aftonen, funno vi oss i en vacker och skuggrik däld af våra damer artigt öfverraskade. Vi hälsade dem såsom Dianas och Fröjas nymfer, och de betalte oss med en välsmakande förfriskning. Ett såradt villsvin är en oförsonlig fiende till menskligheten, och låter ej ett tillfälle till hämd gå sig ur tänderna. Om krafterna tillåta, angriper det genast sin baneman, och i sin sveda låter ej solen gå ned öfver sitt raseri. Det försäkras, att tvänne Maurer, icke längesedan,

blifvit

blifvit af ett såradt villsvin nästan ihjälbitne. Lyckligtvis hade det tilldragit sig efter en jagt, som Guvernören anställt, så att villsvinets våldsamheter ej blefvo hämnade på någon Christen. Guvernören jagar stundom sjelf och skänker sina rof åt Consulerna, som på christligt vis ej försmå godt svinkött.

Men dessa nöjen afbrötos eller åtminstone togo en annan vändning, till följe af en diplomatisk resande, som i början af october kommit här till ankars. Det var en Venetiansk Amiral, som med en liten escader besökte de barbariska staterna, men endast på en brigg inställde sig i Tangier, att förlossa sina der fångna landsmän. Han tillbragte några dagar i staden: och då han efter väl förrättadt ärende skulle segla till Gibraltar, erböd han öfverfart åt hvar och en som hade lust begagna sig af tillfället. Baron Klinckowström och jag, antogo så mycket hällre detta anbud, som utom nöjet att besöka Gibraltar, det Venetianska sällskapet var ganska interessant. Med ett vackert och manligt utseende förenade Amiral Condelmar ett lätt och artigt umgänge. Han sjelf och en del af hans Officerare hade besett Italiens och Greklands märkvärdigheter; de voro i Rom, Neapel, Constantinopel, likaså hemma som i Venedig; de hade besökt Arkipelagens, Syriens, Egyptens, Barbariets och alla Medelhafvets kuster. Jag

till att med vår Björnståls bref i minnet, hålla dem mest qvar i Venedig, och de tyckte om, att en främling långt upp ifrån Norden, hade någon kännedom om deras stad och stat. Jag promenerade med dem i de praktfulla gallerierna och portikerna vid det sällsamma St. Marks torg, under det vi trängde oss fram på Tangiers smutsiga gator. De kunde ej nog beklaga vårt svåra öde att lefva så här, utom samhället af medborgs-menniskor; men jag frågade dem tillbaka, med hvad tillfredsställelse en Venetian lefver i sitt land, der ingen personlig säkerhet, intet förtroende kan äga rum, der man måste misstänka till och med sina bekanta, frukta allt för sig och sina vänner. Jag ansåg möjligt att lefva med mera säkerhet i detta despotiska och laglösa land, än en Venetian i sin så kallade republicanska frihet. De deremot försäkrade, att man ingenstädes i verlden lefde med större säkerhet, i ett djupare lugn, omgifven af mer omväxlande nöjen, än i Venedig, endast man ej politicerade eller blandade sig i regeringens göromål. Ifrån den spädaste barndom vande man sig att tänka och handla enligt lagar, bruk och regeringens maximer: och då de 3:ne Stats-inqvisitorerna, som ha alla invånares lif i sina händer, alltid väljas ibland de förnuftigaste och bästa män i senaten, som med den möjligaste oväl-

dig-

dighet granska och bedöma hvarje mål; hade den oskyldige ingen ting att frukta af lejonens gap eller inqvisitionens makt. Främmande, tillade de, kunna i ingen stad i Italien lefva artigare än i Venedig, der adeln är upplyst, förmögen och gästfri; der de handlande och den arbetande menigheten njuta i rörelse, handteringar och nöjen, all den frihet som i den mäst populära styrelse är möjlig; der Evas döttrar ej förgäfves äga alla det vackra könets behag, men tilläfventyrs med mindre missbruk än vanligen i folkrika städer. De sade, att Venetianska Republiken under ett sådant regeringssätt, hunnit till höjden af ära, rikdom och makt, och längre bibehållit sig än någon annan stat i Europa. Men jag skyndar ifrån Venedig till Tangier tillbaka, medan Amiral Condelmar ännu är der qvar, för att jemte Baron Klinckowström begagna hans artiga anbud, att besöka gamla vänner i Gibraltar.

Nu var en General Rainsford Vice-Guvernör i fästningen. Då vi presenterades för honom, tilltalade han oss på Franska, ungefärligen så här: "Mina Herrar, J ären ej af "våra vänner, och jag begriper ej, hvarföre "Sverge, liksom Dannemark och Preusen, är "närmare förenadt med Frankrike än med Eng-"land. — Det Generalen behagar säga, sva-"rade jag, är för oss i alla afseenden främ-

"mande. Vi känna ej annat än att Sverge "och England äro sinsemellan på den vänli-"gaste fot: och hvad relationen till Frankri-"ke angår; så torde hvarje rike få följa sitt "intresse: England att föra krig och Sverge "att lefva i fred. — Ja, ni har rätt. Po-"litiken är alltid egensinnig. Baron Klinc-"kowström begärde då Generalens tillstånd "att få se den namnkunniga klippan. — Nej, "svarade han, J ären främlingar och kunnen ej "få se allt. — Det beror af er, invände jag, "men Generalerna Ohara och Boyd ha tillåtit "mig och många utländningar att bese hela "denna märkvärdiga fästning. — Det var då "andra tider. Ni ämnar, sade han till Baron "Klinckowström, taga planen af Gibraltar och "öfverraska oss, i spetsen af ett hundra tusen "man; men lika godt - - kommen! jag skall slå "ned femtio tusen man och bränna mustas-"cherna på de öfriga. — Generalen behagar "skämta, svarade han; jag hoppas ej bli den "enda främling, som det skulle nekas att se "Gibraltar. — Välan, en Adjutant skall få be-"fallning att visa er allt." Vi kunde knappt dölja vårt löje och vår förundran; närvarande Officerare tycktes flatna och skämmas öfver Generalens sällsamma uppförande. Sedermera berättade han sig vara ledamot af ett lärdt sällskap i Stockholm; han ansåg sig såsom Svensk, såsom bror med oss och önskade att kunna i något tjena oss. Han

hade

hade i sin ungdom studerat att bli prest, och vi talte till och med litet dålig latin tillsammans. General Rainsford var nu gammal; hans förtjenster grånade, och han var i garnisonen allmänt känd under namn af *the old woman* (gamla gumman). Man väntade dagligen en skickligare och värdigare befälhafvare från England. Vi voro med Venet. Amiralen hos honom till middag, då han var god Svensk, drack vår Konungs skål och talade hvarken politik eller latin.

Efter 8 dagars vistande i Gibraltar, ledsne vid deras sena middagar och många *toaster*, längtade vi till Tangier igen. Vi hade emedlertid gjort en interessant bekantskap med en bror till Danska General-Consuln Olsen i vårt Marocanska land. Sjelf förordnad till Consul i Tunis, var han nu på sin ditresa, och ville besöka sin bror i detta grannskap. Denna Olsen hade varit Professor i de *skönne videnskaber* i Soroe, var en ung, lärd och älskvärd man, och hade bortbytt den lärda och vanligen magra vägen emot en efter förmodan mer lönande. Vi gjorde sällskap till Tangier, der hans första steg på Barbarisk botten visserligen icke förekom honom emot det lefnadssätt och den bana han valt. Ett fritt umgänge, små, husliga nöjen, angenäma promenader och ett utvaldt godt bibliotek i Danska huset, utgjorde vårt dagliga tidsfördrif.

 Men

Men då äpplet är moget, faller det till jorden. Danska Consulns fru bar en mogen frukt inom sitt sköte, och en välskapad dotter föddes till verlden. Flickan skulle nödvändigt ha namn och kallas annat än *lilla mor*, som en viss mamma i min Skånska födelse-ort kallade sin enda dotter, och kunde ej påminna sig hennes rätta namn. Flickan skulle döpas, men ingen Luthersk prest fanns i hela denna verldsdel, ifrån ape-berget ned till goda hopps-udden. Hennes farbror, den Tunesiske Olsen var senast kommen ifrån ett Lutherskt land och således i alla afseenden närmast att förrätta dopet. Jemte Herrar Lagerstråle och Wyk stod jag fadder, och det emot samma ogifta Engelska, som i brefven om Maroco, sid. 36, beskrifves så glad och småtäck. Hon var ännu det ena och det andra, ehuru det senare i något större format. Efter hvar sin resa till våra moders-land, råkades vi nu i Tangier igen, och låfvade, å den lilla flickans vägnar, jag fruktar, mer än vi sjelfve kunde hålla. En Svensk fru, H:r Wyks syster, höll den *smucke pigen* till dopet, hvarvid alla den Lutherska Kyrkans ceremonier i detta farliga land iakttogos. Jag borde ej varit så vidlyftig om en i Sverige så vanlig förrättning; men i Tangier är den obeskrifligen rar, och mitt Africanska Sällskap har ålagt mig anmärka allt hvad jag här finner sällsamt.

Emedlertid hade svar ankommit ifrån Sultan Soleyman, med samtycke till en treårig Ambassad och treåriga presenter, hvilka likväl efter åldern, borde vara större än de förra två-årige. Ehuru Öfverst-Löjtnant Lagerstråle hällre i Tangier afvagtat Thetis återkomst än i någon Spansk hamn, har han beslutat gå henne i Malaga, ju förr desto hällre, till mötes. Muley Taïb är alldrig utan begär och begärde nu ej mindre än 4000 piastrar för besväret och kostnaden med de 3:ne uppbragta fartygen. Som det dessutom ej är Svenska beskickningen värdigt, att så lång tid emottaga den föräring af allehanda provision, som för Soleymans räkning dagligen skickas till *Bassadorens* hus, och han ej häller kan afsäga sig; ämnar H:r Lagerstråle om få dagar segla ifrån fordringar och föräringar med hela sin svit, hvaribland äfven jag har den lyckan få räknas. Nästkommande skrifvelse, vill Gud! torde dateras ifrån Christenheten och Spansk botten. Farväl!

Andra Brefvet.

Malaga d. 8 Jan. 1796.

Resan ifrån Tangier företogs d. 21 sistledne november i en stor öppen Spansk båt,

och vi landstego följande dagen efter midd. i denna sjö- och stapel-stad, som jag utom en liten geografisk kunskap hittills blott känt af sitt goda vin och sina frukter. På högsta spetsen af Gibraltar och på yttersta udden af Europa (*the point of Europ*), ansåg jag mig fordom både högt och långt berest; men sedan jag nu på andra sidan om Hercules stoder, in i Medelhafvet emellan Europa, Asia och Africa, sett dessa spetsar och stoder försvinna, anser jag mig inemot såsom en half verlds-seglare.

Öfverst-Löjtnant Lagerstråle bebodde det förnämsta värdshuset i staden; men det var så trångt, mörkt, smutsigt och obehagligt, att han så när vägrat emottaga contrabesök af stadens Guvernör. Men huru kunde det väl afsägas, då hans fru, föregående dagen, korrt efter en förlossning, haft den höfligheten att i sin mans frånvaro emottaga ett Svenskt besök i sjelfva barnsängs-rummet. H:r Lagerstråle anmodades att i förmaket dröja ett ögnablick, och vi blefvo ej litet förundrade att införas i ett rum, der en emellan lakan liggande dam med en gnällande barnunge, ursäktade sin mans frånvaro och berättade sina senaste äfventyr.

De flästa herrskaper och främmande handelshus i staden skickade bud att lyckönska Svenska Fregatt-Chefens ankomst, er-

erbjudande sina hus, hustrur och barn, ty den Spanska högligheten tillägger angående alla och allt: *para servir à Usted* (till er tjenst). Vi bevistade deras tertuljer, gjorde artiga bekantskaper och roade oss bra. Det dansades, musicerades och speltes kort alla aftnar. Utländska handelshusen voro de mest interessanta, i synnerhet några Engelska, då den eljest nationella sträfheten här antagit ett friare umgängessätt och en lättare Spansk vändning. Svenska Consuln Wuersters hus var efter Spanska talesättet, vårt, med verklig realisation, der vi alla dagar voro välkomne och fägnades på bästa sätt. Äfven som det Preusiska, der fru värdinnan är systerdotter af den Svenska, och öfverhopade oss med högligheter. Hvarje Svensk resande som varit i Malaga, skall under erinran af glada stunder i främmande länder, med tacksamhet ihågkomma den vackra och älskvärda *Sennora*, *Donna Rafaela Roose*, och hennes vänskapsfulla uppmärksamhet.

Vårt otrefliga värdshus blef derigenom drägligt, att vi blott tillbragte der en del af natten. Promenader utom staden, besök i kloster och kyrkor, visiter och tertuljer i alla ansedda hus, upptogo hela vår tid, till dess Thetis i medlet af december kom ifrån Italien till ankars i Malaga-hamn. Hr Lagerstråle med Cavaljerer och sin lilla trupp

 flyt-

flyttade genast om bord, hvarefter jag tog ett par hyggliga rum i ett enskildt hus, i en vacker trakt af nya staden.

Thetis lyfte ankar sjelfva juldagen och seglade till Livorno. Jag tog ett ömt, erkänsamt och ett, kan tänka i sjelfva domkyrkan, julnatten kl. tu, christligt afsked af mina landsmän. Kyrkan var med några tusende vaxljus omkring cornisher, i ljuskronor och på några och tjugu altaren, präktigt upplyst. Bilder af den heliga Jungfrun voro nu denna hennes hedersnatt, utklädda och lysande; men de flästa, med hennes nyfödda Son, blodig och död, liggande i mans storlek naken öfver hennes knän, gåfvo en ohygglig ehuru öm och rörande syn. En skön musik, blandad med starka och goda röster, uppfyllde de höga och rymliga hvalfven, under det processioner tågade ikring på gångarna, och qvinfolk af alla klasser lågo på knä eller suto på det kalla marmor-golfvet, och med några *Pater noster* och *Ave Maria* under mångfalldiga korsningar, fingo afskrifningar på synder och skärselden. Dessemellan kunde man gå ikring i kyrkan, der vi hade öfverenskomna ställen att råka våra damer, men fingo ej hålla hvarandra under armen, för att ej synas af Guds hus göra en spassergång. Patruller, bestående af en prest och några soldater, voro allestäds till hands, att förekomma oordning och tillse, att alla anständigheter iakttogos. En så-

sådan patrull hade stannat vid en flock Svenskar ifrån Thetis och tycktes ha mycket otalt med dem. Jag skyndade dit, då den andliga corporalen med sina krigiska kyrktjenare höllo på att vända och skrufva dem ifrån en sida till en annan, pekande åt stor-altaret, hvilket våra Lutherska sjömän ej förstodo. Jag frågade presten, hvad han ville dem, och om de med tillbörlig tystnad ej finge vara i kyrkan. — De vände ryggen, sade han, åt *Hans Majestät* (det helgade oblatet) på stor-altaret, hvilket var en grof försmädelse, och de hade ej efterkommit hans tillsägelse, ehuru han flere gånger vändt dem rätt. "Ni måste förstå, sade jag, "att de ej tillhöra er kyrka, och de göra in-"tet oljud. De äfven som jag, tro att Gud "är allestädes närvarande. Lemna dem i "fred; jag skall förklara dem er mening." Ond, tog han dem ännu en gång i axlen, skrufvade dem rätt, och gick.

Julafton firas med en högtidlig fasta af hvarje familj inom sig. Vi voro likväl budne, hvar på sitt ställe, hemmastadde efter smak och tycke. Der jag spisade, var bordet betäckt med fisk af alla slag och i alla ombyten, jemte mjölkrätter, grönsaker, geléer, confect och flera slags viner, ibland hvilka *lacrymæ Christi* denna afton hade bästa afgången. Fastan består i intet annat än i saknad af kött. Mandelmjölk på ett Romersk

mersk-catholskt julbord svarar emot julgröten hos oss. Öfv. Löjtnant Lagerstråle hade ej velat emottaga bjudning i staden, utan med julgröt, stek och jul-psalmer föregick sin församling på Thetis med ett renlärigt exempel. Följande högtidsdagen svajade ej mer den Svenska örlogsflaggan i Malagas hamn, och i flera hus saknade man *los Cavalleros Svecos*. Jag skall emot de vänliga och känslofulla Spanska damerna ej påstå, att jag saknade dem mest. Denna saknad blef likväl ersatt sjelfva nyårsdagen, då en Svenk örlogsbrigg kom till ankars, under anförande af H:r Capten Ekholm, (nu Majoren och Riddaren af Trolle), just såsom för att önska ett godt nytt år med allt hvad som kärt är, hvilket ock samma dag å ömse sidor fullgjordes. Nu lifvades åter våra tertuljer med Svenska Cavaljerer, och Malaga fick för mig ett dubbelt behag.

I julhelgen gaf man en afton, på ett allmänt dansrum, förmodeligen någon lefvande Maria till ära, en högtidlig bal, då alla voro i pompös galla. Jag instälde mig der i vår svarta och röda hofdrägt, hvartill jag fått låna mig en kostbar panasch, och denna gammaldags Spanska drägt gjorde uppmärksamhet. En der varande *Grand d'Espagne* tog mig afsides, och full af gammalt Castiljantskt nit, försäkrade, att Spanska Hofvet och Adeln ännu i denna dag skulle

brukat

brukat denna stolta drägt, om ej *Bourbonska* familjen med oräkneliga andra nyheter äfven infört den osmakliga så kallade Franska drägten. Så ofta jag sedan råkade honom, svor han i tysthet öfver *Bourbonska* familjen. Vid stora baler börjas dansen med några menuetter af dem, som i sällskapet mest hedras, och man gjorde dervid afseende på mitt utländskap eller kanske snarare på min gamla Burgundiska klädbonad. Jag dansade ock min menuett med all den Spanska gravitet, som jag af exempel kunnat fatta, och med min rikt befjädrade hatt på hufvudet. Engelska eller långdansar äro för öfrigt endast brukliga, då och då med menuetter interfolierade. *Bourbonska* familjen har åtminstone ej infört Franska dansar eller quadriljer, som förenade med större konst och svårare steg, ej så allmänt kunna verkställas. Damernas klädsel var ganska rik; de buro klädningar, broderade i gull och silfver till 150, 200 piasters värde, som blefvo nästan förderfvade på en natt. Golfven äro i allmänhet lagda med röd tegelsten, hvarifrån under ett ständigt dansande, ett starkt damm uppstiger, hvilket besvärar andedrägten och skadar kläderna. Man bestänker väl golfvet någon gång med vatten, som utan att göra lutten lättare, gör golfvet och dansen trögare. Brädgolf äro så rara, att jag blott i tvänne rika och förnäma

hus

hus sett några rum dermed belagda, hvarpå också gjordes stort afseende. I ett nytt och nymodigt hus har jag sett några golf belagda med kolereradt postlin eller fayans, men de voro kinkiga för fötterna. De vanliga tegelstens-golfven betäckas om vintern med simpla mattor, och tvättas under varma årstiden ett par gånger om dagen, hvaraf luften i rummen blir fuktig och obehaglig.

Trettonde dagen firades, så väl med illumination och musik i kyrkorna, som med processioner på alla gator, der i synnerhet tre maskerade Österländska så kallade Konungar eller visa män till häst, ströko ikring hela dagen, att samla penningar till nöjen och dryckenskap. Ett barn, utklädt såsom ängel, fördes till häst framför dem, och en trumpetare främst, att väcka uppmärksamhet. Efter dessa visa män red en karl som utkastade sockergryn; ett par karlar i Turkisk drägt gingo å hvarje sida och insamlade penningar af åskådarne. General-Guvernören emottog sjelf f. m. lyckönskningar af embetsmän och garnisonen, till följe af denna så kallade 3:ne Konungars dag. Dylika gycklerier, parodier på bibliska händelser tillåtas, endast penningar kunna förvärfvas, hvaraf munkar och prester ha sin andel. Vid alla dessa tillfällen är det isynnerhet den heliga Jungfrun, som är ämnet för det vidskeppliga folkets dyrkan. I alla gat-

gathörn och på alla väggar ser man skrifvit med stora bokstäfver: *Maria Santissima, sin peccado concebida* (aflad utan synd eller obefläckad). *Maria Santissima* är ett vanligt hälsnings-ord, hvarpå den andre svarar: *sin peccado concebida*, hvilket är det samma som: God dag! tack. För 150 år sedan gjordes en helig öfverenskommelse, att de andliga och verldsliga staterna i staden skola årligen d. 8 dec. i domkyrkan, inför *Hans Maj:t* på altaret, bekänna och besvärja: "Att "den heliga Maria aldrig var besmittad med "synd; att hennes aflelse var ren och obe-"fläckad, och att hon i lifvets första ögna-"blick var full af nåd och visdom genom "hennes gudomliga Sons lidande och för-"tjenst. De lofva derjemte, att med lifvet "och till sista blodsdroppan försvara denna "sanning, och att anse lifvets förlust för en så ärofull sak, såsom den högsta lycksalighet." Ännu i denna dag förnyas samma ed årligen, öfver hela riket, och denna tros-artikel står i bredd, om ej föresättes alla de dyraste plikter och förbindelser emot Konung och Fäderneslan. En Riddare af St. Carlos Orden förpliktar sig hufvudsakligen, att med lif och blod försvara denna sublima hemlighet. Det skulle väl ännu kunna hända, om ej prest- och fördoms-väldet lyckligtvis redan lutade till undergång — det skulle hända, att en Spansk krigshär, anförd af prester

ster och St. Carlos Riddare, skulle ibland moraliskt goda hedningar, med eld och svärd predika den obefläckade Jungfrun, såsom man i America predikade den korsfäste Frälsaren. Man ser i domkyrkan en Marie-bild, som kallas *Nuestra Sennora de la concepcion*, med dyrbara smycken af diamanter och gull. Staden erböd sig att bygga henne ett eget capell, men med det lilla vilkoret, att Magistratens afsomnade embetsmän med hustrur och barn skulle få begrafvas i samma capell, hvilket det högvördige Dom-capitlet fann så egennyttigt, att den heliga bilden måste åtnöja sig med plats på ett altare i ett annat helgons capell, till år 1784, då en nitisk och rik prelat täktes påkosta henne ett capell, der hon nu dyrkas af alla i synd och orenhet aflade och födda Spanska mennisko-barn, och der hans eget *cadaver* fått sitt hviloställe.

Jag har redan varit vidlyftig om Malaga och ej nämt ett ord om Malaga-russin och Malaga-vin. Ja! då man i mitt kära fäderneslaud, utan att känna törstens börda, tömmer sitt qvarter gammalt Malaga; skulle man ej tro, att staden Malaga härleder sitt namn ifrån salta och inlagda fiskvaror. Etymologi likasom heraldik, är i min tanke ett otacksamt studium och föga värdt att dermed bråka hjernan; ty då ett namn af 100:de är märkvärdigt och kan ge

en

en historisk upplysning, äro de öfrige så obetydliga och ha ingen eller en så vanlig upprinnelse, att undersökningen ej är mödan värd. Jag torde i anledning häraf få göra ett litet afsteg, ej längre än ifrån Malaga till Cadiz, der en rik handlande ej längesedan blifvit grefve, tagit sin titel af fem torn, och är *Conde de cinco torres*. Hans förtjenst och namnets etymologi är, att han under lyckliga conjuncturer förvärft mycket penningar och byggt sig ett stort hus med fem torn, som gifvit anledning till hans verkligen högtgrefliga namn. Ondskan eller afunden påstår, att han med större skäl bordt taga namn *de cinco cuernos*, af fem horn, som skola varit äldre och nästan lika höga med tornen. Nu kunde man tycka att härledandet af namnet Malaga vore ganska likgiltigt, och jag kunde gerna vara utaf samma tanke; men undersökningen om namnet underrättar om denna orts förra rörelse och handel, och visar huru tiden, lynnet och sederna förändrat dessa kusters och hela Andalusiens handel och näringar, och gifvit dess invånares omtanka och flit en hel annan vändning.

Kusterna utaf det sydliga Spanjen voro under Feniciernas blomstrande handel, kända och beseglade, der den Tyriska idogheten fann de rikaste anledningar. Cadiz anlades af dem, 800 år före vår tideräkning,

och en gammal geograf vid namn Scylax, skall beskrifva ett *Emporium*, (stort handelsställe), som 3 sekler senare var i ett lysande anseende, och i alla afseenden inträffar med vårt Malaga. Men ibland många goda handels-ämnen, som på dessa kuster ådrogo sig de beställsamma Feniciers uppmärksamhet, anser man inlagda och saltade fiskvaror ha varit hufvudsakligen räknade. Ännu den tiden hade ingen religion eller gudalära nedlåtit sig till köks- och matrednings-frågor; eller funnit något förhållande emellan det högsta Väsendets dyrkan och menniskans spis-reglor, i annat än hvad måttlighet angår, som ger kropp och själ ett godt anlag. Man hämtade sin föda utur hvilket naturens rike och så kalladt element man behagade, och det var blott läkaren eller ett *pröfve menniskan sig sjelf*, som föreskref spis-ordningen och dess rätter för dagen. I de varma länderna, der gräset under flera sommar-månader och en långvarig torka alldeles förbrännes, der kött ej länge håller sig färskt och alldrig kan bli en allmän föda eller lätt att tillgå; måste fiskvaror nödvändigt i alla tider utgöra en hufvudsaklig del af folkets spis. Den fattige, den arbetande klassen har dertill en lätt tillgång vid hafvets stränder, i alla strömmar och sjöar. Lika mycket, om smaken för ombyte eller en ofta nödvändig omtan-

ka

ka för morgondagen uppfunnit att salta, torka och röka fisk; men säkert är denna hushållsgren lika så gammal som det lofliga fiskare-embetet. Nu äro vissa kuster mer fiskrika än andra, såsom de sydliga Spanska verkligen i denna dag derföre recommendera sig. Dess fordna invånare gjorde deraf en ordentlig handtering, en lönande handelsgren, och det gaf Fenicierna anledning att benämna Malaga efter det Fenisiska ordet *Malacha*, som betyder insalta, hvilket namn det med en liten förändring ännu bibehåller.

Men Spanska geografer och historieskrifvare gå ännu längre tillbaka, att bevisa Andalusiens, det gamla Betiens rikedomar, der vårt Malaga ansågs för den betydligaste handels-platsen. Det hade vid andra Puniska kriget eller 200 år före vår tideräkning, sin egen fyrbåk till de sjöfarandes tjenst: en inrättning som i de tider var mycket märkvärdig, hvaraf det gamla Mauriska castellet, som commenderade hamnen och staden, ännu kallas med ett Arabo-grekiskt namn, *Gibralfaro*, utaf *Gibel*, berg och *Faro*, lyckta, eller lyckt-berget. De påstå, att Salomos flottor hämtade gull, silfver, metaller, ädla stenar, marmor, timmer, m. m. ifrån dessa kuster, hvilka af Marcialis och Ovidius kallas *Tartesias*, och följakteligen voro Salomos *Tarsis*. En Spansk

Biskop har i heligt nit gått längre tillbaka och velat bevisa, att den förträffliga stenen *Tarsis*, som i 3:dje Mose-bok omtalas, och i Arons bröst-spänne i prakt och värde öfvergick alla de andra ädla stenarna, var en Spansk chrysolit. Flera skribenter äro af samma tanke, och ingen lär kunna bevisa dem motsatsen. Den Spanska Regeringen skulle i detta afseende, tyckas orättvist utestänga den vise och store Salomos undersåtares afkomlingar, nu varande Judarna, ifrån ett land, som försett Aron, Jerusalem och templet med en af deras yppersta prydnader.

Emedlertid skall det vara en sanning, att stora bergstrakter emellan Malaga och Gibraltar, hysa gull, silfver, koppar, bly, jern, ädla stenar och marmor-sorter, der Fenicier, Hebreer, Cartaginenser, Greker, Romare, hämtat, såsom man påstår, större rikdomar, än den nya verlden i tribut gifvit åt den gamla.

Trovärdiga män ha försäkrat mig, att flera hundrade gull- och silfverhaltiga malmbrott äro kände inom gränsorna af Malaga-biskopsdöme, och att resultatet af ett analytiskt försök med silfver-malm, som Regeringen låtit anställa, utslagit till 35 uns fint silfver af qvintalet. Man samlar i myckenhet små gullkorn i sanden, der vattnet strömmar ned ifrån bergen, och enskilda bergsboar hade företagit sig att sönderstöta gull-

gull-malmen; men upptäckte och angifne, måste de afstå derifrån och blefvo dessutom förföljde. Då frihetens Sol en dag uppgår öfver Peru och Mexico; då förståndets ljus upplyser Spanjen; då prester ej blifva annat än en enkel och välgörande läras uttydare; då beläten, helig olja och vigvatten blott värderas efter deras rudimaterier; då skall Spanien i sina rika grufvor, på sina fruktbärande sädesfält, i sina oräkneliga vin- och oljegårdar, vid sina fiskrika stränder, medelst egen flit och i ett lätt arbete under en blid himmel, finna lycksaligheten på jorden, utan bigt, fasta, aflösning, processioner och alla de dårskaper, som förhindra landets uppodling och inskränka lifvets njutning.

Jag skyndar ifrån Malagas salta fiskvaror att släcka törsten i dess söta och goda vin. Vinrankan har, Gud vet för huru många 100:de eller 1000:de år sedan, vuxit i dessa trakter, kanske planterad af Noachs första efterkommande; men den har ej varit cultiverad med alfvar förr än efter Maurernas utdrifvande ur Spanien: ett slägte, som väl läskade sig med drufvans saft i klase, men ej i fulla glas. Dessa, likt de enfaldiga Christna i våra kalla bygder, arbetade jorden i anletets svett, til säd, lin, goda frukter, m. m. för husligt bruk. En Flandrare, hvars namn i vin-annalerna är odödligt,

ligt, Peter Simonson, på Spanska *Pedro Ximenes*, hade nedsatt sig i Malaga, och i början af sjuttonde århundradet, lät hämta vinrankor ifrån Rhen-stranden, som i främmande, varm, vällagd och brukad jord, förbättrades och försötmades öfver all förmodan. De ha sedan den tiden utbredt sig och växa nu öfver allt i Malagas grannskap och på de stränderna närmast belägna bergen, hvilka emottaga solens första strålar och bringa drufvorna till en större fullkomlighet. De äro stora, hvita, aflånga, genomskinliga och saftfulla, kunna ätas i juni, och skurna i augusti, blifva de bästa russin. En klase väger ofta öfver ett skålpund. Drufvorna, som växa längre upp i bergen och ej njuta middags-solens fulla strålar eller landvindens värme, mogna senare: och då jorden i september är redan något fuktig och luften något kallare; blifva de ej så fina i smaken, men vinet blir dock förträffligt. Det gifves likväl ikring staden, till några mils omkrets, ett stort antal olika drufvor af olika godhet, som prässade gemensamt, utgöra ett mindre godt Malaga-vin; men denna omständighet hjelpes med det så kallade *vino tierno*, sött vin, ett slags mos som lätt prässas af de tidigaste drufvorna, hvilka ej kunna länge förvaras, och hvarmed de blandade sämre vinsorter förbättras till vanlig godhet. Det vin, som

till-

tillredes af de bästa slags drufvor, der ingen omogen eller skadad drufva, än mindre stjelkar få komma med i prässen, är kändt under ett eget namn och kallas, den gamla vinplanteraren till ära, *Vino-Pero-Ximen*. Ett vin, som kallas *lacrymæ* och i sjelfva Malaga är rart, prässas på det lindriga viset, att saften kommer dropptals medelst drufvornas blotta tyngd på hvarandra, eller medelst en lätt tryckning, så att hvarken skal eller kärnor i det minsta förändra drufvans så kallade jungfru-smak. Vinet införes till staden i svinskin, som dermed jemt uppfyldt, liknar ett lefvande eller åtminstone sofvande svinkreatur. Kanske kunde man deraf leda det bachanaliska ordspråket: *full som ett svin*. I medlet af förra århundradet eller 1650, räknades vinskörden i och omkring Malaga, det ena året med det andra, till omkring sex hundra tusen arrober ($\frac{1}{2}$ ankare), med sex tusen vin-prässar, då årliga vinskörden nu skall utgöra omkring tre millioner arrober, med omkring femton tusen vin-prässar. Det säges, att inemot hälften af detta vin-förråd blir efter utskeppningen qvar i stadens magasiner och källrar, der det årligen vinner i godhet och ökes i pris. Jag har druckit 80 års oblandadt Malaga-vin, eller rättare sagt, jag har smakat så gammalt vin; det var oljaktigt och stötte i grönt, med en ganska stark, men

behaglig smak. Under tio år gammalt anses det icke godt eller drickbart för en kännare.

Jag har gjort små resor i stadens grannskap till åtskilliga vin-gårdar och landtställen, der de förmögnare under varma årstiden njuta temperaturens behag i en högre och svalare luftkrets. Ibland dem förtjenar *Retiro*, en betydlig egendom, tillhörig en Grefve Villalcazar, att af resande besökas, en mil ifrån staden. Huset är gammalt och ej värdt uppmärksamhet; men uti rummen får man se Egyptiska, Grekiska, Romerska, Mauriska och Chinesiska minnesmärken, som i så olika smak och ifrån så märkvärdiga folkslag, väcka nöje och betraktelser. Slottets belägenhet på sluttningen af ett långsträckt berg, med vackra trägårdar, en stor olivepark och rika vinplanteringar, som i en lägre krets förbytas till ett vidlyftigt, jemt fält, af en bred ström i flera bukter genomskurit, ända till staden, der hus, kyrkor och torn blandas med en oräknelig mängd skeppsmaster i hamnen, hvars bölja sköljer stadens murar --- denna så vidsträckta, vidt omfamnande belägenhet är förträfflig. Framför fönstren springer vattnet ur hundradetals pipor, som stigande i präktiga strålar och nedfallande såsom ett regn, bryter sig i alla regnbogens färgor, och under ett ständigt sorlande och prass-

prasslande på trän och buskar, sprider den angenämaste svalka. I en nästgränsande trägård, der västanvädren fläckta välluckt ifrån mångfalldiga aromatiska växter, förnöjes smaken af flera den nya verldens, det spanska Americas deliciösa frukter. Ibland dem måste jag nämna *Chirimoya*, liknande ett stort äpple, med grönt skal, hvars kött har en ljusgul färg och en smak af sött och syra, som öfverträffar *ananas* och det bästa jag känner. Trädet växer tämmeligen högt, såsom körsbärs- och plommon-trän; men frukten bör plockas och njutas, ty förvarad blott några timmar, förlorar den af sin fina smak och lukt. *Retiro* har stora inrättningar af olj- och vin-prässar, som ge en årlig inkomst af mer än 10,000 piaster.

Farten öfver ofvannämda ström är stundom vådlig, alltid besvärlig. Vid vissa tider vadar man eller i färja passerar deröfver, men vid andra tillfällen sväller den så förfärligt, att ej allenast hela det jemna fältet sättes under vatten, utan den öfversvämmar en stor del af staden, nedbryter murar och hus, hvarvid flera 100:de, stundom 1000:de menniskor tillsatt lifvet. Men hvad som i de skenheliga presternas tanke öfvergår alla andra olyckshändelser, är att man vid sådana tillfällen nödgats oroa *Hans Maj:t* i kyrkorna, och ifrån altaren flytta det heliga oblatet undan vattnet

till högläntare ställen. Man har ett helt århundrade varit omtänkt att afhjelpa en stor vattubrist i staden, medelst anläggande af en vattuledning ifrån källor på andra sidan af strömmen, hvartill spår funnits ifrån de Romares tid; men denna vattuledning skulle fordra blott öfver det låga fältet, 22 hvalfbågar. En murad och säker bro behöfdes derjemte, att lätta transporten emellan denna delen af landet och staden. Trenne hvalf äro färdige och några pelare uppmurade, som kostat öfver 70,000 piaster, men nu dagligen förfalla. Stadens inbyggare lida emedlertid brist på drickesvatten, under det de hotas att fördränkas i det som är odrickbart. Stora och allmänna företag begynnas vanligen med understöd af kronan, och borde fullkomnas genom frivilliga gåfvor; men som dessa ej rinna till med en jemn fart och i en oafbruten gång, händer att arbetet måste afbrytas, då det redan påkostade till en stor del går förloradt. Prester och munkar som ha stort inflytande, öfvertala fromma själar hällre till kyrkors och klosters uppbyggande, der processioner mot vattuflöden och skärseldar anställas, än till nyttiga och verksamma inrättningar. En händelse som just här finner sitt rum, skall upplysa saken.

Ett par andligen rika fast lekamligen fattiga damer i staden, mor och dotter, och såsom

som krönikan säger, mycket dygdiga och gudälskande, fingo i början af detta århundrade, den innerliga kallelsen att i förtröstan på Guds försyn, utan andra medel, grundlägga ett nunnekloster. Några prester som rådfrågades, tillstyrkte företaget, sedan de under böner och samtal med Gud erfarit, att Hans vilja vore dermed enlig. Damerna, i första instantien begärde dertill Biskopens bifall och hjelp, som utan misstroende till Försynen, trodde likväl, att en viss fond först vore nödvändig, och i saknad deraf, fann sig föranlåten att sätta sig emot detta deras gudeliga uppsåt. Förnyade försök och förböner användes hos honom, utan framgång. Prelaten bebodde då det omtalta *Retiro*, och damerna föresatte sig en dag att der göra det sista försöket på hans vägrande hjerta. De vandrade i djup förtröstan ur staden; men vid strömmen som var full och häftig, förlorade modren hopp och mod, och föreslog sin dotter att dermed uppskjuta till ett lägligare tillfälle. Denna, med fullt förtroende till sitt gudeliga företag, bad gumman blott följa sig och steg sjelf dristeliga i vattnet, hvilket de lyckligen passerade, det förstår sig, utan att väta en fåll af sina kläder. Biskopen såg ifrån en altan på sitt *Retiro*, denna sällsamma händelse, och skickade prester och tjenare att emottaga och ledsaga

dessa

dessa underbara damer till slottet. Prelaten kunde ej längre emotstå Guds vilja och deras nitfulla begär, och låfvade med understöd och godt efterdöme föregå andra gudligen sinnade, uti ett så christligt verk. Klostret uppbyggdes och är nu ett af de rikare på inkomster och nunnor; men sedan den tiden ha flera menniskor drunknat i strömmen, än gått torrskodda deröfver.

Tredje Brefvet.

Granada den 18 Januari 1796.

Snarare för att öfverraska mina stillasittande läsare med bref ifrån en ny vistelse-ort, och såsom en resande verldsborgare göra mig känd ifrån flera märkvärdiga ställen, än för att afgifva beskrifning om detta fordom ryktbara mauriska residens; vill jag under några hvilans stunder, meddela ett utdrag af min jurnal för dessa senare dagar. Knappt hade jag affärdat skrifvelsen af den 8 i denna månad, än det yppades för mig ett godt tillfälle att med en så kallad *caravan* resa till Granada, som man sagt

mig

mig, i anseende till sina gamla och väl förvarade byggnader, förtjena uppmärksamhet. Jag önskade tillika få se något mera spanskt än Malaga, der liksom i Cadiz, folket, lefnaden och sederna äro i en mer utländsk smak, än i det inre landet. Försedd med goda bref ifrån damer i Malaga till damer i Granada, företog jag resan den 10 Januari uti ett sällskap, bestående af 40 personer med alla slags handels- och transport-varor på hästar och mulor till ett dubbelt större antal, behängda med små bjellror i alla toner och semitoner. Jag antog en spansk betjent för resan, och samma hästar skulle bära oss fram, utan ombyte, omkring tio svenska mils väg.

Jag gjorde snar bekantskap med en medpassagerare, en prest, som då jag frågade honom om Granadas märkvärdigheter, berättade, att han rest ifrån Granada till Malaga, att se denna stadens märkvärdigheter. Malagas märkvärdigheter! inföll jag, var god berätta mig något om dem; jag har tillbragt två månader i Malaga, sett allt, men intet något som förtjenar det namnet. *El mar*, svarade han, med en viss tillfredsställelse och beundran, och upprepade det ett par gånger, då han märkte att jag ej förstod hvad han mente. Han skulle då beskrifva *el mar*, och talade om den gränslösa yta af vatten, deri skepp seglade - - - -
och

och ville nu göra det begripligt för mig. Jag blef både flat och förundrad. Nog visste jag att *el mar* betydde hafvet, men jag var så van dervid och tänkte så litet på detta verlds-omgifvande så kallade element, att jag trodde presten säkert mente något annat. Han berättade, att man i Granada nästan ej ser annat vatten än det man dricker, och att många resa derifrån till Malaga, för att se hafvet; han hade varit om bord på ett Svenskt krigsskepp, som var så stort och vackert, hade sett det segla derifrån, och var ännu intagen af förundran öfver både hafvet och fregatten. Jag gick nu in i hans idéer, ledsen att ej ha kunnat göra det ifrån början, och fann ganska naturligt, att den som alldrig sett annat än land och berg-sträckor, skulle med förundran ända till förtjusning, se en så jemn och gränslös utsträckning af vatten, der, ena ögnablicket, det omätliga himlahvalfvet med rörliga skyar i de skönaste färgor och afbrott speglar sig, och dagens majestät i sin skimrande purpurdrägt nedstiger till hvila, och man ett annat ögnablick, ser vågorna oupphörligen jaga hvarandra, och i välfvande berg med ett rysligt gny och ett fraggande skum, tyckas hota att sönderkrossa jordens grundvalar. Jag påminte mig ha läst en Sveitsares förundran, då han efter en flera dagars resa öfver Alperna, emellan

sky-

skyhöga, snöbetäckta, störtande berg, och djupa, förskräckande afgrunder, öfverraskades af medelhafvets yta i all sin skönhet och himmelslika prakt, der stora öar syntes såsom jordtorfvor, och det största fartyg såsom en punct. Jag kom ihåg hvilken ljuf känsla hafvets åskådande väckte i min själ, då jag efter några veckors resa i det inre Maroco, ifrån Tangiers höjder upptäckte den klara böljan i dess sköna färg, vidd och storhet, och jag tillstod, att hafvet borde för en *Granadinjo*, (en granadabo) ha mycket större behag, och på honom göra ett starkare intryck, än alla Granadas sällsamheter borde förekomma mig ovanlige.

Vägen som följes till Velez-Malaga längs stranden, nära två svenska mil, är beqvämlig äfven för vagnar, emellan idel vinberg, der å ena sidan några spridda hus, och å den andra, några små fartyg i det vida hafvet, göra ett lätt ombyte för ögat. Staden som mot aftonen passerades, är liten, har vackra gator och hus, en ny kyrka, men ingen annan rörelse än med vin och frukter, som i vidlyftiga planteringar sysselsätta dess inbyggare. Redan stod mandelträdet i full blomma med en bländande hvithet, täflande i prakt, vällukt och behag med Hesperidernas gyllene frukter. Oräkneliga källor sorlade ned för bergen, lekande sig fram emellan den späda grönskan, der vårens blom-

blommor doftade de finaste ångor. Den nedgående solens glimrande strålar kastade nya behag öfver himmel, haf och jord.

Nattlägret togs strax derefter på en gästgifvaregård eller rättare sagt, en krog, der hästar, mulor och hela det resande sällskapet inqvarterades i en lång byggnad, under samma tak. Vanligt å sådana ställen finner man i ena ändan af huset, en spis, ett bord, murade bänkar rundt ikring väggarna, der man kokar, äter och hvilar. Det öfriga af stor-rummet bebos gemensamt af alla resande och hemmavarande hår-borst- och fjäder-fän, som ej afstängas ifrån det respective folkets umgänge. Jag fick ett litet dåligt hål till kammare, och ansågs öfverdrifvit grannlaga, som gjorde svårighet att passera natten på ett kallt och fuktigt golf, med ett halmbolster under mig. I öfrigt hade jag der samma erfarenhet, som H:r *Dumbom* på gästgifvaregårdarne i *Småland*, nemligen, att man spisar väl, då man har god matsäck.

Följande dagen reste vi öfver ovägade berg, der naturen föreställde sig likaså despotiskt vild, som hon föregående afton var majestätiskt mild och intagande. Snart sagt, det enda tecken att menskliga varelser här andats, voro några kors, här och der uppresta, till erinran af lönnmord. Vägen togs emot en hög berg-sträcka, som

syntes

syntes vara ett *non plus ultra* för vår resa, eller såsom skulle den vara fullbordad vid dess fot.

Det var sällsamt att öfver så oländiga trakter söka sig väg till en bergsrygg, som vid hvarje närmande steg syntes mer otillgängelig. Fram på dagen upptäckte jag en öppning på berget - - - och huru blef jag ej förvånad att der passera igenom en uthuggning med höga stenväggar å båda sidor. Ihärdighet kan mycket uträtta och på många ställen tyckes den svaga menniskan velat trotsa naturen och jemföra sin lilla förmåga med hennes krafter. Jag skulle nästan tro, att menniskohänder öppnat denna väg; men jag frågade mig: till hvad ändamål, som kunnat svara emot ett så förvånande arbete? Denna öppning kallas *puerto de Zaffaraya.* Vid ett dåligt värdshus, som har godt vatten, läser man *Ave-maria* öfver de här i passet mördades själar.

Vi tillbragte följande natten i en liten och gammal stad, omgifven med förfallna murar och torn, som bibehållit sitt arabiska namn *Alhama*, utaf ett varmt bad, en fjerdedels mil derifrån belägit. Jag besökte det och fann anstalterna på den fot, såsom äfven de voro oförändrade sedan Maurernas tid. Det varma vattnet kommer med häftighet och i tjock stråle utur bergsfoten, och man har deröfver byggt ett hvalf, som

en skiljemur afdelar till tvänne bad-rum. Vattnet var nu afledt, så att man gick torrskodd på bottnen, der man på trappsteg till ett par alnars djup nedsteg. Murar voro så högt i bad-rummen rundt ikring uppförde, att de besökande der kunde sitta och till äfventyrs af- och påkläda sig; men kläderna kunna omöjligen i denna fuktighet bibehållas torra. Ej långt ifrån badet ser man en förfallen låg byggning, som i sin bästa ålder varit en uselhet, med små förstörda rum utan fönster-gluggar och utan dörrar, der ej en gång golfvet är brukbart. Förmodligen måste de besökande, som sades der infinna sig i stort antal, vara omtänkte at få rum och mat i staden. De varma källor, hvaraf flera finnas i dessa trakter, lemningar efter urgamla utbrunna volcaner, nyttjas så väl invärtes som utvärtes med underbar nytta för allehanda sjukdomar. Men då inga beqvämligheter, icke en gång de oumbärligaste vid ett varmt badställe, nemligen dragfria rum, äro att tillgå; tycks den beräknade nyttan deraf till en stor del g förlorad. Patienterna kunna högst en half timma uthärda vattnets värme. Det blandar sig ned om badet med *Alhama*-floden, de å ena sidan en tjock dimma följer den varma ådren, hela långa stycket. Vid vägen emellan staden och badet hade den medlidande Kyrkostaten varit omtänkt att inrätt

d

de vanligen till passions-historien hörande sju stationer med lika så många uppresta kors af sten, der andeligen fattige, det är, med andtäppa behäftade, finna åtminstone några gifna hviloställen. Den omtalta floden genomskär en fruktbärande, vacker dal och hvälfver under murarna af staden; men staden eller egenteligen dess gamla castell på denna sidan, är belägit på yttersta spetsen af en vinkel emot floden och en graf, som nedstörtande källor och regnvatten ifrån bergen formerat, der små trägårdar äro i flera afsättningar anlagde och qvarnar drifvas, den ena under den andra med lodräta väggar, till ett förfärligt djup. Detta kallas *el tajo* (graf) *de Alhama*, och är undransvärdt i anseende till natur och konst, ehuru bägge äro högst enkla. Staden med sitt fordom starka castell var nyckeln till det Mauriska residenset Granada, och intogs af Konung Ferdinand med stormande hand. Man sjunger ännu en gammal klagosång, som är gjord i mauriska Konungens namn, der ordstäfvet i en myckenhet versar, som beskrifva både stadens och Maurinnornas öfvergång, lyder så här: *Ay de mi Alhama!* (Ach mitt olyckliga Alhama!). En reskamrat hade erbudit mig nattqvarter hos en sin slägting, handlande i staden: och då värden om morgonen gick med oss till det gemensamma samlings-stället, viskade

någon mig i örat, att den der herren var känd för sju begångna mord. I min bestörtning hade jag så när på stället låtit besigtiga min kropp, och påstått ansvar inom natt och år, för lif, sår och blånader; men det försäkrades mig tillika vid efterfrågan, att han på hederligt vis och blott såsom lurendräjare, i försvar för dyrköpta varor, sett sig nödsakad tid efter annan göra dessa dråphugg, och vid tillfällen af ett kongl. barns lyckliga födelse, Drottningens efterlängtade kyrkotagning, en lysande tjurfäktning, o. s. v. fått kongl. nåd och förskoning. Jag påskyndade likväl afresan, och hann samma dag eftermiddagen hit till Granada. En vän i Malaga hade gifvit mig adress till ett enskilt hus, der jag skulle bli väl emottagen och få njuta ett artigt sällskap af unga och älskvärda fruntimmer. Jag aflemnade mitt bref, och sedan fyra gummor, hvilkas sammanlagda ålder tycktes gå nära trehundra år, efter hvarandra bjudit mig vara välkommen och försäkrat mig att de voro till min tjenst, satt jag ännu en stund qvar, i förhoppning om vackra ansigten och en gyllene ålder med ungdom och behag. Om jag slutligen fann mig af min vän narrad på det sköna sällskapet, var jag i längden så mycket mer fägnad med ett lugnt, sorgfälligt och i alfvarsam mening, ömt bemötande, hvari tre gamla

mat

matmödrar gåfvo deras gamla piga ett godt efterdöme.

Sedan jag ett par dagar sprungit ikring och sett Granadas allmänna märkvärdigheter, palatser, kyrkor, kloster, m. m. fann jag det vara tid uppsöka de damer till hvilka jag fått bref, och der på min begäran, man just anmält mig till inträde i ett visst nunne-kloster. Snart ångrade jag att jag dermed dröjt så länge. En *Sennora*, *Donna Francisca Munnoz de Trebijano* förde mig i ett kloster af S:t Jacobs orden, der damer endast af utmärkt rang och af hvad man i Spanjen kallar *sangre verde*, grönt blod, äga inträde. Priorinnan var syster till en af mina förnäma bekantskaper i Malaga, och hade under sin enskilda vård trenne unga damer, af hvilka de tvänne äldre redan tagit det förfärliga doket, under hvilket en Evas dotter skall ifrån satans, verldens och köttets frestelser vara fredad, men den tredje, ännu i åldrens vår, skulle i detta försakelsens tempel lära sig, att snart i verlden strida och segra. De voro döttrar af en General, Don Domingo Cervinio, som jag i Malaga ofta råkat, och hvars enda son uppfostras i en krigs-academi derstädes. Detta kloster äger särskilta friheter och privilegier, som äro något verldslige. Nunnorna få emottaga besök äfven af Adams söner; de få i ett opassligt tillstånd hämta

frisk luft utom klostrets murar, och under svåra sjukdomar uppehålla sig hos någon betrodd vän och slägting, som ansvarar för deras förbindelsers uppfyllande. Vi promenerade i klostrets trägårdar, då fruarna gingo tillhopa och lemnade mig med dessa unga helgon, af hvilka den äldre, vid namn Soledad, en vacker, liflig och qvick flicka, ifrån början interesserade mig. Fru Priorinnan bad mig komma igen så ofta jag behagade, med försäkran att alltid vara välkommen. En bedagad dam var portvakterska i ett dertill inrättadt hyggligt rum, och kallade medelst klocka en tjenarinna till sig, som hos Priorinnan anmälte den besökande. Denna formalitet iakttogs med mig endast ett par gånger, hvarefter jag hade fritt tillträde i Priorinnans rum. Klostret utgör en stor fyrkant med alla de inrättningar, som beqvämlighet kan begära och goda inkomster tillåta, stiftadt af Drottning Isabela, strax efter Granadas öfvergång. Det har en vidlyftig och vacker utsigt öfver en del af staden och dess vinter-promenader. (Spasser-gångarna för vintren äro öppna och af solen bestrålade; för sommarn äro de planterade med trän, och skuggrika). Nunnornas antal var några och tjugu; de ha hvar sina två rum, och utom de stunder, som uppoffras åt allmänna religions-öfningar, tillbringa tiden i nyttiga

och

och artiga öfningar. Jag hörde claver och zittra spelas, såg vackra ritningar och broderier, och beundrade det lugn, den förnöjelse, som lyste äfven i de yngre offrens ögon. Soledad var blomman, den täckaste, den mest älskvärda ibland dem. Hon klädde sig en dag i sin försakelses galla-drägt; hennes kropp var höljd med hvitt flanell, der ögat förgäfves sökte upptäcka de könets och ungdomens behag, som den oskyldigaste andedrägt vanligen höjer och förråder; hennes sköna hår, der Indiens pärlor bordt synas dubbelt lysande, voro betäckta med sorgens dok, och en hvit slöja hängde ned öfver ett par ögon, der kärleken och nöjet tycktes vara besegrade af oskulden och blygsamheten. Jag skall icke säga, att jag fann något synnerligen behagligt i denna alfvarsamma klädnad, eller att den klädde henne väl; men hennes ungdom och behag under denna vestaliska drägt, gjorde på mig ett starkare intryck än om hon varit klädd i den rikaste och mest utsökta prydnad. Motsägelsen som man så solklart finner emellan en ung skönhets bestämmelse, dess naturliga böjelse och begär, hvilka ehuru stillade och qväfde, likväl rinna i hennes ådror — motsägelsen emellan den ensligbet och försakelse, som en förvänd känsla, ett förhastadt beslut för lifstiden aftvungit henne, och det umgänge och den njutning,

hvartill naturen och hjertat dagligen kalla
henne — denna contrast gör det oskyldiga
och olyckliga offret dubbelt interessant och
för hjertat obeskrifligen dyrbart. Jag sade
henne, att hon med sina behag och kän-
slor vore ämnad att upplifva och försköna
den verld som hon öfvergifvit, och önska-
de henne den styrka, som behöfdes och hon
trodde sig äga. "Ni talar och dömmer oss.
"sade hon vänligt och leende, efter ert sätt
"att under ständiga resor och ombyten, lå-
"na en ny uppmärksamhet åt hvarje nytt
"föremål; ni torde alldrig föresatt er att nå-
"gra dagar å rad i vissa afseenden tänka
"lika, än mindre för er lifstid. Besinna
"huru våra förhållanden äro olika! Jag har
"öfvervägat de uppoffringar jag gjort af en
"ostadig verld och dess flycktiga nöjen, hvil-
"ka ej kunna jemföras med det lugn, som
"njutes inom dessa murar. Jag är road af
"mina göromål och lycklig i mina plikters
"uppfyllande, hvartill föresats och religion
"ge mig styrka under en älskad mosters och
"mina medsystrars goda efterdömen; jag är
"nöjd för dagen och obekymrad för mor-
"gondagen. Men, tillade hon: då ni anser
"vår lefnad mindre lycklig, så kom hit i
"morgon klockan 5 e. m. hvarken förr el-
"ler senare, och ni skall då sjelf döma, om
"vi äre så olyckliga och om vi ej kunna
'roa oss, äfven på ert vis." Hon talade det

t

ta med en uppriktighet och ett sjelftillit, som gjorde henne ännu mer intagande, och såsom vore hon fullkomligen stadgad i sitt svåra kall. Hon tillstod och berättade såsom det likgiltigaste i verlden, att hon älskat och ånt tanken åt en sinnligare sällhet än kloster-lefnadens; att någon gång en skuggbild af verlden ännu förekom henne i ensligheten och målade för hennes inbillning ett vackert fält, der förra leksystrar och vänner, prydda med vårens blommor, skalkades i gräset och speglade sig i den klara källan; "men, tillade hon med en öm frimodighet: dessa föreställningar tillåter jag alldrig intränga i mit hjerta, som är uppfylldt af gudliga plikter. Med en föresats, som jag vid altarets fot dagligen förnyar och som snart skall bli en helig vana, förskingrar jag dessa bländvärk af en främmande sällhet, såsom regnbogens skimrande färgor försvinna för det klara ljusets samlade strålar." Ack! ömma och sköna flicka, tänkte jag: sent skall din ålders höst afkläda dessa i föreställningen vackra och blomsterfulla fält; långsamt skall solen nedgå öfver dina i gräset och vid källan jollrande systrar. Soledad var tjugu år gammal, och hade för tre år sedan gjort det förmätna, det onaturliga löftet, i den yra känslans lifligaste ålder.

Följande dagen kl. precis 5 eftermidagen, bulltade jag på klostrets dystra port, och infördes i en sal, der ett litet vackert sällskap var i full dans. Soledad tycktes njuta min surpris. Jag vågade ej ett ögnablick öfverlemna mig åt min känsla och förbindelse. Om någon gång i umgänge med en verldslig och fåfäng Evas dotter, tungan och hjertat icke fullkomligen öfverensstämma, och man med smickrets vackra ord prisar dess skönhet och behag; så är denna grannlåt en platthet, ett intet emot hvad hennes dagliga roman-hjeltar säga sina skönheter: men inför detta helgon, detta oskuldens barn, hade min sanna känsla varit ett förolämpande och dess språk brottsligt. Jag tackade henne i få och enkla ord, och i öfrigt instämde med henne, "att den rätta "sällheten består mindre i alla sammanlef- "nadens nöjen, än i njutandet af de få, som "ett räsonneradt beslut gillar och som sät- "ter menniskan utom kretsen af verldens "och passionernas våldsamma inflytande." I sitt hvardags-flanell och med en flätad piska, hängande ned på ryggen ifrån ett barn hufvud, var Soledad mer lysande och skön än de verldsliga damerna i högtids-kläder och familj-juveler. Dansen upphörde en stund, och gästerna serverades med schoklad, syllt och confect. Nunnorna deltogo ej i dessa förra nöjen, och af dem voro endast nå-

gra

gra få budne såsom åskådare. Sällskapet åtskilldes kl. 9, då helgedomens portar stängdes och allt blef tyst.

Jag har bevistat ett par tertuljer hos de damer, till hvilka jag hade adress. Man satt der på mycket låga stolar, utan att röra sig ur stället, med fötterna upplyftade på deras *braseros*, ett stort och rundt fyrfat af koppar med utbrända kol, som väl behöfs, emedan luften denna årstid i rummen är kall och obehaglig. Vanda ifrån älldre tider och på mauriska viset, att hålla sig vid golfvet, ha de ännu efter två hundra års tid ganska litet höjt sig der öfver. Det skulle också vara ganska besvärligt att stiga upp för alla kommande och gående. Väggarna äro i allmänhet på halfva muren klädda med rödt damast, fäst med en förgylld list, hvaröfver speglar och målade helgon hänga på hvita väggen, högt under taket. I ett rikt hus täcktes fru värdinnan en dag visa mig sin härlighet, då hon ville fästa min uppmärksamhet i synnerhet på ett gammaldags nattduks-bord, der några engelska lackerade bleck-dosor och en rund puder-ask utmärktes framför gull och silfver. Jag ville ej säga henne, att jag hade på resan med mig en dylik puder-ask med sina indelningar för kam, pomada, m. m. Hon öppnade små väggskåp, der jungfru Maria lyste i sida, hvita kläder; jag torde ej säga gumman, att

i stör-

i större väggskåp i mitt kära fädernesland gömde man stundom lefvande jungfrur. Man får alldrig se en säng eller sängkammare i ett spanskt hus. Herrskap och tjenare ligga på golf. Sängkammaren består vanligen i ett mörkt afsides rum eller en stängd alkov, der ingen främmande får inträde. Stengolfvet i ett varmt klimat är mera svalt än ett sängställe af träd, der ohyra dessutom snarare samlar sig. Blott i ett enda förnämt hus i Malaga har jag sett en riktig sängkammare med sitt mahogene-sängställe, sidengardiner och brädgolf; men Hennes Nåd berättade tillika, att hon alldrig nyttjade den, utan sof vanligen i ett annat rum, som hon visade mig, och på golfvet för svalkan skull. Äfven glasfönster äro här mycket rara och knappt finnas i smärre städer. Här vardt jag en dag förundrad, att på ett stort torg, der hus af flera våningar äro belägna, ej finna ett enda, försedt med glasrutor. Man nyttjar luckor med endast en liten glasruta, hvarigenom litet dag inkommer, då regn och oväder förbjuda att ha dem öppna. I sjöstäder äro glasfönster mer allmänna; jag känner likväl goda hus i Malaga och Cadiz der man ej har andra fönster än träluckor med jerngaller, äfven som jag sett herrgårdar i lika fönsterlös belägenhet.

Men ännu har jag icke sagt ett ord om de Mauriska och Arabiska märkvärdigheter

som

som utgjorde ändamålet för min hitresa. Den vidlyftiga park, som omfattar dessa dyrbara lemningar af Maurernas välde i Granada, är känd under namn af *Alhambra.* Nu i januari månad, under Granadas snöbetäckta fjäll, är naturen i en grönskande prakt, leende och förtjusande. Doftande blommor, lummoga trän, foglars qvitter, följde mig igenom de skönaste omvägar, der vattnet, störtande utför mosslupna klippor, gjorde de skönaste afbrott. Öfver så romantiska vägar nalkas man slottets höjder, hvarest den österländska yppigheten och vällusten fordom residerade. En arabisk inskrift öfver stora porten innehåller mohammedanska lärans första bud: *Det är allenast en Gud och Mohammed är hans profet*, jemte tillönskan af lycka och välsignelse öfver folket. Byggnads-året svarar emot vårt 1388. En nyckel och en öppen hand i upphöjdt arbete synas deröfver, inhuggne i hvit marmor. I det rika och allegoriska arabiska språket utmärker en nyckel säkerhet, makt och ägande rätt, och denna sinnebild finner man öfver de flesta portar i gamla mauriska slott och städer. Gibraltar bibehåller ännu ifrån de tider, en nyckel till stads-vapen, och i Malaga såg man öfver en port fem nycklar inhuggne, men som sägas haft afseende på några deras *Korans* fem hufvudbud, och hade således en ännu starkare betydelse. Äfven

ven den öppna handen har en symbolisk bemärkelse af Guds allmakt och dess vårdande godhet. Ännu i denna dag ser man i Africa öfver ingången till Mauriska hus, på bak-spegeln af deras skepp, äfven om halsen på deras barn, en liten öppen hand, denna senare af metall eller korall; men den är nu snarare en vidskepelsens stämpel än en sinnebild af Guds skyddande godhet, och anses förekomma olyckor och besvärjelser. För de Romerska legionerna bars en öppen hand, såsom ett fält-tecken eller ett slags standar, förmodligen af samma allegoriska anledning. Men vändom tillbaka till porten vid Alhambra. Spaniorerna blefvo 1491 mästare af Granada, och strax var *Maria Santissimà* der oumbärlig. Hennes bild paraderar ibland dessa arabiska och mohammedanska språk- och sinnebilder, och betyder mer än alla nycklar och händer i verlden, ty med en Mariebild utöfva påfve och prester ett oinskränkt välde på jorden, och med den helige Petri nycklar öppna och tillsluta de efter behag äfven himmelen. Inuti porten, som på österländska viset är byggd i vinkel, finner man ett altare med kors, bilder och brinnande lampor, der nit och vidskepelse jemte en viss aktning för en äldre tids minnesmärken, förena vår christna läras och den mohammedanska villans trosartiklar. Nedikring muren suto fordom de

gamle

gamla och visa i folket på breda bänkar, att skipa lag och rätt, hvaraf denna port ännu har namn af dom-porten.

En stor fyrkantig byggnad, som ej nar det minsta anseende af något mauriskt, slår nu genast i ögonen. Tvänne pelare vid stora ingången äro i spiral arbetade såsom Trajans och Antonins collonner i Rom, med krigsfolk och marscher. Segren, historien, Hercules, mytologiska lejon och hundar, bilder, medaljoner och bas-reliefer i flera marmor-arter, pryda detta palats, som har tvänne våningar. Gården innanföre är rund, ämnad till en *rotunda*, der tvänne rader marmor-pelare, den ena öfver den andra, utmärka en skön och dyrbar plan. Kejsar Carl den 5:te lät grundlägga detta palats, för att trotsa den Mauriska architecturen och visa, att de Christnas byggnadssätt vida öfverträffade det Mauriska; men det byggdes äfven som en vattenkonst med mytologiska figurer och latinska inskrifter utanför stora porten, med penningar, som han till några millioner piasters värde, utpressat af dessa redan underkufvade Africaner, och är således til grundämnet Mauriskt, ehuru formen är efter de Grekiska och Romerska reglorna. Det står utan tak och lär alldrig bli fullbordadt, sedan den Mauriska gyllene källan längesedan uttorkat.

Det

Det Mauriska palatset, bestående a
flera byggnader och borggårdar, är utan an-
seende, lågt och oregelbundit. Mycket ä
nedrifvit och förfallit, men slottets hufvud-
byggnad är tämmeligen väl bibehållen. E
stor så kallad lejongård har namn a
tolf alabaster-lejon, som i midten dera
utgöra en vattenkonst, men hvilkas gap nu
äro uttorkade. Ett vackert galleri derikring
uppbäres af ett stort antal alabaster-pelare
men låga, i Maurisk smak, utan fötter och
jemntjocka. Här ser man ett stort rum
som har namn af ambassad-salen. Bänka
äro uppmurade rundt ikring, fordom belag-
da med rika kuddar och tapeter. Taket vi-
sar en inläggning af trianglar, rutor, m. m
i upphöjdt arbete, som prålar af gull och alla
slags färgor. På väggarna läser man Ara-
biska inskrifter utur *Alkoran*, hvaraf jag co-
pierat några, för att dermed fägna mina
skriftlärda vänner i Tangier, som skola
afundas mig denna resa. Maurerna tala än-
nu med förtjusning och djup saknad om
Granada, som likväl ganska få af dem känna
mer än till namnet. Vår Marocanska Premier-
minister, Mohammed Ben-Othman, har un-
der en beskickning till Madrid, sett dessa
sina förfäders härligheter. En annan borg-
gård är äfven märkvärdig för sin storlek,
sina marmor-pelare och sin öfriga grannlåt.
Den kongl. sängkammaren är stor och har

sina

sina tvänne alkover med pelare och ett något upphöjdt golf, allt af marmor. Emellan dem ser man en vattenkonst, der friskt vatten alltid sprang. Näst intill hade det Kongl. paret sina särskilta bad, der vattnet i en marmor-bassin kunde tempereras efter de höga vederbörandes mer eller mindre varma anlag. Allt andades fordom vällust och nöjen, der nu en hemsk ödslighet drar djupa suckar. Men om just icke äfven jag drog så djupa suckar, ryste det likväl i mina ådror, då man viste mig det ställe, der en känslofull och erkänsam Sultaninna låtit öfvertala sig, att ifrån en utbyggnad höra några suckar af en christen slaf, en castiljansk Riddare, som efter den tidens sätt hälst älskade damer i torn och instängda skönheter. Riddaren hade stått der under, hjerteligen nöjd och beklämd, då den svartsjuke Sultan, underrättad om detta lilla möte, rusade med en dolk i sin gemåls bröst och kastade den blodiga kroppen ned på den ej utan skäl suckande älskaren: en gerning, så mycket mera tyrannisk och orättvis, som denna svartsjuka Sultan sjelf underhöll tjogtals frillor för att tillfredsställa sina vidt-omfamnande lustar och begär, och hvilkas rum visas ibland dessa tidens ruiner. Ett litet stycke väg utom *Alhambras* murar förekommer de mauriska Konungarnas lusthus, under namn af

Generalif, med sina smärre trägårdar i flera afsättningar, genomskurne af rinnande vatten. Der, i sanning var jag glad, att inga bilder, ingen catholsk vidskepelse störde mina österländska, arabiska betraktelser. Ensligheten och tystnaden afbrötos af intet annat än foglars qvitter och källans sorl, under det jag andades denna förtrollade parks balsamiska fläkt. Hade jag varit en befallande - - - nej! en älskad Storherre, intet annat än min Sultaninnas kärlek och mina barns joller skulle i detta vällustens lilla tempel fått störa denna naturens njutning, eller göra den himmelskt fullkomlig. En greflig familj, *Campotejar*, af Kongl. Maurisk härkomst, är ägare till lustslottet Generalif. Då dess stamfar bortbytte sin rättighet till Granadas Konunga-thron emot den christna läran; fick han till omskrift i sitt vapen, följande: *Melius est Deo servire quam regnare* (tjena Gud är bättre än regera); men den ny-christne riddaren fick ej deraf sluta att den regerande *Don Fernando* ej tjente Gud, hvilket han med hedningars, mohammedaners och judars mördande och brännande i gamla och nya verlden, trodde sig nitiskt bevisa.

Hela detta fordom Mauriska residens är omgifvit med murar och torn, och var tillika en stark fästning. Belägit på en höjd emellan tvänne floder, hvilka nedan om

förena

förena sig, och omgifvit af trägårdar, lusthus och frodiga fält, har det en utsigt som är intagande. Ett kloster för tiggande munkar är inrättadt ibland dessa mauriska ruiner, och deras kyrka är en lemning af ett fordom Mohammedanskt Hof-capell. Jag slutar härmed och låfvar fortsättnin ifrån Malaga.

Fjerde Brefvet.

Malaga d. 3 Mars 1796.

Jag kom så oförmodadt och hastigt ifrån mitt kära Granada, att jag nästan ännu är deröfver förtruten, åtminstone öfver orsaken dertill. Under det jag med besök och undersökningar var som mest sysselsatt, fick jag bref ifrån Malaga, att min goda vän, Capiten Ekholm var illa sjuk och önskade min återkomst. Jag var genast färdig att följa med förstgående caravan, och vid afskedstagandet i det hyggliga klostret beklagade mig öfver ödet, som tvang mig, följande dagen klockan 10 f. m. bege mig på resan til Malaga, och att jag nu för sista gången hade det nöjet se dem. Den artiga Fru Priorinnan bad mig komma tillbaka till högtiden *Corpus Christi*, *i Maj*, som i hen-

i hennes kloster firas med stor prakt: och ehuru ingen mansperson, sade hon, vanligen finge vara åskådare eller närvarande dervid, ville hon så placera mig, att jag utan att blifva sedd, skulle få se allt. Soledad var ännu artigare: hon bad mig emedlertid komma dit tillbaka innan afresan, följande morgon, då hon ville begagna sig af tillfället att skicka ett bref till sin far i Malaga. "Det ringer, tillade hon, klockan 8 "efter slutad morgonbön, och så fort ni då "inställer er vid stora porten, tillåter min "moster att ni såsom vanligt, får komma "upp." Med en viss tillfredsställelse frågade hon nu till slut, om jag fann henne i sitt tillstånd lika olycklig. Jag förstod att den älkansvärda flickan ville nödvändigt, åtminstone anses för lycklig, och försäkrade således, att jag med glädje fann henne sådan, och att jag, endast jag, vore olycklig. Detta oskuldens barn var likväl en Evas dotter, och kunde ej dölja sin lilla förnöjelse öfver min olycka. Jag emottog slutligen hennes bref, som hon lemnade mig öppet. Min caravan var nästan ett par timmars väg ifrån Granada, då jag kom till samlings-stället, der min spanska betjent med bekymmer väntade mig.

Jag gjorde under min galloppad några stympade betraktelser öfver menniskans galenskaper, hennes stridiga vägar till äran eller

ler sällheten. Jorden är full af Skaparens godhet: och då våra ständiga begär, naturen och hjertat, bjuda oss till deltagande i den jordiska glädjen som omger oss; huru vanvettigt handlar ej menniskan, att vilja söka denna lycksalighet i försakelser! Så omenskligt det är, att i länders och städers härjande söka ett stort namn, och känslolös för likars nöd, uppresa sig ett äreminne på förödelsens lemningar — så förrädiskt det är, att med dolken i ena handen och krucifixet i den andra, predika nåd och salighet, att med påfvebullar, underverk, med bigt och aflösning, vilja leda moraliska varelser till högsta sällheten — så oförnuftigt det är, att i omåttliga begär och öfverdrifna njutningar förstöra själens lugn och kroppens hälsa, lifvets glädje, att för några sinliga ögnablick uppoffra en framtid, för sig och för andra; så gudlöst och förmätit är det, att skapelsens lagar till trots, vilja afsvärja sig natur och hjerta, att medelst en lefnad, snörrätt emot ändamålet, tro sig under ständiga begär och ständiga försakelser, under tvånget af så skilda och så svårt förenliga lagar, befrämja Guds ära och egen lycksalighet, då det ena och det andra säkrast finnas i nyttjandet och njutandet af alla skapelsens rikdomar, i den ordning som förnuft, lagar och religion föreskrifva. Dessa tankar jemte en innerlig harm intogo mig så myc-

 ket

ket lifligare, som vid första steget utom klostret, jag så godt som föll in i en skara af tusendetals andäktiga menniskor och flera hundrade vällustiga munkar och skenheliga prester, som med bilder af deras obefläckade jungfru och af flera med skälmstycken befläckade helgon, med fanor, facklor och låfsånger, fordrade alla åskådares vördnad och knäfall. Jag såg hela staden i ett andeligt vimlande, alla fönster och altaner fulla med tillbedjande varelser, och kunde igenom denna dels skockade, dels strömmande folkhop, knappt tränga mig fram till min betslade mulåsna. "En djup be-"undran, tänkte jag, är en bön, värdig Gud; "ett måttligt njutande en sann gudstjenst."

I det okända ridande sällskapet gjorde jag snar bekantskap med en Major, som ej ville förstå eller tala annat språk än franska. Han hade i början af kriget emellan Spanjen och Frankrike blifvit fången; hans fälttåg och fångenskap voro en outöslig källa för händelser och berättelser; hans umgänge var muntert och artigt. Vi skulle omsider hvila vid en krog, der min reskamrat begärde allt hvad som ej fanns. Han kom deröfver snart i harnesk, och än på franska till mig, än på spanska till de församlade, svor öfver dåliga anstalter i landet, öfver matbrist och saknade beqvämligheter för resande. I Frankrike, sade han, finner man

öfver-

öfverflöd på allt; en gästgifvare-gård är der bättre inrättad och försedd än en herregård, ett slott i Spanjen, och han åberopade mig såsom vittne till allt. Krögaren, herre i sitt hus och nitisk Spanjor, tålde ej dessa försmädelser; han ansåg oss bägge för impertinenta fransmän, höjde sin röst, lyfte sin arm och hade så när med hela den församlade hopen angripit oss. Jag var genast färdig att capitulera; men min Major var hurtigare och hotade med stryk och straff, om de vågade ett ytterligare steg emot oss. "Ni ser, tillade han, på min uni-"form att jag tjenar *Don Carlos quarto*, och "ni hör på mitt tungomål att jag är Span-"jor, och jag ifrar med skäl emot denna "oordning, att här fins ingen ting för en "främmande resande som kommer mycket "längre än ifrån Frankrike." Men jag kommer nu, svarade jag, endast några timmars väg ifrån staden, och är försedd med matsäck. Jag böd Majoren på en skinka ifrån Granada och på vin ifrån Malaga. Vi gjorde en kostlig måltid, och Majoren sade, med liten förtrytelse: "Så här skall man lä-"ra att resa i Spanjen af en utlänning."

Jag fann Capiten Ekholm illa sjuk; men ett godt klimat och den ömaste tillsyn af alla vederbörande återgåfvo honom småningom en fullkomlig hälsa. Soledads bref till sin far aflemnades; det inne-

 höll

höll "att den Svenska Cavaljeren besökt klo-
"stret och fägnat henne och systrar med
"underrättelser om pappas välgång; Hon an-
"höll derför, att han å hennes och systrars
"vägnar, ville göra den resande ett besök
"och tacka honom för det nöje han gjort
"dem." Jag har många gånger förtrutit att
jag ej af Generalen begärde detta bref som
han viste mig, till erinran af en älskvärd
nunna. Jag misstänkte honom att ha be-
främjat sina tvänne äldre döttrars klosterlef-
nad, för att lemna så mycket större förmö-
genhet åt en enda son och den tredje dot-
tern, och jag gjorde deröfver i allmänhet
några anmärkningar. Den öma fadren
med tårar i ögonen beklagade, att dessa
tvänne döttrar som han hjerteligen älska-
de, voro för honom och verlden förlorade,
men de hade följt, sade han, deras egen bö-
jelse; hans enda tröst vore att ej kunna fö-
rebrå sig något, i händelse de en dag fun-
ne sig med klosterlefnaden missnöjda. Det
berättades mig, att en ung nunna i samma
kloster, några år sedan, blifvit ångerköpt
till den grad, att blotta erinran af dok och
försakelser ej bättre än försatte henne i con-
vulsioner. Hon hade såsom sjuk flyttat ur
klostret, och på vederbörandes intyg om
hennes vådeliga belägenhet, fått den heliga
fadrens frisäjelse ifrån hennes förhastade
löften. Hon gifte sig, blef stats-dam hos
Drott-

Drottningen och dog i första barnsängen, hvilket senare af alla gamla nunnor, prester och vidskepliga matroner, ansågs vara så skedd, till följe af den hämnande Gudens och den förolämpade Jungfruns rättvisa beslut, henne till straff och andra till varnagel.

Men jag återgår med berättelsen till Granada, hvarom ännu något är osagdt och som jag önskar kunde finnas interessant. Dom-kyrkan är mycket stor, prydlig och rik; hon har en vacker *rotunda*. Marmor, jaspis och lazur pryda väggar och altaren. Ett Kongl. graf-chor innehåller åtskilliga grafvårdar af hvit marmor, der de Kongl. personernas liknelser äro i naturlig storlek uthuggne. Ibland dem må nämnas Ferdinand den 5:te och hans gemål, hvilka förtjente heders-titlen, *Catholici*, emedan under deras regering, Maurerna kördes utur Granada, Judarna utur Spanien, och den heliga Inquisition inrättades. Konungens regalier af gull, mycket dyrbara, visades i dess graf-chor. Philip den sköne och hans gemål, dotter af det förenämda Catholska paret, hvila i det så kallade Cathedral-choret. Om henne märkes, att hon efter sin vackra Herres död förlorade förståndet. De Kongl. inskrifterna, alla på latin, äro i öfrigt simpla och förtjena ej afskrifvas. Cathedral-kyrkan skall vara betjent af omkring trehundra femtio personer, af hvilka vid pass ett hundrade

utgöra dom-capitlet, men förrätta ingen ting för sina stora och öfverflödiga inkomster.

Ibland flera andra kyrkor må jag nämna *Santa Maria de las Angustias*, der denna jungfru i naturlig storlek och klädd i fåfängans yppiga drägt, hade så när en dag förfört mig till ett knäfall af den betydligaste följd. En prest som viste mig kyrkans små märkvärdigheter och hade omtalt detta belätets undergörande egenskaper, får det infallet att tillbedjande, kasta sig hufvudstupa ned framför detsamma, påstående att han sett tvänne ljusa strålar utgå ur hennes ögon. Också jag ville skryta af en liten favör och försäkrade, att jag tyckt mig äfven se en eldgnista i hennes ögon, som satt all min blod i rörelse. "Det är en "Guds nåd, ropade han strax, en uppmun- "tran till omvändelse, och jag hoppas i För- "synens hand bli ett verktyg till er fräls- "ning." Förvånad öfver denna alfvarsamma vändning han gaf åt mitt skämt, visste jag en stund knappt hvad jag skulle svara. Flera godtrogna själar, som voro närvarande, funno sig innerligen uppbyggde af detta underverk. Presten tog mig i hand och förde mig upp såsom till presentation och hand-kyssning, der jag rullade mig i stoftet för hennes obefläckade helighet, och lofvade presten att följande dagen åter inställa mig i kyrkan; men jag aktade mig sorg-

fälligt

fälligt att vidare komma den undergörande Jungfrun för nära, och tog denna händelse såsom en varning, att framdeles vara mer tystlåten i anseende till njutna favörer. Jag vill ej beskrifva de förträffliga målningar och stora rikdomar, som förekomma i kloster och kyrkor. Det skall förtryta hvarje man af känsla, att de förra ej få tjena till snillets och smakens förädlande, och att de senare ej nyttigare användas. Granada har sin academi för de fria och vackra konsterna, der likväl den goda smaken tycks göra små och långsamma framsteg. Ett cartusian-kloster, en fjerdedels mil ifrån staden, har stora inkomster, men hyser, emot förra tider, ganska få, som afsvurit verldens nöjen. Upplystare menniskor söka nu en lättare väg till himmelen än genom alla de svåra försakelser, hvartill munkar af denna stiftelse framför andra, sig förbinda. Deras antal gick nu endast till sju, och ingen var under pröfning. Kyrkans sakristi, beklädd med de dyrbaraste stenarter, tycktes sjelf förtära sina rikedomar: äfven inrättningarna i klostret förrådde en prakt, som synes högt motsäga ordens-löftet om fattigdom; men denna försakelse är blott personel. Således kan man bo obeqvämt i ett vackert rum, hvila hårdt på en dyrbar lave och spisa tarfligt vid det raraste träd- eller stenbord. En munk berättade, att en

Drott-

Drottning, jag har glömt hennes namn, hade missbrukat Majestätets och sitt köns värdighet, och med sin qvinnliga närvaro profanerat munkarnas ej allenast heliga utan äfven hemliga rum. Hela klostret hade derpå måst renas och liksom å nyo invigas åt den heliga och obefläckade munk-lefnaden, som af ingen qvinnovarelse, sedan den tiden, blifvit oskärad.

Uti en kyrka, som har namn af Santiago eller Jacob, visas taflor till allmänt åskådande, med deras namn som tid efter annan blifvit inquisitionens offer, mer eller mindre olycklige; äfven de frikändes namn äro der anteknade, men dessas antal är i ett ganska litet förhållande till de förras. Under Carl den 5:tes, men isynnerhet Philip den 2:dres tid, hade förföljelse-andan emot kättare varit förfärligt brännande. Så nyligen som 1725, hade på en natt ej mindre än trehundrade personer blifvit ur sömnen och sina fredliga hus förde i inquisitionens tärande kulor, såsom anklagade för Mohammedismen. Processen emot dem räckte i åtta år, då af de qvarlefvande och benådade, några skickades nakna til Africa, andra, klädde i en så kallad *Benedictiner-säck* med målade lågor och djeflar, fingo tillstånd att i ett visst district tigga sitt uppehälle, och en tredje klass måste återgå till ett evinnerligt fängelse. En lysande *auto-da-fé* anställdes med de

le till lågor och döden fördömde. Största
lelen af dessa offer voro personer, kända
ör ära och anseende; men deras brott var
- en viss förmögenhet, hvaraf en tredjedel
illföll kronan, men två tredjedelar den djef-
ulska domstolen. Det berättas, att ännu i
åra tider, på 60talet, hade en för intet an-
at än såsom *Frimurare*, blifvit åt inquisi-
onens lågor uppoffrad. Afrätts-stället är
rax utom staden vid dess största och vack-
ste allmänna plats, som har namn af *triumf-
latsen*, der *Maria Santissima* af hvit mar-
ior i full storlek, föreställes i en tri-
mferande ställning, med krona på huf-
idet och ett svärd i högra handen. Pelar-
ten är på alla sidor fullskrifven med be-
s om Jungfruns obefläckade aflelse, och
t stoden, denna hennes sällsamma egen-
ap till ära, upprestes år 1634. Hennes
h den romerska- christna lärans triumf
ver alla för kätterier till lågorna här upp-
frade syndare, ger alltid en talande anled-
ng till glädje för det grymma catholska
tet. Vid samma plats ligger ett förträff-
t och vidlyftigt hospital, der egenteligen
neriska patienter, flera hundrade till antalet,
nottagas ifrån hela konungariket Granada.
et försäkras att denna sjukdom der bättre
tas än på något annat ställe i Spanien;
en det är ännu ej utrönt, om luften eller
ngfruns bild mest bidrager till dessa be-
fläckade

fläckade varelsers återställande. Ibland fler
större och mindre hospitaler, barn- och
hittebarns-inrättningar, hvaraf Granada så
som alla större städer i Spanien, har et
stort antal, må jag blott nämna ett hospi
tal, der skorfviga personer emottagas. Den
na slags hufvud-svaghet har man ansett smi
tosam. Kuren består i en beck-hufva, som
befriar patienten ifrån det onda med hå
och hud, och lemnar ett rent, men blodig
hufvud.

Universitetet i Granada förtjenar int
afseende. Professorerna tagas merändels
från Dom-capitlet, der fråga om skickligh
och lärdom alldrig uppstår. Ungdomen u
dervises i så kallade collegier, der de ku
na anses såsom i pension. Lärare i fle
vettenskaper, de flästa i religions-läran oc
jus canonicum, jemte en rector, ha sty
relsen om hand; ynglingarna kallas coll
ganter; de erhålla doctorsgrader vid un
versitetet, som är snart sagdt den enda fö
rättning, hvarmed dessa herrar professor
besvära sig. Af sex publica collegier ä
tvänne inrättade för adeliga ynglingar, oc
de kallas *Colegios Majores*. Det största oc
betydligaste har namn af *Sacro monte*, eft
ett berg utom staden, der det är uppbygg
Omkring 150 ynglingar af oadlig härkom
voro der inqvarterade och hade fritt unde
håll. Ett högt jerngaller instängde på e
sid

sidan en stor fyrkant, der colleganterna vid ansvar måste innan solens nedgång infinna sig, då portarna stängas. Jag såg dem en afton inom lästa portar springa och föreha gymnastiska öfningar på en stor borg-gård, och jag deltog af hjertat inom mig, i denna muntra ungdomens nöjen. Detta berg har fått sitt namn af andeliga skälmstycken, och är ibland de lättrogna märkvärdigt för martyrers ben, manuscripter och taflor af bly med de raraste afhandlingar om Gud, om Jungfru Maria och flera helgon, hvilka sällsamheter man föreger der blifvit funne. Berget är fullt af hålor och gångar, hvari små kapell med sina altaren nu äro invigde till fromma själars uppbyggelse. Man hade i en af dessa underjordiska kulor, som af lampor alltid upplysas, medelst jerngaller afstängt ett ställe, för att hindra folket borttaga jorden, der dessa heliga saker varit förvarade; men presterna drifva dermed en lönande smyg-handel, och emot gediget gull aflåta några af denna stängda hålans heliga sandkorn.

Under namn af *Maëstranza* förekommer i Granada ett adligt broderskap, som jemte stuteriers anläggande och hästars inridande, är förpliktadt att med lif och blod försvara den heliga jungfru Marias religions-hemligheter. De måste äfven gå i fält med Konungen, när han behagar så för godt finna;

na; men utom dessa tvänne tjenstgöringar, nemligen för Konungen och den heliga Jungfrun, ha de inga vidare ridderliga åliggan-den.

Kongl. canzliet i Granada som är en hög domstol eller hofrätt, är indeld i sex salar, hvaraf fyra äro för civil-mål, en för criminal-mål och en sal för adel-ståndets rättegångar. Presidenten föreställer Konungens person, och får utom tjensten i all enslighet och för sig sjelf njuta sina höga företrädes-rättigheter, ty då han enligt *etiquetten* ej kan besöka någon eller betala andras besök, göra få personer af rang och betydenhet besök hos honom. Vid detta rättvisans palats som är mycket vidlyftigt, räknar man mer än 300 embets- och tjenstemän af alla klasser, och efter trovärdiga berättelser skall rättvisan vid denna domstol vara alldeles blind . . . . för annat än gull, som alltid skimrande, har en genomträngande och förvillande kraft. Dess domsrättighet är vidt omfamnande öfver flera den äldre tidens små konungariken, och det apelleras derifrån till det höga Castilska Rådet i Madrid.

Granada har ej handel och rörelse efter sin folk-nummer, som beräknas till omkring 80,000 personer. Det Kongl. canzliet eller hofrätten och den heliga Erkebiskopsstolen äro de verksammaste drifffjädrar till lif och rörelse i staden: tvänne källor med

med de rikaste ådror, till allmänhetens tjenst, det vill säga: rättegång och åflat bereda Granadas välmåga och utgöra de hufvudartiklar, hvarmed den fördelaktigaste handel drifves öfver hela detta konungarike. Drufvan trifs ej synnerligen väl i Granadas kallare trakter, och dess vin är således ej begärligt; men Granadas skinkor äro i så mycket större rop. De förskrifva sig egentligen ifrån en bergstrakt, belägen ett par mils väg söder om staden och har namn af *Alpujarra*. Svinen födas med mais och kastanjer, och slagtas i november, ett par tusende till antalet. Hela denna bergstrakt, som skall hålla omkring fem Svenska mil i längd och tre mil i bredd och vara mycket folkrik, har den sällsammaste belägenhet, bestående af höga klippor, afgrunder, strömmar, planteringar, skogslundar, hvilka omväxla med hvarandra. De lägre bergen äro afdelade i terasser, medelst stenmurar som qvarhålla jorden emot vattuflöden. Silkesafveln drifves äfven i denna trakt med fördel, hvarvid endast qvinnfolken äro sysselsatta. Granada har således några sidenfabriker; men denna näring har mycket förfallit, sedan utländska sidentyger och Engelska mussliner fallit de Spanska damerna mera i tycket. Fordom i Maurernas tid hade Granada äfven en betydlig sockerplantering, men som sedermera förfallit.

 Några

Några af Granadas snöbetäckta bergspetsar anses ibland de högre i Europa och stiga omkring 1450 famnar öfver vatten-horisonten.

Staden ligger på en ojämn och bergaktig grund, men är omgifven af en vidsträckt, väl uppodlad, med flera floder och canaler genomskuren däld, som ger staden en af de skönaste belägenheter. Också göras liksom valfärder till Granada om våren, för att der, framför andra vackra ställen, njuta denna årstidens tjusande behag. Med Guvernören eller som han här kallas, Intendenten öfver provinsen, hade jag den äran göra flera promenader i vagn, och redan i januari månad hade en ljuf försmak af den kommande vårens skönheter. Granada, såsom hufvudstad, är säte för General-Capitenen öfver detta konungarike; men han har sitt egentliga residens på ett gammalt mauriskt castell vid Velez-Malaga, och med hans catholska Majestäts tillstånd uppehåller sig i Malaga. Orsaken att han ej residerar i Granada, skall vara det högmod och de mångfaldiga rangtvister, som der ständigt dela stadens stormäktiga inbyggare. Canzli- eller Hofrätts - Presidenten har, såsom sagt är, högsta rangen i staden, och besmittar samteliga Hofrättens ledamöter med den rangsjuka att fordra steget framför den tjenstlösa, men med anor och rikdomar högtbesutna adeln. Dertill kommer

mer Erkebiskopens och den heliga kyrkans utestängande rättigheter, så att trenne partier, nemligen embetsmanna-corpsen, kyrkan och adelen, ha sins emellan oupphörliga stridigheter och dela alla dessa stadens bättre inbyggare. General-Capitenen som å embetes vägnar är likväl den högst-befallande, men ej den högst uppsatta, har fått sitt residens i en stad, der han i alla afseenden är den mest betydlande, och är det äfven i Malaga, hvaräst sällskaps-tonen tillika är på en lättare och roligare fot. Oaktadt många höfligheter och artiga bemötanden jag i Granada åtnjöt, blef jag icke utan erfarenhet af det i allmänhet der rådande högmodet; men jag skall ej förebrå mig att ha lagt hyende under denna deras husguds långa öron. I den förnäma cirkeln yttrade man stort missnöje öfver en skänk, hvarmed hans catholska Majestät nyss benådat den gynnade Fredsförsten. Den består i ett gammalt kongligt lustslott med en stor skog, som i dessa trakter har ett dyrbart värde, och flere andra härligheter, till en årlig inkomst af omkring 30,000 piaster. Slottet kallas *Soto de Roma* (Roms park), och ligger en svensk mil ifrån staden. Denna belöning för nit och arbetsamhet till Konungens och det kongliga Husets nöje, han väckt den gamla och redan belönta adelens stora förtrytelse och afund.

Kyrkan och adelen innehafva, Gud vet med hvad förtjenst eller rättighet i allmänhet, rikets ansenligaste gods och länderier, då folket lefver i fattigdom, och Staten egenteligen ej har annat att påräkna, än sina osäkra inkomster ifrån nya verlden. I hvad stort behof är icke Spanska Kronan af en Nordens Carl den elfte!

Jag slutar detta bref med en historisk anmärkning öfver Granadas namn. Detta kommer af arabiska ordet *Garb*, som betyder väster, och tillades *Nata*, en stads namn i Syrien, hvarifrån det gamla Eliberiens eröfrare kommit. (Granadas förra namn var *Eliberi*, *Municipium Eliberitanum*.) Desse kallade staden *Garbnata*, eller det västra *Nata*, till skillnad ifrån det östra, *Nata Orientalis* i Syrien. För lättheten skull sade man *Granata*, hvarefter *t* ombyttes till *d*, såsom *Toledo* af *Toletum*, och *Merida* af *Emerita*. Denna förändring tilldrog sig i åttonde århundradet. — Staden tog i senare tider en granat till vapen, emedan denna frukt fanns der i öfverflöd och hade gemenskap med namnet, likasom konungariket Leon tog ett lejon i vapen, sedan man allmänt kallade dess hufvudstad Leon, som likväl af ålder bar namn af *Legio* och ej af *leo*.

Femte Brefvet.

Tangier den 6 April 1796.

Under ett blott lekamligt vistande i Maroco, der själen och tankan så gärna äro landsflyktige, hafva dessa, efter min senaste skrifvelse, ännu några ögnablick stannat qvar i Spanien. Malaga lika som Granada och alla gamla mauriska städer, har trånga, krokiga och smutsiga gator, med några kringspridda, förbättrade och goda hus, som tillhöra dels utländska handlande, dels adliga slägter. Dessa äro öfverbyggda med ett litet fyrkantigt torn, der fri utsigt öfver hamnen och en god luft njutas. Stadsmuren är till en del redan nedrifven, och man har anlagt en ny stad med flera vinkelräta och fullbygda qvarter, der en skön spassergång med sina bänkar emellan dubbla rader skuggrika trän och stora hus å båda sidor, utgör en verklig prydnad och skänker nöjen åt stadens samtliga inbyggare.

Vid en år 1785 anstäld räkning hade staden omkring 50,000 inbyggare, garnisonen och protestanterna oberäknade, och på en tid af 40 år har folk-nummern vunnit omkring 18,000 menniskor. Malaga skulle likväl vara mycket mer bebyggd och folk-

rik, om ej förnyade så kallade syndastraff öfvergått densamma, af hvilka isynnerhet stora vattuflöden och smittosamma sjukdomar varit förödande. I medlet af förra århundradet steg Malaga-ström en gång så hastigt och förfärligt, att staden så godt som bortsköljdes. En tryckt berättelse uppger 3000 menniskor vid det tillfället drunknade, 1600 hus kullkastade, och hela förlusten i byggnader och effecter till ett värde af 3 millioner piaster, att förtiga flera smärre vattuflöden, som ehuru i mindre mån, förorsakat betydliga förluster af menniskor och gods. Smittosamma sjukdomar, som fjorton särskilta gånger och stundom flera år å rad, på en tid af 300 år, sedan Malaga eröfrades ifrån Maurerna, öfvergått staden, ha hvarje gång medtagit flera tusende lif: och dessa grufliga olyckor ha omväxlat med jordbäfningar och hungersnöd. De enda anstalter, som till de olyckligas tröst, jag kan ej säga hjelp, vid dessa förödelser vidtagas, bestå i den heliga Nattvardens och allmosors utdelande. "Det är en synnerlig "Guds nåd och välsignelse, säga presterna i "en berättelse derom, att ibland 20,000 "menniskor som en pestsmitta bortryckte, "ej en enda gått miste om det heliga *viati-"cum"* (reskost), hvarmed de också vid dylika tillfällen måste oupphörligen springa ur hus och i hus. Processioner anställas under

der tiden till alla kyrkor och capell; Jungfru Maria anropas och tillbedes under mångfalldiga namn; nya beläten invigas och förgudas, och alla som ej redan ligga i själtåget, måste närvarande deltaga i dessa smittosamma möten och afguderier, till den sanna Gudens blidkande. Jag får meddela några namn, blott några, under hvilka Jungfru Maria anropas, men som efter språkens olika art ej kunna väl öfversättas. Hon benämnes såsom *Vår Fru* (*Nuestra S:ra*) till exempel: af *änglar*, *bekymmer*, *hufvud*, *bebådelse*, *aflelse*, *födelse*, af *pelare* eller *stöd*, *rosenkrans*, *Europa*, månaden *augustus*, *vatten*, *snö*, *hälsa*, *framgång*, m. m. till och med af partikeln O! (*Nuestra S:ra de O!*) som till äfventyrs beteknar Evigheten eller själens andliga begär och önskningar.

Malaga domkyrka, som i senare åren blifvit invigd, är en kostbar och praktfull byggnad, hvartill grundvalen lades för snart trehundra år sedan. Byggnads-kostnaderna ha sedan 1723 blifvit bestridde med en liten afgift på vin, olja och frukter, som utskeppas ifrån hamnen. Förut byggde man af frivilliga sammanskott, då halffärdiga murar under långa uppehåll förstördes. Kyrkan hade ej samma lycka som ett *Seminarium*, hvilket en Biskop i Malaga i början af detta århundrade lät uppbygga, der murarna på en natt genom underverk höjdes

 nära

nära fem alnar, till alla rättrognas innerliga beundran, följande morgonen. Lyckligtvis för det lofliga murare-embetet, har man få exempel, att änglarna på det sättet göra sig till frimurare. Kyrkan har tvänne orgor midt emot hvarandra i choret, alldeles lika, byggde af samma mästare, fullkomliga mästerstycken med 4,613 pipor i hvardera. De kunna spelas på tvänne sidor med tre rader tangenter. Jag beundrade en deras egenskap, att ifrån det starkaste *forte*, kunna småningom minska tonen till det ljufvaste *piano*, och så aflägsna det samma, att ljudet tycktes komma långtifrån utom kyrkan. Det ha kostat omkring 16,000 p:r hvardera, det ena skänkt af en Biskop, det andra af dom-capitlet. Samma Biskop har i samma dom-kyrka inrättat och förskönat ett capell, som jemte hans högvördigste *cadaver* under en präktig grafvård, blifvit begåfvadt med öfver 3,400 lod silfver, i lampor, bilder, m. m. som tillsammans kostat 50,000 piaster, utom räntor till olja och ljus som ständigt brinna. På sju års tid, ifrån 1776 till 1783 använde han af sina biskopliga inkomster *ad pios et utiles usus* 200,000 piaster, deri inberäknade 108,000 piaster till en vattuledning. En sådan prelat förtjenar canonisation, snarare än många andra heliga män, som ej gjort annat än högst onyttiga underverk. Kyrkan är egenteligen helgad åt

la

la incarnacion, eller Christi mennisko-blifvande. Bilderna som utmärka detta *mysterium*, äro en jungfru, en dufva och en ängel, hvilka finnas i större och mindre figurer i marmor och trä, öfver portar, på altaren och nästan allestädes. Då likväl ängeln Gabriel, i den heliga förrättningen ej var annat än ett sändebud; så tyckte jag han borde uteslutas och skiljas ifrån de höga principalerna; men en prest försäkrade mig, att deri låg en helig emblem af Treenigheten. Detta heliga *mysterium* profaneras i ett vanligt fruntimmers-namn, nästan så allmänt som Maria.

Dom-capitlet består af mer än femtio så hallade prebenderade prester, som äro hvarken andligen eller lekamligen fattige; några af dem fordra titel af Excellens och ha stora inkomster. Kyrkans några och tjugu altaren betjenas af ringare prester. Förutan sex smärre kyrkor och tolf capell som ha öfverflödig uppvaktning, finnas der tolf kloster för munkar och tio för nunnor, uppfyllda med onyttiga varelser, ofta sig sjelfva och alltid staten till last. Granada har deremot nära 50 kloster. I Malaga äro åtskilliga hospitaler, af hvilka jag må omtala ett Kongligt, som har namn af den heliga Marias aflelse (*Colegio real de las ninnas huerfanas, con titulo de la concepcion*), der 20 värnlösa flickor uppfostras. I Konungens

förordnande derom läses ibland andra reg
lor : "att inga gifta qvinnor få der antagas
"på det flickorna ej må höra samtal , som
"förderfva sederna." En ärlig mans hustru
kunde väl ha skäl besvära sig öfver dess
Konungens ord , utan att just derföre någo
påminna emot jungfrurs och ogifta qvinnor
samtal, hvilka man lemnar i deras anständi
ga värde; men att döma af inrättningen
denomination, tyckes mig att man, till e
början gifvit lastarenom rum, och i oti
väckt de oskylldiga flickornas nyfikenhet
En inrättning till osediga qvinnfolks förbät
trande, eller ett böne- bot- och bättrings
hus, är i senare tider grundlagd, der fem
tio sådana varelser emottagas, under hand
ledning af tio matroner, som böra var
gamla ärbara flickor, hvilka hållit sina f
i helgelse och kunna i dygder och flit före
gå de förra. I anledning häraf fortjenar an
märkas, att privilegierade så kallade allmänn
hus funnos och bibehöllos i Malaga, hel
200 åren sedan staden eröfrades från
Maurerna och den heliga Maria de
dyrkades i stället för den vällustiga Mo
hammed. De gamla Biskoparna hade vä
tid efter annan å embetes vägnar förbudit oc
låtit tillstänga sådana hus ; men stadens sty
relse begärde deras upplifvande, för att så
som orden lyda : "sätta unga flickors, gift
"qvinnors och fattiga enkors ära i säkerhet

När

När, efter Malagas öfvergång, Konung Fer-
nand och Drottning Isabela bortskänkte
urernas hus och egendomar, och gjorde
ra föräringar af de eröfrade länder och
der; behagade de tillika förordna, att alla
lana allmänna hus med då varande upp-
tningar af flickor, i städer som voro in-
ne eller framdeles kunde vinnas, skulle
höra Deras Majestäters *Föreskärare* (Hof-
ıkare), med rättighet "att anlägga nya
ylika hus å aflägsna ställen, utan att nå-
on domstol ägde deremot hinder lägga,
ch att dessa qvinnfolk skulle af deras för-
enst och inkomster, gå föreskäraren till-
anda." I det kongl. brefvet som jag sett
yckt, uppräknas tio städer och ibland dem
villa och Granada, der alla sådana inrätt-
ngar ställas under styrelse af denna kongl.
reskärare och hans rätts innehafvare. Det
dock troligt, att denna föreskärare varit
r närgången; ty flickornas nödrop fram-
ängde några år derefter till lofliga magi-
raten i Malaga, som rättade dessa miss-
uk, och höll dem ryggen fri mot deras för-
yckare och föreskärare. Stadens krönikor
erätta, att vid stora högtider, då tjurfäkt-
ingar och andra allmänna nöjen gåfvos åt
olket, var vanligt, att sådana flickor äf-
en som negrer, anställde kapprännningar
ör några alnar sidentyg, till belöning. Men
urn skall man förena de gudomliga sy-
ner

ner och uppenbarelser, som Konungen oc
Drottningen föregifva sig haft af den hel
ga Maria; det nit som bigtfäder, bisk
par och prester, visade för religion, sed
och dygd — huru skola så gudliga tänkesä
förenas med dessa Kongl. bud, som stri
mot all anständighet och emot en sann gud
fruktan? Jo, denna Envåldsherre öfv
millioner menniskor var sjelf slaf under
så kallad Herrans tjenare, som med G
på läpparna och vällusten i hjertat, förrå
de de heligaste plikter, och i hemliga
ster hämnades på sina emot naturen gjor
löften.

Ett assistans-contor eller *Monte pio* i
rättades år 1776 till uppmuntran för vi
gårdar, trägårdar, olive-planteringar, m.
i Malagas biskops-döme. Den dertill a
slagna fonden har vunnit betydlig tillökni
genom en årlig afgift på vin, frukter o
olja, som utskeppas ifrån stiftets hamn
Ifrån inrättningens början till år 1793, h
man der utlånt 250,000 piaster, utan i
tresse, endast med vilkor, att lånen inbe
las så fort man gjort försäljning af si
producter. Inrättningen har till instiftare
Carl den 3:djes ära, låtit prägla en med
som skänkes till belöning och bäres af de
som med nyttiga skrifter och förbättring
befordra denna allmänna handelsgren. M
daljen är sinnrik. På ena sidan är Konu
ge

ns bröstbild med öfverskrift: *Padre de la utria* (Fäderneslandets Fader); på den an-a: ett vid en hafsvik beläget berg, bevänxt ed vinrankor och frukt-trän. Vid bergets t står en nymf med Malagas vapen och verflöds-hornet vid dess fötter, räckande ögra handen åt en arbetare, med devis: *ocorre al deligente* (understödjer den fliti-), och med den andra afvisar hon en lät-ng som bortkastat sin skära, med dessa d: *Niega al perezoso* (vägrar den late). hamnen synas fartyg som utföra öfverflö-et. Samma medalj i marmor är inmurad fver ingången till huset. Att man dervid yttjat modersmålet framför det latinska, om likväl är i näst uppstigande led med et spanska, är en vacker omständighet och ll äfventyrs uträknad efter deras språk-unnighet, som i allmänhet äro föremål för n dylik uppmuntran eller belöning.

En Kongl. sjöcadett-skola (*Real Cole-io nautico de S:t Telmo*) instiftades år 1787, er till en början etthundrade värnlösa gos-ar ifrån 8 till 14 år, helst söner af sjö- ch landt-officerare ifrån de trenne närma-te biskops-dömen, antogos till fri under-isning i nödiga stycken. De som ej vo-o så qualificerade krigsmäns-söner, borde evisa *limpieza o noblesa de sangre y no le privilegio, de suerte que ni el, sus padres ni abuelos hubiesen exercido officios meca-nicos*

nicos — det är: "de borde bevisa ett re
"och ädelt, ej adligt blod, så att hvarke
"de sjelfve, far eller farfar, utöfvat någ
"handtverk." Således blefvo alla handtve
kares söner och son-söner uteslutna ifrå
denna inrättning. I spansk bemärkelse
ger egentligen den ett rent och ädelt blo
som ej härstammar ifrån Judar eller Ma
rer, eller som har det åtminstone så up
blandadt med christna förfäders blod,
den första upprinnelsen kan glömmas. F
att på den civila och militära banan kon
ma fort eller åtminstone göra framsteg; m
ste man bevisa en sådan *noblesa de sangr*
som då får en liten *nuance*, om jag
får säga, af blått blod (*sangre azul*), o
kan komma i fråga vid det heraldiska fä
geriet. (Adligt och så kalladt förnämt bl
har på qvinliga sidan namn af grönt, *san*
re verde, men på manliga sidan af blåt
sangre azul, det ena och andra ironiskt
Alla mecaniska slöjder och handtverkeri
ha i detta lättjefulla land, der i äldre t
der blott *chevalerie* och *munklefnad* vo
i anseende, blifvit med ett sådant förakt a
sedde, att så nyttiga medborgares barn
minst tvänne leder voro utestängda ifrå
allmänna sysslor och embeten (*a*). Adeli

(*a*) Dessa tryckande förordningar äro i s
nare tider upphäfne.

pe

personer, som fått Kongl. bekräftelse på ett rent blod och med gammalt pergament kunna bevisa det, kallas *Hijodalgo* eller *Hidalgo*, det är: Son af en Göthe, hvilket förutsätter det ädlaste och renaste blod (*noblesa de sangre*) och är en källa till medfödda förtjenster och rättigheter. Cadetternas antal vid berörde läro-inrättning ökades år 1790 med 40 nummer, hvilka böra tillsättas med unga adels-söner (*de privilegio*), hvilka ha namn af *portionister* och betala omkring tolf skillingar banco om dagen. Dessa utmärkas ifrån de förra medelst en röd sammetskrage på uniformen, som *gratialisterna* bära af kläde. Troligtvis ha de likväl ej dermed fått en större portion af god fallenhet och flit, som borde göra enda skillnaden. Deras gemensamma framsteg i vettenskaper och öfningar utrönas årligen genom förhör vid öppna dörrar, och undervisnings-tiden får räcka i nio år.

Ibland Malagas allmänna nöjen bör jag ej förbigå ett nytt comedi-hus med skälig god teater. Jag såg en afton *Gustaf Wasa* utaf Piron, uppföras, der ingenting mer än Hjeltens namn var Svenskt. De Svenska Riddarnas namn, voro så spanska, så rådbråkade, att jag ej igenkände ett enda; Svenska färgorna och de tre kronorna voro ej synlige. Staden har haft ett slags comedianter ända ifrån slutet af 15:de århundradet,

men

men dessa delade lika öde med de förr omtalta flickorna: än föremål för handklappningar och förtjusningen, än för förföljelser och föraktet. Ett hospital hade ifrån början emot en viss afgift, öfverlemnat sitt gårdsrum, der en teater efter den tidens skick uppbyggdes; men då någon allmän nöd var å färde, som ty värr! ofta inträffade, stängdes teatern, och comedianterna spelte andra roler, i processionerna eller i hospitalet. Comedier ansågos väl då alltid för ett syndigt nöje, men för de fattigas skull tillät Konungen, i medlet af 17:de århundradet, att samma hospital uppbyggde ett ordentligt comedi-hus, hvaraf inkomsterna under lyckliga år uppfyllde ändamålet. En gruflig pest gjorde ett långt afbrott i dessa syndiga tidsfördrif, och en nitisk Biskop åtog sig att med en årlig summa penningar hålla fattighuset skadeslöst, emot det att teatern förstördes och sjuksängar inrättades i loger och culisser. Han trodde med teaterns upphäfvande minska orsakerna till dessa förnyade syndastraff; men en större upplysning har i senare tider tillåtit uppförandet af ett nytt comedi-hus, som invigdes för trenne år sedan. Vid högtidliga tillfällen äro comedi-huset och teatern mer än vanligt upplyste, då åskådarna förnöjas äfven med baletter af *volero*, *fandango* m. m. såsom sistledne vinter, tvänne aftnar

nar å rad, den 8 och 9 december, då 'ungfru Marias aflelse-fest och Spanska Drottningens födelsedag, till rättrogna christnas och trogna undersåtares glädje firades med lans och illumination.

Innan jag alldeles lemnar Spanjen skall g med få ord omtala den stridighet emellan Jesu Christi Moder och Dess Apostel, en helige Jacob, som för 40 år sedan väckt största uppmärksamhet hos tänkande och oende i detta konungarike. Den helige Aosteln Jacob, eller som han här nämnes *antiago*, föreges ha in fört och stadgat christa läran i Spanjen, och har till erkänsla erföre blifvit till det vidt- omfamnande Spanns patron antagen, hvartill Gud säges Sjelf afva honom förordnat. Våra helige apost-gerningar säga väl otvifvelaktigt, att Jacob å Herodes befallning blifvit halshuggen ch att han dessförinnan uppehöll sig i Ju-een; men *Santiagos* spanska förfäktare på-å, att han efter väl förrättade christeliga enden i Spanjen, blef martyr i Judeen, varifrån hans kropp på ett underbart sätt ommit tillbaka sjöleds till Galicien och nu rvaras i cathedral-kyrkan i Compostella, m deraf kallas äfven Santiago. Första bettelsen om denna S:t Jacobs sjöresa, är ån 9:de århundradet. Domcapitlet i Comostella har omkring ett tusende års tid, behållit och försvarat honom såsom Span-

jens enda skyds-patron emot flere afundens och hin ondes försök att införa ett anna patronat, eller åtminstone att ge honom en medregent. *Santiago* har fyra gånger besegrat dessa försök till inbrott i hans rättighet, nemligen emot den heliga jungfrun *Theresa de Jesus*, en infödd Spanska som på Philip den 3:djes begäran, af då varande påfve blef till Spanjens beskyddarinna jemte S:t Jacob, antagen; emot öfver-ängeln *S:t Michaël*, befälhafvare öfver himmelens härar, och som Philip den 4:de hedrade med sitt fulla förtroende, icke blott såsom skydds-patron öfver Spanjen, utan särskildt öfver hans krigs-härar och flottor; emot den helige *Josef*, Jungfru Marias dygdiga man, som på Carl den 2:dras anmälan, förklarades för Spanjens patron; och fjerde gången, emot den heliga *Januarius*, som Philip den 5:te ville jemte dess beskydd och patronat öfver begge Sicilierna, uppdraga patronatet öfver Spanjen. Domcapitlet i Compostella beviste med så starka skäl den helige Jacobs förtjenster af Spanjen, dess nit i andliga saker, dess segrar emot Maurerna, m. m. att Påfvarnas bref om dessa nya med-patroners antagande, blefvo återkallade. Men i våra dagar under Carl den 3:djes regering, väcktes samma fråga i anseende till den heliga Maria, *Guds Moder, Drottning öfver himmel och jord*, och c

gäld

gälde ej längre *Santiagos* urgamla häfd att ensam och allena vara Spanjens beskyddare. Det omtalta domcapitlet beviste väl tydligen å nyo, att *Santiagos* urgamla och tillerkända rättighet att vara ensam beskyddare öfver all-Spanjen, ej kunde bestå i förening, och alldraminst i förening med sjelfva Guds Moder, som, likt solens glans öfver alla stjernor, skulle förmörka *Santiagos* ära och förtjenster: Domcapitlet bad för Guds-skull och Dess en gång förklarade vilja, att *Santiago*, som ensam infört christendomen i Spanjen och uppsatt den regerande Konunga-familjen på Spanska thronen, m. m. att han ock måtte ensam förblifva Spanjens patron och beskyddare, oaktadt det välde, som *Maria Santissima, Madre de Dios* utöfvade öfver himmel och jord och i alla menniskors hjertan. Men hvarken *Santiagos* domcapitel, riddare eller öfriga vänner, kunde nu mera något uträtta emot Guds Moder. Hon blef i kraft af en påflig bulla 1760, på Carl den 3:djes begäran hyllad och i anseende till den sublima hemligheten om dess obefläckade aflelse, som alltid åberopas, erkänd Patronessa öfver samtliga Spanska länderna, *den helige Apostlen Jacobs rätt likväl obetagen*, såsom orden i Påfvens bulla lyda. Cardinal-Erkebiskopen i Toledo, i sitt mandat derom, lofvade och tillsade 100:de dagars aflat åt hvar och en som utropade:

"Ära vare den heligaste Maria, som i lif-
"vets första ögnablick aflades utan arfsynd."

Men det är tid att sluta detta bref, och att låta äfven tanken och föreställningen lemna det mycket omskrefna Malaga. Jag vill blott nämna ett par ord om min afresa derifrån. Capten Ekholm hade återvunnit sin helsa, var segelfärdig och erböd mig ett rum på sin Dragon. Jag hade tillbragt fyra roliga månader i Malaga, och det fordrades ett så intressant sällskap, en så god och beqväm lägenhet, för att med måttlig saknad kunna resa derifrån till Tangier tillbaka. Öfverste-Löjtnant Lagerstråle kunde nu snart väntas ifrån Italien, och jag önskade något förut vara i Tangier, för att af General-Consuln Wyk i god tid innan dess tillämnade hemresa med Kongl. fregatten, få emottaga consulatet och dess tillhörigheter. Dragon seglade i medlet af februari från Malaga. Gibraltar är på denna turen till Tangier såsom ett godt värdshus, hvilket man äfven på den roligaste väg ej gerna reser förbi. Capten Ekholm gick till ankars under klippan, och vi besökte gamla vänner. Aldrig har jag tillbragt åtta roligare dagar i Gibraltar, än denna gången; men vi tillbragte der blott sjelfva dagarna, och passerade nätterna om bord. General O hara var nu verklig Guvernör; han gjorde oss mångfalldig höflighet, och sjelf visade

oss

oss sina berg-sprängningar och fästnings-arbeten. Vi intogo hos honom flera både frukostar och middagar, som voro lika förnöjande för snille och smak. I sista afseendet får jag blott nämna en rätt af lingon ifrån norra America, som i dessa sydliga orter äro förträffligen läskande och begärliga. Det torde knappt fallit någon i vår nord ens i sinnet, att skicka utaf vårt öfverflödiga lingonförråd utrikes och till dessa trakter, der de skulle finna en lätt och lönande afsättning. En engelsk och en portugisisk escader lågo i bayen. Med Capiten Ekholm gjorde jag om aftnarna i klart månsken på en stilla bölja, de roligaste promenader emellan och omkring dessa Neptuns palatser, derifrån sång och glädje i olika smak uppfyllde våra öron. — Den 7 mars gick Dragon till segels ifrån Tangier på sin nordiska hemresa, och vi som voro qvarlemnade, längtade nu så mycket mer efter vår Italienska Thetis. Vår önskan uppfylldes den 5 april och glädjen fördubblades att få emottaga Herr Öfverste-Löjtnanten Lagerstråle med öfriga vänner och landsmän i god välmåga.

Nu skulle jag ensam förblifva i detta *hundturkeriet*, och af Kongl. Maj:t i nåder förordnad att förestå consulatet, böd jag till att trösta mig öfver min förestående enslighet; men det mohammedanska ödet, som

 styrer

styrer händelserna i dessa barbariska trakter, hade annorlunda beslutat, och jag med all undergifvenhet tackar derföre Försynen. Thetis var segelfärdig, men General-Consuln Wyk med underdånig vördnad för Konungens permission, ville nu ej begagna sig af densamma: och då Öfverste-Löjtnant Lagerstråle i det afseendet ej fann någon hindrande omständighet för min hemresa; ansåg han icke allenast för ett nöje, att enligt högvederbörlig föreskrift kunna tillåta mig den samma, utan han ville ock med en godhet och vänskap, som ålagt mig lifstids erkänsla, att hans bord och sällskap måtte göra mig sjöresan mer angenäm. En vacker hingst till Konung GUSTAF ADOLPH ifrån Sultan Soleyman är redan om bord, och Thetis önskar ej bättre än att med första tjenliga vind hissa segel.

Farväl mitt Afrikanska Sällskap! Farväl Maroco — för andra gången, der jag nu höll på att få en litet fastare fot. Farväl! jag hoppas för alltid, om den christeliga Försynen täcks besegra mitt mohammedanska öde! Från Hellsingör torde jag härnäst få berätta, att jag befinner mig i grannskapet af mitt kära Fädernesland.

Sjette Brefvet.

Hellsingör den 6 Juni 1796.

Economiska eller Gud vet! politiska omständigheter hade föranlåtit Öfverste-Löjtnant Lagerstråle att löpa in i en Engelsk hamn, och det var Dartmouth i canalen, der Thetis den 2 maj kastade ankar. Vederbörande derstädes, underrättade att hon senast kom ifrån Tangier, lade oss genast under quarantän, hvars längd skulle bestämmas af sundhets-huset i London. Ingången till Dartmouth är liksom bortgömd emellan gröna kullar, der segelleden är ganska smal och illa försvarad af ett gammalt castell. Hamnen, som öppnar sig i en alldeles rund fjärd, tillräcklig för flera tusende skepp, omgifven af dels bebyggda, dels odlade höjder, presenterar sig i en öfverraskande skönhet. Staden med sina afsättningar och trägårdar utgör en förträfflig amfitheater. Dartmouths belägenhet emellan de tvänne stora örlogshamnarna Portsmouth och Plymouth, gör att krigs-skepp sällan söka der hamn, och denna omständighet gjorde Thetis ankomst så mycket mera märkvärdig och angenäm. De bättre i staden välkomnade vår Chef vid fregattens sida, och en Öfverste Lister, (nu *Lord of Rablesdale,*) hvars trägård i flera af-

sättningar gick ned till stranden, der en honom tillhörig beväpnad lust-brigg låg till ankars i vårt grannskap, skickade förfriskning till Chefens bord, och böd honom med alla sina officerare till middag, första dagen quaratänen vore slutad. De vackra stränderna i en ny och späd grönska retade lusten att gå i land, och än mera de muntra damer, som springande och lekande i gräset och i löfsalar, tycktes å våra vägnar önska, att vi kunde taga del i deras landtnöjen.

En sundhets - officer kom på femte dagen och lade till vid sidan af fregatten. I England kallas alla embetsmän, officerare, nemligen *civil - and military officers*; han höll en slags mönstring med manskapet, som viste sig på däck, i vantar och på rån, steg sedan sjelf om bord och förkunnade quarantänens slut. Nu förnyade Öfverste Lister personligen sin middags-bjudning: och som man i Engelska småstäder spisar middag tidigare än i deras hufvudstad, blef middagstimman utsatt till kl. 4 eftermiddagen. Efter ett besök hos den tillkommande värdinnan, passerades den ovanligt långa förmiddagen ganska korrt i en verklig engelsk park strax vid staden, der en mängd påfoglars skimrande färgor och sångfoglars växlande toner ibland löfsalar och tempel, gåfvo oss några de angenämaste stunder.

Vi voro till en början redan halfbekanta med Öfverstinnan Lister, en hygglig och älskvärd dam, som vi med en god tub sett alla dagar promenera och frukostera i sin trägård. Första *toasten* som vår värd gaf, var Konungens af Sverige, då hans brigg ned under fönsterna, saluterade med alla sina canoner, hvilket ifrån fregatten genast besvarades med åtta duktiga skott, som präktigt genskallade i bergen, och hvarvid en myckenhet fönster-rutor i staden sprungo sönder, äfven som hos vår värd. Detta förekom småstadsboarna så nytt och roligt, att sjelfva husägarna voro nöjde med skadan. En Major Corbet hade en älkvärd familj, der flera döttrar spelte claver, söngo, ritade, talade franska, allt ganska väl, och en af dessa sång-gudinnor var tillika god poetissa. Commendanten på castellet, en gammal Capten och hedersman, var tillika Svensk vice-Consul. Han snusade beständigt ur sin råckficka, och hade sitt bröst så öfverhöljdt med snus, att man inom hans atmosfer måste nästan beständigt nysa. Hans ogifta dotter var ibland de mest förekommande värdinnor jag råkat. De som servera vid bordet, äro i allmänhet mycket bjudande: och sedan de först frågat, hvad rätt N. N. behagar, frågas sedan, hvilken del, hvilket stycke af fisk eller fogel, och så vidare med frågor och svar, flera gånger innan man får sin lilla portion. Det

 är

är bekant, att ej ett fat serveras i sänder, utan hvar och en tar för sig eller begär hvad han behagar; men en artig värdinna bjuder af alla rätter och ger anvisning på den som har fatet för sig. Denna engelska fru Svea var obeskrifligen bjudande, med bröst, vingar, lår, hufvud- stjert- och mellanstycken och flera såser dertill. Vi voro budne i flera hus, allestädes emottagna med en vänlighet och ett förtroende, såsom hade England varit en af vänskaps-öarna. Dartmouth är ej stor, men mycket folkrik. Jag har alldrig sett en sådan mängd med barn, som här krälade och lekte omkring alla hus. Inbyggarnas förnämsta näring och handel är med fisk, som fångas i stor myckenhet på kusten, och skall i allmänhet vara en ganska afvelsam föda. Äfven utrustas många fartyg derifrån på fiske till *Newfoundland* i norra America.

Grannskapet af staden omväxlar med vackra höjder och kullar, beströdda med skogslundar, slott, landtgårdar, byar och trägårdar derifrån utsigten öfver det väl uppodlade landet och canalen, som vimlar af segel, är förträfflig. Denna trakt är den sydligaste af England och äger ett behagligt climat, der en stor del af den förmögnare adlen ifrån de nordligare landskaper, har smärre egendomar och tillbringar den kallare årstiden

Öfverst

Öfverste Lister, till exempel, har stora egendomar vid Hull, men tillbringar alla vintrar vid Dartmouth, der han köpt sig det omtalta huset med en vacker trägård, och ämnade sig nu vid sommarens annalkande till sitt nordligare hemvist. Hans inkomster skola årligen stiga till 16,000 pund sterling, omkring 70,000 R:dr banco, hvilket dock ansess blott för en medelmåttig förmögenhet. Han hade med sin beväpnade brigg gjort lustresor till Lisbon och Medelhafvet, då han sjelf var Capten på sitt näst Gud förande fartyg. Nu hade han uppsatt ett Volontär-regemente till häst, och var sjelf dess chef. Vi voro en dag med honom till sjöss utom hamnen; men han höll sig under kusten, för att ej öfverraskas af franska kapare. Öfverstinnan var en rask sjö-nymf, och hade sitt förmak och sin säng-kammare i smått men vackert format, på briggen. Staden är anlagd vid floden Darts utlopp, och *mouth* betyder mynning. Plymouth och Portsmouth ha enahanda härledning. Vi rodde en dag eller snarare följde med floden en god fjerdedels mil till en gammal och liten stad vid namn Totness, der vi för godt köp hade en god och fiskrik middag, och med ebben gingo tillbaka. Små rodd-partier gjordes med våra damer i vackert månsken på det stilla vatnet, under sång, musik och joller, sedan

dan man i parken, der små förfriskningar kunde erhållas, tillbragt en del af eftermiddagarna.

Exeter är förnämsta staden i landskapet, ganska betydlig i anseende till storlek, rikdom och vackerhet, och är ibland de förnämsta i England. Den ligger halfannan Svensk mil ifrån Dartmouth, och är sjö-stad medelst en ström eller snarare en canal, som är segelbar för smärre fartyg. Jag gjorde den resan till häst med en Dartmouths-cavaljer, och har alldrig gjordt en vackrare promenad igenom ett land, der hvarje steg förändrade en fortsatt scen af de mest omväxlande skönheter i naturens rike. Hela trakten liknar en stor park, der dessa städade landtgårdar och slott med ett fritt och öppet läge, föreställde *Kiosker*, lust-hus, tempel och *eremitager*. Ifrån en backe strax vid Dartmouth synes den bekanta Torbay, som är en tillflykts-ort för Englands örlogs-skepp emot deras enda fruktansvärda fiende, nemligen stormar och oväder. Stadskyrkan hade en organist vid namn Churchhill, en slägting på långt håll till den namnkunnige f. d. Hertigen af Marlborough, som hade samma slägtnamn. Denne var likväl icke stor, icke en gång på orgorna, men spelte gerna för slägtskapens skull: *Marlborough s'en va en guerre, mironton, miroton, mirotaine*, utan variationer.

Man

Man gaf en *assemblée* i staden åt de Svenska resande, som Öfverste-Löjtnant Lagerstråle betalte med en bal på fregatten, hvilken var lysande och skall i många år omtalas såsom en högtid i dessa bygder. Damerna förklarade deras innerliga välbehag öfver Svenska cavaljerernas artiga och belefvade umgänge, och sade att, om de vågade hos Svenska Konungen något begära, vore det, att Svenska örlogsfartyg årligen besökte Engelska hamnar, för att lära deras herrar ett högligare och mer uppmärksamt uppförande mot könet. Det förhåller sig verkligen så i sanning, att Engelska karlarna i allmänhet synas mycket liknöjda om sina fruntimmer, och äro i allmänhet ganska litet förekommande. I synnerhet gäller det om dem, som ej passerat hafvet eller ej haft tillfälle resa i de mera poliserade länder, der ett visst galanteri i tal och lefnadssätt, ett litet företräde som alltid lemnas åt det vackra könet, en viss förekommande höflighet äfven karlar emellan, anses såsom bevis af god uppfostran och såsom stämpeln på en belefvad man. Jag har sjelf i Gibraltar, under dagligt umgänge med garnisonens officerare, ganska sällan misstagit mig om dem, som passerat och följaktligen något uppehållit sig i Frankrike, och dem som directe hemifrån kommit sjövägen till den fästningen. Dessa alldeles inhemska

En-

Engelsmän, som ej varit utom Englands gränsor, och utom kretsen af *John Bull*, utom *rostbeef*, *porter* och *plum-pudding*, ej äro stort kännare af den goda smaken — dessa, säger jag, hata allt hvad som är utländskt och förakta allt som ej är Engelskt. Jag har talt med flere artiga och älskvärda Engelsmän, som försäkrat att de, hemkomna ifrån utländska resor till sina på landet eller i smärre städer boende föräldrar och slägtingar, ej kunnat undgå dessas bittra skämt, och dagligen blifvit ansedde med ett visst åtlöje, ej stort bättre än ibland Mohammedanerna en deras trosförvandt, som varit i christenheten och följaktligen efter deras fördomar, ätit fläsk och druckit vin med de otrogne. Det skall äfven vara sällsamt, att en så kallad galant Engelska väljer en utländning till ett förtroligare umgänge, och det tilläfventyrs blott af ett patriotiskt tycke för så kallade hemgjorda saker, egna fabriks-varor och den inhemska rörelsen. Också bedömas Engelskorna i allmänhet af främlingar såsom kalla, föga lifliga och litet interessanta. En resande har ej alltid tillfälle att en längre tid uppehålla sig på ett ställe och gradvis bli bekant; han är ofta färdig att resa derifrån innan han fått göra en god och intim bekantskap. I en Spansk stad frågade mig en älskvärd, belefvad Spanska, första gången vi råkades,

huru

huru lång tid jag ämnade der uppehålla mig. Jag kunde ej så noga veta, var mitt svar; men att döma af det närvarande, ville jag väl bli qvar i det längsta. "Om era affä-"rer, sade hon, ej tillåta er tillbringa öfver "en åtta dagar i staden, skulle det knappt "vara värdt för er att här söka en intim be-"kantskap; men blir ni längre, bör ni ej "dröja dermed." Hon behagade äfven varna mig för vissa flickor i staden, hvars bekantskaper, sade hon, kunde vara skadliga för hälsan. Så der olika är tonen i olika länder. De Engelska fruntimmernas uppfostran är i allmänhet ganska väl vårdad, och knappt någonstäds i verlden torde de husliga och moderliga plikterna med ömare sorgfällighet uppfyllas än af dem. Jag skulle ej ogilla den tanke, som flera främmande resande yttra, nemligen att om en Franska, en Italienska, en Spanska, vore den häftigaste, den mest intagande älskarinna; vore en Engelska den bästa, den ömaste hustru. Den mindre aktning och uppmärksamhet, som Engelsmän i allmänhet visa sina fruntimmer, torde göra dessa mindre behagsjuka och i första umgänget kanske mindre älskvärda och eldiga: men den känsla som naturen befallt dem dela med vårt kön, deras medfödda böjelse att njuta förtroendets och kärlekens behag; måste något förr eller senare väcka deras öma begär,

lif-

lifva deras umgänge och göra lefnaden med dem så fri och angenäm, som en god och glad sällskaps-ton fordrar och en hederlig kärlek tillåter. Våra unga uppväxande Svenskor, hvars själar bildas till husliga dygder, kunna, då utländska seder och moder behöfde hos oss efterfrågas, ej följa vackrare efterdömen än de Engelska fruntimmerns, som för kunskaper, ömhet och älskvärda egenskaper, äro Guds söner värdigare än Evas döttrar i åtskilliga andra länder. Men för ynglingar som vilja utmärkas för ett lätt ooh artigt lefnadssätt, skulle jag ej anse en Engländare för det bästa modell. Jag har i mitt kära fädernesland sett några efterapare af detta slaget, några som i umgänges-sätt velat likna Engelsmän, och ju närmare de trott sig komma till sina urbilder, desto vidare har jag ansett dem skilda ifrån menniskor af smak, god ton och belefvenhet. De affectera ett oberoende, en butterhet, något så sträft och rätt-fram i allmänna lefnaden, att detta sätt förtjenar snarare namn af dumt högmod än af ädel stålthet. Då man föreställer sig en Engelsk caracter såsom sträf, okonstlad, stålt, naturlig och öppen, mer eller mindre; måste man dertill i allmänhet förena ädelmod, välgörenhet, ett ömt ehuru ofta besynnerligt deltagande i nästans olyckor — man måste förena motsatser, men af synbart ondt

och

och verkligt godt, som ofta utgöra det man kallar en *bourru bienfaisant;* men våra Engleserade ungherrar äga ett tillgjordt utseende af det förra utan att verkligen äga eller utöfva det senare, och de äro ohyfsade, obelefvade, odrägliga varelser. Då *gallomani* väcker åtlöje och skratt, retar *anglomani* till förargelse och förakt.

Thetis var efter nära en månads vistande i Dartmouth färdig att segla derifrån. Jag kan ej förbigå att med en tacksam erinran nämna en sedvana hos de Engelska damerna i allmänhet. De bevisa vanligt en vänskapsfull känsla med en *remembrance*, ett minnestecken, som då det hedrar deras öma och öppna tänksätt, förbinder på det lifligaste det lyckliga föremålet, och pålägger honom en helig erkänsla. Flere af Thetis söner njöto denna tillfredsställelse och sågo sig hedrade med dessa vänskaps-bevis af de mest älskvärda damer. Det är väl ej något nytt att vänner i alla länder ge hvarandra erinringar, men de Engelska fruntimmern utan anspråk, fästa dervid något mera *sentimentalt*, och man skulle till äfventyrs mindre vänta sig ett så öppet bevis af tillgifvenhet utaf dessa blygsamma qvinnor. Jag skall här äfven göra mig ett nöje af att motsäga ett bruk, som af flera resande sättes på de Engelska fruntimrens eller på Engelska sedvanans räkning, nemligen att de i all-

 män-

mänhet skulle hälsa karlar med en kyss, eller hälsas af dem dermed. Detta hälsnings-sätt emellan olika kön har jag funnit endast emellan dem, som en närmare vänskap eller vissa relationer förena. Främmande och mindre bekanta hälsa hvarandra blott med en lätt böjning, ty niga eller buga är alldeles icke Engelskt. Bekanta af bägge könen ta hvarandra lätt i hand; två goda karl-vänner skaka armar så att de må gå ur led; blott en närmare vänskap tillåter en cordial-kyss, äfven i anseende till utländningar. I England är intet exempel att två fruntimmer kyssa hvarandra, icke heller karlar sins emellan; sådant skulle uppväcka förargelse. Handkyssning anser en Engelsman vårt kön ovärdigt, och utan att just omfatta samma tanke, anser jag våra slösade handkyssningar för ett missbruk af höflighet. Det kunde vara artigt nog, att någon gång kyssa en vacker eller en vördad hand, men att kommande och gående kyssa hand och händer, att med handkyssning tacka för mat och dricka, att kyssa handskar och vantar på gator och i gränder, såsom man hos oss i allmänhet får se, torde något hvar vid eftersinnande, våra fruntimmer i all ära, finna osmakligt och olämpligt: en höflighet dessutom som mången andryg dam anser för tilltagsen. Men jag reser ej ifrån England utan att med Engelsk tillåtelse

trycka

trycka en erkänsam kyss på de älskvärda Engelskornas läppar och med en vänlig handskakning bjuda herrar Engelsmän ett uppriktigt farväl.

Några dagar före vår afresa ifrån Dartmouth hade vi det nöjet få se antalet af Svenska örlogsfartyg fördubladt, sedan Capiten Ekholm med sin Dragon äfven ditkommit till ankars, ifrån Portugal och Portsmouth. De hissade segel på en gång den 27 Maj, saluterade och saluterades af det gamla castellet och den snusiga Commendanten. Vi hälsades med hvita fladdrande kläden af våra landfasta vänner af båda könen, som ifrån yttersta och högsta landtudden önskade oss en lycksam resa. Våra gemensamma önskningar uppfylldes, då vi på mindre än fyra dygn passerade nordsjön och kattegat, och nu under fru Sveas ögon och skånska vallen äro färdige att till skeppsbron i Stockholm taga sista steget.

Alldrig kunde man göra en roligare och artigare tur till och ifrån Barbariet, än jag nu fulländat, öfverhopad till lands och sjöss med vänskap och tillgifvenhet, af utländningar och landsmän: ett kärt och oförgätligt bevis, att menniskan på långt när icke är så elak, som mången skulle tro.

Sjunde Brefvet.

Lisbon den 6 October 1797.

Knappt hade jag fulländat ett nöjsamt och korrt år i mitt fäderneslånd, efter hemkomsten ifrån Maroco med fregatten Thetis, när mitt mohammedanska öde för tredje gången kallade mig till det gamla Tangier. Senaste nyheter derifrån innehöllo, att den listige och djerfva Ben-Azar låtit i Marocos södra länder till Sultan utropa en *Muley* Hussein, äldre bror till Soleyman, och i hans namn skrifvit till ett par Consuler i Tangier, att om de ej oförtöfvadt med penningar och presenter erkände Hussein såsom rättmätig Herre, åtminstone i södra Maroco; skulle han med sina corsärer ifrån Mogador borttaga deras skepp och förstöra deras handel. Här måste likväl den lilla anmärkning göras, att Mogador ännu icke var af Herr Fältmarskalken Ben-Azar intaget, och att hela fiendtligheten bestod i intet annat än skrämskott.

Försiktigheten fordrade emedlertid sina steg, då lyckan såsom en flygtig och ostadig qvinna, kunde hastigt kasta sig ifrån Soleymans på Husseins sida. Efter högvederbörlig befallning reste jag - - - söder ut, icke missnöjd att möjligtvis få resa ända till

Mo-

Mogador, då General-Consuln Wyk, accrediterad hos den nordiska Sultan Soleyman, efter rikets befarade delning, icke på en gång kunde tjena tvänne stridande marocanska Kejsare. I min lilla tankekrets har jag alltid varit af den store Cæsars mening, då han vid tillfälle skall yttrat sig, "att han ville häll"re vara den första i en by än den an"dra i Rom;" men Mogador var annat än en by, och kunde i hast bli ett barbariskt Rom, der jag kunde hoppas i min Consulariska väg få bli första man, då jag i Tangier ej var annat än den andra. Till en början var jag i Hellsingör ett Svenskt skepp ifrån Stockholm till mötes; det var fraktadt till Portugals hufvudstad, och vi hissade segel den 30 Juli.

Resan var högst besvärlig under beständiga motvindar, med stormar, åskväder och hällregn. Blott i canalen emellan Franska och Engelska kusterna tillbragtes 14 dagar, utan att för dimba och tjock luft få se någondera: ett stycke väg, som beqvämligen kan genomseglas på tvänne dygn. Min Capiten var en rådig, nykter och bra karl; med god sjöhälsa och goda böcker gick tiden för mig något fortare än fartyget.

En liten händelse under dessa motgångar gjorde ett nöjsamt ombyte. Vi blefvo en dag i Spanska sjön prejade af en beväpnad brigg under Engelsk flagga, och

nödgades sjelfve sätta ut båt. Jag följde med - - - och befann mig oförmodadt om bord på en liten Fransk republik, der en misskänd frihet och jämlikhet regerade. Folket rustade, svor och gjorde ett grufligt oväsende; tvänne matroser slogos på däck af hjerta och själ, nemligen en Svensk och en Spanjor, ty besättningen utgjordes af verldsborgare ifrån alla folkslag. Fransmännen skrattade och sade, att Spanjoren fick stryk af alla. I det samma kom en sjö-soldat i full ifver och klagade för Capitenen att en officer sparkat honom i ändan, och begärde upprättelse, under det officeren ropade en corporal att sätta karlen i jern. Sedan Capitenen underrättat sig om händelsen, befallte han soldaten gå tillbaka, och frågade officeren: *S'il s'était bien comporté en traitant l'homme comme cela — Si cela s'appelait d'honnêtes façons — S'il était le moment pour lors de faire du brui ? Je suis à bord;* tillade han, *Vous le savez, je ne refuse la justice à personne.* Man hade tilläfventyrs kunnat fråga denna senare, med hvad orlofs-sedel han begynt sin krigstjenst. Capitenen var en alfvarsam och artig man, hade i en affär förlorat högra armen och commenderade ett republikens fartyg. Han öfversåg våra skepps-papper, böd mig frukost och lät oss fara.

Efter

Efter sex veckors motvindar, sjömörker och rytande hafsvågor, såg jag mig omsider i hamn, omgifven af lugnet och den milda naturen. Denna efterlängtade förändring tilldrog sig den 12 sistledne september, sedan vi passerat det yttersta Cap Roxent, (*cabo de rocca Cintra*) och fält ankar i mynningen af den bekanta Tajo-strömmen. Jag kan ej sjelf jämföra min innerliga glädje i den stunden med någon annans än Gubben Noachs, då han efter ett långvarigt Herrans väder på ett gränslöst haf med *quintessensen* af gamla verlden, omsider strandade på berget Ararat, fastän hafveri svårligen kan medföra nöje.

Jag är nästan färdig påstå, att en sjöresa, nemligen till kopfardis, borde i uppfostrings-vägen vara såsom sista smörjelsen. En ung herre, född till lycka, medgång och välde, finner sig derpå en gång försatt i den brydsammaste belägenhet. Alldrig var hans tålamod satt på ett större prof, längtan och begär mera motsagde, viljan och makten mera kufvade. Nu hjelper ingen otålighet, ingen vrede, inga förfäder, inga penningar, intet afseende. Det snarstickna, det häftiga och trottsiga sinnet verkar ingen förändring i belägenheten; det måste falla såsom vågen efter stormen, sedan hon förgäfves häft sig emot klippan: och lemnad åt sig sjelf, måste den oerfarne ynglingen,

kanske för första gången i sin lefnad, söka tröst i sin sinnesstyrka, verksamhet i sina kunskaper, vänja sig vid motgångar och finna sig nöjd i skickelsen.

Cascaës är en liten öppen stad utan anseende, och ligger strax inom Cap Roxent. En rätt fisk och en klase drufvor torde vara allt hvad stadens inbyggare kunde åt en proviantlös besättning till salu utbjuda. Nöjda med en liten hvila på dess redd och så nära hufvudstaden, frågade vi efter ingen ting. Hafsviken öfver till motsvarande *Cabo de Espichel*, (Cap Spigel) tycks vara omkring tre Svenska mil bred, der Tajos grumliga vatten blandar sig med hafvets klara bölja. Jag hade redan hört omtalas den mångfalldiga smuts, som råder i Portugals hufvudstad, och Tajos vatten att börja med, ser verkligen ut som hade det sköljt Lisbons gator. Följande morgon seglade vi upp för strömmen omkring tvänne mil, nära under den nordliga kusten, der seglarens öga njuter en behaglig och öfverraskande blick af spridda kyrkor, slott, kloster, lusthus, vackra landtgårdar och planteringar, i mångfalldiga afsättningar på omväxlande höjder. Man passerar S:t Juliaon, en ganska stark fästning som beskjuter inloppet, hvilket der inskränker sig till en half mils bredd. Gent öfver på en årligen tillväxande och farlig sandbank i strömmen,

ligger

ligger ett rundt castell, Buggio, som under högt vatten är alldeles kringflutit. Denna så kallade *barre* skulle snart tillstänga hamnen och göra Lisbons förträffliga läge onyttigt, hade ej den gamle Tajo ännu nog styrka att under stränderna å ömse sidor hålla sig öppna vägar, sedan den urgamla kungsådern blifvit tillstängd. Det södra inloppet skall likväl vara ganska osäkert, och ej kunna nyttjas utan af båtar och små fartyg. Kusten på den sidan visar icke annat än en kal och naken bergsträcka, der en ryslig förödelse bevittnar äldre och senare jordens skakningar. Skarpa och hängande klippor hota under stormars gny att nedstörta i hafvets och afgrundernas djup, der ett hemskt lugn dessemellan råder öfver dessa vilda trakter. Några emellan bergsskrefvorna spridda kojor tyckas ej kunna bebos af andra än mennisko-slägtets fiender, öfverlämnade åt brottets qval och den hämnande naturens nycker. Hvilken contrast emellan Tajos norra och södra kuster, emellan dessa odlade fält och dessa nakna klippor, dem seglaren, omgifven af oräkneliga större och mindre fartyg på en lugn men flygtig bölja, i ett ögnakast öfverfar! med hvilken vällustig känsla hans blick hvilar på de förra!

Vi kastade ankar en liten half mil inom S:t Juliaon vid ett äfven kringflutit så kal-

 ladt

ladt Belems torn, försedt med canoner och besökare; de förra skjuta vanligen förbi, men de senare gå burdus på fartyget. Captenen uppviste sina skepps-papper, som befunnos i god ordning; men mitt Kongl. pass skulle af vederbörande i Lisbon godkännas innan jag finge sätta fot i land. En passagerare under dessa critiska tider är til en början alltid en misstänkt person. Min Capiten gick emedlertid eftermiddagen i land i Belems stad, och på dess ansvar fick jag af vagthafvande besökaren tillstånd att följa med. Det var angenämt att efter nära sju veckors sjöresa, få se en större bana öppnad för sig än ett trångt och belamrad däck; att i stället för en tung skeppsluk få draga landets aromatiska fläkter, och drufvans vederqvickande saft få släcka en törst som vanlig skeppskost mera retar än förnöjer.

Den 14 om morgonen längtade jag åter i land, men min Capten hade ej tid att vara mitt försvar. Jag försökte hvad inflytande litet mutor kunde ha på min portugisiska uppsyningsman, och det lyckades att för en obetydlig drickspenning få trenne timmar tillstånd att roa mig i land, emot mitt hedersord hvilket Capitenen iklädde sig, att ej missbruka den köpta friheten. Jag hade förmodligen ej länge varit i land, förr än en annan besökare der blef mig varse och ankla-

ınklagade sin eftergifna och brottsliga med-
oroder. Denna höll på att arresteras och
ıade tilläfventyrs blifvit genast förd i land,
om ej Captenen med sin goda skeppskost
ıppehållit den nitiska ordningens beifrare.
Han lät fägna sig med salt kött och brän-
vin om bord, under det jag i all oskuld
pisade drufvor i staden. Captenen skic-
ade oförmärkt sin styrman i land att på-
kynda min återkomst, men ho känner en
ıng mans väg - - - säger den vise Salo-
no. Jag var i kyrkor och kloster och som
ıastigast beság deras märkvärdigheter. Ändt-
igen då jag var mätt och trött, rodde jag
laglig tid till fartyget, der den arma be-
ökaren gjorde en *jeremiad* af allt hvad han
idit och ännu kunde frukta för min skull,
då ett bud ifrån tullkammaren strax efter-
niddagen anlände med frihetsbref för mig
och följaktligen för besökaren, hvarmed allt
blef väl igen.

Belem, hvars namn skall vara en för-
korrtning af Bethlehem som låg i Judiska
andet, är rikets egenteliga hufvudstad, och
var ännu några år efter 1755 års jordbäf-
ning, ett Kongligt residens. Frälsaren är
der född *in effigie*, och Påfven har förord-
nat denna staden till Patriarkens eller det
andliga väldets säte. Här förenades således
allt hvad som är stort och berättigadt till
vördnad, lydnad och dyrkan, i naturens,
nå-

nådens och härlighetens riken, Konungen Påfven och Frälsaren. Staden har likvä undergått en Jerusalems jämmerliga förstö ring: knappt är hon känd under sitt gam la heliga namn; det Kongl. slottet är för stördt och Patriarken flyttad till Lisbon *Sic transit gloria mundi.* Belem förtjena likväl ännu uppmärksamhet, och det son genast fäster ögat är en stor tupp på pa triarcal-kyrkan, som är mycket liten. För modligen ligger derunder en djup sinnebild kanske den: att Patriarken är *le coq du village* eller högsta hönset i korgen. Man har lag grundval till ett nytt Kongligt slott, men bygger derpå ganska långsamt, så att knapp en källare ännu hunnit hvälfvas; men et vackert stall med sin ridbana är nästan full byggdt. Staden har många ansenliga hus det fordna hofvet och adeln tillhörige. Man ser der en stor ödeplats, beväxt med tiste och ogräs, i den vackraste trakten. De hade f. d. Hertigen af Aveiro sitt palats hufvudman för den complott, som år 175 ämnade mörda Josef den 1:ste, då han sjel skall ha lossat ett skott på Konungens vagn Det oskyldiga huset blef i grund förstördt salt och aska kastades med förbannelser på den ödeplatsen som alldrig får bebyggas En skampåle skall der vara upprest, den brottsliga Hertigens efterkommande till e värdelig förebråelse, men som tilläfventyrs

et

tt mildare tänksätt tillåtit med timmer och naterial-bodar bortskymmas, så att denna deplats blifvit med andra tomter bortblanlad. En praktfull marmorkyrka upprestes på det ställe, der Konungen af den svartjuka Hertigen blifvit angripen; den kallas *Vossa S:ra da Ajuda*, hvilket senare ord betyder hjelp, emedan Gud täcktes der vaka fver sin Smordas dagar, som vid midnattsid kom ifrån ett besök hos den unga och sköna Markisinnan af Tavora, Hertigens lotter.

Omkring Belem badas mycket i strömnen, som med ett långgrundt vatten och n skön sandbotten är dertil förträfflig; men len bättre och blygare klassen nyttjar dervid en anständigare beqvämlighet. Man hale morgonen bittida slagit ett litet tält på tranden, der en ung dam med sin tärna kröp in. Efter en liten stund steg den täcka baderskan ur tältet, förvandlad såsom puppan ur ägget, i en lätt badklädning, om förrådde en vacker växt. Hon gick ned i vattnet, der en betjent som emedlerid bevakat tältet, följde henne, och i yttersta fingerändarna höll den rädda nymfen, som med handen sträckt öfver vattnet, flera gånger sänkte sig eller dykade ned, öfver hufvudet. Tärnan emottog denna Susanna igen under tältet, der intet annat än Domrarnas fordom misslyckade försök af-

höll

höll mig ifrån att öfverraska henne. Men jag skall framdeles, då jag hunnit taga Belems märkvärdigheter i närmare ögnasigte, derom lemna en nogare berättelse.

Vi lemnade emedlertid Belems stränder den 15 sistledne, och ankrade framför Lisbons stad, en liten mil högre upp, omgifne af fartyg ifrån alla verldens ändar. Omkring Belem eller något ofvanföre är strömmen smalast, vid pass en tredjedel mil bred, men vidgar sig längre upp till en god Svensk mils bredd, och formerar vid stadens östra ända en vidlyftig fjärd hvilken äfven som strömmen, under häftiga och ombytliga stormilar ifrån omliggande berg, är ofta ganska farlig. Den sträcka af omväxlande höjder med spridda hus och trägårdar emellan odlade fält, ända ett stycke förbi den glesbyggda Belems stad — denna i mångfalldiga ombyten sköna utsigt som jag velat beskrifva, förändras nu småningom i en vidlyftig massa af sten, som öfver flera berg än Rom fordom räknade, utbreder sig i en oräknelig mängd byggnader, der praktfulla kyrkor och torn höja sig öfver stora kloster och flera våningars hus, och blandade med låga kojor emellan skarpa berg och störtande ruiner på en stigande grund utgöra en både sublim och ryslig amfiteater.

Jag befinner mig då i Lisbon, som Portugisarne kalla Lisboa. *Boa* betyder god

od, hvaraf man på franska språket gjort g ett Lisbonne, men Engelsmännen ett isbon, hvilket, om förändring skall nödvänigt ha rum, jag för min del finner antaggast, utan att begripa hvar Svenskarna tait sin *Lisa* (i allmänhet Lisabon, äfven Lisbon), om ej en Portugisisk Lisa varit ällad af den första Tajos Svenska beseglare, som Europa intog Jupiter och lemnade tt namn åt vår verlsdel.

Jag gjorde besök hos H:r Agenten och eneral-Consuln Kantzou, som skickade en etjent med mig till ett franskt värdhus, er han rådde mig taga quarter, och jag inde lefva dygnet öfver för en holländsk ukat, som han sade var godt köp. I Lison finnes intet *medium* emellan de bästa rdshus och så allmänna, osnygga ställen, t ingen så kallad bättre resande der kan ifvas. Jag besökte äfven Herr *Chargé d'affaires* Rehausen, och hade såleds uppfyllt itt åliggande att såsom resande göra mig ind hos våra i Lisbon accrediterade Sänebud. Lyckan gjorde mig en ännu beagligare tjenst, då hon strax derefter helt förmodadt på börsen förde mig sill en edje landsman, en gammal vän, Herr J. ahre, bosatt handlande i denna stad, hvars ekantskap jag gjort i London år 1789, och om nu med öppna armar emottog mig. n goddags-pilt, som knappt andats en främ-

främmande luft, som åtminstone ej färdat längre än det kända modersmålet och en uträknad bekantskap räcka honom hjelpsamma händer; kan ej föreställa sig den glädje en resanse på ett alldeles okändt ställe njuter, att råka en gammal vän, och som visar andra höfligheter än att blott erbjuda en middad, som den resande ej gärna kan vara i behof utaf. Jag var nu icke mer främmande i det okända Lisbon; men åtta dagar passerade innan ledighet yppades uti ett Engelskt hus i H:r Stahres grannskap, der resande af denna nation emot skälig betalning, njuta sina beqvämligheter, med *toast* om morgonen, *rostbeef* till middag och *grugg* hela dagen. Jag flyttade då ifrån mitt dyra värdshus, som låg i en renlufti men aflägse och mindre bebodd trakt af staden (*buenos ayres*) ibland vinplanteringar, sädesfält och stora kloster-trägårdar. Knappt räckte en fackla till om aftonen, den långa väg jag måste gå öfver osäkra och öde platsar. Min hyr-lakej viste mig en lång knif, hvilken han till vårt gemensamma försvar undangömt i facklan, som är flätad af grof säf, öfverstruken med harts. Men att till eget försvar utan vederbörligt tillstånd bära en knif, som egentligen är Portugisens vapen, är ett brott emot allmänna säkerheten, och den dermed befinnes, kastas utan anseende till personen, i stadens allmänna fän-

fängelse. Deremot är värja ett tillåtit va-
pen och bäres af alla borgare, vaktmästa-
re med flere. Så fort gubben fått på sig
sina byxor om morgonen, fäster han sin
nässings-värja vid sidan, och lägger henne
ej gärna ifrån sig, förrän hans gumma tar
f sig stubben, det vill säga, vid sängdags.
Drängar, arbetsfolk, gesäller, tillåtas ej bä-
a hvarken knif eller värja.

Jag gick emedlertid allestädes ikring
och besåg staden. Redan har jag yttrat
nig om henne i allmänhet, ifrån en afläg-
e synpunkt; min läsare måste äfven följa
nig igenom gator och gränder. Men jag
egynner målningen med ett latinskt ord-
pråk, och gör deraf tillämpning på Lis-
on, nemligen *Nemo familiari magnus*, det
ill säga: på nära håll upptäckes svaghe-
en. Den eljest nya, reguljera och vackra
lelen af staden är en motsats af ordning,
enlighet och snygghet. På gatorna ser man
ölar af ruttit vatten och högar af mång-
alldig smuts, som ifrån kök och allehanda
tällen utkastas. Breda och vackra gångsti-
ar öfversvämmas af de vandrandes floder,
vilka utan försyn stanna vid alla portar
ch hus, så att den kommandes fot knappast
nner en torr plats. Stora och väl huggna af-
isare af marmor, så stora att ingen äfven-
yrar stupa öfver dem, måste med försig-
ighet passeras, öfverhöljda med orenlighet

som flera gånger om dygnet nedkastas ifrån alla fönster. Husen äro höga och väl byggda, så lika och sammanhängande att hela längden af ett qvarter, stundom en hel gata, föreställer ett enda hus; men denna enformighet stöter och tröttar ögat. Således är der alltid något hvilket försämrar det som eljest skulle hafva anspråk på skönt. Döda hundar och kattor, till och med borickor stora åsnorna, ligga på torg och gator och sönderslitas af stadens hundar, hvaraf flera tusende stryka ikring, utan herrar, utan föda. Man sätter vatten åt dem om sommaren vid hus och allmänna brunnar; de skjälla och tjuta likväl sällan, och få exempel äro att de bli galna eller bitas, hvilket af så gemena och vårdslösade hundar är hyggligare än man skulle vänta. De tyckas likasom sjelfve ha indelt sig till vissa qvarter och gator, hvilka de sällan öfvergifva, och synas ej gerna vid dagsljuset. Sämre folket gör sina grofva behof, ljusa dagen, plumpare än hundarna, emellan ruinerna der man går fram, ty det är blott några få gator som äro fullbyggda: och dessa ruiner och smutshögar göra en sällsam contrast emot de nya husen, som på sina ställen äro af 5 till 6 våningars höjd. Det är rysligt och obegripligt att man i en stad som så nyligen och flera gånger blifvit af jordstötar kullkastad, på gruset af nedfallna hus upp-

rese

eser sina boningar till denna höjd, der utymme ej felas. Den af Lisbons inbyggae så väl förtjenta Ministren, Marquis de Pombal, hade förordnat, att inga nya hus inge uppföras högre än två våningar, botten inberäknad, och man ser vid en viss ata en lång sträcka af så klokt byggda us; men med den store Ministrens fall, este sig både hus och oordningar. Flera törre och mindre väl planerade torg finas i nyare delen af staden, men de flesta i n lika ohygglig belägenhet som gatorna. Det törsta och förnämsta torget kallas *Terreiro lo paço*, (fredsplatsen), eller *Praça do comercio* (köpmanstorget), som visligen utrycker att handel och fred äro oskiljaktige. Det utgör en ganska stor fyrkant, nemligen 516 fot i längden och 550 i bredden, och nneslutes på trenne sidor af lika byggnaer, tvänne våningar höga med öppna arcaler rundt i kring, der börsen, flera collegier och ett Kongligt bibliothek äro inrättae; men framsidan midt emot strömmen och den alltid skeppsrika hamnen med sin präktiga strandgata och kostbara strandbrygga, ligger till större delen ännu i ruiner, der å ena sidan i usliga och smutsiga rum såsom våra sämsta krogstugor, glasser och förfriskningar säljas, hvilka till all lycka ej ha smak af allt hvad man der ser ikring sig. I midten af detta rymliga torg sitter

 Josef

Josef den 1:ste till häst, värdigt majestätet högt upp i en renare och finare luftkrets. Men om jag klanderfritt får yttra mig öfver sådana Kongl. ärestoder; finner jag knapp något mer orimligt och mindre naturligt än en ryttare på en hög piedestal, långt öfver den vanliga häst-atmosferen. Då en stor man skall föreställas i bildstod, såsom ett lefvande föremål för kärlek och beundran; ser jag icke, hvad en häst behöfs för att likasom något tillägga till dess storhet och ära. Hvarföre har man i Rotterdam ej föreställt den lärda Erasmus till häst? nej ty lärdom och den mannens förtjenst hade ingen gemenskap med en häst. Men hvad större gemenskap har väl en stor och fred älskande Konung, en folkets fader, med en häst, än en namnkunnig lärd eller annan utmärkt man, om ej tilläfventyrs att den förra ridit mer och bättre än den senare. Vederbörande konstnärer fingo derigenom ett nytt tillfälle att visa skicklighet i modellering och gjutning, ehuru deras högt upp i luften gående hästar gerna måste ha trenne jordfasta fötter. Men denna lilla omständighet hjelpes med en liten trägård i luften, der fotklumpen betäcks med gröna saker, och stundom derjemte med en jern stång för säkerheten skull, eller med en så ansenlig upphöjelse, att fötterna ej fullt synas, så att hjelten, redan apotheoserad, rider

i sky

skyarna öfver allt jordiskt. Så förhåller det sig i sanning med denna Josef, som man kunde snarare anse för en Mercurius, gudarnas sändebud, än för en gud på jorden, der han då borde hålla sig (*a*). Jag vågar äfven göra anmärkning öfver en krans, som öfverst omger den vackra piedestalen, der stora ormar äro liksom flätade emellan lager och blomster-grenar, och rundtikring uppresa hotande hufvuden, hvilka, då allt för vara lefvande, väcka fruktan och afsky. Är lagerkransen ett smicker, sannas ordspråket: *latet angvis sub herba.* Längre ned å hvar sin sida, föreställas i hvit marmor ä-ran och segren, den förra vid hufvudet af en elefant, blåsande i ryktets basun; den

(*a*) Ifrån detta omdöme gör jag med nöje ett undantag, sedan jag år 1803 fått se Peter den 1:ste till häst i Petersburg. Kejsaren föreställes rida upp för ett berg, der hästen upprest på bakfötterna, i fullt språng vid branten af ett tvärdjup, hvilar på sin tyngdpunkt, utan något fäste vidare än att hästsvansen oförmärkt kastar sig på en upp för berget under hästen sig slingrande orm. Den tillhuggna men oslipade klippan i sin stora massa föreställer ganska väl Rysslands tillstånd den tiden, och hjeltens ställning uttrycker dess oföränderliga föresats att vinna sitt ändamål, ärans höjd. Denna tanke, hela sammansättningen är sublim och egen i sitt slag.

senare tyglar en på bakfötterna upprest häst med ena handen, och håller en palmqvist i den andra. Alla slags vapen och trofeer föreställas bakom dessa Konungens skyddsänglar; men hästen och elefanten trampa på nedslagna menniskobilder, hvilka med en förtryckt, lidande min och upplyftade händer tyckas påminna hjelten, att hans trognaste Majestäts undersåtare i Europa och Indierna äro för den falska äran och för blodiga segrar uppoffrade och olyckliga. Den upplyste eller snarare den beläste ser afunden, tvedrägten, laster och odygder föraktas och trampas af rättvisan, äran och makten: och van vid sinnebilder, är han intagen af dessas moraliska bemärkelse och berömmer konsterna; men den enfalldig som ser fjettrade och nedtrampade menniskor omkring och under Konungens bild tror sig igenkänna sin egen belägenhet eller sina likars förtryck, och af sanningen sårad eller i inbillningen förbittrad, känner misstroende och hat uppfylla ett bröst der han förut andades blott sina små hvardagliga bekymmer. Öfver det heliga inquisitions-huset på ett annat torg, ser man en menniskobild med en kalk i högra handen, under sina fötter trampa en annan dylik menniskobild. Den fanatiska hopen har med en hänryckt känsla trott sig se himlen der utöfva sin hämd och i lågor förtä-

r

ra den sanna, den Romersk - Catholska lärans fiender — och dessa förvillade tro religionen autorisera deras hat och förföljelser emot så kallade kättare; men i denna motsäjande sinnebild af en välgörande och tillika hämnande religion, ser jag ej annat än högmodet, illskan och afunden, som med en bägare full af gift reser sig på sina underkastade offer, på menniskoslägtets och oskuldens bekostnad. Jag kunde derföre snart vara af den tanken, att sinnebilder, hvilka äro öfver allmänhetens kunskap och omdöme, ej borde föreställas allmänheten, som af dessa hieroglyfer kan missledas, men ej upplyses.

Men till Josefs ärestod igen: På piedestalens framsida åt hamnen, föreställes ett skepp under fulla segel i en oval af brons, som fordom innefattade S:r de Pombals bröstbild. Efter denna Ministrens fall utföll äfven dess beläte, och ett skepp gick ur den nya ministeriella stapeln att intaga det lediga rummet. På en Emanuels bildstod, under hvars regering goda hopps-udden omseglades och Brasilien upptäcktes, skulle ett skepp högtidligen utmärka dessa märkvärdiga händelser; men under Josefs regering var det politiska skeppet nära sin undergång, åtminstone Hans Maj:t, Capitenen, som med plats undkom Aveiros mordskott och Belems förstörelse. Öfver skeppet ser man riksvap-

 net.

net. På frånsidan föreställas i *bas-relief*, konster, vetenskaper, handel och rikdom, i kring en qvinnobild, som är fru *Lusitania*, jämte plan till Lisbons återuppbyggande: och denna baksida svarade fullkomligen emot Pombals bröstbild och förtjenster. För att nu finna rum åt alla dessa animaliska och emblematiska bilder, som ej kunde föreställas i smått, skulle den Kongliga Ryttaren ovanligen upphöjas, och är upphöjd öfver smak och förnuft. Skeppet och kransen med ormarna jämte bildstoden, äro af brons; det öfriga af hvit marmor; alltillsammans modelleradt, gjutidt och fullkomnadt af tvänne infödda Portugisare. Hästen tycks vara nog korrt, och Ryttaren ej så lätt och vig som god smak tyckes fordra. Sexton marmor-colonner på en upphöjd grund med fyra halfcirklar i hörnen, förenas med ett dyrbart gallerverk af brons. Den präktiga gata som öppnas midtemot, kallas Augusta. Tvänne ej mindre vackra gator, när de en gång bli fullkomnade, och flera smärre, gå med *rua Augusta* i parallel och skäras af flera tvärgator i räta hörn. De tvänne närmaste ha namn af gull- och silfverarbetare, hvilkas bodar, försedda med stora fönster såsom glas-skåp, långsefter gångstenarna å båda sidor, äro uppfyllda med dyrbara arbeten af alla slag. Contrasten emellan dessa Brasiliens rikdomar och den Portugi-

tugisiska osnyggheten, jämte det elände som snart sagt i allt annat röjer sig, väcker högligen den resandes förundran och sårar dess känsla; förgäfves söker han i detta prål leda tanken ifrån de obehagliga föremål som omge honom. Den smutsiga gatan vimlar af tiggare, trasiga, halfnakna menniskor, som ifrån flera håll samlas i en portgång eller utanför ett hus, der medlidandet, ofta ett oförnuftigt medlidande utdelar en skärf åt lättingen och brottslingen. Halta och blinda, krymplingar och missfoster som i *spiritus vini* skulle pryda ett naturalie-cabinett, ligga på gångstenarna för mina fötter, på gruset ibland ruinerna af nedfallna byggnader. Jag måste söka min väg emellan och förbi dessa olycklige, som upptäcka och utbreda sina sällsamma lyten och utväxter, såsom en *marktschreyer* utropar sina *schöne rariteten*. Svårligen kan jag hålla medlidandet inom sin tysta, djupa känsla; det förvandlas i löje, och jag stannar en stund att beundra naturens rikedom äfven på den vanskapliga sidan. Jag kunde knappt begripa möjligheten, att dessa missfoster till ett så stort antal och med så ovanliga lyten, utan att vara införskrifne ifrån främmande och ultramarinska länder, kunnat här församlas. Saknad af väl inrättade lazaretten och brist på skickliga läkare, som i utbrottet af ett ondt kunna förekomma dess till-

växt, förklara denna sällsamhet. Ett skadligt frö hinner till sin fulla utveckling, då ingen omtanka hindrar dess tillväxt, och dessa uslingar söka såsom efter öfverenskommelse, den ort der största tillopp af folk lofvar dem den säkraste utkomst. Också är lynnet hos Portugisarne såsom hos alla folkslag i allmänhet, godt och välgörande. Jag kan alldrig utan rysning påminna mig en usling, af kräftan så förtärd, att hans hufvud liknade en köttfärgad dödskalle och hans kropp ett benrangel. Denna Lazarus krälade sig alla dagar fram till ett ställe, der mycket folk passerade. En Engelsman som bodde i grannskapet, kom öfverens med den olycklige, att dagligen tillställa honom så mycket som tolf skilling, med förbehåll att han skulle tigga på en annan gata; men efter några få dagar återtog uslingen sin förra plats. Det felas ännu några grupper i denna tafla, verkliga grupper af hela familjer, som ge åskådaren bevis af en sann ömhet och slägt-kärlek. Föräldrar och barn, främmande och anhörige, den enas hufvud i den andras sköte, plocka ohyra af hvarandra, och med den skonsamhet, att icke ett kräk dervid tillsätter lifvet, såsom i China, der det grymma folket spisar dem till 1000:detals. Folk af hvad klass som hälst, söka alldrig förgäfves i hufvudet, och jag har på gator, i hus

och

och kyrkor beundrat denna skicklighet att taga — och denna menskllghet att släppa dessa oskyldiga kräk, med friska lemmar och tillåta dem söka sin lycka hos andra. Jag har sett soldater och officerare, tiggerskor och damer, pojkar och embetsmän, lika skickliga i denna öfning, och har sjelf, ombord till örlogs och kopfardis, alldrig haft så svårt att hålla mig och mitt hufvud fritt ifrån denna ohyra, som i goda sällskaper i *Lusitaniens* hufvudstad. Man gör ingen hemlighet af denna jagt, utan påstår snarare att afveln bör uppmuntras för hälsans skull. Någon skulle tilläfventyrs tro denna beskrifning om Lisbon öfverdrifven och med sanningen mindre öfverensstämmande; men jag vågar till vittne åberopa hvar och en som varit i denna stad, och han skall tillstå att han sett henne med samma ögon som jag, ehuru han torde bli lyckligare och behagligare i målningen.

Man är förundrad att ifrån denna så regelbundna och planerade delen af staden omkring och ifrån *praça do comercio*, med en ansenlig längd och bredd, att ifrån dessa samma trakter, som innefatta äfven en Kongl. trägård och flera torg, klättra sig till höger och vänster uppför berg, som ej ge besvärsbacken på vår södermalm efter i möda för vandraren. Med en stum häpenhet betraktar man det ena huset upprest

öfver

öfver och nästan ofvanpå det andra, med en smal afsättning som på afstånd eller nedanföre ser ut såsom ett hus till hela 10 våningars höjd, och ännu ofvan på spetsen af denna nästan lodräta höjd, majestätiska hvalfbogar, rämnade murar, ensliga pelare, störtande ruiner, som blott Allmakten tyckes uppehålla. Man uppreser nu der ett kloster och en kyrka med stor omkostnad, och har varit angelägen att i grundvalen bibehålla en gammal fyrkantig sten med ett krönt kors inhuggit, och löfte i götiska bokstäfver af en forntidens påfve, om 40 dagars absolution för hvar och en som kysser korset. Detta löfte är i begriplig styl till allmänhetens underrättelse förnyadt; men stället liknar nu för tiden ett allmänt afträde och är så ohyggligt, att jag ville hällre förblifva 40 dagar utan denna catholska aflösning, än kyssa det heliga korset.

Den fria utsigt som ifrån dessa höjder råder öfver staden och hamnen, och den rena luft som en nordlig fläkt nästan dagligen här förnyar, betala vandraren för besväret att stiga der upp. Handtverkare och den fattigare klassen bebo dessa ojämnare och aflägsnare trakter, der en kyrka och ett kloster ådraga sig en större uppmärksamhet. Längre bort på stadens norra malm, att yttra mig i en bekant term, residera utrikes ministrar och flere af den högre adeln,

der

der deras hus eller palatser; såsom på landsbyggden ofta äro omgifne af olivegårdar, vinberg och sädes-åkrar. Ingången till dessa bättre hus har jag ej sällan funnit igenom en stor och smutsig så kallad förstuga, der vagnar och åkredskap ställas såsom i ett riktigt vagnslider. Den västra delen af Lisbon som gränsar åt Belem, är vida bättre bebyggd och har renare luft än den inre eller östra delen. Jag har besökt ett kloster, *Nossa S:ra das necessidades*, der Munkarna, försedda med förträffliga rum, med ett stort bibliothek, sköna promenader, skuggrika löfsalar, en makalös utsigt, rika inkomster, allmänhetens vördnad, kunde njuta en försmak af himmelen, om ej en gäckad natur eller gäckade förbindelser med djupa förebråelser i ena eller andra fallet, gjorde deras lefnad mera beklagansvärd än den sämre arbetarens, som njuter naturen och lugnet.

I ett kloster som bär namn af *Jezus*, har jag förnyat bekantskap med tvenne hederliga prester, sedan mitt vistande i Tangier år 1791. Jag besöker dem esomoftast; de visa mig en öppen vänskap. Den äldre, som var tolk och legations-prest hos General Landerset, har skänkt mig några af sina arabiska arbeten, en grammatica m. m. Den yngre, som der en längre tid studerade arabiskan, läser för mig roliga öfversättnin-

ningar ifrån det språket. De bo anständigt, lefva måttligt, arbeta flitigt. Alla dessa Jesu lärjungar äro prester och utgöra ett *seminarium* för hofvet, missioner, krigshären och flottan. Deras bibliotheks-rum, som går igenom tvänne våningar, innehåller flera arbeten af den nyare filosofien, en af de raraste biblar i församlingen, bröstbilder af vår tids lärda män, m. m. — Den äldre, *Pater* de Souza, har af egna medel inrättat några små loger, der läsande finna skrif-materialier och enslighet; Kronprinsen hade personligen deröfver betygat honom sitt välbehag. Jag har några gånger sutit der och studerat, hvilket fägnat gubbens lilla och förlåtliga egenkärlek. Ett naturalie-cabinett med ganska sällsamma och kostbara piecer, isynnerhet i snäckläran, förtjenar kännares uppmärksamhet.

Ett Nunnekloster, som har namn af Jesu Hjerta (*Coraçaon de Jezus*), är märkvärdigt för sin praktfulla kyrka och sina dyrbara tillhörigheter. Man skulle knappt tro, att i våra tider, då penningen har ett så stort värde och nunnor tämligen allmänt anses för de onyttigaste djur på jorden, en inrättning för 18 dylika varelser skulle vara gjord, med omkostnad af fem millioner crusader eller två och en half million riksdaler, fonden oberäknad till deras underhåll. Dessa nunnor af urgammal adel, äro

i anseende

i anseende till sin höga börd, berättigade till utmärkta hedersställen: och inqvarterade i Jesu hjerta, tyckas de ej ha skäl till missnöje. Jag har sett några af dessa förnäma hjert-ungar, men de äro det blott i andlig mening. Påfven har förordnat en särskild årlig högtid, som har namn af Jesu hjertas fest och firas öfver hela landet, men med synnerlig högtidlighet i denna kyrka, då dessa andliga jungfrur, tilläfventyrs med sann bot och bättring, förnya deras hyres-contract. Belägen på en af Lisbons största höjder, synes den på alla trakter af staden, såsom vår Cathrina-kyrka på söder, men tilläfventyrs af mindre god smak. Strax inunder denna kyrka med ett så dyrbart namn, ha kättare fått tillstånd att bygga ett capell, kanske för ordspråket skull, om det är bekant i Lisbon: "Der Gud byggt sig en kyrka, har hin håle rest sig ett capell." Den Protestantiska eller egentligen Engelska församlingen har der en liten kyrka med en vacker träd-planterad kyrkgård. Det är ett nöje, fast något dystert, att betrakta alla dessa vackra och deribland några kostbara sorgens och saknadens minnesvårdar: de flästa uppreste åt ungdom af omkring tjugu års ålder, ifrån England, som i detta sydligare climat sökt en mildare luft och bättre hälsa, men funnit döden. Denna tolerans hos den portugisiska kyrkan är

i san-

i sanning så mycket mera hedrande, som man i det upplystare Frankrike, ännu korrt före revolutionens utbrott, ej tillät en protestants-lik att hvila i de catholska rättrognas jord; men Engelska inflytandet vid Portugisiska hofvet är mäktigt. Man säger här såsom i Maroco: *Ingles, bono!*

För ett litet ombyte skull ifrån gator och kyrkor, skall jag föra mina läsare ett stycke utom staden till den märkvärdiga vattuledningen, der frisk luft och godt vatten skola ge oss en nödig vederqvickelse. Detta arbete, uppfördt i nyare tider med Romerska krafter, tillför staden ett ymnigt vatten ifrån förenade källor, till flera mils aflägsenhet. Portugiserna anse det för ett af verldens underverk, och jag tillstår att man ej kan nalkas det utan med en förvånande känsla. Det som af vuttuledningen egentligen kommer i fråga, är föreningen af tvänne höjder öfver den så kallade Alcantara-dalen, med 33 hvalfbågar. Trenne af dessa äro ofantligen höga, och den medlersta 250 fot med en bredd af 108. Största höjden, der man å ömse sidor af den öfvertäckta vattu-rännan ganska beqvämt spasserar, skall vara 264 fot, med en bredd af 15 fot. Men allt är stort eller smått i jämförelse. Om man betraktar den största af de verldskunniga Egyptens pyramider, som uppges ha en perpendiculär höjd af

500

500 fot, så hinner detta hvalf till mer än
halfva höjden; men en mera känd jämfö-
relse kan göras med vårt Kongl. slott i
Stockholm, som skall vara 72 fot högt.
Man måste då föreställa sig ifrågavarande
hvalf tre och en half gång högre, och jämfördt
med S:t Peters kyrkas i Rom högsta hvalf
(*la gran nave*), omkring 210 fot högt, är Lis-
bons vattuledning betydligen högre och till-
äfventyrs det högsta hvalf i Europa, om ej
på jordklotet. En liten obetydlig bäck slin-
grar sig fram under detta ofantliga hvalf
och gör deremot en sällsam contrast. Por-
tugiserna som i allmänhet ej sett andra sto-
ra byggnader än kyrkor och kloster, äro
förundrade öfver ett så stort och kostsamt
företag till allmän nytta, för bara vatten
skull. Men ett eller flera enkla hvalf, så
höga de än må vara, göra såsom byggnad,
ingen vacker effect för ögat, och härstädes
ännu mindre, då hvalfven sins emellan och
deras pelare äro utan all proportion i afta-
gande, hvilket dock med utgräfningar och
en liten tillökning i kostnad kunnat iaktta-
gas och hade förskönat det hela. Ifrån en
ganska stor damm med pumpverk närmare
staden, ledes vattnet till flera nödiga stäl-
len. En infödd Portugisare har varit bygg-
mästare och fullbordade detta storverk på
omkring tjugu års tid, i början af detta år-
hundrade. Fonden till byggnaden utgjor-

 des

des af en *reis* på hvarje pund färskt kött, som såldes i Lisbon. Jag har af en tryckt förtekning sett, att år 1789 slagtades härstädes 27,985 oxar, 27,562 får, 11,927 svin, 1979 kalfvar, som räknades till 12 millioner 300,000 marker kött, hvilka till en *reis* marken skulle nu utgöra något mer än 16,000 piaster; (efter nuvarande curs gå 750 reis på en piaster). Men folkmängden var i början af detta århundrade ej så stor som nu, så att byggnads-fonden ej kunnat vara så betydlig. Pundtalet af slagtadt kött dessa senare åren, skall varieradt omkring 9 till 10 millioner, som tycks bevisa, att fasta, bot och bättring i dessa farliga revolutions-tider varit alfvarsammare, eller antalet af menniskor och rörelsen mindre, hvilket är troligare.

Ifrån vattuledningen blir det nu ganska roligt att besöka Italienska operan, der en resande, snarare än på något annat ställe, glömmer att han är i Lisbon. Theatern är mycket stor och har ett förträffligt machineri; orchestern full och intagande, spelar med en skön öfverensstämmelse. Salen är väl upplyst, rymlig med fem rader loger och en väl inrättad parterr med säten; men theaterns sångare och actriser äro castrater, dess gudinnor, skönheter, dansöser och herdinnor äro plumpa, grofva, oformade karlar utan behag, ty fruntimmer få ej synas

på

på scenen. Några castrater äro likväl nog qvinnliga i anletsdrag, åtbörder och röst, för att kunna häfta inbillningen. En *cul de Paris* hjelper hvad den kan, och man skall vara mycket och nära kännare för att i anseende till de finare castrater, finna sig bedragen; men vid de flästa tillfällen stöter sig ögat på en grof växt, en plump fot, skarpa ansikten, en mörk skäggbotten, och finner motsatsen af hvad man ville vänta. Castraten Crescentini torde vara den första sångare i verlden. Han försätter sina åhörare i en ljuf hänryckning. Jag såg flere af dem såsom utom sig, kasta sig till höger och vänster, och jag är missnöjd med mig sjelf, med själ och organer — min njutning var ej så fullkomlig, då jag kunde skönja något annat, ha känsla af annat än Crescentinis sång. Hans röst är så stark, så klar, full och intagande med sina runda och sköna toner, att andra stora sångare äro blott klockare emot honom. Men de skola förlåta honom denna öfverlägsenhet som han så dyrt köpt; han njuter sjelf mindre än någon annan. Crescentini är derjemte en förträfflig actör med en underhållen liflighet och styrka; men det qvinnliga utseendet och den qvinnliga rösten passa illa till en hjeltes rol. Sjelfva huset har en god belägenhet på en höjd i den nybyggda delen af staden, och all trängsel är derstädes förekom-

 men,

men, då man ifrån breda gångar och trappor, igenom vida dörrar stiger ut i rymliga corridorer och förstugor; men i dessa trappor och gångar råder den vanliga och förr omtalta osnyggheten. Skådespelet går för actie-ägares räkning, hvilket torde mycket bidraga till dess dagliga förädlande. Stadens inbyggare ha påkostat huset, till bevis af allmän glädje vid en Kongl. Prinsessas födelse, hvilket en inskrift på latin ger tillkänna. Kronprinsen skall mycket sällan der infinna sig, och regerande Drottningen har i sin hufvudsvaghet en gällande ursäkt för sitt uteblifvande ifrån dessa nöjen. En fatal omständighet är likväl, att åskådarne, som under ett lysande och intagande skådespel varit försatta i den ljufvaste känsla, kunna på hemvägen frukta ett tragiskt slut i röfvarehänder. Det skall äfven finnas ett nationalt och ganska dåligt skådespel, som bevistas endast af dem, hvilka ej förstå främmande språk eller kunna döma om något bättre i den vägen. För sämre hopen äro kyrkans processioner, der Frälsaren omgifven af gråtande qvinnor, och Jungfru Maria i sitt köns fåfänga, med barnet på armen, tillbedjas af munkar i alla slags fattiga ordensdrägter; der grupper af apostlar och helgon i mennisko-storlek visas i undergörande och tillbedjande ställningar; der slutligen ett förgudadt oblat under en gyllene

lene himmel bäres af vördiga prelater — för denna hop äro dessa slags spectacler de mäst intagande och af ett så mycket större värde, som vid ett knäfall i den mjuka smutsen, skärselden släckes och brott förlåtas. Dessa gudomliga herrskaper till ära, låter stadens eljest sofvande polis den djupa orenligheten uppskottas i högar, men som småningom åter jämkas till dess vanliga yta emellan gångstenarna.

Då jag ännu icke funnit lägenhet härifrån till Cadiz eller Gibraltar, närmaste hamnar till mitt Tangier; ämnar jag på ett par dagars tid göra en resa till S:t Ybes, belägit härifrån en half dagsresa öfver vatten och land. Apropos af vatten — Jag har i dessa dagar sett gator och gångstigar i Lisbon sköljda högre ifrån än de öfre våningar. Himmelens fönster hade öppnat sig, och strömmar störtade utför bergen och dessa branta gator, der vandringsmannen knappt kunde hålla sig fast, men väl äfventyrade att i de lägre trakter drunkna i den rikaste drifbänks-fyllning — ja, der denna stadens samteliga ordningsmän förtjente planteras upp till öronen, att försöka, om denna omsättning i den rikaste jordmån kunde förbättra deras urartade anlag och smutsiga fallenhet. Jag finner nu bättre än förr, orsaken, hvarföre man så högt upprest Konungens bildstod till häst på det lågländta

torget som icke en gång är stensatt, der vandraren knappt kunde komma fram. Tvänne Brasiliska fartyg ha i dessa dagar hemkommit, rikt lastade; men efter en långvarig resa, förmodligen i vackert väder och utan sköljande vågor, så öfverhöljda med smuts, som hade de nyss vältrat sig på stadens gator eller på det stora börstorget. Man är sysselsatt att urlasta dem, och man ser stora upplag af Brasiliska oxhudar och hundradetals kistor med rått socker, omgifna af smutshögar, göra der en sällsam blandning af utländska och inhemska producter.

Detta vidlyftiga bref afgår härifrån med ett Svenskt fartyg, och torde snarare framkomma med Eols än med Mercurs vingar. Farväl!

Åttonde Brefvet.

Tangier den 8 Januari 1798.

Då jag i förra tider skrifvit så många och vidlyftiga bref ifrån Tangier; vill jag genast förekomma mitt Africanska Sällskap att ej vänta något nytt härifrån, hvarken om den lägre, husliga eller den högre, politiska lef-

lefnadskretsen. Om några gummor tjuta ifrån grannens hus, så vill det säga, att der finnes en lefvande varelse mindre och sorgens beklagelse undanbedes, då de nog gråta sjelfve. Om glädje-skri, skott och musik väcka mig om natten och störa en ljuf dröm; tolkar det en brudgums seger, hvars njutning varit annat än en blott inbillning. Detta samma skrål om dagen betyder en omskärelse, en förlofning, ett bröllop eller något dylikt i den vägen. Den Mohammedanska trosbekännelsen under enformiga, alfvarsamma toner, utmärker en jordfästning, och så vidare, hvilket allt af mina förra bref om Maroco är bekant. I den politiska kretsen äro nu inga conjuncturer. Soleymans regering är stadgad och jämn; med en rättvisa, lämpad efter folkets lynne och öfligt bruk, skall han bibehålla lugn och säkerhet. Men icke nöjda härmed, önska mina correspondenter, att jag fortsätter mina bref om Maroco, hvaruti jag lika villig som skyldig gerna ingår, med den lilla erinran, att de efter nu varande omständigheter torde förtjena snarare namn af bref ifrån Maroco än om Maroco. Med denna förberedelse återvänder jag till Portugals hufvudstad, för att enligt dagbokens ordning, derifrån fortsätta mina små anmärkningar.

Efter det gräsliga regn jag ifrån Lisbon i senaste skrifvelsen med få ord om-

talte, syntes denna Drottning ibland Lusitaniens städer ha uppstigit såsom ur ett bad, och presenterade sig, att fortsätta liknelsen, såsom en tvagen brud. Gångstenar och alla högläntta trakter voro på en dags tid, den obefläckade jungfrun värdiga, der hon utan att bäras på armarna af munkar och prester, utan att smutsa sin heliga fot, kunde besöka alla oskuldens och dygdens boningar. Men i den lägre kretsen såg man de vanliga vattendragare bära menniskor öfver djupa pölar, der den orene anden svåfvade öfver vattnet.

Ibland synvärda föremål bör jag ej förbigå S:t Roques kyrka, fordom Jesuiterna tillhörig. Ett capell derstädes, ej mer än 17 fot långt och 12 bredt, har trenne väggar beklädda med de dyrbaraste taflor, trenne mosaïker som i Rom äro betalta med två millioner crusader eller omkring en million riksdaler banco, skänkta till Jesuiterna af Konung Johan den 5:te, 1750. De föreställa Jesu döpelse, Marias bebådelse och den Helige Andes nedstigande. Bilderna äro i full kropps-storlek, och man kan ej föreställa sig något vackrare och mera lifligt. Denna konst att med stuffer och glas-compositioner i färgornas alla skiften efterapa naturen, tyckes ha hunnit till fullkomlighet: och om dessa arbeten äro dyra, kan man anse deras likhet och öfverensstämmelse med

Guds

Guds skapade ting, fullkomligen betala kostnaden. De fordra mycken granlagenhet, tid och skicklighet, och kunna således af dessa andliga och för staten förlorade medel, ej för dyrt betalas. Taflorna äro infattade i *verd antique*, egyptisk porfyr och österländsk granit, af ett lika skönt och dyrbart värde. Altaret är ett förträffligt konststycke af silfver, der flera pelare äro inlagda med *lapis lazuli*, som har gullets värde. Capellet afstänges ifrån kyrkan med ett präktigt gallerverk af förgylld brons. Tiden hade en dag i detta nådens och konsternas tempel, gått mig förhastigt undan, och jag befann mig omkring klockan 1 eftermiddagen instängd. Utan minsta förlägenhet gick jag åter att tillbedja dessa gudomligheter, och dessemellan betraktade några målade taflor som voro der qvar sedan Jesuiternas tid, då jag klockan 3 hörde buller i kyrkan och skyndade dit. En kyrkobetjent lofvade föra mig ut genom en så kallad liten väg, emedan de stora portarna voro läste. Vi passerade sacristian, kyrkans och presternas gardrober, och gingo sedan flera trappor utföre, igenom trånga och mörka gångar. Omsider lyste på något afstånd en dyster dager, och min följeslagare stannade. "Ni "tar nu af, sade han, första vägen till höger, "följer gången och ljuset; det är intet vill- "samt; farväl!" Jag gick - - - efter en liten

stund och en vändning, hade jag full dag och såg tvänne blodiga mäst nakna kroppar för mina fötter. Jag sprang tillbaka och ropade: *homem, homem!* (menniska) så det återskallade i dessa dystra hvalf. Karlen kom och förklarade händelsen. "De "tvänne döda hade samma morgon blifvit "upptagne i granskapet, mördade föregåen-"de natt. Den ena hade varit kusk och på "vägen ifrån ett spelhus blifvit med flera "knifstyng afdagatagen; den andra, en tigga-"re i sina slarfvor, hade tilläfventyrs haft "några samlade allmosor, som frestat en "gammal missdådare. Sådant vore ganska "vanligt, tillade han, och han trodde ej det "skulle för mig varit något okändt. Vid "dylika tillfällen plägade liken utläggas vid "kyrkdörren på detta lilla gårdsrum, att i-"genkännas af anhörige och vänner, då nå-"gon saknades, hvarefter de på kyrkans be-"kostnad jordfästas." Denna rysliga surpris hade så när utplånat minnet och känslan af de sköna mosaïkerna, som jag derefter ej hade tillfälle vidare besöka. H:r Stahre hade icke utan en vänskapsfull otålighet saknat mig emot vanan till middag, och försäkrade att mord och röfverier voro hvardags-händelser, som af ingen beifrades. Det händer att herrar och herrskaper öfverfallas midt om dagen i sina vagnar; om aftnar och i mörkret, äfven med fackla, är fa-

rau

ran så mycket större. Det ges väl ett slags brandvakt som bör bibehålla ordning och säkerhet, men dessa äro antingen sofvande eller tilläfventyrs medbrottslige. Patruller rida sina vissa gator och på gifna tider, men freda ingen, hälst mörker och många gömställen ibland ruiner hjelpa mördaren på flykten. Också upphör all rörelse vid mörkningen, utom opera-aftnar eller vid dylika tillfällen, då flere kunna förena sig. Vi gjorde en afton, flera personer, sällskap till och ifrån operan med facklor, och denna försiktighet tycktes liksom förtryta vederbörande fredsbrytare, som med skällsord och stenar på ett litet afstånd ofredade oss. I alla fall äfventyrar hvar och en, som ej ständigt kan sitta inom fyra väggar, att bli ett offer för dessa lag- och ordningslösa bofvar, och man står, såsom det heter, sitt kast. Några gånger har jag likväl vågat gå ensam ifrån operan, och med själen i min hand - - - kommit lyckligen hem.

Jag har lofvat berätta något ytterligare om Belem. Ehuru det Kongl. hofvet nu icke vidare har sitt residens i denna lilla stad, finner man der likväl åtskilliga inrättningar, som med ett Kongligt hof ha en viss gemenskap och merändels tillhöra den Kongliga localen. Ett Kongligt djurhus till exempel, hyser många curiösa och rara lefvande djur och foglar, och ibland de förra,

isyn-

isynnerhet af det så obeskrifligen varierade ape-slägtet. Natural-cabinetet utgör en rar samling ifrån de vidlyftiga och rika Portugisiska besittningarna i Indien och i America, så mycket mera rar, som all gemenskap och handel på dessa orter är utländningen förbuden. Jag vill endast nämna den sällsamma ormen *Boa*, omkring 40 till 50 fot lång och af halfannan fots bredd, som hvilande i öknen ligger i en ringformig figur af 5 till 6 fots tvärlinie, ej olik ett brunnskar, och störtar sig på sitt rof, hvilket om det är stort, befinner sig i ögnablicket omlindadt, såsom *Laocoon* föreställes, och med sönderkrossade ben, öfverdragen med en klibbig vätska, halkar ned i det vidöppna gapet såsom en ostra. Nu var *Boa* hängande, och således icke farlig. Äfven var en *hippopotam* curiös att se, och oräkneliga andra märkvärdigheter ifrån alla verldsdelar och naturens riken. Botaniska trägården är i god ordning, uppfylld med gamla och nya verldens växter, som drifvas bra under denna himmel, hvaraf likväl en stor del hållas under tak, såsom i våra nordliga orangerier. Jag kunde uppfylla sidor med deras botaniska namn; men då min lilla naturkunnighet ej en gång tillåter mig undersöka dem, skulle deras lärda namn i min penna icke kunna anses för annat än skryt. Inom portgången ser man tvänne

colos-

colossala bildstoder af sten i grof smak. De äro alldeles lika, klädde i tröja eller tunik som räcker på halfva låret, med skärp omkring lifvet och en rund sköld framför magen; högra handen hvilar på ett korrt och bredt svärd vid högra sidan; hufvudet föreställes bart och rakat; halsen är försvarad med en uppstående krage, och ringar synas öfver axlarna. På en piedestal har man skrifvit: *Statuæ militares in colle Lezenho prope vicum Montalegre effosæ*, *anno* 1785.

En Munk-orden med namn af den helige Jeronimus, har utmed stranden ett i götisk styl ganska vackert och för sin längd märkvärdigt kloster, som förenadt med en högre och lika siratlig kyrka, utgör en af de ansenligaste byggnader man i det slaget får se. Generalen af orden har der sitt residens, och utom vissa klosterlöften som han likväl håller efter behag, kunde lefva såsom en fältmarskalk. Klostret har stora inkomster och väl inrättade rum. Den inre kyrkan i synnerhet är af ett majestätiskt anseende med sina höga och smala pelare och ett derpå lätt hvilande hvalf. Man är förundrad och nästan färdig att knäböja för den helige Jeronymus, att han förmått uppehålla detta hvalf öfver jordbäfningen, som kullkastade kyrkor af, hvad man skulle tycka, en mycket starkare sammansättning.

Kyr-

Kyrkan har likväl ej blifvit alldeles oskadd, hvilket synes af smärre reparationer i murar och hvalf. Ibland de flera Kongl. personer, som ha sina grafvårdar i stora choret, vill jag nämna Emanuel, under hvars regering den namnkunnige Vasco de Gama, år 1495, upptäckte Goda-hopps-udden och Pedro Alvares Cabral, år 1500, seglade till Brasilien, och som på de heliga tre Kungars dag år 1497 grundlade denna märkvärdiga byggnad. Emanuels son och efterträdare, Johan den 3:dje fullbordade både klostret och kyrkan. Dess grafvård jämte bägge deras gemålers, finnas i choret med sina grafskrifter, allt på latin. Bland annat märkvärdigt om Johan, anföres att han flyttat Athén till Portugal, eller infört den Grekiska litteraturen och smaken i sitt rike *regno importavit Athenas;* men Athén tycks i senare tider ha vändt tillbaka igen. Vid det gamla och förfallna slottets stora port synas å hvarje sida bröstbilder af Julius Cæsar och Hercules med latinska inskrifter, som lofva lycka och bestånd åt det Kongl. huset, vida öfver hjeltarnas förmåga. Man vandrar igenom flera mörka och stora rum, lemningar efter en gammaldags prakt och en senare tids omhvälfning.

Det enda publica ställe, der en resande kan tillbringa några både nyttiga och roliga stunder i Lisbon, är Kongl. bibliotheket,

ket, som fyra förmiddagar och tvänne ef-
ermiddagar i veckan öppnas. Antalet af
böcker skall stiga till samma nummer som
brändes i Alexandria, nemligen 70,000 band;
men större delen af de förra skulle i en
framtid mindre saknas än de senare skolat
interessera vår lärdomshistoria. Vetenska-
pernas locala indelning läses öfver dörrar-
na i denna ordning, på franska:

1:sta rummet *Hist. Eccles. & universelle;*
2:dra —— *Hist. civile & littéraire;*
3:dje —— *Belles lettres;*
4:de —— *Science naturelle — comprend Mathem. physique, Philos. Chirurg. Arts & Métiers;*
5:te —— *Jurisprudence & Politique;*
6:te —— *Science Eccles. — les bibles & saints pères;*
7:de —— *Théologie;*
8:de —— *Polygraphie & livres prohibés;*
9:de —— *la chambre des Manuscripts.*

Många bibliothecarier och litterära ord-
ningsmän skulle criticera denna indelning,
äfven som böckernas classification kunde
finnas högst oredig. Man söker till exem-
pel, uti särskilta rum en och samma auctors
arbeten i olika ämnen. Såleds finner man
Newton, såsom astronom och naturkunnig
i 4:de rummet, men såsom förklarare af Jo-
hannes uppenbarelser, i 6:te rummet ibland
de heliga kyrkofäderna. Virgilius, i anse-
ende

ende till sin Eneid och sina Georgica, delar sig i 3:dje och 4:de salarna. En polyhistor skulle inqvarteras i alla rummen och anses såsom en litterär verldsborgare. Hvarje sal har sin egen bibliothecarie, som förekommer de besökande med all tjenstaktighet, och talar vanligen franska och engelska språken. Salarna äro stora och ljusa med rymliga bord, der de nyaste beskrifningar med kopparstycken öfver Egyptens, Greklands och Italiens märkvärdigheter äro till finnandes. Bibliothecarien i 8:de rummet nekade mig väl icke ett fritt inträde, men kunde ej öppna för mig de inom galler förvarade förbudna böcker. Sedan jag erinrat honom att jag såsom protestant ej kunde af denna läsning och än mindre af böckernas titlar bli mera kättersk än jag vore, och att förmodligen detta förbud endast anginge hans renläriga trosförvandter, som ej fått högvederbörligt tillstånd att läsa kätterska skrifter, beviljade han, leende, min begäran. Jag fann der en stor del af de auctorer, som pryda våra vanliga bok-samlingar. Det Kongl. bibliotheket om dagen och den Kongl. operan om aftnarna anser jag för de enda ställen, der en resande som saknar enskilta bekantskaper, kan tillbringa tiden, och der man några stunder kan tro sig vara i hvilken som hälst af de mäst upplysta hufvudstäder i Europa.

Hos

Hos Danska Ministren, H:r Kammarher-
ren Warnstedt hade jag den äran, genom
H:r Stahre göra bekantskap, som på en fri
och vänlig fot emottog sina besökande, men
ej alltid på en frisk fot, emedan han mer-
indels plågades af podagra. Hans opass-
ighet var för mig destomera obehaglig som
den ett par gånger hindrade små promena-
der i stadens grannskap, hvartill han beha-
gat erbjuda mig sitt sällskap. Han är sjelf
Norrman och har haft en Svensk informa-
or, om hvars kunskaper och uppförande
ian ännu talte med nöje och loford.

Under mina promenader i staden, bör
ag icke förbigå en Kongl. trägård, som
dagligen öppnas till den bättre allmänhe-
ens nöje; men denna allmänhet synes der
lldrig. Jag har vid åtskilliga tider på da-
gen besökt den, men funnit blott några få
itländningar. Sjelfva söndagen då den all-
nänna hvilan ger hvarje enskild mera tid
och tillfälle att röra sig, är denna publika
rägård nästan tom, ehuru en frisk och med
balsamiska ångor blandad luft i en svalkan-
de skugga och godt sällskap der borde gö-
ra ett artigt ombyte för Lisbons hvardags
menniskor. Men Portugisarne tyckas i all-
mänhet hysa en österländsk smak för hvi-
a och stillasittande, tilläfventyrs ifrån Mau-
rernas tid, som senast innehaft landet. Ock-
så äro gatorna som måste passeras, högst

gällande ursäkter för alla slags promenader. Då i större städer ingen ting är vanligare än att se damer på gator och i grannlåtsbodar efterfråga nya moder och visa sig sjelfva såsom den begärligaste grannlåt; har jag ännu icke råkat eller sett ett hyggligt och välklädt fruntimmer i dessa lofliga ärenden, hvilket gör en förskräcklig tomhet i denna stora och folkrika stad. Antingen reser en dam ikring och i vagnen beser den utländska grannlåten, eller måste vederbörande försäljare utbjuda den i husen. Rörelsen på gatorna är stark, men alldeles icke vacker. Den höga adeln åker i engelska vagnar med två till tre par hästar, och utom lakejer åtföljda af en stallmästare, som efter herrskapets rang rider för, jämte eller efter vagnen. I allmänhet nyttjar man öfvertäckta schäsar med två hästar, då kusken rider på den ena; men denna transport är såsom allt annat i Lisbon, ganska dyr, och jag nyttjar mina ben, hvilket bäst tjenar min nyfikenhet. Jag har besökt en mängd handtverkare och varu-bodar, som jag funnit väl försedda; men de arbetande och de skickligare ibland dem äro till en betydande del utländningar, nemligen Skottar, Irländare, Tyskar. I visst afseende skulle man anse Lisbon för en Engelsk coloni. Några boklådor finnas äfven med mycket luntor och theologiskt gräl. I ett land, der en andlig

och

och en politisk inqvisition önska utrota tänkare, talare och skrifvare, skall man ej begära nya eller goda arbeten. En fransman, som gjort sin uträkning på utländningar, har i största hemlighet visat mig en catalog på några interessanta och följaktligen förbudna böcker. Han har till nedsatt pris ibland andra lemnat mig: *Histoire philosofique du monde primitif*, i sju volumer, men ej afhandlad efter skapelse-bokens sju dagar. Denna bok skulle här bli bränd, och ägaren få brännmärke. Mitt eget lilla bokförråd ligger ännu qvar på det Svenska fartyget, och skall derifrån transporteras ombord på det som framdeles kommer att föra mig härifrån.

Sedan jag, såsom skrifvit står, tämligen vandrat ikring i Lisbon, företog jag i början af october en liten resa till Setubal eller S:t Ybes. Landningsstället efter några timmars rodd öfver Tajo-strömmen, är en liten köping vid namn Moita, der den resande måste vara beredd att på anfordran uppvisa sitt pass, för att ej äfventyra såsom misstänkt återföras, och i stadens allmänna fängelse ibland flere hundrade missdådare, behöfva rättfärdiga sig. Resan fortsättes till häst eller i schäs öfver en sandig och gles tallskog, som för en liten erinran skull fägnar en Svensk, hvarefter man bestiger ett berg, der man såsom på tinnnar-

na af templet, beser all landets härlighet. Men detta berg ifrån sin låga fot bestiges i sina flera omvägar, ganska långsamt. Ifrån jämna och odlade fält, som nu blott vittnade om en väl utfallen skörd, börjar man klättra sig upp för en högst illa stenlagd väg, der en låg sidomur kommer det bryddda ögat och den halkande foten till stöd, på brädden af djupa afgrunder. Nu höjer sig ögat med omliggande bergsträckor, hvilka än i skarpa afbrott, än i täcka dalar förändra en scen, som med vackra skogslundar, spridda byggnader, odlade fält, är förtjusande. Då ögat lätt öfverfar dessa skönheter på högra sidan, hota hängande klippor ifrån vänster och stora stenmassor, som en skärfva eller blott några sandkorn tyckas uppehålla, att mota och förkrossa den djerfve vägfararen. Högt öfver och emellan dessa klippor synes en stor, gammal byggnad kröna bergets spets. Denna anblick är ryslig men uppmuntrande: *Sic itur ad astra.* Detta ärans tempel är likväl ej annat än ett kloster för riddare af Santiagos orden, som der under en helig stiftelses lagar öfva sina bragder vid bordet och i nöjets sköte. Dess namn är *Palmela.* Ifrån denna herrskande region förekommer allt smått och lågt; blott Lisbon, hvars gudahus upphöja sig öfver en ofantlig massa af stora byggnader på en sträcka af förena-

de

de höjder — blott Lisbon, der omkring 300,000 menniskor i maklighet röras, och som fördubblar sig i den breda Tajos stilla och härstädes klara bölja — denna syn är stor och öfver en så omväxlande tafla, majestätiskt intagande (*a*). På den motsvarande sidan upptäcker man Setubal med sin vackra hamn, i en förträfflig belägenhet, omgifven af en täck och odlad landsbyggd. En lång på jämnhöga hvalf hvilande vattuledning emellan lummoga trän och yfviga häckar, gör med smärre landtgårdar en skön blandning — det hela i ett ödmjukt förhållande till hufvudstaden. Jag skulle för en lång stund önskat njuta denna makalösa utsigt, som den nedgående solens spridda strålar med skimrande färgor igenom det omätliga himlahvalfvet, gjorde gudomligt tjusan-

(*a*) Lisbons folknummer uppges ganska olika, med en skillnad af ej mindre än hela 100,000 menniskor. Det påstås, att år 1790 räknade man i Lisbon 38,012 *fogos* eller eldstäder, som efter 6 personer på hvarje eldstad, utgjorde 228 072. Conventer, garnisonen, *galiegos* (arbetsfolk ifrån Galicien), med flere, beräknades till omkring 20,000 menniskor, så att Lisbons folknummer borde då utgöra 250,000; men andra beräkna detta antal efter andra grunder, och uppgifva hufvudstadens inbyggare till 350 000 personer, som jag likväl skulle anse öfverdrifvit.

sande; men den förlängda skuggan af dessa mångfalldiga kullar och höjder, påskyndade min nedfart utför en krokig, slingrande och på flera ställen brant väg. Snart befann jag mig på ett öppet och vanligt fält; det framfarna intagande var en dröm, men hjertats känslor återupplifvades snart af en landsman, en gammal bekant, i dess gästfria hus. H:r Giertz råkades; han har en älskvärd hustru, hyggliga barn och en lönande handel i Setubal, der han tillika är Svensk vice-Consul. Vi hade ej sett hvarandra sedan våra lyckliga student-år i vår hembygd, det Skånska Lund.

Staden har en stor och indrägtig rörelse med salt, säljer äfven något frukt och muskatvin. Van att knappt se salt i större myckenhet än hvad ett så kalladt saltkar på ett bord innehåller, vardt jag förundrad att deraf se mångfalldiga uppstaplade högar, större än sädes-stackar på våra största Svenska sätesgårdar. Hafs-vattnet inledes i stora och vida dammar, der en varm och i synnerhet ostlig vind påskyndar vattnets utdunstning och det qvarblifvande salt-ämnets cristallisation. Om väderleken är gynnande, kunna trenne skördar på sommaren göras. Ett medium af flera års salt-exporter skall kunna beräknas till en million tunnor om året, oberäknadt omkring 200,000 tunnor som föryttras i landet. Sverge inför-

skrif-

skrifver deraf årligen 60 till 70,000 tunnor. Dessa salt-krikor äro enskild egendom, men kronan uppbär omkring 36 skilling banco i tull för hvarje tunna. En viss ordning är emellan saltägarna föreskrifven, hvarefter försäljningen verkställes.

Staden skall hysa omkring 12,000 inbyggare, är omgifven af en ringmur, som jämte större och mindre byggnader bära vittne om 1755 års jordbäfning, hvars förödelser varit grufliga äfven i dessa trakter. H:r Giertz bebor ett vackert hus, som han sjelf uppbyggt vid en öppen strandgata på stadens gamla mur, der luften är ren, utsigten fri och behaglig. S:t Ybes i och för sig sjelf trång och smutsig, ligger i en leende trakt, der naturen och menniskan tyckas räcka hvarandra hjelpsamma händer. Nu var likväl icke rätta årstiden att njuta dess omväxlande behag. Redan var säden bergad, oliven under präss, drufvan i gäsning, trägårdarnas prakt hvissnad.

Brancanes, några fattiga munkars hemvist, ådrager sig en resandes uppmärksamhet. Alldrig är föreställningen mera bedragen än i dylika försakelsens tempel. Dessa slott, inrymde åt tiggare; dessa gudahus betjente af skrymtare; dessa odlade trakter, besutne af lättingar; dessa boksamlingar, vårdade af okunnige; dessa lustgårdar, fulla af verldsföraktare — Hvilken motsägelse i allt detta!

Jag såg några af dessa munkar: tålamodet syntes tecknadt i deras ansigte; förnöjsamheten log på deras läppar; oskulden lyste ur deras ögon; lugnet hvilade i deras hjerta; ödmjukhet, välvilja och uppriktighet rådde i deras tal och umgänge; deras sätt att synas och vara kunde aftvinga äfven den fördomsfulle en slags vördnad och tillgifvenhet. Men då anstötliga och förargeliga berättelser höras om dessa gudliga mäns dagliga lefnad: då dessa försakelsens söner i hemlighet ej andas annat än verldsliga begär, omåttlighet och vällüster; har man full anledning att ej anse deras undergifvenhet och dygder för annat än skenhelighet och skälmstycken.

Efter ett par dagars vistande i S:t Ybes återvände jag till hufvudstaden, med önskan att ju förr desto hällre få bortbyta det stinkande Lisbon emot det stinkande Tangier, såsom ett mindre ondt emot ett större. För att åtminstone komma derifrån, på vägen till min barbariska vistelse-ort; begagnade jag mig af en lägenhet till Faro i Algarbien med en ungdomsvän och student-kamrat, Capten Lovén (nu Rådman i Stockholm). Han erböd mig fri resa: en förmån, som en så bra och kunnig mans sällskap gaf ett mångdubbelt värde. Ännu en god orsak öfvertalte mig till detta steg, som i alla fall var det bästa: den gamla hedersman-

mannen, General Landerset, som år 1791 var Portugisisk Ambassadör i Maroco, var ännu qvar i Faro. Jag minns han bad mig då vara sig vid återresan följaktig. *Je svis, vous le savez*, sade han, *Gouverneur à Faro; mais vous y serez sous les ordres de mon Epouse* — och jag drog nu ej i betänkande att inställa mig inom kretsen af den damens välde. Men innan jag med Capt. Lovén går om bord, vill jag blott nämna att jag dagen före min afresa såg fru Kantzou med sin familj inflyttad till staden, sedan hon tillbragt den vackrare årstiden på landet. Hon är en hygglig, älskvärd dam, född Engelska och nära slägting till engelska här residerande Ministren. Hon täcktes yttra ledsnad deröfver, att jag just skulle resa ifrån Lisbon, då hon hoppades få i sitt hus bidraga att göra mitt vistande derstädes mer angenämt, och jag fick deraf en ny orsak att med saknad resa derifrån.

Jag gick med Capten Lovén, den 13 october till sjöss. Vi följde Portugisiska kusten, seglade nära under Cap S:t Vincent, och hade lots om bord den 16, förmiddagen, för att samma dag med floden gå in i Faros trånga och låga farvatten; men vinden stillnade, och lotsen ansåg nödvändigt kasta ankar, för att icke drifva på land eller på *barren*, som är farlig. Captenen ville med en liten vind hålla sjön öfver natten

och gjorde flera inkast emot lotsen; men denne ville ej ansvara för skeppet, om han i sin egenskap af lots ej blefve åtlydd. En Capten med lots om bord är ej mera Capten näst Gud, på sitt förande fartyg; han är Capten näst lotsen, och Lovén måste följa höga vederbörandes vilja. Ehuru till ankars, lodade han esomoftast, hvilket högligen förtröt den Portug. kölherren. Men ankaret hade tagit falsk grund, och fartyget märktes helt oförmodadt drifva, då Capt. Lovén i ögnablicket befalte segel hissas och ankartåget kapas. Med en obegriplig skyndsamhet dref fartyget på land; det stötte, kastades på sida och öfversköljdes af de förfärligaste bränningar. Bestörtningen var stor; den bästa rådighet kunde ingenting uträtta. Knappt kunde man hålla sig fast i vanten och tåg, der den ena sjön efter den andra med ett hemskt brusande häfde sig öfver fartyget. Få sjömän, ty värr! undgå den händelsen att få beundra denna hafvets sällsamma egenskap, nemligen att under det största lugn och der knappt en fjäder rörs, se fraggande vågor hvälfva sig inom en ofta liten krets och till en undransvärd höjd, störtande bryta sig emot fartyget. Vårt stötte flera gånger och vräktes högre upp på den långgrunda stranden. För en korrt stund och till dess det vredgade hafvet å nyo rest en hotande rygg och gjort ett förnyadt an-

anfall, tycktes vår lilla brigg vara kastad på ett med snö betäckt land. Man vill påstå, att en ännu aflägse storm uppväcker i den djupa böljan en viss rörelse, som brunten emot en uppstigande grund, åstadkommer dessa hvälfvande vågor och detta sårlande dån, som kännas under namn af bränningar: likasom ett utbrott i luften uppväcker en dallring, som starkare eller svagare meddelar sig till en längre eller korrtare aflägsenhet. Här i Tangier har jag ofta hört ett brusande på stranden, som merändels är förebud till ostlig vind och en varning åt kustfarare och fiskare, att ej våga sig långt ut på den bedrägliga lugna ytan. Stundom har detta sjöbuller likväl ej någon vidare påföljd, då den bebådade vinden ej haft nog styrka att bryta igenom. Men utan att frukta en förestående storm, voro vi nog brydda i vår närvarande kritiska belägenhet. Det var omöjligt att sätta ut skeppsbåt, som i dessa störtsjöar skulle kantrat och blifvit sönderbruten. Med våra pretiosa och contanter på kroppen, höllo vi oss fast och afvagtade vårt öde, som tycktes vara beredt i hafvets vågor.

Vi hade så här hållit ut ett par timmar, snart utkylde och afmattade, då mot natten en nordostlig vind begynte blåsa med kraft, men nog knapp att kunna begagnas: och största svårigheten var nu att kun-

kunna vända seglen efter vinden. Det lyckades likväl efter ett svårt arbete, och våra segel stodo fulla. Snart begynte det liggande fartyget röra sig och på den jämna sandbottnen kafva sig utföre. Det stötte flera gånger, men reste sig småningom, och efter en timmas tid var det i sjömans-styl, flott och lydde rodret. Som vår lilla brigg var stark, barlastad och grunden jämn, tog hon ingen synnerlig skada. Hon pumpades, och faran var öfvervunnen. En motvind som höll oss några dagar ifrån land, gaf likväl deraf en ljuf försmak, och gjorde det för oss mera begärligt. Vår atmosfer var uppfylld med aromatiska ångor, jag föreställer mig nästan såsom vid de så kallade krydd-öarna, men i synnerhet af fikonträn, hvilka gifva en söt och behaglig lukt. Vi hunno ej till ankars vid Faro förrän den 21, efter trenne dagars arbete inomskärs i ett trångt och lågt farvatten. Flera gånger stod fartyget på grund och buxerades slutligen till bestämd ort, der vi funno för oss trenne landsmän, som med mindre fartyg utan så många äfventyr kommit i hamn.

Vi voro följande dagen till middag hos Svenska vice-Consuln, en Engelsman vid namn Cruce, som hade en skön dotter i sin vackraste ålder; hon sades förlofvad med en ung Sjö-Löjtnant, som förvånade mig med en höflighet, den jag ej kunde betala

honom i samma mynt. Han kyste min hand under ett samtal, så artigt, som jag velat göra det åt hans fästmö, om bruket så tillåtit. Denna sedvana karlar emellan, har förmodligen en Maurisk upprinnelse, då våra Marocanska Österländningar ännu i dag betyga hvarandra denna aktning, men till följe af deras religions-grunder ej anse qvinnliga könet detta företrädes-bevis värdigt. Det är likväl blott i landsorterna som denna handkyssning ännu något brukas, och jag förmodar, att Portugisarne såsom halfva Engelsmän, äro snart derifrån, äfven som ifrån munn-kyssning karlar emellan; det senare lika så osmakligt som det förra olämpligt.

Jag dröjde ej att besöka General Landerset, som yttrade fägnad att se mig och med mer än allmän höflighet erböd både mig och Capt. Lovén sitt hus och bord. Hans fru var en behaglig dam, född i södra America och hade fört mycket penningar i boet; men hon förstod ej annat språk än det Portugisiska. Jag hade vid första presentationen blott talt ett par ord med henne; men några få dagar efter vår ankomst, då Generalen budit främmande till middagen och jag hade den äran vara fru Generalinnans granne och utmärktes af henne med all en artig värdinnas uppmärksamhet, bjöd jag till, på blandad portugisiska och

span-

spanska, som ha mycken likhet, att göra mig förstådd. På en gång ändrade min dam umgänges-sätt; hon såg mulen ut, vände sig ifrån mig så mycket det tål vid ett bord, ville knappt svara mig —korrtligen, hon viste mig ett missnöje som förvånade mig, då jag just höll på att underkasta mig hennes vilja och behag, till följe af värdens ord fordom i Tangier: *Venez à Faro; vous y serez sous les ordres de mon epouse;* men *Madame son epouse* ville mig nu ingenting; hon var stött och jag - - - flat, utan att veta hvari jag felat, då jag af en myckenhet fat och rätter ej låtit något gå mig förbi. Sedan jag ända mot slutet af måltiden sutit ganska bekymrad, och i min förlägenhet snart kunnat ådraga mig en farlig indigestion; märkte jag lyckligtvis, att de Portugisiska herrarna titulerade värdinnan, *Vossa Excellencia*, då jag kallat henne blott, *Vossa Merced*, Hennes Nåd, som både efter Svenska och Spanska språkens talesätt var det höfligaste jag förstod. Utan att förlora ett ögnablick, försökte jag detta botmedel som några gånger förnyadt, hade en önskad verkan. Hennes Excellens täcktes nu taga en annan vändning och tycktes förlåta att jag kallat henne, Hennes Nåd. Jag besinnade sedan, att denna titel är den allmännaste i Portugal och den, hvarmed till och med tiggerskor nämna hvarandra —

jag

jag fann, att denna titel ej passade till en förnäm dam; men hon hade snarare bordt besinna, att jag var en nykommen främling och att jag ej med uppsåt kunde säga en ohöflighet åt den, som öfverhopade mig med höflighet. Jag tog mig en stund derefter anledning att be så väl Hennes Excellens som det öfriga sällskapet om förlåtelse, att jag talte Portugisiska så illa, och bad dem på det mildaste förklara mina språkfel. Jag har ofta märkt, att det fordras mycken sinnes-godhet och mennisko-kännedom, för att ej efter en liten anledning döma en person felaktig eller brottslig, och till följe deraf ändra tänksätt emot den samma. Den dyrkade egenkärleken, denna hvarje menniskas så till sägandes husgud, är så lättrörd, så snarsticken, att man ofta, utan minsta ädelmod bedömer sin nästas hjerta och lägger honom ett lappri till last. Fördragsamhet är en stor dygd och högst nödig i sammanlefnaden, der så långt den sanna äran tillåter, det är klokare och menskligare att döma skonsamt, än att genast anse sig i sin fordran förolämpad. Jag anser skonsamhet och fördragsamhet innefatta något mer än endast ett godt hjerta, och skulle likväl vara förödmjukad att finna mig ett föremål för dessa vackra egenskaper.

Jag måste i anledning häraf berätta en lustig händelse i ett annat Portugisiskt hus, der

der jag i ett stort karl-sällskap en afton var buden. Det taltes om hemliga ordnar och brödraskap, som i flera Europeiska stater finnas till myckenhet, äfven om frimurare-orden, hvars mennisko-älskande inrättningar jag berömde. Capten Lovén och jag uppräknade alla de sällskaper, som i Stockholm ha nytta och nöje, snille och smak till föremål. Man dömde olika om de hemliga så kallade ordnar, och minst ädelmodigt om frimurare-orden, hvaraf jag gjorde mig en heder att vara ledamot. Isynnerhet yttrade sig der en viss Portugisare mycket strängt emot denna orden, och tackade *Jesus* och *Maria*, att dessa mörksens bröder ej fått burskap i Hennes trognaste Majestäts länder. Jag åter trodde att frimurare-riddare ägde i Portugal större fordran på tolerans än så kallade kättare, hvaraf likväl ganska många voro i Hennes Majestäts tjenst och ännu flere i riket bosatte; jag trodde det, emedan så många nitiska catholiker i Frankrike voro frimurare, och att således dessas ordens-plikter kunde förenas med den påfviska renlärigheten. Han invände, att Protestanternas villomeningar voro kända, men frimurarnas en lastfull hemlighet. Utan att vidare inlåta mig i strid med denna ordens-hataren, sade jag mig känna ett stort, hemligt och tillika kätterskt brödraskap, der jag trodde äfven Portugisare vara

intå-

ntagne. Han tviflade derpå och gaf mig ej lång tid att namngifva det. Jag frågade, om han hört omtalas *horn-orden*, *la confrèrie d'Actéon*, på franska. Om karlen sjelf varit stormästare i detta ohelga manna-samfund, hade han ej kunnat bli mera flat och mer ond. Han ville säga något och förmodligen excipera *forum*, men kunde ej yttra ig. Capt. Lovén kom i ett så innerligt skratt, tt han alldeles afväpnade min antagonist, ch vi begynte strax att tala i annat ämne.

Det stormade och regnade grufligen lenna tiden. Tvänne mauriska båtar lågo hamnen, färdiga att med första tjenlig ind segla till Gibraltar. Emedlertid tillragtes dagarna än om bord, än i land, och i drogo den bästa fördel vi kunde af vårt lla Faro. Staden är likväl ej så liten som usen derstädes äro små och låga; knappt pptäcker man ett och annat, som har en fre våning. Antalet af inbyggare skall stia till omkring 7000, och stadens betydliaste handel består i fikon och korkträd, om skickas till England. Nästan hvarje us har sin lilla trägård, der man drifver era syd-americanska växter. Climatet på essa Algarbiens kuster är förträffligt. En idlyftig sträcka land, som ifrån aflägsnare erg går i en jämn sluttning ned till stranen, tycks bevisa, att dessa trakter äro en röfring på verldshafvet: äfven som den trån-

ga segelleden emellan idel sandbankar, torde i kommande tider bli en det fasta landets tillhörighet. Jag skulle nästan frukta bli ansedd såsom kättare, om jag vågade flytta denna eröfringens första tid längre tillbaka än Moses gifvit verlden år; men sannolikt har denna sydligaste del af Algarbien samma upprinnelse som Egyptens *delta*. Det har en djup sand till grund, hvilken långs kusterna visar sig ögonskenligen; men är längre upp mer eller mindre betäckt med mull, som regn och floder nedföra ifrån höjderna. En bergsträcka till omkring en half mils afstånd ifrån stranden är ganska hög och har namn af *Montchique*; der varma och svafvelaktiga källor finnas, hvilka ehuru under de uslaste anstalter, skola nyttjas med stor förmån. I de lägre trakterna växer korkskog, men som i senare tider skall vara så medtagen, att handeln och utskeppningen deraf årligen aftaga. Närmast ikring staden växa förträffliga drufvor men ej till betydlig myckenhet. Hos en Engelsman som bodde ett litet stycke väg ifrån staden, drack jag ett ganska behagligt och starkt hvitt vin, som ehuru i smak olika med Xeres- och Malaga-viner, ej skulle ge dessa efter i godhet och värde. Han samlar gammalt mynt, Romerskt, Grekiskt och Feniciskt af gull och silfver, som uppgräfvas på dessa kuster och bevisa, att des-

sa

sa i äldre tider varit rikare än i våra dagar, der smått gångbart kopparmynt är rart.

En Engelsk Consul i Faro kom en dag om bord och påminte mig, att vi i Gibraltar år 1795 råkats, erböd sitt hus och visade oss höfligheter. Hans namn är Lempriere, slägting till den Engelska läkaren af det namnet i Maroco. Då de flästa Faros inbyggare den 1 november passerade gator och kyrkor, i processioner till alla helgons erinran; voro Capten Lovén och jag budne hos M:r Lempriere, och ur fulla glas drucko vår GUSTAF ADOLPHS skål. Förmodligen hade han i en calender fått veta om denna höga födelsedag, hvars firande var för oss ett oväntadt nöje. Vi voro i de flästa bättre husen budna till deras *partidas*, der man dansade och spelte kort; men i de Engelska voro vi alltid till middag. I Portugal såsom i Spanjen, lefver man i ganska få hus på den foten, att utländningar eller blott främmande bjudas till middag. Det var förmodligen något ovanligt om ej märkvärdigt, att General Landerset gaf oss en dag en stor måltid, och man lyckönskade oss i alla Portugisiska hus, att i deras Guvernör ha funnit en så värdig landsman. Som jag ej kommit till Faro att hålla föreläsningar i geografien, lät jag vederbörande förblifva i deras lilla okunnighet om Sverge och Sveits. Vi kommo öfverens, Lovén

och jag, att ej betaga dessa herrar det nöjet att visa höflighet åt deras Guvernörs landsmän.

Faro har sin egen Biskop, men den nu varande är tillika Hennes trognaste Majestäts bigtfader och General-Inquisitör, och kan i förra egenskapen ej vara ifrån Drottningens höga person. Men denna är lika så svag som hög, svag till sinnen, själ och kropp, omgifven af lif-prester och lif-läkare, som kunna i hufvudsaken ingenting uträtta. Hennes sinnes-svaghet har sammanhang med det mordiska försök, som i Belem gjordes på Konungens, hennes herr faders person, och på följande sätt. Några af den högre adeln blefvo såsom brottsliga i detta högmål, straffade till lifvet, och deras arfvingar, ehuru oskyldiga måste enligt arfsyndens lag deltaga i fädernas missgerning. Dessa familjer förlorade titlar, egendom och lefde i förakt. Sedan Drottningen efter sin herr faders död emottagit riksstyrelsen; voro de lidandes slägtingar christligen omtänkte, att sätta de oskyldiga i njutning af förlorade förmoner, och kunde dertill ej med säkrare förhoppning använda någon, än hennes bigtfader, som sjelf var interesserad i deras upprättelse. Han föreslog Drottningen att i nåder upphäfva den dom, som ännu så många år efter ett misslyckadt ehuru brottsligt försök, sårade dessa familjer; att återställa

de

de efterlefvande i de förras anseende, och göra dem en allmän nåd. Hon afslog denna begäran; men på bigtfaderns alfvarliga föreställning om försonlighet till sina fiender, måste hon lofva, att föredraga detta ärende i conseljen. De fläste af dessa herrar, utaf andra familjer, voro af ett annat tänksätt. De bådo henne i religionens, i alla konungars, i hennes äras namn, att icke med en sådan upprättelse likasom gilla ett mordiskt företag emot hennes fader och Konung. Nu betjente sig bigtfadern af sin andliga makt och skakade Petri nycklar öfver hennes hufvud; han förebrådde henne en framhärdande oförsonlighet och nekade henne aflösning och syndernas förlåtelse, tills hon förlät dessa vanhedrade familjer och återställde dem i deras förra anseende. Han öppnade helfvetet för Hennes trognaste Majestät, hvarifrån hon hade blott denna utväg att frälsas. Drottningen gammal och andäktig, grubblade mycket, såg conseljens tanke på ena sidan, bigtfaderns på den andra - - - och blef rubbad till förstånd och sinnen. Prelaten gick miste om den förtroende-post han missbrukat, och biskopen i Algarbien blef dess efterträdare.

Biskops-huset var öde och tomt; stora lårar med böcker och taflor voro färdige att inskeppas till Lisbon. Han har grundlagt ett *seminarium* för 40 prester, och

denna inrättning skulle jag anse högst nödig, om slutsats finge göras ifrån den tjocka okunnighet jag fann rådande i ett kloster i staden. Munkarna derstädes kunde knappt läsa i bok, och kände intet slags upplysning. Om det är en andlig ordens förtjenst att afsvärja lifvets nöjen; så hade dessa vördige män gått långt i försakelsen, då de äfven försaka kunskaper. Jag ryser att påminna mig deras trånga område, hemska hvalf, mörka läger, tråkiga lefnad och dumma sinnes-författning. Okunnighet och overksamhet äro grofva hemsynder!

Ibland de flere som visade oss höflighet i Faro, borde jag icke sist nämna det handelshus, till hvilket Capten Lovén var adresserad, och äfven jag, utaf en af det husets hufvudmän, som jag förr råkat i Malaga och nu senast i Lisbon — delägare i en handelsrörelse, som utom hufvud-contoret i London, har contor i Lisbon, Faro och Malaga. Denne vid namn Brander, hade uppdragit sin handelsbroder, M:r Tod i Faro att under mitt vistande derstädes bevisa mig all den tjenst som huset kunde förmå. M:r Tod uppfyllde detta uppdrag med all möjlig välvilja och med det jämna, okonstlade väsende jag flera gånger funnit hos Engelsmän. Denna enkelhet stöter en Fransman, som är *à votre service* eller *au désespoir* vid alla tillfällen, och icke mindre

dre en Spanjor, som vid första samtalet erbjuder mig hus, familj och egendom; denna enkelhet vore likväl det mäst tjenliga i sammanlefnaden, och sätter en i minsta förlägenhet. Capten Lovén och jag voro ifrån första dagen hemmastadde hos M:r Tod.

Ändtligen den 17 november voro väder och vind fogliga. Jag böd General Landerset och öfriga vänner ett tacksamt farväl, och gick samma dag till segels under maurisk flagga till Gibraltar. Men så svår är denna segelled emellan sandbankar och små holmar; att mitt lilla fartyg mot aftonen stannade på grund och måste stå qvar till dess högt vatten följande morgon hjelpte oss ur denna förlägenhet. Efter 30 timmars besvärlig segling i kallt och stormigt väder, under öppen himmel, sjösjuk och prejad af Engelsmän och Spanjorer, som med hvinande kulor, för och efter, tvungo oss att lägga till, ankrade jag den 19, under Gibraltar, och hos Svenska Agenten Elmslie mycket välkommen, fann allt hvad jag behöfde och önskade.

Om Gibraltar har jag ingenting nytt att säga. Jag besökte gamla bekanta och ibland dem en landsman, min f. d. betjent som år 1795 reste med mig ifrån Stockholm och blef qvar i Tangier, då jag följande året fick återgå till fäderneslandet. Han hade emedlertid gift sig med en En-

gelska, var nu bosatt skräddare i Gibraltar, hade en vacker hustru och förtjente bra penningar. Men han var ej den enda, som gjorde intrång i det lofliga skräddare-embetets förtjenst. En fransman, en *ci-devant* och emigrant, hade en längre tid uppehållit sig i Gibraltar och ofta varit buden till General Oharas bord. En dag då Generalen lät bjuda honom till middag, hade denne svarat, att han nu ej vågade inställa sig vid Generalens bord; men om Generalen behöfde ett par nya byxor, ville han på befallning komma att taga mått. Nöden hade tvungit honom söka en utväg för de middagar han ej var bortbuden, och med ett lite-mathematiskt hufvud hade han lärt sig förhållandet emellan kroppen och kläderna, och förestod en skräddare-verkstad som han sjelf inrättat. General Ohara berättade mig detta sjelf, och såg herr skräddaren gerna vid sitt bord såsom tillförene. Sedan jag under tiden bevistat en lysande bal, som herrar Officerare af General-staben gåfvo till ära åt vice-Guvernören, General Pigots fru, nyligen ditkommen ifrån England; tog jag road och uthvilad, sista steget öfver till Tangier, dit jag den 26 november efter fyra månaders besvärlig och kostsam resa anlände. Det var ändå roligt nog att i denna främmande verldsdel, ifrån första dagarna finna mig omgifven och hyl-

vlad

lad af gamla vänner. Sedan mitt senaste vistande härstädes, ett och ett halft år tillbaka, är i våra Europeiska hus ingen märkelig förändring timad. Den diplomatiska corpsen är likväl förökt med en Nord-Americansk General-Consul, M:r Simpson, densamme, som jag tillförene haft tillfälle göra bekant med mina Africanska correspondenter. Deremot, sedan Venedig upphört att vara en fri stat och fru *Venetia* nu icke har något *Caput repræsentativum* hvarken i egen eller i andra hufvudstäder; har den Venetianska Consuln upphört att vara en publik person, och lefver som enskild man ibland förra embets-bröder. Sällskapet är i öfrigt förökt med några franska familjer ifrån Gibraltar, som varit engelska trupperna ifrån Toulon följaktige, och njuta af engelska regeringen en liten pension, som mera förslår i Tangier än i Gibraltar.

Vår julmånad har icke passerat utan sina högtidligheter. En kurir ifrån Sultan Soleyman medförde några dagar före jul, den hugneliga tidningen, att han gjort ett fredligt intåg under allmänna fröjdebetygelser i Maroco-stad, som van att vara Storherrens residens, ej sett någon fullmyndig Sultan inom sina murar, sedan den grymma Elyazid år 1792 der gjorde ett Christians blodbad, och sjelf blodig midt ibland

lik och ruiner, tillsatte lifvet. Vid underrättelsen om denna glädjefulla händelse, lossades vår fästnings kanoner, under svajande af vanliga flaggor. Judarna anställde processioner i och utom staden, sjungande Davids psalmer till Soleymans ära.

Väderleken med ombyte af regn och solsken är en behaglig nordisk vår. Marken grönskar, träden blomma, appelcinerna mogna, och under en så förträfflig årstid så sommarlika dagar, ha vi gjort nyårs-visiter, och under foglars qvitter lekt jul skuggrika löfsalar. Under dessa behagliga känslor, upplifvade af mina Svenska vänners hugkomst, har jag det nöjet framlefva

---

Nionde Brefvet.

Tangier den 30 Maji 1798.

Så väl personligen som med min dagbok befann jag mig vid senaste skrifvelsen i Maroco. Jag måste då här söka ämnen för en vidare fortsättning, och får unde artikel af konster och upptäckter berätta att denna del af barbariet nu mera icke ge de

det upplystare Europa efter, hvad angår det ädla skådespelet med luftkulor. Spanska *Chargé d'affaires* härstädes, som roar sig med allehanda physiska och mechaniska rön, har så väl af papper som taft gjort flera försök i den aërostatiska vägen, hvilka förträffligen lyckats. Som anstalterna dertill förehades på taket af Spanska huset, voro stadens inbyggare redan beredde på detta spectakel, och med förundran och glädjeskrik beledsagade våra luftkulor långt upp i den öfre regionen, der ett litet fyrverkeri antändes, som slutligen satte eld på kulan och under en mörk himmel gjorde en skön verkan. Då troligen något fartyg under tiden passerat sundet, som med uppmärksamhet sett en luftkula uppstiga i luften och med brak försvinna; väntar jag att i Europas lärda tidningar få läsa en undersökning om denna sällsamma meteor öfver Marocanska landet. Och som det nöjsamma ej gerna stannar vid ett enda försök; har man förnyat dem, och en dag låtit en lefvande katt uppstiga med kulan, som åter nedkommen ifrån skyarna, skall i vårt aflägsnare grannskap säkert passera för ett underverk och ännu mer upphöja katt-slägtets värde, hvilket hos alla musulmän, sedan profetens tid är i stort anseende.

Ibland upptäckter får jag berätta, att min Gabinias grannskap är så rikt på ler-

kärl

kärl af alla slag, att jag kunde tro mig ha träffat på en krukomakares åker, eller åtminstone på en sådan medborgares i jorden nedstörtade marknads-stånd, om ej tårflaskor, lampor, brända ben och kol m. m. öfvertygade mig än ytterligare, att Svenska trägården varit en Romersk begrafningsplats. Jag vill i synnerhet nämna ett par koppar i form af våra vanliga, ehuru visserligen icke nyttjade till caffe, the eller schoklad, ej häller så äkta som våra Sachsiska och Franska koppar; men de äro äkta Romerska, och i detta afseende äga ett värde framför de vackraste och finaste som brännas i *Meissen* och i *Sevres*. De äro tjocka, väl svarfvade och fint glasserade i röd färg, såsom Hetruriska kärl. En stämpel i bottnen tycks innehålla dessa bokstäfver O F C V. Jag går i tysthet förbi de öfriga små husgeråds- och *toilette*-saker, som nu pryda min Gabinias *Museum*, och vill säga blott ett par ord om några perlor af en vanlig hasselnöts storlek, som funnos i dessa grifter. De äro ljusblå till färgen och reflade, af en fin lera och ge ett vackert begrepp om den tidens smak i hallsbands-vägen. Jag har föresatt mig, sedan jag flera gånger haft tillfälle härifrån omtala och beskrifva Romerska minnes-märken, att deraf taga anledning i få ord omröra Mauritaniens historia och de Romares välde

ilde här i landet, för att någorlunda der- kunna bestämma dessa fornlemningars der; men jag tror mig böra hälst dermed ppskjuta till ett annat tillfälle, och emed- rtid fortfara med dagens händelser och ndets nyaste historia.

I min lärda artikel rörande konster, it och upptäckter, ha äfven Maurerna rätt t nämnas. De ha en stor del af sistled- e vinter hållit på att uppföra en mur som mnades till målskjutning, och uppfördes intet annat än lera, som fylldes emellan mmanslagna bräder, hvilka flyttades efter ngd och höjd. Jag föreslog Artilleri-kai- en att låta uppkasta en jordvall, som myc- et bättre skulle uppfylla ändamålet, och ade honom att man så försökte kanoner ch öfvade sig i Sverge; men Kaiden trod- e att det vore bäst på deras vis. Ett par lfpundnings metall-kanoner ställdes på en- ast 200 stegs afstånd, och man hade in- en annan skottpunkt än sjelfva muren, om följaktligen ej kunde missråkas. Ku- n gick tvärt igenom, och efter några få kott var muren rämnad och nedskuten; en här var ändamålet vunnit, då man sett t skottet gick och kulan träffade. Herrar)fficerare sade, *Kanon Svid, bono!* Murmä- tare, artillerister och befälet voro lika kläd- a och lika kloka. Man hade anlagt åtskil- ga ringar af 15 och 20 stegs diameter, med

med småsten för bombkastning; men bom-berna gingo alldeles rasande: och ehuru mörsaren efter omständigheterna, men utan all uträkning, höjdes och sänktes, föll in-gen bomb inom ringen. Mörsaren var en-gelsk, och jag sade: *Ingles, no bono!* I an-seende till Maurernas nu varande oskicklig-het i denna högre skjut-konsten; är det märk-värdigt, att Maurerna i Spanjen ha likvä varit de första, som nyttjat krut och kano-ner af mindre caliber, långt förr än den e-nog konsterfarna munken flög i luften, til följe af en misslyckad krutprobering. Man anför en Spansk historie-skrifvare vid namn *Mariana*, som berättar "att, då Algeziras "Konungariket Granada 1342 belägrades a "Spanjorerna, betjente Maurerna sig af jern "kulor, som med eld och brak störtade ut "ur deras kast-maschiner (tormenta), ti "stor förlust för de christna." Om Araber-na uppfunnit krut eller de genom hande på China förvärfvat den konsten eller va ran, är en oafgjord fråga. Men ibland des-sa ädla och förstörande konster ger en da-gens händelse anledning att nämna en upp-täckt, som är mycket oädel och i första för-söket folködande. En ung Maurinna i sta-den hade i dessa dagar blifvit tvungen a förena sig med en man som hon ej tålde Efter bröllopet om aftonen, då musiken re-dan var uppstämd att fira kärlekens sege

öfve

öfver oskulden; öfvergaf bruden fältplatsen, af en sällsam fruktan att bli öfvervunnen. Af sina föräldrar öfvertalad eller tvungen, återvänder hon till sin brudgum och med godt behag underkastar sig det kärliga ödets beslut; men af en ganska okärlig ingifvelse fattar hon älskaren på ett så ömt ställe och med sådant våld, att karlen ej allenast förlorade sin mannliga verksamhet utan efter ett par dagar dog. Om en Engelsk *Jury* skulle döma öfver denna händelse, så blefve det väl snarare en *visitation of the devil* än den vanliga *visitation of God.* Mohammeds lag har ej föresett detta brott, likasom Solons lagar ej utstakade straff för ett fadermord. Synderskan borde efter min tanka dömas att på lifstid såsom en Nunna, förblifva i den förlorade oskuldens oskyldiga tillstånd, och såledas lida det hennes ogerning värd är.

Ett annat bevis på motgång, och huru naturens lagar äro emot hvarandra stridande, tillåter mig händelsernas lopp att meddela. En Consularisk familj och flere passagerare gingo i sistledne februari om bord på ett litet fartyg, med en lätt god vind till Cadiz, och borde efter all sannolikhet vara följande morgon på bestämd ort. Bref ifrån Cadiz hela 10 dagarna derefter, berättade ingenting om våra vänners framkomst, och saknaden af deras sällskap begynte blandas

med

med oro öfver deras öde, då en Dansk örlogsfregatt ifrån Malaga berättade oss, att de resande efter 40 timmars drifvande med en stark ström, uthungrade och genomfrusna, der kommit till ankars. Våra Tangieriner hade öfver land fortsatt resan till Cadiz, med mycket besvär och kostnad på så osäkra vägar, att tre dragoner och lika så många beväpnade betjenter måste medtagas till nödig hjelp och betäckning. Lyckliga Sverge, der jag obeväpnad med uppenbara skatter ensam kan resa igenom landet, utan att något äfventyra!

Det är sällsamt med denna ström, som oföränderligen gjuter Atlantiska hafvets vatten i Medelhafvet, hvilket utan synbart eller kändt utlopp likväl icke blir fullare eller öfversvämmar gamla gränsor. Hvad det förra angår, så ha naturkunnige anmärkt, att vattnet ifrån polerna drifves ned åt equatorn, och som skall svara emot en dylik rörelse i atmosferen. Häraf tycks följa, att strömmen som följer alla kuster, skall flyta in i Medelhafvet, sedan Gud vet! för huru många 1000:de år sedan, den bergsträcka afbröts som förenade Europa med Africa och skilde Oceanen ifrån Medelhafvet. Gamla historien berättar denna händelse såsom en hjeltebragd af Hercules, den tidens *Don Quixote de la mancha*, som ibland oräkneliga prof af tapperhet och styrka äfven öppna-

de

de denna väg för Västerhafvets bölja, hvaraf de tvänne bergen Calpe och Abyla, der Gibraltar och Ceuta äro belägne, fått namn af Hercules stoder. Denna saga kan efter de lärdas tanke anses såsom en tradition och bevisar, att en sådan gräns verkligen der af naturen varit satt, som genom en annan naturens åverkan blifvit bruten. Beträffande vattnet i medelhafvet, så finnas geologer, hvilka påstå att det gör derstädes nya inkräktningar. Man anf r till exempel, att i Venedig och Ravenna är vatten-ytan högre än några århundraden tillbaka; på Malta synas vägar som försvinna i hafvet, och på kusterna af Italien, i Arkipelagen och flerestädes, finner man ruiner af byggnader under vattnet. Andra åter förklara dessa omständigheter på annat vis, såsom till exempel genom jordytans sänkning, genom jordbäfningar och fall samt upplandningar med sand ifrån strömmar och hafvet. På hvad sätt nu medelhafvet afsätter sitt inrusande vatten, medelst en återflod tillbaka i Oceanen vid kusterna eller djupare inunder och tvärtemot den förra; torde vara sannolikt, att vattnet i medelhafvet följer den allmänna vattnets ordning, nemligen att minskas, sedan det *uti begynnelsen* öfversvämmat jordklotet; men tiden - - - som är allt för oss, är intet för naturen.

Emedlertid, under det vattnet omärkligen aftager, ökas våra bekymmer, och den omtalta osäkerheten till lands utbreder sig öfver dessa våra farvatten. En Spansk båt under Maurisk flagg, blef i slutet af sistledne februari tagen af en Engelsk kapare och Mauriska regeringen till trots, inbragtes till Tangier. Guvernören i sin billiga harm lade genast seqvester på den Mauro-spanska prisen, tog bort dess roder och förböd strandvakten att låta Engelska kapare-captenen gå om bord på sitt fartyg, som följaktligen ansåg sig i en slags arrest. Engelska Consuln påstod, att båt, gods och folk voro Spansk egendom och god pris, utom en Maur, som för syn skull följde den Mauriska flaggan, och han ställde detta brott emot freden och en laglig förvärfvad egendoms-rätt, på Guvernörens ansvar. Denne som är ung, oerfaren och rädd, begärde genast få besöka Engelska Consuln, som svarade att hans hus ej vore öppet för en fiende till Engelska nationen, och att Soleyman skulle straffa hans öfverdåd. De neutrala Consulerna sammankallades hos Guvernören, som protesterade mot ansvar för Engelska kaparen, då han ej förbudit besättningen, endast Captenen att gå om bord, till dess Consuln återställde den Mauriska båtens tillhöriga documenter. Han begärde Consulernas yttrande till Sultan, att han

gjort

gjort rätt, och han ville afvagta sin Herres befallning. De neutrala Consulerna kunde ej upphäfva sig till domare i en fråga som var så långt utom deras *forum*, väl vetande, att Sultans godtfinnande i alla fall afgjorde tvisten. Lyckligtvis för Guvernören fick han i samma dagar ett bref ifrån Soleyman i annat ämne, som skulle meddelas Engelska Consuln. Men då denne förebar opasslighet såsom ett förhinder att kunna inställa sig på castellet; lät Guvernören fråga, om han med Sultans bref blefve emottagen. Nu var M:r Matra så eftergifven, att han vid Guvernörens besök återlemnade båt, papper och last, hvilket förblef Mauriskt, och hela saken ansågs såsom ogjord. I sinom tid ankom Soleymans bref, der det uppdrogs Consulerna, att efter Europeisk lag och ordning döma emellan Engelska kaparen och Mauriska patronen. "Om den förre, säger han, hade rätt, "skulle Guvernören göra honom rätt, och "om den senare hade rätt, hoppades Sultan, "att Engelska Consuln lät honom rättvisa "vederfaras." Saken hade varit kinkig att afgöra, der på ena eller andra sidan ett verksamt missnöje kunnat förklaras. Marocanska flaggan, som vid slutet af sistledna året förde en vidlyftig handel i medelhafvet och på Portugal, blef först ofredad af missundsamma Algieriner, och sedermera af Span-

ska och Engelska örlogsfartyg, hvilka till-följe af deras politiska fiendskap, utöfva en krigisk förföljelse emot denna neutrala flagg, som i loflig handel med lika opartiskhet tjente bägge Konungarnas proviantlösa undersåtare. Dessa uppbringningar ha mycket förtretat vår Soleyman, hvars senaste befallning inställer tills vidare allt nyttjande af hans flagga: ett förbud, som i många afseenden kommer oss härboende Europeer ganska illa till pass.

Jag har berättat om Soleymans grannlagenhet och rättvisa, i fråga om sjö-lagens tillämpning emellan egna och en främmande nations undersåtare; jag får nu anföra ett exempel af hans lagfarenhet och rättvisa till lands, i ett enskildt brottmål emellan en Maur och en Christen. En i Rabat bosatt Genues vid namn Turco, blef en dag på gatan med oqvädins-ord bemött af en ung Maur, och Turco gaf honom med sin käpp ett så kalladt löst slag. Några borgare åtogo sig gossens försvar, och med våld förde Turco till Kadi och derifrån till Guvernören, som på Kadis inrådan satte Turco öfver natten i arrest. De öfriga christne handlande besvärade sig häröfver hos Guvernören, som på deras caution gaf honom fri; men desse som ej hade representationsrätt hos Kejsaren, anmälde händelsen hos Consulerna, med begäran, att de hos Sultan

tan ville göra föreställning emot Kadi och Kaiden i Rabat, och begära straff på dem bägge. Våra vanliga Talber ville ej påtaga sig uppsättningen af en sådan klagoskrift; men Consulerna funno utväg att i hemlighet få brefvet sammansatt, som renskrefs af en i arabiskan kunnig christen. Emedlertid var Turco på Sultans befallning satt under enskild bevakning i franska Consulens hus, och Consulerna efter behörig tid fingo svar ifrån Soleyman eller rättare ifrån första Ministren Ben-Othman, som säger på Sultans befallning; "att i Maroco såsom "i alla riken i verlden, den brottslige bör "straffas. Turco hade slagit en ung Maur; "men en gammal, förståndig man borde ej "hämna sig på ett oförståndigt barn — la-"gen dömmer emellan alla, och Sultan för-"svarar alla i sitt land, Christne och Judar "såsom Maurer. Om det hände i Europa, "att en Maur ofredades af en oförståndig "Christen, hade den förra visserligen orätt "att sjelf taga sig hämd, utan borde söka "upprättelse hos vederbörande ordningsman. "Kadi hade satt Turco i arrest som sla-"git en Maur, och Consulerna ville derföre "ha Kadi straffad — men om en Maur sla-"git en Christen, och Kadi hade arresterat "Mauren; så hade Consulerna säkert ansett "det rätt. Consulerna och de Christna bor-"de besvära sig hos Guvernören: och om

"denne nekar att göra rätt; vill Sultan straf-"fa alla de brottslige och göra rättvisa." Ben-Othman i eget namn ber Consulerna derjämte, att ej vidare röra i denna sak, som nu var slutad. Bref ifrån Rabat berättade, att Turco blifvit skickad om bord på ett neutralt fartyg och förvist landet jämte hans christna betjening, och hade fått en knapp dags tid att beställa om sitt hus. Consulerna i ett ytterligare bref till Ministren, åberopade deras resp: tractater, som innehålla, "att tvistigheter emellan Christne "och Maurer skola afdömas af Guvernö-"ren och vederbörande Consul, och icke af "Kadi eller Guvernören ensam, såsom det "händt i Rabat emellan Turco och en Maur, "och förbehöllo sig, att denna händelse all-"drig måtte tjena till prejudicat" — men derpå kom ej något svar. Soleyman talte såsom en advocat och dömde såsom en despot.

En liten rättegång uppstod vid samma tid här i Tangier, emellan en Engelsk fregatt-chef och tvänne Franska kapare, men som afdömdes efter det grofvaste *jus canonicum*. De tvänne kaparne gingo en dag ur hamnen och passerade ganska nära en Engelsk fregatt, som nyss kommit till ankars i bayen. Denna senare lossade på dem ett par kanonskott, hvilket gjorde uppmärksamhet i staden, och ännu mera, då kapar-

ne

ne genast kommo tillbaka och genom Franska Consulen besvärade sig hos Guvernören öfver utöfvad fiendtlighet ifrån Engelska fregatten i neutral hamn. Guvernören tyckte sig nu ha fått sak emot Engelska Consuln, och begaf sig ned till stranden, då ett fartyg med officerare ifrån fregatten kom i land. Han beklagade sig genast öfver neutralitetens brytande i Sultans hamn och äskade förklaring öfver händelsen. Engelska Captenen, Lord Powlet svarade, att en fiendtlig flagga seglat under hans kanoner, och på skildtvaktens utrop ifrån fregatten, svarat med försmädelser och kommit närmare; han hade då lossat ett par kanonskott för att hålla kaparne på afstånd. De Franska captenerna besvarade detta på stället med ohöfliga ord och utmanade fregatt-chefen på pistoler, som med förakt afslog utmaningen, och bad Guvernören hålla Fransmännen i tillbörlig ordning; han sade sig nu gå till Engelska Consulen, der Guvernören kunde anmäla hvad han behagade. Denne skickade bud till Consuln, klagade öfver Engelska Captenens uppförande, begärde derföre upprättelse, och slutligen lät säga dem bägge, att de Franska kaparne nu skulle gå ut, och han ville se, om Maurer eller Engelsmän voro Herrar i Tangier-bay. M:r Matra svarade, att Engelska Captenen handlat rätt, och de gåfve gemensamt Gu-

vernören det rådet, att låta Corsärerna ligga stilla i hamn, der de voro i säkerhet — och de gingo ej ut, så länge fregatten låg qvar. Lord Powlet begärde någon provision, men fick intet.

En Fransk kapare-capiten afsomnade här korrt derefter, då af en händelse flera hans embetsbröder befunno sig i hamnen, hvilka tillika med samtliga besättningar gingo *en corps* till Franska *Chargé d'affaires* och begärde, att nationella flaggan måtte hissas på halfstång, emedan den afdöde utgjort en 30,000,000:del af Franska Republikens makt och sjelfständighet, hvilket till följe af likhets-grundsatsen beviljades. Liket begrofs under kanonskott ifrån alla kapare-fartygen, i den vanliga sandbacken, som Spanska Munkarna invigt med deras heliga vatten, der afdöda Fransmän de förra åren blifvit under frihets-trän och frihets-visor utan heligt vatten jordfäste. Med mera anledning och större rätt hissades Franska flaggan på halfstång, i början af innevarande månad, då en Fransk Ambassadör till Maroco under hitresan afsomnade i Cadiz, nemligen f. d. General-Consuln och *Chargé d'affaires* hos Soleyman, M:sr Durocher. Alla våra flaggor, den Engelska och den Portugisiska undantagne, voro hissade på halfstång. Han hade väntats dagligen hitöfver med presenter och complimenter, sedan

sedan han några år förut i en dylik beskickning, blifvit i Gibraltar-bay af General-Guvernören Rainsford tagen till fånga och presenterna confiscerade, då han på god tro och i stöd af förra Guvernörens ord och löfte ditkommit, för att derifrån gå öfver till Tangier. M:sr Durocher hade lång tid blifvit qvarhållen på ett fartyg i bayen, och såsom krigsfånge öfverskickad till England, slitit mycket ondt innan han omsider blef satt i frihet, och nu borde utföra sin förra commission. En sjöröfvare i Algier skulle hederligare uppfört sig än denna General Rainsford, den samme, som förr är omtald. Men under det Svenska flaggan på halfstång svajade för en gammal Fransk embets-broders dödliga bortgång; syntes vid middagstid flera Svenska flaggor framkomma bakom castellets murar, som väckte glädjen i vårt Consulariska hus. Flaggan hissades genast till vanlig höjd öfver alla de andra i staden, och liksom lockade de resande att ifrån sundet inkomma i hamnen. Det var tvänne Svenska örlogs-fartyg, en fregatt och en brigg med en liten convoi; men deras väg gick oss förbi - - - in i medelhafvet. Saknaden i Svenska huset kändes gå närmare till hjertat än förut, och flaggan gick eftermiddagen ned igen på halfstång, något lägre än tillförene.

Soleyman väntade likväl ej förgäfves på en Ambassadör. En Portugisisk fregatt kom här till ankars den 10 maj, och efter en ömsesidig helsning af tretton skott, skickade fartyg i land. Korrt derefter meddelades en not ifrån Portugisiska General-Consuln, S:or Colasso till de öfrige Consulerna, att Hennes trognaste Majestät nådigst förordnat honom att såsom Ambassadör complimentera Sultan Soleyman, till följe hvaraf han ämnade följande morgon bege sig om bord på fregatten att emottaga sitt creditif, och klockan 11 förmiddagen göra en vanlig högtidlig landstigning. Den var i sanning högtidlig, med soldater i flera slupar och musikanter, klädda i kongligt liveri med gull och scharlakan. Guvernören med en talrik svit, strandvakten i sin underliga parad och hela stranden betäckt med folk, hvilkas klädedrägt gör så starkt afbrott emot våra uniformer, jämte den vilda Mauriska musiken blandad med den Europeiska harmoniska, under kanoners brak ifrån fregatten och fästningen — allt tillsammans väckte hos mig en främmande och sällsam känsla. Men innan Portugisiska Ambassadören var färdig företaga sin vidare resa; begaf sig Americanska Staternas första här accrediterade General-Consul till hofs. Han borde i sin nya värdighet erkännas af Soley-

leyman, och medförde presenter ifrån Congressen i Washington.

Jag har flere gånger haft tillfälle härifrån omröra personer, som för handelns räkning och förkofran besöka dessa kuster, och jag skall nu med dubbelt nöje nämna en, som kärlek till vettenskaper och förhoppning om upptäckter i naturläran, förmått ej allenast besöka utan nedsätta sig i detta land. Denna sällsamma menniska är en M:sr *Broussonet*, berömd botanist, naturkunnig och medicus, *Professeur de l'Institut-national* i Paris. Han har förut gjort resor i Africa och äfven i Marocos-land: och då han funnit dessa kuster och dessa öknar mindre vanlottade af den rika och gifmilda naturen, än af menniskor försummade; har han sökt och erhållit lön såsom Fransk vice-Consul i Mogador, för att under denna främmande himmel få öfverlemna sig åt sitt älskade studium. Sjelf en behaglig och interessant man, har han en älskvärd hustru och en vacker dotter, hvilka tillsammans utgöra en familj med allt för goda egenskaper, för att icke af oss Tangieriner med missnöje ses snart färdige att fortsätta resan till rikets sydligare orter.

Med få ord må jag nämna en procession i dessa dagar, som gifvit mig ett lifligt begrepp om de i hedendomen öfliga offer-fester. Ett sällskap Negrer ifrån det

inre

inre Maroco har kommit hit för att begå minnet af ett negerhelgon, som hvilar utanför stadens murar. En ung tjur, höljd med ett hvitt lakan och brokiga lång-schalar bundna öfver ryggen, hufvudet och hornen, som derjämte voro prydda med blommor och silkeskläden, fördes igenom staden. Framför offret gick en flock negrinnor, som med band och silkes-kläden på långa rör och matvaror på hufvudet, under en lustig sång, gjorde bacchanaliska rörelser. Tjuren som omgafs och följdes af dansande negrer, hvilka med trummor och pipor muntrade denna högtid, slacktades slutligen vid helgedomen, der blodet gjöts öfver griften, och köttet utdelades ibland de närvarande, som under musik, dans och välfägnad tillbragte dagen.

Den Portugisiske ambassaden ger oss Européer emedlertid anledning till husliga högtider och middags-sammankomster; men för mig ges ingen större högtid än då jag utom denna usla stadens murar, får obehindradt njuta den slösande naturens rikdomar. För alltid skall minnet hos mig bibehålla intrycket af den vällust, som en skön vårdag i sistledne mars väckte i min själ. Några matta drag deraf kunna väl icke ge en äfven benägen läsare ett lifligt begrepp om en sådan njutning; men han må tillåta mig i få ord återkalla några af

de

de mäst förtjusande stunder i min lefnad — och hvem skulle tro att dessa tilldragtes i barbariet!

Stället som jag valt att med en bok i hand njuta naturens och läsningens behag, var upphöjdt öfver kringliggande blomstrande ängar, bebyggda trakter, odlade fält, skogbevuxna kullar, grönskande dalar, der en sorlande vår-flod i många bukter rullade sin silfverbölja och slutligen förlorade sig i hafvet. Boken var *études de la nature, par de Saint-Pierre*, och hvad ämne passade bättre för en naturens älskare — men hvad är en målning emot naturen! Boken föll mig ur hand; oräkneliga föremål hänryckte mina sinnen. Flere hushåll af Araber i trånga och låga kojor, voro mina grannar på ett litet afstånd. Några af dem beredde jorden i dag att emottaga sädes-korn till föda för en morgondag; deras rop uppmuntrade dragaren och blandade sig med andra Arabers liksång öfver en bortgången vän, som redan skördade hvad han utsått och hvars morgondag ej mera uppgick. De hade sina boningshus, trägårdar, åkrar och grafställen inom en liten omkrets; deras nöjen, omtanka, arbete och hvila inskränktes inom dessa trånga gränsor. En glad ungdom sprang på de blomsterrika fälten: halfnakna och stojande ville de fasttaga det flitiga biet och den ostädiga fjärillen, sinne-

bilder

bilder af menniskan, af den idoge, den ordentlige, af den fåfänge, den lättsinnige, lika snart ett offer för den öfvermodiga tanklösheten. De finaste oljor, de nyttigaste balsamer, alla tempels och gudars rökverk lågo här i första lindan; zefyrer lekte med blommans doft och morgonfläckten var ljuf såsom den nycktra och vällustiga naturens andedrag. Oräkneliga foglars qvitter uppfyllde luften med den skönaste harmoni, såsom ett uppstigande offer ifrån den känslofulla våren till årstidernas och verldarnas Herre. Längre bort såg jag på stranden det stigande och fallande vattnet, som under namn af flod och ebb så väl föreställer våra passioners gång, lyckans omväxlingar och lifvets händelser. Böljan växte och öfversvämmade den låga stranden: och då hon gått tillbaka, syntes icke mer de större och mindre, de djupare och ytligare märken, som Maurers, Judars och Christnas fjät der på en vanlig gångstig intryckt; stranden var ren och jämn. Så utplånar, tänkte jag, Allfadrens godhet i himmelen de intryck af olika religioner och secter, de villfarelser, som under den sämma Gudens dyrkan, väcka förföljelser emellan menniskor, och äro en orsak till det bittra hat, det djupa förakt, hvarmed det ena folkslaget anser det andra: syskon af den stora familjen, som deras gemensamma Fader gif-

vit

vit en lag, lika känslor, lika rättigheter, ett och samma ändamål, samma utvägar till en gemensam sällhet. Men omenskliga och onaturliga brott ligga den skyldige till last, såsom klippan på stranden låg qvar och icke bortsköljdes af den lätta vågen. Flera nationers fartyg plöjde det djupa hafvets yta, som motsvarande kuster af Europa och Africa här inskränkte inom gränsen af några få mil, och gåfvo ögat en behagligare, en mer omväxlande synkrets. De buro menniskors flit och rikdomar, laster, fiendskap och sjukdomar, ifrån det ena riket till det andra i olika verldsdelar. Ack! tänkte jag, att de icke genom de senare förlorade mer än de vinna genom de förra! Samma vind förde dem till motlägsna hamnar, såsom lika böjelser leda till de stridigaste föremål och gerningar. Detta djupa lugn i naturen, detta jämna och blandade sorl af vågornas brytning mot klippan, af åkermannens rop vid plogen, af hackans arbete i bergsskrefvorna, af insecternas vimlande i gräset och foglarnas sång i luften, afbrötos då och då af kanoners knall ifrån sundet, som i bergen återskallade våldets språk.

Mina sinnen förlorade sig i så mångfalliga betraktelser öfver naturen och menskliga lifvet. Ögonen tyngdes af tårar och af den skridande dagens värme. — Jag gick derifrån, hänryckt af de ljufvaste känslor. Säll

den,

den, som efter en lätt slummer vaknar till en himmelsk upplysning, en varaktigare njutning!

Tionde Brefvet.

Tangier den 2 October 1798.

Efter en månads frånvaro kom den Portugisiska Ambassadören, i första dagarna af juli hit tillbaka från Meknes, sedan han vid Kejserliga hofvet utdelat mycket gull, förmodligen äfven några carat diamanter ifrån Brasiliska grufvorna, hvaremot hans öron blifvit uppfyllda med toma ljud af *bono bono, Bassador Portuges!* Denna ambassad, ehuru ypperligen utrustad med cavaljerer, soldater och musicanter, gjorde hvarken nöje eller anseende i vårt lilla Tangier. Portugisiska General-Consuln Colasso plägade alldrig umgänge med de öfriga Consulerna; såsom Ambassadör lefde han lika inskränkt, och icke en gång bevistade de måltider som gåfvos för hans skull, än mindre sjelf gaf någon. Blott en enda dag är i denna ambassad-historia utmärkt, men ock endast inom det lilla catholska capellet, nemligen pingst-

pingstdagen, den 27 maj, då Hennes trognaste Majestäts musicanter, den Helige Ande till ära uppförde andeliga symfonier. Några dagar efter hemkomsten gjorde Ambassadören sina stats-besök hos härvarande Consuler, då ambassaden ansågs upplöst, och han afsände sina landsmän till Lisbon.

Knappt var den Portugisiska flaggan ur ögnasigte, än vårt lilla Atlas gaf genljud af en Dansk Ambassadör som hälsade Tangier. Det var Commendören vid Kongl. Danska Amiralitetet och Chefen för en eskader i medelhafvet, H:r Sten Bille, som detta diplomatiska ärende var uppdragit; men en nyckel på hans uniform gaf denna kölherre en hoftitel, som kan vara rätt artig i land, men i mitt kanske barbariska tycke, ej klingar under kanoners brak och stormars gny, till sjöss. Nu var commissionen diplomatisk, och H:r Kamarherren Bille emottogs med alla de hedersbevisningar, som en Ambassadör ägnar och anstår, och jag nyligen haft tillfälle omnämna. Det förstår sig, att Ambassadören bodde i Danska huset, der ett vanligen gladt och artigt umgänge än mera lifvades af dessa älskvärda främmande, som utom Kammarherren Bille voro tvänne Cavaljerer och en Adjutant, med flere. Ibland dagliga nöjen må jag nämna en promenad till häst, under General-Consuln Olsens anförande, till ett högt berg

en och en half timmas väg härifrån beläget, med vidsträckt utsigt öfver ett vackert land och öfver sundet till Gibraltar och Spanska kusterna. Berget har flera afsättningar med trägårdar, anlagde den ena öfver den andra, vattnade af ymniga källor, som än störtande utför en liten klippa, än sorlande emellan buskar och trädens utbredda rötter, samla sig i mindre dammar och cisterner, derifrån den klara böljan ledes i många vägar och underhåller en i alla skiften omväxlande grönska. I skuggan af ett lummogt träd njuter den lugna och måttliga Araben den hvila och de frukter, som hans arbete och flit honom beredt, och med en glädje som äfven ibland vildar är hjertats känsla, ser sina och grannars barn än klättra i bergen, än tumla i gräset, än simma i vattnet, hvartill äfven vi hade det nöjet att vara vittnen. Man spasserade i en stor trägård, der ägaren, älskare ej blott af alla slags frukter, såsom äpplen, päron, plommon, persikor, mandel, fikon, citroner, appelsiner, af hvilka han hade en myckenhet trän, utan äfven af drufvans saft, hade gjort en djup inhuggning i berget, med sin tapp i bottnen, der han prässade sina drufvor och beredde en dryck, mera till ära åt Bacchus än åt Mohammed. Gubben gaf oss af sina frukter och drack af vårt vin, som han prisade vida öfver sin egen tillverkning.

ning. Uti en stor damm sågo vi tvänne af kork väl gjorda fartyg i full utrustning, hvarmed en simmande pojke sade sig segla till Gibraltar och Cadiz. Arabernas qvinnor gömde sig här och der i buskarna; grannar till staden, hade de af dennas tvungnare lefnads-reglor lärt att dölja sig för främmande manspersoner. Ambassadörens musik gaf genljud i bergen, som återskallade våra skålar åt vänskapen, kärleken, upplysningen och friheten. Vi roade oss eftermiddagen med målskjutning på tömda buteljer. En mineral-källa i en skön trakt af berget besöktes och befanns mycket jernhaltig; men ingen dricker af detta hälsovatten; ingen afmålar dessa pittoreska utsigter, som i ett annat, i ett mera besökt land skulle ådraga sig sjuka och friska menniskors uppmärksamhet.

Under en ritt en annan dag hördes ifrån sjön en stark kannonad, och vi skyndade till stranden. Vi blefvo vittnen till en strid mitt för oss, nästan under mauriska vallen, emellan en beväpnad Engelsk brigg och sex Franska kapare, hvilka likt arga stöfvare satte efter *John Bull* och från alla sidor angrepo honom. Briggen som tycktes ha blott fyra kanoner, lossade då och då ett skott, när fienden kom för när, och höll dem under tvänne timmars strid på afstånd. Hon kom lyckligen in i Tan-

gier-bay, utan att ha fått någon man död eller sårad, men kunde tillskrifva sin frälsning den lyckliga händelsen, att ha såsom passagerare ifrån flottan vid Cadiz till Gibraltar, två Amiralitets-Officerare och tolf matroser om bord, som befriade briggen ifrån ändtring. Ett enda skott och mycket olyckligare, hörde vi några dagar senare, under en glad middagsmåltid. Hos en Maur, vägg om vägg med vår Bataviska värd, sköt en broder sin syster, en ung flicka, knall och fall död, för ett litet kärleks-brott, hvarför hon misstänktes. Till den grad har fördomen och svartsjukan tagit öfverhand hos dessa fiender till höfsning och sammanlefnad, att icke en gång modren, som innerligen sörjde sin dotters förlust, tordes med vanliga klagoljud ge det klämda hjertat luft. Med en känsla, smärtande som döden, borde hon i sin dotters mord af en son, erkänna en öm sorgfällighet om sin familjes heder. Inom en timmas förlopp var den dödas kropp, tvagen och i en haik insvept, kanske ännu varm i sin kärleksfulla blod, bortburen och nedmyllad. Mördaren sökte genast skygd i närmaste helgedom, och fadern som varit borta för dagen, fann vid hemkomsten om aftonen sitt hus tomt och öde. Under mitt förra vistande härstädes tilldrog sig en nästan dylik händelse och bevisar att, om upplysningen gör långsamma

ma steg hos oss, hvilar öfver detta land ett tungt mörker.

Mount-misery var nu ej mera en Dansk tillhörighet, såld till de Nord-Americanska Staternas General-Consul, som utan boställe i Tangier, hade tillhandlat sig denna välbelägna och vackra trägård. Den har i sin Americanska ägares hand fått namn af *Mount-Washington* och är som förr, ett vänskapens och frihetens tempel.

Emedlertid var Danska ambassaden färdig och begaf sig den 18 juli härifrån till Meknes. Det var den varmaste årstiden, och resan, ehuru med alla möjliga beqvämligheter, blef dock ganska besvärlig. Reaumurs thermometer höll sig nu emellan 22 och 28 grader i skuggan, stundom redan klockan 7 om morgonen. Vår vanliga värme på kusten, som uppfriskas af sjövindar, steg den tiden till omkring 18 grader; i maj var den ej högre än 16, och i föregående månad omkring 12. I sistledne januari var kölden en morgon bittida, 3 grader under fryspunkten; vinden var då sydostlig ifrån våra till några mil aflägsna berg, som voro betäckta med snö. Några snöflagor sväfvade öfver våra hufvuden, men kunde ej uthärda vår varma atmosfer, utan smälte för våra ögon såsom för solens strålar.

En Dansk örlogs-fregatt och en brigg besökte vår hamn, och med den förra seg-

lade jag den 3 augusti till Gibraltar, efter trenne dagars väntan om bord på vind. Under tiden var jag dagligen med Danska Officerarna i land, och det var roligt att på detta sätt leka främmande i det gamla Tangier. Vi tillbragte några dagar i Gibraltar på samma sätt, hos gamla bekanta, då våra middags-sessioner merändels räckte så länge, att vi klockan 9 om aftonen hade knapp tid öfrig att komma ut igenom strandporten. I Gibraltar var nu en läs-inrättning kommen i ordning, som för garnisonens officerare länge varit saknad. Bokförrådet är ansenligt med alla engelska classiska auctorer och resbeskrifningar med de kostbaraste kopparstick, jämte märkvärdiga utländska arbeten. För en mängd unga militärer, som ej ha andra göromål än vakthållning, ej andra samlingsställen än paraden och corps-de-garderna — för dem är detta bibliothek en oskattbar inrättning, och skall i alla tider hedra den afledne General-Guvernören Boyds minne, som dertill gaf fond och plan. Hvarje garnisons-officer bidrar dertill med en viss årlig afgift, och kan derföre med nytta och nöje tillbringa sina eljest långa förmiddagar, som ej slutas förrän klockan 4 till 5 på aftonen.

Vi seglade med en convoi ifrån Gibraltar till Malaga, der jag flyttade i land och dagligen råkade mina Danska vänner. Men denna

denna årstid var i Malaga qväfvande het. Staden, djupt in i en vik belägen på en sandig jordmån och omgifven af berg, samlar ifrån alla sidor återbrutna, brännande strålar. Hvarken land- eller sjövindar gåfvo den minsta svalka, knappt de iskylda dryckerna. Utdunstningen var så stark och oafbruten, att förhållandet emellan *credit* och *debet* i dricknings-vägen var alldeles rubbad. En sedvana som det varma climatet infört och ett friare, ett efter omständigheterna lämpadt tänksätt tillåter, får jag ej lemna oomrörd. Då ett middagssällskap är samladt och bordet serveradt, afdraga herrarna sina rockar och i blotta skjortärmarna sätta sig med damerna till bords. Hallsduken får äfven aftagas, och man njuter sin middag med en frihet och liflighet, som ger måltiden dubbelt nöje. Jag har vid dylika tillfällen sett lätta tröjor framläggas, som gästerna nyttja efter behag. Spanjoren i allmänhet är mycket grannlaga i anseende till linnet, som måste vara fint och vackert. Dylika sällskaps-skjortor kosta omkring 150 till 200 piaster dussinet. Alamedan som besöktes flitigt mornar och aftnar, bestänktes med vatten alla eftermiddagar; men i mörkningen inföll den rätta svalknings- och afkylnings-timman, då de flästa fruntimren i staden badade i sjön. Några soldater och såsom det sades, med skarpladdade gevär,

uppställdes på stranden med ryggarna vände åt badstället, till den blyga oskuldens försvar. Det skall hända stundom, att karlar ifrån fartyg i hamnen eller en aflägsnare strand, komma simmande midt ibland dem, då, kan tänka! gälla nödrop sätta vakten i alarm: men som dessa ej våga skjuta i flocken och knappt få se sig tillbaka; måste de badande försvara sig sjelfva. Dessa anfall slutas vanligtvis med skratt eller små bannor, som de brottslige afskölja i hafvet. Någon gång gick jag med en bekant Susanna ned till stranden, då jag på något afstånd såg dem i månskenet plaska i vattnet och hörde mycket smattrande.

Jag har i förra bref varit mycket vidlyftig om Malaga, men bör ej förbigå en högtid med processioner och predikningar, som den 19 augusti firades, till erinran af stadens intagande ifrån Maurerna år 1487. Sedan likväl hela 300:de åren efter den tiden passerat, och Maurerna nu mera ej väcka den minsta känsla af fruktan; gör man ej mycket af denna fordom högst märkvärdiga eröfring. Men det har interesserat mig att efterfråga sjelfva händelsen för dagen med de omständigheter, som i laggilla handlingar äro till upplysning åt efterverlden uppteknade, och jag tror göra mina läsare ett nöje att deraf anföra ett och annat.

Konung

Konung Ferdinand den 5:te hade en krigshär af 50,000 soldater och 20,000 ryttare, och ibland de förra en corps under namn af *homicianos de Galicia* (mandråpare ifrån Galicien), som i detta krig emot christenhetens fiender skulle försona sina begångna mord. Man kan ta för afgjordt, att denna corps varit manstark. Staden omgifven af höga murar, starka torn och casteller, försvarades af 15,000 raska Maurer, hvilka ifrån Africa kommit Konungen i Granada till hjelp. Dessa gjorde så häftiga utfall, att missnöje började höras ibland de belägrande och man tviflade om en lycklig utgång. Bekymrad deröfver, skref Ferdinand till sin gemål som han lemnat i Cordoba, och bad henne komma till sig, i hopp att hennes närvaro i lägret skulle upplifva soldatens mod. Isabela var genast färdig; med lifvakt af en Cardinal, Biskopar och Bigtfäder, blef hon såsom en skyddsgud emottagen af krigshären, der hela den förnäma adeln, *la grandeza de Espagna*, hade inställt sig. Men i ett läger emot de otrogne, var den heliga Maria nödvändigaste personen. Knappt fanns en soldat, som ej hade sin lilla obefläckade jungfru med sig; i det Kongl. tältet dyrkades hon i full storlek, och uppenbarade sig en natt för höga vederbörande, med en lysande krona på hufvudet, en palmqvist i högra handen

och sin son på den vänstra armen. Nu var Konungen förvissad om seger och uppfordrade staden, jämte helsning till den mauriska Guvernören, att Drottningen vore i lägret och blefve der till sista man. Men ett mauriskt helgon, en så kallad *Marabut*, hade så när gjort hela uppenbarelsen och segren om intet. Han nalkades en dag Spanska förposterna, och nedkastad på sitt ansikte, i slarfviga kläder, hänryckt i böner och åkallan, låter gripa sig af sina fiender. Mera skälm än helig, berättade han att staden, hvars styggelser kräfde den heliga profetens hämd, skulle undergå ett förtjent straff och falla för Konungens vapen; men han nekade enträget att säga tiden och omständigheterna för någon annan än Konungen. Don Fernando tog vid denna tiden sin middags-sömn, och Drottningen befallte, att *Marabuten* emedlertid skulle stanna utanföre. Men en nyfiken hofdam lätt införa honom i sitt tält, hvilket han trodde vara det Kongliga. Han utmärkte ibland flera personer den han ansåg för Konungen, och i ett ögnablick hugger honom med en knif djupt in i hufvudet, och strax derpå sårar en dam i bröstet, som han tog för Drottningen. Under ett grufligt skrik af döende, sårade och bestörta menniskor, rusar Don Fernando med sömnen i ögonen ur sitt tält - - - och hela krigshären tackade

Gud, som medelst en middagslur frälst Konungen ifrån den eviga sömnen. *Marabuten* blef sönderhuggen och uti mörsare skickad in i staden. De belägrade hämnades sin nitiska och olyckliga trosförvandt på den förnämsta Spanska krigsfången i deras våld, som de äfven sönderhuggen skickade i bitar till lägret. Efter trenne månaders belägring var staden bragt till så stor hungersnöd och ett så tryckande elände, att hon för att undgå storm och ett allmänt blodbad, måste ge sig på nåd och onåd. Villkoren voro öfverenskomne, och tjugu af de förnämsta stadens inbyggare lemnades i segervinnarens händer, till säkerhet emot befarade försåt. Nu fick Öfverste-härmästaren af Santiago befallning att den 18 augusti taga staden i besittning, hvilket med prester och soldater verkställtes. Trenne baner eller segertecken buros i stor procession framför krigshären, och upprestes på högsta tornet af fästningen, i denna ordning: först, det heliga korset af gull som bars af Drottningens Öfver-hofpredikant, och ifrån tinnarna af tornet presenterades till allmän dyrkan med knäfall, böner och lofsånger. Derefter uppsteg Öfverste-härmästaren och med Santiagos baner hälsade det nedsatta korset, hvarvid krigshären och alla närvarande med gälla ljud trenne gånger upprepade Spanjens heliga patrons namn; och

och slutligen efter en dylik vördnads-betygelse för korset, svängdes det Kongl. Riksstandaret under hurrande för det Kongliga paret: (*castilla, castilla por el Rey Don Fernando y la Reyna D:a Isabel*, lefve Konung Ferdinand och Drottning Isabela), hvilket upprepades af krigshären, under musik och förnyade salvor af handgevär och artilleriet. Korset var upphöjdt öfver bägge fanorna, som nedsattes framför det samma. Sedan staden på detta sätt blifvit intagen; utkördes förra inbyggare, Maurer och Judar ur deras hus, och inneslötos i castellets gårdar och hvalf, der 500 christna slafvar löstes ur sina bojor. Tolf öfverlöpare ifrån Spanska krigshären och catholska läran blefvo derefter, samma dag, med ett Mauriskt straff aflifvade. Den brottslige, fastbunden vid en påle, nedgräfdes med naken kropp till hälften i jorden, hvarefter spetsade och itända rör kastades under förbilöpande på honom, till dess han, bränd och blodrunnen, i de grufligaste plågor uppgaf andan, och kroppen kastades i ett brinnande bål. Affällingar ifrån Judiska läran blefvo ihjälskutne och deras kroppar äfven uppbrände.

Men innan Deras catholska Majestäter kunde göra ett högtidligt intåg i staden, skulle den jämte hus och gator renas ifrån döda kroppar och alla mohammedanska styg-

gelser

gelser — Malaga skulle andeligen invigas och christnas, till hvilket ändamål samma afton den 18 augusti, ett altare upprestes utanför stadsporten, der Spanjens Primat jämte det högvördiga presterskapet med böner, vigvatten och det heliga Sacramentet, försonade staden. Den största Moskén invigdes derefter till cathedral-kyrka och helgades åt *Maria Santissima en el misterio de sù Encarnacion*, den heliga Marias aflelse. I alla städer som intogos ifrån Maurerna, helgades den största Moskén åt denna Guds Moders och trones hemlighet; den dernäst åt Santiago; den tredje åt S:t Johannes; den 4:de åt S:t Sebastian, hvilken ordning iakttages i denna dag vid processioner ifrån den ena kyrkan till den andra. Det var egentligen Drottning Isabela som afgjorde dessa rangfrågor, der Jungfru Maria alltid lades till grund. Nu företogs den högtidliga processionen, den 19 augusti som var en söndag, ifrån det Kongl. lägret. Det heliga gyllene korset, som bars af Kongl. Öfver-hofpredikanten, öppnade processionen och åtföljdes af Cardinalen och Biskopar; och derefter den Marie-bild, som förut är omtald och kallades den Kongl. Jungfrun, prydd med alla Drottningens kostbaraste juveler och smycken. Sjelf gick hon med blottade fötter jämte Konungen, omgifne och åtföljde af allt hvad stort och förnämt fanns

vid

vid hofvet och i krigshären, hvilka under glädjetårar, musik och salfvor passerade igenom stadens gator till cathedral-kyrkan. De 500 christna slafvarna, bärande sina jern och kedjor till segertecken, gingo med i processionen, som slutades med krigsfolk. Efter förrättad gudstjenst af Cardinalen - Erkebiskopen i Toledo, gick processionen i lika högtidlighet tillbaka till lägret, den heliga Marie-bilden undantagen, som lemnades qvar på hög-altaret, kyrkan till prydnad, staden till försvar, folket till dyrkan och salighet.

De fångna Maurerna delades i tre flockar, af hvilka den första offrades Gud, att utbytas mot christna slafvar i Africa; den andra utdeltes ibland de förnämsta i krigshären, efter dessas värdighet och förtjenst; Konungen förbehöll sig den tredje flocken, till någon ersättning för sina stora kostnader under belägringen. Judarna, som ej ansågos mycket värda och ej dugde till presenter, fingo lösa sig med en liten summa penningar. Drottningen bortskänkte en hel hop Maurinnor till sina hofdamer och andra förnäma fruntimmer, hvars män deltagit i kriget. Hon skickade 50 unga, vackra Mauriska flickor till sin svägerska, Drottningen i Neapel, och 30 till Drottningen i Portugal. Till Påfven i Rom skickade Konungen 100 unga Maurer i deras egen drägt, jämte under-

derrättelse om allt hvad han gjort till Guds ära. Påfven tackade å Guds vägnar för Konungens oförtrutna möda att ha återställt christna läran i Malaga, hvilken stad ifrån älsta tider varit Gud och den heliga Jungfrun invigd. Han gaf tillkänna, att tvänne af den heliga kyrkans helgon, Ciriaco och Jungfru Paula, der blifvit i början af 4:de århundradet stenade och borde upptagas till stadens patroner. Man var länge med stort bekymmer oviss om stället der de blifvit martyriserade: men sedan flera menniskor sett underbara ljus vid strömmen utom staden, der äfven stenhögar af en händelse funnos; byggde man der ett capell, dessa stadens gamla helgon till ära. Och alldenstund Malaga blef den christna Konungen öfverlemnad klockan 3 eftermiddagen; utgaf Påfven en *Bulla* med full aflat för alla de trogna, som då en viss klocka i storkyrkans torn klämtar tre slag, läsa tre gånger *Pater noster* och lika många gånger *Ave Maria.*

Men om välgerningar kunna i lifstiden belönas med annat än en innerlig tillfredsställelse; skulle Drottning Isabela gjort sig förtjent till en helgon-krona. Hon hade på sin bekostnad låtit utrusta ett hospital, bestående af 400 betäckta vagnar, der de sjuka och sårade intogos, och hvilka innehöllo allt hvad som till ändamålet kunde tjena.

Drott-

Drottningen besökte ofta de sjuka: och då hennes hofdamer i början erinrade, att sådana besök ej voro Hennes Maj:t värdiga, svarade hon: "Dessa olycklige ha ingen annan mor, som kan lindra deras plågor; "om jag ej kan ge dem hälsan, skall jag åtminstone göra deras lidande så drägligt "som är möjligt."

En kyrka är uppbyggd på stället der det Kongl. tältet stått, och har namn af *Iglesia de la victoria.* I ett litet upphöjdt capell öfver altaret visas samma undergörande Marie-bild, som Drottning Isabela förde med sig i lägret. Bilden har full kroppsstorlek, är rikt klädd med en stor gardrob, hållande ett utsmyckadt barn på armarna. Denna bild dyrkas, såsom hade den verkligen varit Guds moder. Munkarna som äro hennes kammarjungfrur och förmodligen ofta sett hennes blottade kropp, försäkra, att materien, hvaraf bilden är gjord, är för den största natur-kännare en hemlighet. Det lilla capellet är på alla väggar beklädt med spegelglas, och det felas den heliga Jungfrun blott ett par lekamliga ögon för att njuta sina verldsliga behag. Klostret har stora inkomster, men Munkarna få ej spisa annat än grönsaker och fisk. Det är *Casa real*, en Kongl. borg, utmärkt med jernkädjor vid stora porten. Drottningens bigtfader eller Öfver-hofpredikant blef första Bi-

skopen

kopen i Malaga, der biskops-sätet genom ödsfall korrt förut blifvit ledigt. Jag bör en Mauriska religions-friheten till ära omämna, att de christna i Malaga såsom i e öfrige af Maurerna eröfrade städer, hae under denna regering fri religions-öfning imte biskopar, dom-capitel och hvad derll hörer. De kallades likväl *Titulares* eler *Episcopi in partibus infidelium*, och vo-o i verldsligt afseende, Mauriska lyd-biskoar.

Ibland den mängd af personer, som lefvo förlänta med hus, trägårdar, qvarar, landtegendomar och planteringar i och mkring Malaga, der den nya biskopen, domapitlet och kyrkan togo flera dryga broerlotter; måste jag anföra några ord om n Maurisk General vid namn Ali-Dordux, om jämte sin son, utan att handla förräiskt, gjorde sig vid Malagas öfvergång, af Don Fernando högst förtjente. Ali-Dordux örde öfverbefälet i staden och, då allt förvar och motstånd voro förgäfves, capituerade, såsom sagt är, med råds råde att fverlemna staden med dess casteller. Timnan var öfverenskommen, nemligen klocan 3 eftermiddagen den 18 augusti; men å Spanska krigshären nalkades, kände sig Commendanten i castellet Gibralfaro, Hamet-Zeli ångerköpt, och ville hällre stupa med apen i händer än ge sig fången. Ali-

 Dor-

Dordux som ingått capitulationen, ville uppfylla sitt löfte och förekomma en onyttig blods-utgjutelse. Han skickade sin son Mohammed upp i castellet att bringa de upproriska till lydnad, gick sjelf den Spanska Generalen till mötes och införde honom i staden. De nalkades castellet, då den unga Mohammed-Dordux öppnade dess portar, fattade med hurtighet den Kongl. Spanska fanan och gjorde sig väg in i castellet, der han sjelf uppreste den samma på muren, till tecken att castellet nu tillhörde Konungen af Spanjen. Ali-Dordux med sin erkända myndighet och så godt som i spetsen för den segrande hären, förekom ett fåfängt utbrott af ett onyttigt försvar utaf de sina. Konungen lät sedan hämta Hamet-Zeli utur sitt fängelse, och frågade: hvarföre han så förrädiskt velat uppföra sig, till sin egen och de sinas undergång. Denne svarade oförskräckt, "att han edligen förbundit sig försvara castellet, och om han "funnit nog medhållare, skulle han stupat i "dess försvar, hällre än lefva en fånge."

Ali-Dordux förblef i Malaga sin födelse-ort, der han vid den allmänna utdelningen fick trettio hus för sig och sina närmaste anförvandter, en liten moské, trägårdar, åkerjord och vinplanteringar. Men då han ej kunde på annat sätt komma ifrån Drottningens och den nya Biskopens christeli-

teliga nit, hvilka oupphörligen föreställde
onom den heliga Jungfrun och hennes Son
ll evig salighet; begärte han att enligt öf-
erenskommelse få begifva sig till Meknes i
Iaroco. Konungen hade bibehållit alla Mau-
er som bebodde landet, vid den rättighe-
n att emot lydnad såsom skattskyldige un-
ersåtare, få ostörda till religion och egen-
om bli qvar i landet; men förföljda och
raktade, voro de alltid färdiga till upp-
or. Ali-Dordux, lika trogen sin nya öfver-
et som sin gamla lära, lät öfvertala sig att
li qvar, och emottog ett slags befäl öfver
la Maurer i biskops-dömet, dem han skul-
styra och döma efter Mohammeds lag.
nder tretton års tid, som han öfverlefde
alagas öfvergång, stillade han flera upp-
r och gjorde Konungen de vigtigaste tjen-
er, dervid hans son Mohammed var ho-
m behjelplig. Han fick emedlertid med
närta se sina trosförvandter grufligen miss-
ndlas och alla Maurer, som qvarblifvit
Malaga, derifrån utköras, femtio personer
dantagne, som räknades till hans familj
h befriades ifrån att bära ett påbudet tec-
n, som utmärkte alla dessa kättare; tu-
ndetals Maurer öfverfördes till Africa. Ali-
ordux hade ännu dertill den frätande sorgen
se sin son och sonhustru öfverge sina fä-
rs tro, och för några jordiska förmåner
svärja för sig och sina barn det Moham-

me-

medanska paradiset. Den hederliga gubben med vördnad för den verldsliga lagen och undergifvenhet för sitt svåra öde, bar et innerligt hat och förakt till catholicismen och kunde ej länge öfverlefva sin sons af fal ifrån Mohammeds lära. Han gjorde den na affälling arflös, och förklarade honom ovärdig, att af en döende rättrogen fader hand och hugkomst äga den minsta erinran

Mohammed-Dordux hette nu Fernan do de Malaga, och hans hustru var benåda med Drottningens namn, Isabela. De Kong personerna hade behagat vara deras faddra och med stor högtid fira döpelse-acten. Al Dordux testamente förklarades ogilt, oc *Don Fernando de Malaga* insattes i alla s faders rättigheter, han och hans lagliga ar vingar och efterkommande. Han blef C stiljansk adelsman, och fick ett mycket t lande vapen med Kongl. krona deröfve Adels-brefvet är dateradt i Granada, jul-a ton 1500. Konungen nämnde honom t första *Regidor* (civil styresman) i Malag och om någon af hans efterkommande v le ingå i andliga ståndet; skulle den v sjelfskrifven *Canonicus* vid dom-kyrkan d städes. Dennes sonson blef i krig em Maurerna i Maroco tillfånga tagen: och han ej ville öfvergå till Mohammedanska ran, blef han illa handterad och måste sl ligen för en stor summa penningar sj

åt

återköpa sin frihet. Familjen *de Malaga* har i våra tider det missödet att vara ganska fattig, och ehuru 300 år gammal, kan ej förtjena den heders-titeln af *Fidalgo.*

Under det jag på bästa sätt tillbragte min tid i den brännande staden, njöt jag då och då svalkan med lifligare känsla hos mina nordiska vänner på Malaga-redd. Åtta dagar innan afresan ifrån Malaga, hade jag flyttat ordentligen om bord på en Kongl. Dansk brigg, som skulle ledsaga några handels-fartyg igenom sundet i västerhafvet, och hvars chef, Capten Holk, hade lofvat föra mig till Tangier tillbaka. Under tiden kom H:r Kammarherren Bille efter väl förrättad ambassad hos Sultan Soleyman, i samma dagar på Malaga-redd till ankars, äfven som tvänne andra dess Konungs örlogs-fartyg ifrån Italien, så att Danska flaggan tycktes der på redden mer rådande och hemma än den Spanska. Ett interessant och vänligt umgänge med alla dessa Herrar Officerare, jämte ett godt bord som alla dagar njöts än hos den ena chefen, än hos den andra, och afväxlades med besök hos gemensamma vänner i staden, utmärka dessa dagar såsom några af de gladare i min lefnad. Esprien och ordningen om bord voro förträffliga. Engelska matrosen är ej snyggare och bättre hållen än den Danska, som har en öfverenskommen må-

 nads-

nadshyra af flera riksdaler, hvilka under tillsyn af vissa officerare användas med hushållning till karlens bästa. Våra Svenska så kallade krono-båtsmän, som ej ha mer än 24 skilling månadtligen, kunna på en längre sjöresa omöjligen hållas så väl som ordning, behof och hälsa fordra, då deras egna kläder snart uppslitas och föga besparing af sex riksdaler om året kan göras till en ny beklädning. Men deremot har Svenska båtsmannen sitt lilla boställe, der hans hustru och barn emedlertid kunna förtjena ett dagligt bröd, och der han efter hemkomsten ifrån det stormiga hafvet, får njuta lugn, säkerhet och hvila.

Convojen, bestående af Danska och Svenska fartyg, var omsider färdig, och efter trenne dagars mera drifvande än seglande i ett merändels lugnt väder, hunno vi den 3 september till ankars under Gibraltar, der nära fjorton dagar tillbragtes på vanligt vis, *inter pocula & amicos*, men alla nätter om bord under Dansk flagga. En eftermiddag då jag jämte tvänne officerare hade gått i land på berget; upptäckte vi en Kongl. Svensk örlogs-brigg som nalkades hamnen. Snart låg den under den befästade klippans kanoner och helsade med dubbel Svensk lösen. Vi skyndade om bord, först på Danska och derifrån på Svenska briggen, commenderad af Capiten och Rid-

daren

daren H. O. Petterson, som medförde färskare hälsningar ifrån Tangier än ifrån Sverge. Danskar och Svenskar voro nu ständigt tillsammans i staden och om bord hos hvarandra; men dessa nöjen räckte blott två dagar, hvarefter Capten Petterson seglade med convoj in i medelhafvet, och Capten Holk, ett par dagar senare, in i västerhafvet. Vår brigg kom den 19 september till ankars på Tangier-redd, då jag efter sju veckors rolig frånvaro, med lifligaste förbindelse till den honneta Capten Holk och öfrige Danska herrar officerare gick i land, och ännu några dagar fick äga deras vänskapsfulla umgänge.

Elfte Brefvet.

Tangier den 26 April 1799.

Jag återtar kedjan af mina Marocanska nyheter, med några ord om vädret, ett ämne så vanligt i saknad af mer interessanta, att det åtminstone för en gång ej bör falla mina läsare sällsamt. Det är den bekanta men lyckligtvis äfven här rara sirok-vinden, som en afton i sistledne october öfverraska-

de oss. Luften var då sval och behaglig klockan 7 om aftonen, sedan solen längesedan gått ned i hafvet, men blef i en handvändning så varm med sydost vind, att Reaumurs thermometer uppsteg till 19 grader. Den utbredde sig såsom imman ur en uppeldad ugn, men varade ej länge, ty efter en half timmas tid återtog luften sin förra spänstighet och svalka. Blott en fjerdedels mil härifrån hade man ej märkt denna förändring i luften.

Under tiden hade en nordlig vind på längre afstånd beredt oss en sällhet, som i tidens fullbordan kom oss till godo: en Kongl. Svensk fregatt kom här till ankars den 13 november, som General-Consuln Wyk och jag genast besökte. Följande dagen vimlade våra trånga gator af Svenska officerare; men chefen, Majoren och Riddaren Blessingh, som var Ambassadör till Sultan Soleyman med sina två-åriga presenter, steg ej i land förr än den 15, med vanliga högtidligheter. Under beredelsen till resan passerades tiden i fria och glada samqväm de flästa dagar med promenader och partier till häst och fot, och om aftnarna med dans, musik och kortspel. Stundom räknades 16 till 20 ryttare af båda könen, på hästar, mulor och borickor.

Våra husliga nöjen denna vinter ha i öfrigt mycket vunnit genom en fransk familj;

milj, som i october kom hit ifrån Cadiz och dessa senare åren varit föremål för lyckans ostadigheter i flera verldsdelar. Major Blessingh blef ej litet förvånad att här i en Maurisk koja igenkänna en dam, som i en residens-stad under Americas himmel fordom spelt en lysande rol. Älskvärd, ung och glad, var hon då gift med en Öfverste i Fransk tjenst och vice-Guvernör i Cap-Français på S:t Domingue, vid namn Cour-Noyer; hon var rik, befallte öfver slafvar och slafvinnor, och hennes hus var en samlingsplats för hvad man på franska kallar *le beau monde*. Revolutionen utbröt 1788 i Frankrike; sjelfsvåldet följde friheten i spåret ända till Västindiska öarna, der på S:t Domingue slafvarna förklarades fria, hvarpå ordning och säkerhet upphörde. Denna dam hade emedlertid blifvit enka och gift sig med den saligen dödas närmsta man, Öfverste-Löjtnanten i dess f. d. regemente; hon reste med sin familj öfver till Frankrike, sedan de af frihet rusiga slafvarna med eld och svärd förstört hela den Franska andelen af ön. M:sr Duserre, hennes man, blef af en så kallad Ersättnings-domstol i Paris, tillerkänd ett årligt skadestånd af 1200 *livres* tills vidare, för sin egendom och sina vidlyftiga planteringar på den frigjorda ön, och begynte den lyckliga frihetslefnaden i Paris, under förtryck och fattigdom. Föga

 nöjd

nöjd med dessa frihetens frukter, hade han tilläfventyrs något högt yppat det missnöje hvaraf hjertat fullt var, och blef såsom en häftig aristocrat insatt i ett hårdt fängelse, der han under ett och ett halft års tid dagligen fruktade, att ordningen till *guillotinen* skulle komma till honom. Under tiden hade han ingen annan underrättelse om sin familj, än att hans fru och tvänne unga styfdöttrar sökte oförmärkt ett par gånger i veckan vid alla fängelsets gluggar, med sjelfgjorda visor och samtal leda sina kända röster in till den älskade fångens öron, och således meddela honom sina nyheter. Tyrannen Robespierres död öppnade fängelsets portar och återställde honom åt sina ömaste vänner; men nya våldsamheter fruktades under en fortfarande revolution, der inga lagar ägde helgd och der förföljelser hörde till ordningen af dagen. M:sr Duserre hade en farbror, som flera år förut gått i Spansk tjenst och var i Andalusien bosatt. Han trodde genom eller hos honom finna hvad som i deras gemensamma fädernesland var bannlyst; han reste med sin familj till det södra Spanjen, men fann sig bedragen i sitt hopp. Sedan han tillbragt någon tid i det dyra Cadiz, begaf han sig med de sina öfver till Tangier, derifrån Cadiz hämtade en del af sina lefnads-medel. En Negrinnna, som i sin första ungdom blifvit ifrån Afri-

ca

ca förd till Västindien, och slafvinna hos fru Cour-Noyer, hade såsom fri följt med fru Duserre till Europa och delat sitt herrskaps missöden, var nu 40 år gammal i Africa tillbaka igen, ehuru vida aflägse ifrån sitt fäderneslan, det hon ej häller såknade. Major Blessingh gjorde en dag besök hos denna fru Duserre — de blefvo liksom litet förvånade att råkas, drogo en slags känning till hvarandra, och efter några ögnablicks tystnad och betraktande, erinrade sig bägge att de i Cap-Français på S:t Domingue gjort bekantskap. Hennes älsta dotter Laura, 18 år gammal, spelar claver med särdeles färdighet och behag, är i öfrigt en söt och älskvärd flicka äfven som den yngre: bägge med den ömaste uppmärksamhet svarande emot deras moders bildande sorgfällighet. M:sr Duserre ifrar vid alla tillfällen emot franska revolutionen, och skulle hundrade gånger blifvit ett offer under guillotinen, om han ej såsom slug militär vetat retirera eller snarare såsom god maka följt sin hustrus råd och lemnat Frankrike. I ett dåligt hus med tvänne usla små rum med lergålf och utan fönster, der regn och oväder ej kunna utestängas och fuktighet genomtränger väggar och tak — i denna koja råkar man alltid den Franska glättigheten, det fina jollret, snillet och behagen, och man är lika intagen af den fullkomligaste enig-

enighet emellan makar och barn, som af claverets och rösternas täcka samljud.

Emedlertid inträffade ifrån Meknes den Mauriska Herren, som det blifvit i nåder uppdragit att ledsaga Svenska Ambassadören till hofs. Soleyman hade skrifvit med honom, att Svenska Ambassadören borde sluta till det värde och den vänskap han hyste för Svenska Konungen och dess beskickning, af den person han skickat till dess ledsagande, nemligen sin förra ungdomsledare, en man af mycken förtjenst, som alltid talat godt för honom om de Svenske: *Sid Ali-Emkarf* var en 50 års man, af ett vänligt och intagande umgänges-sätt. Ambassaden var den sista november färdig, och under vanliga högtidligheter ryckte ur staden. Cavaljerer voro en Capten Fornell, Löjtnanterna Wahrenberg och Baron Gedda, hvilka med General-Consuln Wyk och mig, jämte en fältskär, under-officerare, manskap och betjening tillhopa, utgjorde ett ansenligt sällskap. Den Mauriska betäckningen bestod af 62 ryttare. Resan fortsattes några dagar i härligt väder under en sval årstid, med alla beqvämligheter och ganska angenämt. Marken begynte klädas i en späd grönska, och strömmarna voro ej djupare än att man utan svårighet kunde rida öfver dem. Hvarje dag utmärktes på sitt sätt med krutridningar och complimenter af

orter-

orternas Kaider, som med 3 till 400 mans rytteri kommo Ambassadören till mötes. De hade befallning att med förfriskningar och nöjen emottaga honom. *Bono Swid!* var såsom en allmän lösen ibland dessa trupper: och detta hade varit roligt nog, om ej resan derigenom blifvit uppehållen tvänne dagar längre, under presenters utdelande till dessa Marocanska Landshöfdingar. Mot slutet af resan förändrades väderleken, då vi tvänne hela dagar voro blottställde för ett hällande regn och måste tillbringa nätterna på fuktiga sängkläder och en uppblött mark, der tälten med möda kunde fästas. Vi nalkades den 8 december det gamla Kejserliga residenset Meknes, der minareter, moskéer, tak och murar skimrade för våra ögon med snöns hvithet. Kringsprid-da hus och trägårdar med åkrar och planteringar om hvarandra, som hesperidernas gyllene äplen här och der förskönade, och det resliga palmträdet, som med en täck krona höjer sig öfver alla trän och byggnader — denna omväxling i stadens grannskap gjorde en skön contrast emot den ödslighet, som varit rådande under hela resan, der på jämna slätter af en, ja väl tvänne dagsresors längd, man ej såg någon bosatt lefvande varelse, men väl stundom öfverraskades af ett par hundrade liksom ur jorden uppstigna, svärmande och dundrande

rytta-

ryttare, hvilka efter en korrt stund lika hastigt försvunno, och gjorde tystnaden i dessa ödemarker dubbelt märkbar.

En af Soleymans Kaider, Guvernören i Meknes kom med ett talrikt följe, Ambassadören till mötes, och förde honom till ett rymligt och i Maurisk smak vackert hus, der Första-Ministren genom en utskickad lyckönskade honom till dess ankomst. Då hof-ceremonielet ej tillåter någon af en främmande beskickning att synas på gatorna före audiencen; gaf ett besök i skymningen hos Ministren Ben-Othman, oss det enda tillfälle att utom huset hämta frisk luft. Audiens-dagen blef utsatt till den 12 december, då vi alla till häst passerade igenom staden till palatset strax utom stadsmuren, der man på en stor jämn plats till fot afvaktade Kejaren, under parad af hans vakt och musik af säckpipor, m. m. som gnällde jämmerligen i våra omauriska öron. Omsider syntes en schäs, förespänd med en mula, så långsamt nalkas, att en Maur till fots helt jämt följde vid dess sida. Gälla ljud af ett arabiskt hurra förkunnade Sultans ankomst. Schäsen stannade något framför vår linie, då Ambassadören på tillsäjelse gick fram och uppfyllde sitt vigtiga och långväga ärende. Soleyman gaf det Kongl. brefvet åt sin Minister, och med de vänligaste uttryck besvarade Ambassadörens tal.

Presen-

Presenterna emottogos af vederbörande, och schäsen rullade ganska långsamt bort igen med Majestätet. Ministren föreslog på sin Herres befallning en promenad till häst i stadens grannskap, hvarvid Sid Ali-Emkarf och flere af de förnämsta Kaiderna voro följaktige. Meknes på alla sidor omgifvit af ämna och odlade slätter, har en mera fruktbar än vacker belägenhet; höga berg på flera mils afstånd utgöra ögats gräns. Kejsarens slott är omgifvit med murar och upptar en plats nog så vidlyftig som staden, men har stora stängda trägårdar, kullfallna hus och ödeplatsar, der vi ej fingo eller åstundade inträde. En stor och vacker olive-plantering ligger en liten väg derifrån, hvaräst Kejsaren har ett lustslott, och der ett stort förråd af olja skall pressas. Vi sågo ej annat deraf än höga murar, marmorpelare och några cypresser på en borggård, der soldater och castrater höllo vakt om Kejsarens dyrbaraste och läckraste egendom. Staden skall hålla omkring 12,000 inbyggare, men husen äro i allmänhet dåliga, gatorna trånga, smutsiga och illa luktande. Det är ett Tangier i stort, med mycket sämre belägenhet såsom uppstad, och som äfven saknar drickbart vatten. En enda gata, som är något bred och med vinrankor öfvertäckt, väcker en gladare känsla. Herrar handlande hade der sina bodar å ömse sidor

dor och utbjuda varor af alla slag; men dessa bodar äro såsom små skåp i muren, der blott ägaren får rum, omgifven af sina försäljnings - persedlar, hvilka likasom i Europas större städer, bestå i hvarje bod af ett särskilt slag. Äfven Talber och skriftlärda ha der sina contor och bistå allmänheten med råd, domar och contracter. Ambassaden passerade denna gata med mulor och menniskor, lastade med Europeiska varor, som visserligen väckte dessa herrar handlandes begär. Ambassadörens cavaljerer, som för smuts på gatorna och folkets nyfikenhet ej kunde fritt roa sig utomhus, hämtade frisk luft nästan dagen igenom på taket af vårt palats, och spelte pantomim med Maurinnorna i nästgränsande hus. Dessa voro unga, eldiga och tämligen vackra. Våra nöjen voro oskyldiga, men hade genom satans arga list kunnat urarta, om ej Major Blessingh i tid förekommit det genom berättelsen om en händelse, som under dess vistande i Tunis, några år förut sig tilldragit. Captenen på en Engelsk örlogs-brigg hade i ett möte med en Maurinna blifvit öfverrumplad; processen blef korrt: han sattes i ett svårt fängelse och skulle undergå döden eller bli Mohammedan. Genom Consulernas enträgna bemedling blef han benådad, men fördes under en neslig behandling och med rep om halsen igenom flera

ga-

gator ned till stranden, der hans slup emottog honom. För det stackars qvinnfolket var ingen nåd: hon stoppades i en säck och kastades i hafvets djup.

Men några ord om första-Ministren: Mohammed Ben-Othman är en älskvärd man, med ett artigt och lätt umgängessätt; han har rest mycket och med godt omdöme talar om Italiens märkvärdigheter, om Constantinopel, Vien, Madrid m. m. En afton, då Ambassadören drack the hos honom, hade han låtit komma tvänne mauriska virtuoser, som spelte en slags flöjt och mandolin. Vi blefvo artigt förvånade, då efter flera landets entoniga melodier, den senare spelte: *Marlborough s'en va en guerre &c.* som han lärt af en europeisk Jude, och söng väl de franska orden. Ministren var road af vår förundran. Anledningen till denna grannlåt var, att våra cavaljerer hade under resan fägnat Sid Ali-Emkarf med musik. Tvänne af sällskapet spelte flöjttravèr, en spelte viol och bland oss voro flera goda röster. Mången gång en lugn vacker morgon, då solen kastade sina första strålar öfver ett blomsterrikt fält, instämde vi med full känsla en melodiös lofsång, som af oräkneliga lärkor i en högre krets besvarades. Vår mauriska ledsagare var dervid, såsom en annan S:t Paulus, högre upplyftad än dessa himmelens foglar. Han hade

de berättat detta för Ministren, som med de förbindligaste ord delade *Sid Alis* tillfredsställelse med Svenska beskickningen. Vi voro en eftermiddag på the hos en Kejserlig Secreterare, som varit vice-Guvernör i Tangier. Han hade byggt ett nytt och vackert hus med en marmor-källa på gården, omgifven af marmor-pelare, och som hade tvänne rum i öfra våningen med glasfönster, möbler och en så kallad imperialsäng, som med madrass tjente om dagen till soffa eller såsom en divan. Han var en artig och behagelig man; det förstår sig att hans damer voro osynliga.

Ambassadören hade sin afskeds-audiens den 18 december, då Soleyman satt på en soffa i en mindre borggård. Han låfvade att ännu mer än dess saligen afledne herr Fader visa vänskap för Sverge, och önskade en lycksam återresa. Samma afton var Ambassadören på the hos Ministren, som på sin Herres befallning aflemnade 400 piaster till delnings emellan cavaljererna, att derför, sade han, uppköpa något af landets varor, som kunde fägna deras flickor i Sverge. Man kunde då genast deremot ingenting förebära: men då General-Consuln Wyk följande morgon försäkrade Ministren, att dessa herrar, med den djupaste erkänsla för Kejsarens godhet men enligt våra bruk och tänksätt, ej kunde emottaga contanta penningar

ningar, hvilket högligen förundrade Ministren; kom man öfverens, Hans Kejserliga Majestät oåtspord, att denna summa skulle delas emellan under-officerare, manskapet och betjeningen, hvilka dermed voro innerligen nöjda. Ambassadören och General-Consuln fingo hvar sin vacker hingst af Kejsaren, och den förre hade dessutom på ditresan fått trenne passabla hingstar af så många Mauriska Landshöfdingar, igenom hvilkas län vi passerat; men de tre cavaljererna och jag fingo ingenting, hvarken för oss eller för våra flickor, en af dem likväl undantagen, som medelst egen förtjenst hade af en Maurisk dam fått ett flerradigt halsband af små hvita glasperlor, som hon tagit af sitt bröst och skänkt honom. Stackare hon, om hennes man fått veta att en främmande karl kommit åt hennes ägta pärlor! ambassaden hade kunnat frukta att på återresan ifrån Meknes bli undersökt, såsom Josefs bröder på återresan ifrån Egypten, då vår Benjamin säkerligen strukit med, utan skonsmål. Soleyman förärade 10 piaster åt hvarje ryttare af vår Mauriska escort och 20 piaster åt hvarje Kaid, hvilket gjorde en betydlig summa. "Sultan ville, voro hans "ord, på detta sätt öfvertyga sitt folk om "sin vänskap för Konungen i Sverge och allmänt autorisera det förtjenta utropet: *Bono* "*Swid.*" Juderiet eller Judstaden, omgifven

med sin egen mur, låg strax under stadsmuren, der vi en dag gjorde besök; men smuts, elände och fattigdom regerade i detta förstörda Jerusalem, der dess olyckliga inbyggare ännu med fasa talte om Elyazids framfarande med eld och svärd. En omtänksam Jude frågade, om vi efter en lång resa ej behöfde låta tvätta linkläder, då han ville skicka ett par hyggliga Judinnor, som dermed kunde betjena oss: och de tvättade ganska väl. En Maurisk kaid är jud-qvarterets portvaktare, som vid en betsämd tid öppnar och tillsluter dess portar, och prejar vid alla tillfällen kommande och gående. I och omkring Meknes syntes många ruiner, sedan jordbäfningen 1755, som förstörde Lisbon och äfven här utbredt förödelsen.

Några af oss, då vi nu voro i grannskapet af Fez, hade gerna önskat bese denna för sina fabriker och byggnader märkvärdiga stad, som skall ha 70,000 inbyggare: men belägen halfannan dagsresa ifrån Meknes och under denna besvärliga årstid hade minst fyra dagar varit nödvändiga för denna resa, den vår korrta tid således ej medgaf. Dessutom fruktade man en smittosam sjukdom, som nyss begynt grassera i Fez och sades bortrycka mycket folk.

Ambassadören hade nu fullbordat sitt kall, utan någon olägenhet; alla voro nöjde.

Åter-

Återresan företogs den 20, i vackert väder; men efter ett par dagars resa öppnade sig åter himmelens fönster: vattnet störtade utför bergen, öfversvämmade slättmarken, och alla strömmar stego öfver sina bräddar. Det var god början till en syndaflod, men våra tält voro ingen Noachs ark. Julafton och juldagen tillbragtes nästan i sjömörker och sjönöd och så när äfven i hungersnöd, ty man kunde ej hinna till utsatta nattqvarter, der våra provisioner väntade oss. Under tält voro vi ej stort bättre än under öppen himmel, och på en madrass ej stort bättre än på den uppblötta marken. Djupa grafvar gjordes omkring tälten, för att afleda vattnet. Ryttare utskickades till höger och vänster att skaffa rudimaterier till en tarflig måltid; men sjelfva mamsell Warg skulle ej kunnat koka ett par simpla ägg — i brist af eld, som för det störtande regnets skull blott få ögnablick kunde underhållas. Man hade kunnat trotsa den lågande djefvulen att blifva mordbrännare på denna delen af jordklotet. Vid minsta uppehållsväder voro vi till häst och öfverforo dessa öfversvämmade slätter såsom igenom röda hafvet; men ej en gång våra Judar gjorde det torrskodda. Flera mulor stupade, och våra sjö-soldater sökte nästan med simmande hjelpa sig ur faran. Smärre stenar rullade ofta med det störtande regnet utför

 ber-

bergen efter oss, och vi kunde snart frukta att lida så mycket af sten som af vatten. Vid en ström som under dessa regndagar ansenligen vuxit, hvilade vi en hel dag att torka våra säng- och gångkläder i den åter framkomna sommarvarma solen, och det slog våra Mauriska soldater i ögonen att derjämte se några öfverblifna sockertoppar och klädes-stufvar af alla lysande färgor, ligga utbredda på marken. Gerna hade de ansett dessa qvarlefvor af Sultans presenter såsom undanstucken maurisk egendom och belagt dem med sequester. Icke långt ifrån vägen sågo vi en dag ett urgammalt ålderdomsmärke, bestående i en upprest sten af granit till omkring 6 alnars höjd, i form af en obelisk, på ett vidlyftigt ödefält. Icke den minsta inhuggning kunde derpå upptäckas, och ingen tradition ger anledning till gissning eller berättelse derom. Vi passerade några kojor som ha namn af Elkasar, der man ser ruiner af ett slott och en stad, namnkunnig för ett fältslag, der en Portugisisk Konung vid namn Sebastian med 30,000 man och sin förnämsta adel, tillika med tvänne om högsta makten i Maroco täflande Sultaner med deras krigshärer, år 1578, blefvo på platsen. Det är denna Sebastian, som innan yttersta domen och uppståndelsen återväntas i Lisbon, att i synlig måtto med makt och anseende återtaga

taga det Portugisiska väldet. Resan fortsattes derifrån ännu en liten dagsresa till Tangier, der vi nyårs-afton i vackert väder lyckligen inträffade. Jag kan ej beskrifva hvad Tangier och dess belägenhet vid hafvet fägnade oss allesamman, der vi väntade hvila, nöjen och gemenskap med Europa. Jag påminte mig presten ifrån Granada, som reste till Malaga för att se hafvet, och jag delade denna hans njutning.

Nyårsdagen 1799 var en fullkomlig hvilodag. Lyckönskningar öfver vår hemkomst gjorde på oss ett mycket angenämare intryck än de vackraste nyårs-önskningar; vår erkänsla vid de förra var således i samma mån lifligare, som vi med en ljuf känsla njöto det närvarande, och endast med ovisshet kunde vänta det tillkommande. Men då jag slutar det gamla året med berättelsen om en Svensk Ambassadör, begynner jag det nya med anmälan af en Spansk Ambassadör, som i sista dagarna af det framfarna här anländt. Icke bör man undra om en rå och okunnig nation såsom denna Mauriska, inbillar sig äga ett stort värde; om dess Sultan anser sig större än Europas Konungar; om hans fordringar af dem snart ej känna några gränsor, då dessa stormäktige Herrar, den ena efter den andra, med Ambassadörer och presenter reta hans naturliga begär till ära och rikdomar. Om

man härtill lägger det andliga högmodet, den fördom att Mohammedismen ger dess bekännare en uteslutande rätt till himmelen, att de äro Guds utvalda söner och herrar på jorden som han gifvit i deras händer; så måste man finna ganska naturligt, hvarföre de med förakt anse de christna makter, som äro dem skattskyldige och dem de föreskrifva lagar. Spanska Ambassadören var den samma Salmon, som i förra brefven om Maroco är omtald och i Elyazids tid underhandlade i Tangier-bay och hufvudstupa seglade härifrån. Nu låg han med stor svit och kostbara presenter i land, och önskade ju förr dess hällre dermed uppvakta Elyazids efterträdare. Denna beskickning var talrik och artig, försedd med 10 musikanter i gull och skarlakan. Alldrig var det lilla Tangier mer lysande än denna tid, med Danska, Svenska och Spanska cavaljerer; måltider, baler, concerter och promenader voro våra dagliga nöjen, hvilka, långt ifrån att i samma sällskap och med samma personer bli enformiga och ledsamma, voro en fortsättning af glada tidsfördrif. Vi utgjorde så till sägandes en enda familj och talade i allmänhet ett enda språk, nemligen det franska. Små olikheter i ett utvärtes sätt att vara, förekommo ej annorlundare, ej ovanligare än olika an-

letsdrag i ett stort sällskap af väl bildade personer.

Spanska ambassaden begaf sig på resan till Meknes, i slutet af januari, sedan några dagar åtgått att utom staden samla och i ordning ställa alla presenter, hvartill 400 mulor behöfdes. Sviten upptog 50 hästar; betäckningen bestod af tre gånger så många ryttare. Några dagar behöfdes att passera en flod. Vår Guvernör, som vanligt vis följer en ambassad blott några timmars väg ifrån staden, var den Spanska följaktig till Meknes och hit igen: *Spanjol, bono! bono!*

Under tiden anländе en dag den Europeiska posten och medförde bref ända ifrån vår nordiska hufvudstad, och ibland annat med den nyheten, att Konungen den 1 sistledne november behagat utnämna vår Major Blessingh till Öfverste-Löjtnant i Amiralitetet, hvilket gaf i alla hus en glad anledning till lyckönskningar och högtidligheter. Men Öfverste-Löjtnant Blessingh blef nu ej länge qvar ibland oss: Thetis kom hit till ankars mot slutet af februari, och vi hade en liten olyckshändelse i Gibraltar att tacka för denna hennes senfärdigare ankomst än som var väntad. Under en mycket svår och stormig natt i Gibraltar-bay, hade flera fartyg drifvit på hvarandra, då vår Thetis äfven lidit en betydlig skada och befann

sig i ett svagt och vådligt tillstånd. Capiten Ekholm, som commenderade fregatten, begick saken så väl med Lord S:t Vincent, att Thetis kom in på det Kongl. hvarfvet, åtnjöt der all nödig hjelp och fick sina refvor botade. Den Engelske Amiralen hade dagligen besökt patienten och med nöje funnit henne så väl vårdad af sin Capiten, att ingen Stor-Britannisk skepps-byggmästare, sade han, kunnat med större hushållning bättre sköta henne.

Den 3 mars seglade Thetis härifrån. Jag hade så när sagt: det var ett nöje att se alla våra damer af olika nationer, språk och verldsdelar, öfver ensstämma i känslan och saknaden, och med tårar uttrycka den förlust, som hjertat ej kunde dölja. Öfverste-Löjtnant Blessingh och hans Officerare saknades i alla hus. I det Svenska saknades jämte dessa värdige landsmän, äfven General-Consuln Wyks syster, som efter 6 års vistande härstädes nu med Thetis seglade till fäderneslandet.

Då man i Europa, i så väl protestantiska som catholska länder, under allmän nöd firar allmänna faste- böne- bot- och bättrings-dagar; så hade hela Marocos rike nu fastat inemot hela februari månad och ett stycke in på mars, men utan afseende på en härjande farsot och en ödeläggande hungersnöd i landet. Det var deras vanliga Ramadan som inföll

i en

en behaglig tid, då nätterna äro långa och faste-tiden ifrån solens uppgång till dess nedgång ej är mycket besvärande. Beirams-högtiden som följer strax på Ramadan och vanligen firas med hela Mauriska snillets och smakens fintligheter, begicks nu i största tysthet, då stadens Guvernör var frånvarande med Spanska beskickningen. Men denna var glad att få lemna alla sina medförda den nya verldens rikdomar för Kejsarens fötter, och med hälsan, det dyrbaraste i verlden, få komma ifrån Meknes, der smittan ifrån Fez och till äfventyrs ifrån Österlandet begynt med förödelse utbreda sig. Soleyman hade emottagit Salmon på det högtidligaste och utmärkt honom öfver alla andra Ambassadörer, såsom denna i frikostighet öfverträffat alla de föregående. Ambassaden inträffade härstädes tillbaka den 22 mars. Ibland de flera nöjen, som nu åter för den samma anställdes, torde jag få nämna blott en middag som Guvernören gaf på castellet; men den var mindre maurisk än jag önskat. Man serverades till det mästa efter Spanska köks- och bords-reglor; endast *Kusskussu* och några få andra rätter voro efter landets smak. Värden med de sina drucko vatten, då vi öfriga gäster drucko vårt goda vin. En lånt Konglig Spansk bord-servis af silfver och en Kongl. taffel-musik utmärkte i öfrigt denna fest.

Afto-

Aftonen tillbragtes i Spanska huset, der Guvernören var road att se våra damer och vår dans. Skärtorsdags-afton den 21 mars var högtidlig i Spanska capellet: äfven vi protestanter och lutheraner passerade der en del af natten, att afhöra Pleyels symfonier; förmodligen var ingen sorgmusik till hands, att fira minnet af Christi lidande.

Nyheterna från inre landet blefvo allt mer och mer oroande: i Fez dogo öfver 100 personer dagligen, och i Meknes räknade man redan 30 lik om dagen. Spanska Ambassadören skickade en trovärdig Talb att på senare stället efterfråga sjukdomen, och denna försäkrade skriftligen att den var i aftagande och ej liknade pest. Ifrån Rabat skrifver en der bosatt fransk handlande, att sjukdomen ej är annat än en elakartad feber, som har en besvärlig väderlek och en allmän hungersnöd till orsak. Lika mycket ändtligen om man dör af pest eller af en i sanning elakartad feber; men denna senare vore mindre farlig och dödande ibland förnuftiga menniskor som nyttja godkända läkemedel, då deremot den förra gör intet afseende på folk med eller utan ett medicinskt förstånd. Emedlertid ha Consulerna öfverenskommit med Guvernören om vissa försiktighets-steg i anseende till resande och curirer ifrån inre landet, som böra stanna utom staden och

deras bref gå igenom ättika m. m. Oagtadt öfvertygelsen om sitt Mohammedanska öde, är Kaiden ganska foglig och samtycker till allt; men ordning kan omöjligen iakttagas i detta land, der försiktigheten alltid ligger i strid med ödet. En dag hindrar man en resande att komma in i staden; en annan går allt tullfritt. Spanska Ambassadören seglade härifrån den 20 sistledne och har låfvat att inför Hans catholska Majestät nedlägga samtliga Consulernas underdåniga anhållan att, i händelse pesten skulle yppas och nalkas Tangier, de finge då nådigt tillstånd att på den lilla ön framför Tarifa hålla quarantän, för att sedan få emottagas i Spanjen. Denna ö är en större sandrefvel, några böss-skott ifrån Spanska kusten, alldeles obebodd, der blott ett vakttorn med stundom några mans besättning underhållas. Man skulle der lefva under tält, försedde dels ifrån Tangier, dels ifrån Tarifa med lifvets förnödenheter, hvilket under en vacker årstid och i godt sällskap kunde bli roligt nog. Äfven ha Consulerna skrifvit till Kejsaren och begärt tillstånd att i nödenes tid få resa öfver till Spanjen, med bibehållande af vänskap och fred såsom vanligt, då de på så korrt afstånd hoppades kunna bibehålla brefvexling med Sultans Kaid i Tangier, och genom honom få underrättelser om Kejsarens välgång, och

ju

ju förr desto hällre återvända till hus och egendom, som de emedlertid ansågo under guvernementets beskydd försäkrade ifrån all slags fara och våld. Jag också tänker på försiktighet för min lilla del, och ämnar följa profetens råd till Hiskias: "Beställ om "ditt hus." Med vederbörligt tillstånd torde jag således, om döden nalkas oss ännu några steg, styra min kosa öfver till Gibraltar, der General Ohara, för oxar och provisions skull, ännu lemnar oss tillträde; men på Spanska kusten är, sedan Ambassadörens återkomst, all communication med Maroco förbuden. Vår curir aflemnar sina bref i Tarifa, der de passera igenom ättika, och brefbäraren återvises till denna hamn. Efter all sannolikhet torde mitt nästa bref dateras i christenheten.

Tolfte Brefvet.

Lisbon den 7 October 1799.

Med ett återkallande minne och för en viss ordning skull i dessa blandade ämnen, måste jag gå långt tillbaka och berätta något om min afresa från Tangier. Spanska ham-

hamnarna voro då tillslutna för det pestbesmittade barbariet, och i Gibraltar hade fråga uppstått att ej längre för lifsmedel skull derifrån, äfventyra garnisonens friska tillstånd. Jag tillika med några andra lätt munderade, skyndade således och voro färdige att med första lägenhet gå öfver till denna fästning. Denna önskade lägenhet inträffade den 14 sistledne maj, och det lyckades oss att med några medförda oxar och får m. m. blifva väl emottagne. Några Consulariska familjer med hustrur och barn och alla dertill hörande mösslådor och klädespersedlar, behöfde ännu en, högst tvänne dagar för att med en annan båt göra samma resa, och de skulle snart komma efter. Vårt sundhetspass innehöll, "att Tan-"gier och dess närmaste grannskap ännu vo-"ro ifrån all slags sjukdom och smitta be-"friade; men att i Fez dogo omkring 200 "personer dagligen, i Meknes steg dödlistan "till 40 personer, och i Rabat räknade man "redan 10 till 12 lik om dagen. Man trod-"de likväl ännu icke, att det vore pesten som "gjorde dessa förödelser; det var en elak "feber, som härjade de fattigas stugor." Men General Ohara fruktade sjukdomen under hvad namn som hälst, och dagen efter vår ditkomst skref till Engelska Consulatet i Tangier, att ifrån den dagen intet fartyg derifrån finge inlöpa i Gibraltar, utan att ha un-

dergått 40 dagars quarantän. Nu voro alla nyssnämda Consulariska lådor och knyten färdige att föras om bord; men stunden var förbi, tillfället förloradt.

Under några dagars vistande i Gibraltar, önskade jag ibland andra äfven besöka en ung nygift fru, men så nygift, att endast hennes köns vänner och närmaste slägtingar kunde med anständighet ännu få se henne. Sedvanan i England eller i vissa delar deraf är, att sedan en flicka hela tjugu åren, mer eller mindre, lefvat i tukt och Herrans förmaning, anses hon de första dagarna efter sitt bröllop ej kunna med anständighet emottaga besök och lyckönskningar eller visa sig för främmande personer, till dess vanan och en litet större erfarenhet tystat den första känslan och gifvit blygsamheten ett mindre brydsamt utseende. Man vet, att i Roms första ålder var det en man förbudit att i en giftvuxen dotters närvaro ge sin hustru en kyss, då likväl så många års sammanlefnad förmodligen gjort detta kärleksbevis mindre uttrycksfullt. Det tyckes då vara ännu större skäl, att ett par nygifte tillbringa de första dagarna i enslighet eller blott med några erfarna vänner, för att icke för en oskyldig men liflig ungdom måla hinhåle eller kärleken på väggen. Jag påminner mig i en Englands historia ha läst, att då det landets kyrko-

kyrkolag, jag menar i Drottning Elisabeths tid, påbjöd trenne söndagars lysning såsom hos oss, innan vigsel ägde rum; gjorde denna nyhet ett halft uppror ibland alla matroner och mödrar, hvilka funno högst oanständigt, att på predikstolen allmänt kungöra en flickas giftermål, och derigenom sätta hvem som hälst i stånd att räkna veckor och månader med den nygifta hustrun. Men jag är nu åter i Gibraltar, der en ung dam af mina bekanta i dessa dagar stått brud. Jag ville gerna innan afresan besöka henne, men den omtalta plägseden låg min önskan emot. Jag föreställde hennes mamma att ett undantag deri väl kunde göras i anseende till en utländning, en resande, som ej kunde afvagta den låfliga tiden, och bad henne med sin nygifta dotter derom öfverenskomma till gunstigt utslag. Saken togs i öfvervägande och jag fick inträde, då den unga frun icke utan en viss blygsamhet som målade hennes vackra kinder, gjorde hos närvarande damer ursäkt för det främmande besöket.

Jag gick den 22 maj om bord på en Engelsk så kallad *Lettres de marque* till Lisbon. Den tillhörde Danska Consuln i Gibraltar, som är Engelsman och var sjelf följaktig. Fartyget var rymligt och förde 22 kanoner, men hade blott omkring 40 mans besättning. Ehuru jag der väntade

godt sällskap, var jag ej synnerligen nöjd att göra resan på ett kapare-fartyg; men annan lägenhet var ej till hands. Dyrheten på lifsmedel var då ganska stor i Gibraltar. Till ett litet resförråd betaltes en mark oxkött med en tredjedels piaster, ett dussin ankor med tolf piaster, ett dussin höns med åtta piaster, ett tjog ägg med tre piaster, en stek-gris med fem piaster, o. s. v.

Sällskapet var muntert och man lefde väl, men kapare-lefnaden var högst obehaglig. Fartyg prejades och jagades till höger och vänster, än under Engelsk, än under Fransk flagg. Midt i natten, så snart ett segel upptäcktes, skulle skeppet vara klart passagerare, hängmattor och madrasser, vräktes än åt ena sidan, än åt den andra. Man skulle nästan hvarje ögnablick vara färdig till anfall eller till försvar. En vacker afton syntes ett stort segel i väster. Den nedgående solen hindrade oss göra vidare säker upptäkt; men fartyget ansågs var och borde vara ett Spanskt register-skepp och man hissade en vänlig Fransk flagga för att så mycket lättare öfverrumpla det. Man lossade ett par skarpa skott för att bringa Spanjoren till, och gjorde sig säker om ett rikt byte. Äfven vi passagerare hade löfte om del i prisen, och borde skötta en kanon under skepps-ägarens commando. Under det vi nära Spanska kusten ge-

men

mensamt byggde oss slott i luften, surrade en kula öfver våra hufvuden. En annan kula tycktes vara ännu mera närgången, och det stora fartyget med fulla segel styrde rätt ned på oss. Det var en stor Engelsk fregatt, som med tända luntor var snart inom pistol-skott på oss. Vår Franska flagg ströks i ögnablicket, och en Engelsk hissades, då i det samma en basun-röst såsom den yttersta domens, ifrån fregatten frågade: "Hvad skepp är det — Engelskt. — Ge "rent svar, eljest har ni hela laget i ögna-"blicket — en *lettres de marque* ifrån Gi-"braltar. — Säger ni osant, skjuter jag er i "grund; sätt båt om bord." Detta upptog några ögnablick, då fregatt-chefen sade sig ej ha tid att vänta, men bad kapare-captenen en annan gång vara mera försiktig med en okänd seglare; "så när, sade han, hade ni "med er franska flagg legat på sjöbottnen." Han lemnade oss i våra betraktelser - - - jag föreslog Danska Consuln att sjunga ett högtidligt *Te Deum*, och gjorde ett löfte, att icke en annan gång ge mig om bord med kapare. Fartygets namn var *The Enterprise*; men företaget hade denna gång så när kunnat blifva högst olyckligt. Följande dagen togo vi hämd på några smärre fartyg, som flera timmar jagades. Ett litet beväpnadt fartyg var dem följaktigt och troddes vara en fransk kapare, som uppbragt

några Portugisiska kustfarare. Ett och annat skott under fransk flagg, hvarunder man trodde sig berättigad till alla slags försök, kunde ej förmå dem vänta. De sökte alla säkerhet under Algarbiens kuster, men en brigg kunde ej segla undan. Besättningen frälste sig likväl i skeppsbåten och förföljdes med kulor, i öfvertygelse att de voro Fransmän. Den öfvergifna briggen bemannades af vårt folk och befanns vara Portugisisk, som jämte flera smärre fartyg hämtat hvete i Saffy på Marocanska västra kusten, convojerade af en liten örlogs-brigg. Nu voro vederbörande bekymrade öfver misstaget, och fruktade utom annat, en långvarig quarantän i Lisbon. Men rådigheten hjelpte dem ur denna förlägenhet, och i stället för att ansvara för en under Portugisiska vallen utöfvad våldsamhet; ville man blifva påstående och åtminstone ha sin quarantän betalt. Det skulle föreges, "att man "funnit ett öfvergifvit fartyg i öppna hafvet, som Engelska Captenen fört i hamn "och vore såleds enligt sjö-lagen, berättigad "till en viss andel af lastens värde." Portugisaren borde plikta för det han öfvergifvit sitt fartyg, då likväl den Engelska sjöröfvaren prejat och skjutit på honom under en fiendtlig Fransk flagga. Men min fara håga att i Lisbons hamn undergå en lång och ledsam quarantän, kunde ej hjelpas på

anna

annat sätt än att ju förr desto hällre öfverge fartyget. Jag förmådde Captenen att med ett skott kalla en fiskare-båt under kusten till fartyget, och fiskaren var snart öfvertald att sätta mig i land i S:t Ybes. Jag namngaf flere betydliga hus derstädes, som gaf fiskaren förtroende, och med glädje lemnade jag den kopparbeslagna tremastaren emot en liten öppen båt. Nu föll det mina förra medpassagerare, Engelsmän och Genuesare, in att med samma lägenhet komma ifrån den befarade quarantänen, ehuru de voro utan pass och kände ingen i S:t Ybes. Vi kunde sex personer med våra kappsäckar knappt få rum i båten. Efter tretton timmars rodd i lungt väder anlände vi kl. 5 om morgonen den 27, i hamn. Allt var tyst på stranden, ett litet stycke väg ifrån staden, der fiskaren vadade i land för att anmäla sina resande i tull- och sundhetshuset. Vi borde emedlertid stanna qvar i båten: men besinnande, att underhandlingen om vårt emottagande i land kunde för oss säkrast göras i land; kastade vi oss alla ur båten, drogo den högre upp på stranden, och afvaktade sundhets-herrarna. Desse grälade mycket; men redan i land, skulle vi nu föras vidare. Jag berättade dem, att Don Martin (Svenska Consuln Gjertz) var min vän och landsman, och saken tog för mig genast en god vändning. En uppsyn-

ningsman gick med mig till Svenska huset; en annan förde mina reskamrater till Engelska Consuln, som glad att kunna bli af med dessa främmande, erkände och afskickade dem genast med pass till Lisbon. Man hade emedlertid tagit fiskaren och båten i förvar; hela skulden låg på denna syndare, som emottagit främlingar i öppna sjön, då quarantäns-ordningen var så sträng. Han satt i jern, innesluten i ett fängelse, då jag omarmades af gamla vänner och landsmän; men innan två timmars förlopp var fiskaren fri och tillfredsstäld. Han skyndade bort i sin båt att göra ett tilläfventyrs mindre fördelaktigt men och mindre brydsamt fiskafänge. Med några crusader voro de öfriga vederbörande godtgjorde; för en obetydlig summa skulle man kunna få insmyga sjelfva pesten i land.

Naturen var nu i slutet af maj ganska leende och behaglig; S:t Ybes syntes i sin vackraste belägenhet, der jag utan något bekymmer njöt vänskapens och årstidens nöjen. I trägårdarna under denna blida himmel, spasserade man under hvalfgångar af rosenbuskar, der oräkneliga dessa den öma och intagande ungdomens sinnebilder emellan ett fint galler, tycktes helt förtroligt kasta sig ned öfver våra hufvuden. Under ett sådant hvalf, jag hade så när sagt, vackrare än den stjernbeströdda himmelen, ha-

de

de den fina muskatell-drufvan och hesperidernas sköna äpplen en dubbelt ljuflig smak. Vatten östes nästan oupphörligen ur djupa brunnar och öfver allt framträngande och sorlande, tycktes hviska naturens förtjusta son i örat om växternas och blommornas njutning och behag. Strax utom staden är en stor grön och jämn plan, instängd af höga löfrika trän, der i medelpuncten ett cristall-likt vatten hämtas ur en simpel marmor-källa, som ett lummogt hvalf skänker en behagligare svalka. Bakom en rad af dessa trän framskymtar en kyrka, der ett gudligt tillopp af andaktsfulla menniskor underhåller en oupphörlig rörelse. Kyrkan har namn af *S:ta Maria da bon fim*, hvilket betyder ett godt slut, ett ändamåls vinnande: och hvilken har ej ett ändamål att vinna, ett godt slut på sin förhoppning att önska! Den sjuke, den nödlidande, den olycklige, sjelfva älskaren, på blottade knän, med ansigtet till jorden och tankarna till den allsmäktiga jungfrun — alla nedlägga sina åligganden för denna det gudomeliga Väsendets moder, föreställd i en osmaklig träbild, det enda som på detta intagande ställe störde min förnöjelse. Uti kyrkan såg man en myckenhet af tacksamhets-offer på väggarna upphängde, nemligen åtskilliga kroppsdelar och lemmar i vax, äfven af metall samt målade taflor, hvilka illa uttryckte den nöd,

det lidande, de faror, som de sjuka, de olyckliga, genom den undergörande Jungfruns hjelp, sett försvinna. Oviss om de utvägar som leda till en sann lycksalighet, begärde jag der ingenting, hvarken af kyrkans eller källans gudomligheter. Jag bjuder till njuta den ingångna dagen, på ett sätt att ej störa den tillkommande dagens lugn, obekymrad om framtiden, som af en vis Försyn utstakas eller efter Turkarnas tanke, är i en oföränderlig gång af ödet besluten. Omgifven af vacklande och bedjande varelser, var mitt offer, min bön en djup beundran af naturens skönhet och rikdom, som aldrig visar sig för mig utan med de mäst bindande behag och med den innerligaste känsla af vördnad för verldarnas store Byggmästare.

Efter fjorton dagars vistande hos Herr Giertz begaf jag mig öfver det majestätiskt belägna Palmela och det usla, låga Moita till Lisbon, der jag af H:r Stahre bemöttes med gammal vänskap. Min Engelska *Lettres de marque* hade utan minsta svårighet blifvit emottagen och fått omkring 800 crusader i belöning för spanmålsfartyget, som våldfördes under Portugisiska kusten. Hvarken ägaren till *The Enterprise* eller Captenen derpå, ville af mig emottaga fraktpenningar; vi skulle spisa en middag tillsamman, och denna blef så mycket roligare,

som

som tillfället gynnade mig att få dertill äfven bjuda några Danska Officerare ifrån tvänne örlogsfartyg, som i samma dagar med convoj uppkommit på Tajo-strömmen, och der jag förra året hade nöjet vara passagerare. Middagen beställtes på ett Engelskt värdhus i ett präktigt hotel, som Franska Ambassadören senast innehaft. Vi voro fjorton personer och på Engelskt vis suto ifrån klockan 5 eftermiddagen till inemot 10 om aftonen till bords, der tretiofem buteljer af Portugisiska, Spanska och Franska viner, Engelskt öl och Italienska likörer tömdes, men med full redighet och styrka i hufvud och ben. Vi råkades på det viset flera gånger under åtskilliga värdskaper till lands och sjöss, äfven hos Danska Ministren Warnstedt, som alltid med nöje samlade nordens söner ikring sig.

De Svenske i Lisbon utgjorde nu en liten församling under själavård af Legationspresten, magister Ruders. Vår diplomatiska styresman, Öfverst-Löjtnanten Rehausen uppehöll sig i Cintra, och träffades sällan i staden. Agenten Kantzou bodde äfven på landet och hans Fru hade gjort en resa öfver sommaren till England.

Hela Lisbon var den 13 juni i rörelse, på S:t Antons dag, hufvudstadens skyddspatron. En myckenhet helgon buros af munkar och prester, flera hundrade till an-

talet — hela grupper af bilder i mennisko-storlek, som på knä och i alla andaktsfulla ställningar omgåfvo den helige Antonius. Negrer, omkring 70 till antalet, utgjorde en egen procession och buro ett helgon som varit neger. Pöblen skrattade öfverljudt åt dem och blandade andakten med försmädelser. Den heliga jungfrun, grann som en brud, tillbads af munkar i trä, men bars af lekamliga munkar, som i förbigående sneglade på de högtidsklädda damerna, hvaraf fönster och altaner voro uppfyllda. Sist framträdde det heliga Sacramentet under en präktig himmel, uppvagtadt af prelater, andliga och verldsliga *Monseignörer*. Hela folkhopen på knä tillbad denna Romersk-Catholska gull-kalfven. Facklor, fanor och kors, militäriska escorter och parader gjorde vidskepelsens högtid ännu mer lysande.

Men i anledning af parad, förtjenar ett par Sveitser-regementer nämnas, som äro i Engelsk sold och skickade Portugal till hjelp. Det är en utsökt vacker trupp med skickliga och hyggliga Officerare. Jag var en söndag i sällskap med några vänner till Belem, der ett af dessa regementer är förlagdt. Sedan vi i den präktiga kyrkan Ajuda bevistat deras messa och hört en intagande skön musik; vägrade vi ej häller att deltaga i deras mess eller regements-middag.

De

De hade lärt sig dricka och toasta på Engelskt vis, och sedan chorus sjungit *God save the king*, söng man enskildt tyska och franska visor. De fläste af dessa Officerare voro emigranter, och ibland dem vill jag nämna en Baron de Bachman, hvars far ibland andra blef mördad vid Versailles, den märkvärdiga 10 augusti. Denna Bachman, Capten vid samma regemente, der hans far varit Öfverste, viste mig flere djupa skråmor som han vid samma tillfälle fått. Jag berättade dem, att man i flera sällskaper i Portugal och Spanjen tagit mig såsom Svensk för Sveitsare. De svarade, att man i Sveits sedan GUSTAF ADOLPHS tid ganska väl kände Svenska nationen, och att de såsom Sveitsare skulle vara smickrade af att tagas för Svenskar. Några Sveitser-soldater samlade eftermiddagen flera hundrade personer af stadens inbyggare på en stor instängd plats, der man emot en frivillig afgift fick inträde. De hade låfvat att låta en luft-kula der uppstiga och flera timmar låtsade sysselsätta sig med den sammas ifyllande, under det åskådarna spasserade ikring och i väntan på skådespelet, åskådade hvarandra. Med en lätt och höflig ursäkt *à la française*, kommo de slutligen ifrån sitt löfte till det församlade folket, som i mörkningen med nöje åtskildes. Baron Bachman tillböd mig och mitt sällskap, Svenskar och Engelsmän,

att

att presentera oss i ett dans-sällskap om aftonen hos en Stats - Minister, i staden; men nöjda med dagens nöjen, återvände vi utan dans till Lisbon.

Midsommarsdagen gjorde jag med Legations-predikanten Ruders en resa till S:t Ybes, der han nästföljande söndag om bord på ett Svenskt fartyg höll en uppbygglig predikan, till följe af dagens heliga Evangelium öfver det stora fiskafänget. Prestens notvarp var ej häller litet, ty med några Danska besättningar inberäknade, var församlingen talrik och gjorde i all hemlighet ett sammanskott, hvilket, om just icke mycket stort, vittnade likväl om erkänsla och tillgifvenhet och hade således ett stort värde. Det händer eljest att Pastor Ruders får i Lisbon skrifva flere predikningar än han predikar, då i den från hamnen långt aflägsna kyrkan stundom ingen åhörare inträffar. Matroserna gå en ledig stund om söndagen, ty värr! hällre på en nära belägen krog än i kyrkan, och Captenerna frukta pressning eller rymmande af folket mer än djefvulen. Svenska gudstjensten hålles tills vidare i Danska Ministrens hotel, der en Tysk kyrka är inrättad. Jag var en söndag ensam med Pastor Ruders i kyrkan eller snarare hos Danska Ministren, der man förgäfves öfver vanliga tiden väntade på åhörare. Att predika för mig ensam med van-

lig

lig gudstjenst, tyckte Pastorn med mycket skäl vara onödigt, och lofvade mig en liten predikan eller ett skriftermål vid annat tillfälle. Jag frågade Kammarherrn Warnstedt, om han ville hedra Svenska församlingen med sin närvaro, hvartill han jakade: och då bad jag presten förrätta gudstjensten, till följe af Christi egna ord: "Der tre äro "församlade i mitt namn, vill jag vara midt "ibland eder," och Pastor Ruders fägnade oss med en vacker predikan. Vi passerade sedan hela dagen tillsamman i Danska hotelet, och gjorde en nöjsam *trio* både vid matbordet och spelbordet. Men till S:t Ybes igen.

Några dagar efter vår ditkomst, hade vi nöjet se hela Danska Legationen, secreterare och prest inberäknade, der inträffa. Under ett längre vistande i Lisbon hade dessa herrar ännu icke sett denna ortens pitoreska skönheter. Kammarherrn Warnstedt sade sig skulle förtrutit att icke ha fått beundra och njuta dessa sällsamma utsigter, som äldre tiders förnyade jordbäfningar under en blid och alstrande himmel tyckas ha tillskapat. Ibland dem förtjenar *Arrabida* att ihågkommas, ett berg, der naturen var majestätiskt omväxlande och skön, och några affällingar ifrån henne, några munkar och eremiter, lefde i den vildaste enslighet. Och denna vildhet i naturen con-

contrasterade på det mäst intagande sätt med det sagtmod, den enfald, det milda väsende, hvarmed dessa fäder emottogo oss. Ett långvarigt och nitiskt iakttagande af Ordens stränga lagar, hade utmärkt deras ansigten med oskuldens och försakelsens stämpel. Deras utseende väckte vördnad och förtroende: och förd af dem på dessa omväxlande rysliga och skönt intagande stigar, med utsigt öfver berg, klippor, haf, byggnader, gröna fält och ödemarker, till deras vanliga bönställen; föreställde jag mig af äran ledas öfver lifvets lockande och bekymmerfulla väg emellan liljor och törnen, upp till sanningens tempel. Den olycklige Hertigen af Aveiro hade i sin oskulds tid låtit der uppbygga sju andliga kiosker eller egentligen heliga stationer, den ena öfver den andra, förenade medelst emellan buskar uthuggna och öfver afgrunder jämnade stigar. Sällskapet hvilade derefter i en stor och besynnerlig vid bergsfoten, af underjordisk eld formerad grotta, der hafvets vågor nu under lågt vatten lemnade oss inträde. Vi stego ur grottan i våra slupar, och till sjöss såsom till lands gynnade af vederbörande gudomligheter, hunno under joller, sång och förfriskningar, ett stycke på eftermiddagen tillbaka till staden. Danska Consuln hade tillställt denna förnöjsamma och curiösa promenad. Till middagen samlades vi

hos

hos H:r Giertz, och i dans och lekar med stadens skönheter, slutade denna med munkar och eremiter på klippor och i grottor, begynta dagens nöjen. En annan dag voro vi omkring tjugu personer till häst, att bese landets härlighet, rikdomens och välefnadens beqvämligheter. Flera hyggliga Portugisiska damer gjorde oss sällskap, på borickor. Vi njöto morgonstundens svalka, att bese några väl anlagda trägårdar. Middagens varma och glada stunder tillbragtes i svalkande rum och under täcka löfsalar; men ingen ägare bebodde dessa täcka ställen, och ingen förböd oss ett husligt njutande af dessa landets behag. Några rum voro möblerade med vackra taflor och bildstoder, af hvilka en stor del föreställde så kallade nuditeter. Våra damer drogo sig ej undan för dem. De förra nyttjade inga solfjedrar; de senare voro utan fikonalöf: och jag var i början likasom litet förundrad, att min sällskaps-dam hällre uppehöll sig och mig vid en Venus än vid en Apollo; men snart fann jag deri en slags höflig försakelse, och att hon önskade fägna min sinlighet mer än egentligen sin egen.

En afton samlades vi resande utländningar hos en rik *Fidalgo*, der stort sällskap råkades. Midt under våra kort-partier, anmäldes medelst ringande från gatan, att det heliga Sacramentet skulle passera. Uppstån-

ståndelsen blef allmän; alla ljus ställdes i fönster och på altaner; herrar och damer lågo om hvarandra, fulla af andakt, på knän. Pastor Ruders och jag voro de enda, som stående utmed en vägg, sågo oblatet bäras förbi. Guvernören i staden, General Mac-Intire, Skotte och protestant, nalkades mig och efter höfliga preludier, framställde den tanken, att resande borde i främmande länder rätta sig efter folkets rådande fördomar, och att han, ehuru protestant, ej utmärkte sig ibland landets catholiker. Jag svarade, "att då jag befunne mig på gata "eller i kyrka ibland oupplysta menniskor "der jag kunde frukta följderna af deras in"tolerans; rättade jag mig efter sämre ho"pens fordran: men i ett upplyst sällskap "ibland folk af bästa tonen, trodde jag et "hyckleri, en falsk andakt ej skulle förtjena "mig deras aktning. Likväl, om jag hade "tjenst i det landet, tillade jag, droge lön "och spisade deras bröd; skulle jag anse fö "en skyldighet, att allestädes följa deras se"der och bruk." Vi satte oss åter till vår spelbord, då efter någon tid den Romersk Catholska guden kom tillbaka igen. Samma uppståndelse och samma ceremoni som förut — men General Mac-Intire följde n vårt kätterska efterdöme, äfven Danska Ministren, utan att någon tycktes märka vå afsöndring. Några dagar senare hade e

Svens

Svensk Pomersk skeppare, ung och rask karl, på något afstånd sett det heliga Sacramentet passera, utan att taga hatten af sig, då en Portugisare genast varit till hands och slagit hatten af hans hufvud. Skepparen betalte ohöfligheten med sin spanskrör om Portugisarens öron; men de stridande blefvo af soldater fasttagne och skepparen fördes till högvakten. Svenska vice-Consuln Giertz anmälte händelsen hos Generalen, som gaf ordres, att Svenska Captenen skulle sättas på fri fot, men Portugisaren, den öfverfallande, straffas med fyra dagars arrest. Han bad likväl Consuln föreställa sina landsmän, att de med iakttagande af denna vördnadsbetygelse för landets religiösa bruk, ville rätta sig efter folkets fördom, emedan hans rättvisa vid dylika tillfällen bedömdes af catholikerna såsom en partiskhet, en efterlåtenhet för sina trosförvandters skull. Rättvisan är eljest högst enrådig och despotisk i detta land, och det är icke utan rysning och något menniskohat jag hör dessa mångfaldiga berättelser om den fattiges, den oskyldiges förtryck af de rika och mäktiga. En embetsman manar hvem han vill af sämre folket i fängelse, på månader och år, på dennes bekostnad. En Öfverste vid ett garnisons-regemente i S:t Ybes sätter handtverkare i arrest, i gemena hål, med hvilkas arbete han är missnöjd, eller för att ej bli

 öfver-

öfverlupen om betalningen. Lyckligt-vis för en fattig skräddar-familj, blef Öfversten en dag buden till middag hos H:r Giertz. Skräddarens hustru inställde sig dagen förut och med sina uthungrade barn bönföll Don Martin, att hos Öfversten utverka hennes mans frihet, som flere dagar sutit fängslad såsom en missdådare. Jag hade också den lyckan få tillägga några ord för den oskyldiga skräddaren; men detta var blott en obetydlig småsak.

Danska herrarna återvände till Lisbon den 9 Juli, och Pastor Ruders var dem följaktig.

En Professor ifrån Coimbra uppehöll sig denna tiden i S:t Ybes, en kunnig och upplyst man; men hans friare tanksätt i vissa ämnen hade ådragit honom de andliga fädernas uppmärksamhet. För att ej bli ett offer för sin öfvertygelse, var han nu den största skrymtare och vid alla tillfällen korsade sig, brukade vig-vatten och knäföll för den heliga jungfrun och alla helgon. Vi råkades ofta, äfven på en vacker strandgata, der en Marie-bild, som efter 1755 års jordbäfning blifvit ur sjön uppdragen, nu ådrog sig allmänhetens dyrkan. Den protestantiska Guvernören hade låtit måla jungfrun och sätta henne i glasskåp, omgifven af brinnande lampor. Inkomsten i en derunder ställd offerkista, som Generalen

len ansiagit till garnisonens bästa, var tillräcklig att hålla casernerna med olja och gaf jämväl ett litet öfverskott i penningar. Jag besökte flera nunnkloster, der Ordenslagarna voro olika stränga. I ett af dem fick jag fritt tala och äfven litet jolra med de vakthafvande nunnorna, som passerat sina 40 år, och lofvade mig få se några yngre, hvartill Priorinnan i början samtyckt, men sedan åtrade sig. I ett annat fick jag blott tala med dem igenom en fint genombårad kopparplåt, som knappt rösten kunde genomtränga. Med den omtalta Professoren och tvänne hans gifta systrar, besökte jag en deras ogifta syster, en nunna i ett så tillstängt kloster, der systrarna fingo ej nalkas henne närmare än jag. Vi fägnades med caffe och confect som skickades oss, medelst ett i muren inpassadt hjul, hvilket fördes ikring. Jag presenterades för den unga osynliga och beklagade att, då jag haft lyckan få göra hennes gifta systrars bekantskap, så oöfvervinnerliga hinder skulle utestänga mig ifrån henne. Hon svarade, "att försynen beredt henne en större lyck-"salighet inom de helgade murarna, än den "verldens barn njuta," o. s. v. Professor Cavallo berättade, att vetenskaperna vid universitetet i Coimbra föreställdes på det mäst ovetenskapliga sätt, der tanken, omdömet, föreläsningen och allt, suckade under In-

quisitionens oförnuftiga lagar. Antalet af studerande steg vanligen till omkring 1400 personer.

Mot slutet af juli begaf jag mig till Lisbon, fann der på strömmen Ost-Indiska Compagniets skepp, *Wästergötland*, och råkade dess officerare dagligen i land. Jag blef förundrad att i skeppets Capten igenkänna en ung Nisser, som jag i London första gången såg 1789. Han var då omkring 16 år gammal, nyss kommen till London med ett Engelskt handels-skepp, sedan han redan flera år tjent till kopfardis. Han hade en söndag infunnit sig i Svenska kyrkan, der Legations-Pastorn Nisser (nu varande Prost och Pastor i Wingåker) förrättade gudstjensten. Han frågade prestens namn och blef uppmärksam derpå, väl vetande, att han i yngre åren hade en bror, som var student. Efter gudstjensten, då vi flera åhörare samlades i sacristian, inträdde en ung sjöman och på halfbruten Svenska begärde få tala med Pastorn. Några frågor gjordes å ömse sidor, och de igenkände hvarandra för bröder. Händelsen förekom oss då alla interessant, och upplifvades nu i mitt minne. Vi råkades i Lisbon dagligen, äfven om bord på *Wästergötland*, der Capten Nisser en dag gaf en middag på Engelskt vis, som räckte till klockan 9 om

afto-

aftonen och hedrades af Kongl. Svenska och Danska beskickningarna.

Hemmastadd hos H:r Stahre i staden, har jag det nöjet äfven vara det hos honom på landet, på en så kallad *Qvinta*, ett sommarställe, der vi tillbringa alla de dagar, som hans vidlyftiga handel tillåter honom vara ifrån staden och börsen. Men denna väg, omkring en mil ifrån staden, är nästan såsom en gata, och landet i allmänhet torrt och förbrändt. Vi ha likväl i grannskapet några stora trägårdar, der lummoga spassergångar och djupa källor underhålla skugga och svalka.

En söndag gjorde jag med några H:r Stahres Portugisiska främmande ett parti på borickor till en nära belägen kyrka, der Pastor loci ganska vidlyftigt och med mycken ifver upphöjde den helige Sebastians styrka och tapperhets-prof; han beviste till sina åhörares stora uppbyggelse, att den förmedelst sina hufvudhår och åsna-kindbogen märkvärdige Simson var, med respect att säga, en stackare mot S:t Sebastian. Denne, sade han, hade sin styrka i benen och i knytnäfven, ty han stod som en karl och ingen kunde emotstå hans arm. Landtkyrkorna i allmänhet skola vara små med ringa inkomster, och deras Herdar illa lönte. Den lilla Patriarkal-kyrkan i Belem deremot, räknar sina årliga inkomster till öfver

500,000 riksdaler, och Patriarkens inkomst skall årligen stiga till 150,000 riksdaler, och beräknas af grufvor, kyrkojord och af skattkammaren omkring 23,000 riksdaler.

Med ett par landsmän reste jag i början af augusti till Cintra, fyra timmars väg ifrån hufvudstaden, och ifrån förra stället lika långt till Mafra, tvänne ställen, som förtjena uppmärksamhet. Cintra är en småstad, hvars folknummer på sin höjd kunde stiga till ett par tusende personer; dess belägenhet i ett högt, svalt och behagligt luftstrek, är en af de mäst pittoreska i verlden. Skogbevuxna höjder, kala, skyhöga bergspetsar, odlade fält, skuggrika planteringar, rinnande och störtande vatten, ett gränslöst haf, förvilla och förnöja ögat. Cintra är i Lisbons grannskap ett tempel, helgadt åt naturen och friheten. Med solens första strålar voro alla menniskor i rörelse; lätta och vackra sällskaper njöto morgonstundens behag, och blandade sitt glada sorl med foglarnas quitter. Söndagen i synnerhet, denna hvilodag, då penningen och verktygen ligga stilla; vimlade Cintras krokiga vägar och sluttande höjder af oräkneliga varelser, som kärleken och vänskapen förenade i mångfaldiga grupper och partier, i vagnar, till häst och fot. Värdshuset är rymligt, der ordning och renlighet göra måltiderna och hvilan dubbelt smakliga. Det

är

är nästan en öfverflödig anmärkning, att tractören ej är Portugisare, der man serveras på Engelskt vis. Man dansar i en skön, stor sal, tvänne gånger i veckan, och råkas bittida och sent i allmänna sällskapsrum.

Cintra skall ha sitt namn af *Cynthia*, och månen eller dess gudinna hade fordom ett tempel på en öfver alla dessa höjder vida upphöjd bergspets, der en naturkunnig bättre än på något annat ställe kunde correspondera med månens invånare, men der några okunniga munkar nu för tiden ibland Romerska och Mauriska ruiner, göra åt en Diana eller åt en Maria, ett ovärdigt kyskhets-löfte. Vägen dit upp är högst besvärlig; brådjupen derifrån äro rysliga, så att pennan ännu vid beskrifningen derom vill falla ur min hand, men utsigten derifrån är gudomlig. Stundom tyckas molnen liksom afskära bergets spets, der solen ännu kastar sina strålar, då Cintra med sina omväxlande höjder visar sig såsom igenom ett flor, och den lägre landsbygden höljes af mörkret. Hvilken kraft i jordklotets första ålder, att slunga en så gruflig sten-massa till denna höjd — och hvilken höjd af galenskap i våra upplysta tider, att på denna kala bergspets, med försakelse af jordens njutningar vilja nalkas himlarnas Herre! Det så kallade korkklostret (*Convento da cruz de Cintra*), icke

 långt

långt derifrån beläget, bildadt i bergets djup och bortgömdt ibland klippor, hvaraf tvänne hvilande emot hvarandra, utgöra såsom en hvälfd ingång — detta ej bättre än underjordiska kloster är motsatsen af det förra. Kyrkan är utgräfd i berget, ganska liten, och upplyst af några matta lampors dystra sken. Samma stenhäll tjenar till tak i kyrkan och till gålf i munkarnas mat-rum, der bord och bänkar äro bergfasta. Man fägnade oss med en frukost af frukter, ost, bröd och vin, som vanligen betalas dyrare än på värdshuset i Cintra, ehuru utan någon fordran på munkarnas sida. Deras sofrum äro ej bättre än grottor, der de krypa in, hvila hårdt, men sade sig sofva sött. Alla dessa andliga och lekamliga lägenheter äro med kork på väggar och tak öfverdragna, för att mota den fuktighet, som drar sig igenom berget och ännu mer förskämmer den instängda luften. Denna instiftelse har deraf fått namn af kork-klostret. Man visar en underjordisk håla, der en af dessa medömkansvärda vidskeppelsens offer tillbragt på ett djuriskt vis, omkring 20 år, till sin dödsdag, och ansågs såsom en ovanlig guds-man. Dessa Franciscaner tillåta Engelska fruntimmer inträde i klostret; men landets catholska döttrar få alldrig gå derin, att ej ge förargelse åt de heliga fäderna och lastarenom rum. Ett par yngre Ordens-

brö-

bröder tycktes likväl vara nog smittade af verlden och köttets begär, och talte med en lekmans liflighet om dessa protestantiska qvinno-varelser, som de funnit intagande. En af dem försäkrade, att djefvulen stundom viste sig inom helgedomen, under ett ungt qvinfolks skapnad, men fördrefs med det heliga kors-tecknet. Man är nog oförskämd, att i cathedral-kyrkan i Lisbon, med förgyllning, ram, glas och inskrift utmärka ett djupt kors i muren, som den store S:t Anton de Padua vid ett dylikt tillfälle skall ha gjort, då han ännu var blott en chorgosse. Men till Cintra igen.

Tvänne Engelska handlande hade i detta grannskap uppbyggt tvänne präktiga hus eller snarare slott, som i smak och prakt öfvergå allt hvad som är Portugisiskt, men nu tillhöra tvänne Portugisiska Fidalgos. Der besökte jag en annan egendom, kallad *Penha* (penja) *verde* eller gröna bergspetsen, der Joaô de Castro, som i Indien gjort stora eröfringar och 1548 afled i Goa, är uti ett capell på en hög kulle i trägården begrafven. Flera latinska inskrifter berätta hjeltens bedrifter och händelser, med *Ave Maria*, kors m. m. Men ibland dessa för de flästa besökande, främmande inscriptioner, förekom en för alla i allmänhet obegriplig, och som följaktligen väckte min större uppmärksamhet. Det var en stor

sten, med öfveralt i räta rader inhuggna okända bokstäfver, mer liknande våra runor, än det Österländska skrifsättet, som plägar vara mera rundt än i strekar. Det är *Sanskrit*-bokstäfver. En Konglig Bibliothekarie i Lisbon berättade mig sedan, att en Engelsk Orientalist förklarat denna inskrift, som skall innehålla ingenting märkvärdigt. Underliga djur och figurer med lejonhufvuden, sol och måne, finnas på andra stenar inhuggne, hvilka äro uppresta ikring capellet. Joaô de Castro, midt ibland Indiens rikdomar, hade aflidit i en frivillig fattigdom, och dessa stenar voro det enda som enligt hans befallning borde med hans jordiska qvarlefvor öfverföras till detta hans familje-gods, der toma bonings-rum, en vanskött trägård, ett förfallit capell, ännu bära vittne om testators tänksätt och belägenhet.

I sammanhang med inscriptioner bör jag icke förbigå tvänne som på latin finnas på ett så kalladt köpmans- och fiskmånglare-torg i Cintra, hvilka, hvar i sitt slag äro curiösa.

Den ena är en tillegnelse-skrift åt Regenten, Prinsen af Brasilien, i anledning af en allmän byggnad, som staden låtit uppresa; men lika märkvärdigt som sällsamt dervid är, att man i marmor för kommande åldrar, en gång sagt en sårande sanning om en regerande person, och berättat, att

bygg

yggnaden skedde under Hennes Majestät, rottningens galenskap, sedan hon sex år rit ifrån förståndet. Man har sedermera samma inskrift tillagt Prinsen-Regenten de örsta egenskaper, och jag förmodar att an äfven deri följt sanningen.

Den andra inscriptionen angår den hega Jungfruns — jag måste äfven i Portual åtminstone en gång få nämna — Jungu Marias obefläckade aflelse, åt hvilken onung Johan den 4:de jämte Rikets Stäner uppoffrar sig och hela det Portugisiska erradömet, och edligen lofvar, att förfäkta uds moders arfsyndlösa födelse, m. m. eslutet derom togs 1646. Det är åtminone något för något, om Jungfru Maria rsvarar riket och Konung Johan förfäktar ennes oskuld. I öfrigt ser man i denna lla staden ett gammalt Kongligt slott, der Konung Alfonsus sutit i fängelse, men genting vidare märkvärdigt.

Vi reste ifrån Cintra, fyra timmars väg ll Mafra, en byggnad, som efter catholka rang-ordningen består af en kyrka, ett onvent och ett Kongligt slott; men hela enna inrättning är egentligen påkostad för unkarnas skull. De residera här i ett palats f en ofantlig storlek och omkrets, som ostat flera millioner riksdaler. Det hela af yggnaden är väl utkastadt, majestätiskt präkgt, och tycks vara arbetadt i ett enda mar-

mor-

mor-block. Kyrkan är märkvärdig för si
dåm, sina torn, sina colonner, bildstode
och kostbarheter, in- och utvärtes. Ett sma
galleri framför kyrkan är öfverlastadt me
fjorton colossala helgon-bilder i hvit mar
mor. Man räknar inalles 58 dylika sto
der i Mafra, af de skickligaste mästare
Italien. Uti de tvänne större tornen är
förträffliga klockspel, och för gudstjensten
räkning finnas der 114 större och mindr
klockor. Conventet innehåller 300 munk
kamrar, som äro stora och vackra rum me
sina cabinetter. Deras sofrum äro sexto
rymliga salar, med utgångar till trägårda
inom den andliga borgen. Matsalen likna
en riks-sal, med en imponerande enkelhe
Bord och bänkar äro af de finaste trädsor
ter. Munkarna serveras utan duktyg, men me
en så kallad *cuvert* och tillhörigheter fö
mat och dricka, allt ganska snyggt, me
det Kongl. vapnet på deras postlins-piecer
Kök och badhus vittnade om ordning oc
renlighet. Bibliotheket är en stor förträff
lig sal igenom tvänne våningar, med dyr
bare läcktare och trappor; det skall inne
hålla omkring 50,000 band. En ung mun
var innerligen uppbyggd af min nyfikenhe
att efterfråga och se vissa böcker, missnöj
att jag icke var hans Ordens-broder. "V
"skulle, sade han, då läsa tillsamman, oc
"jag skulle draga nytta", tillade han gansk
höf

öfligt, "af er språk-kunnighet och era insigter. Här finnes ej en enda, fortfor han, som frågar efter läsning, och jag ledsnar snart gå här ensam, ett åtlöje för mina medbröder."

Regenten-Prinsen uppehåller sig med in Gemål då och då några dagar på Mafra, ien utan hofstat, emedan der felas beqvämgheter att emottaga så mycket folk. Vid essa tillfällen ditflyttas allt hvad som beöfs, ifrån Queluz, der Kongl. familjen vangen residerar, vid vägen ifrån Lisbon till intra. Det passade ganska väl, att Reenten med sin Gemål besökte Mafra den agen, vi råkade vara der. Det Kongl. paet kom in i bibliotheket emot middagen, er jag hade den hedern få presentera mig ch mitt sällskap såsom Svenske resande. Iin uniform hade förmodligen väckt Prinens nyfikenhet, ty han skickade bud att råga, hvilka vi voro. Han tycktes ej äga en liflighet, som man till äfventyrs under etta luftstrek skulle vänta, och yttrade lott några få ord. Prinsessan är ej vacer, men fin och af ett gladt utseende; hennes bror, en ung Spansk infant, sprang iring och lekte i den stora salen; de voro tföljde af en enda cavaljer. Eftermiddagen nställde sig Regenten i kyrkan, omgifven f idel prester, som förmodligen ha största väldet öfver honom. Då han blef oss varse,

se, skickade han en prest att fråga, om v
besett alla märkvärdigheter. Han förrätta
de derpå sin aftonbön med mycken andag
Trakten ikring Mafra, en vidlyftig park bak
om palatset undantagen, är mycket kal, berg
aktig och mager, med utsigt öfver dess
öde-fält åt hafvet, hvarifrån slottet kan sy
nas af alla sjöfarande på kusten. Mafra ha
ingen takresning; man spasserar öfver des
mångfaldiga byggnader, på breda skilje
murar emellan hvalfven, derifrån utsigte
öfver hela palatset med sina många tvär
byggnader och sina sexton borggårdar, ä
högst ovanlig. Det skall innesålla 866 rum
med 5200 fönster, hvaraf två tredjedelar sko
la tillhöra munk-orden. Icke hade en åter
stående tredjedel blifvit den Kongl. famil
jen inrymd, om ej dessa andliga fäder der
medelst velat bereda sig en närmare infly
telse på den verldsliga makten, den de oc
hafva likasom i sina händer. Det är i san
ning en af lefnadens största contraster, a
se denna myckenhet af verldsföraktare uta
skjorta och utan strumpor, bebo ett af d
dyrbaraste slott i verlden; att se ett bok
förråd med de yppersta kunskaper och lär
domar, vårdas af de mäst okunnige iblan
menniskor; att se Guds heliga tempel upp
fyldt med helgons beläten, helgon, som
lifstiden utmärkt sig med svärmerier, laster
brott och skälmstycken; att se Rikets yp
perst

bersta Herre och Konung, vissa gånger om året ej bättre än uppvakta dessa skenheliga tiggar-munkar. Hvilken skillnad i vissa yttre omständigheter, då man jämför munkarna på bergspetsen vid Cintra, munkarna under jorden i kork-klostret och munkarna i palatset Mafra! Man kunde gerna besöka dessa trenne kloster på en dag och tillbringa sin afton med dans, sinnligheter och nöjen i ett godt sällskap på värdshuset i Cintra.

Jag skall ifrån dessa försakelsens, praktens och nöjets boningar, föra mina läsare till - - - afgrundens styggelser, det allmänna fängelset, *Limoeiro* kalladt, i hufvudstaden, der omkring ett tusende uslingar förnöta lifvet i ett rysligt elände, fördelade i flera stora hvalf. Det var grufligt att dela några ögnablicks tid med dessa olycklige af alla slag; men jag stannade i ett litet förmak till en af dessa rymliga salar, der jag genom ett galler, och fredad ifrån deras tillopp och tiggerier, kastade en sårad blick på menskliga förnedringen och uselheten. Stanken af den högst förskämda luften hade så när genast betagit mig andedrägten, och min syn fann ej ett ögnablicks hvila på dessa offer, som under förbannelser, eder, sorl och skrik, uppfyllde mina öron med ett helfvetets oljud. Men den bleka varelsen, som stum och halfnaken låg der, med

med förtviflan i sina skarpa ögon och med qvalet i sitt klämda bröst — var det känslan af en ryslig illgjerning eller af ett oskyldigt, ett mindre förtjent lidande, som der likasom sträckt honom på en pin-bänk. det är grufligt, om den oskyldige vräkes in i dessa fängelse-rum jämte den mäst lastfulla; men visst är, att folk af alla stånd, kön och åldrar, äfven främlingar, blott misstänkta och angifna, kunna här blifva inkastade, utan särdeles grannlaga undersökning. Likväl finnas der bättre och sämre, mer och mindre rysliga allmänna fängelse-rum; men dessa grader af ett lindrigare eller svårare lidande, bero till en stor del af fångvaktarnas och vederbörandes godtycko, på dessas förhoppning om penningar och er känsla. Undersökningar på stället böra väl esomoftast hållas, till de brottsligas afstraffande, till de oskyldigas frigifvande; men ingen röst höjer sig till dessa uslingars hjelp, till den förtrycktas, den oskyldigas försvar, hvilka emedlertid förgås i dessa afgrunder. Ve dem, som försumma dessa dyra plikter till medmenniskors, till olyckliga likars beskydd och förbättring, hvilkas vård och tillsyn fäderneslandets Fader lagt dem i händerna!

I Limoeiros grannskap nära vid den stora cathedral-kyrkan, är ett fängelse för brottsliga prester under patriarkatet. Jag

talade

alade med trenne som der försonade sina
rott: en gammal prest hade läst tre mes-
or på en obehörig dag, då det utom jul-
lagen och på få andra högtidsdagar är för-
udit att läsa mer än en. Redan hade han
å egen bekostnad sutit tvänne månader
nom jern och galler, och kunde, sade han,
å sitta der qvar, flera år. De andra två
ade på en högre prests, en förmans befall-
ing, blifvit arresterade, på behaglig tid,
et vill säga på månader, kanske år, för
lydnad och uppstutsighet. Det vill ej myc-
et till, tänkte jag, att förse sig emot en
f dessa Herrans tjenare, som med påfvens
nakt och hinhåles arga lynne, tro sig vara
Guds stad och ställe på jorden.

I Conventet som har namn af Jesus,
esöker jag de beskedliga presterna, som
g tillförene omtalt. De hade underrättel-
er ifrån Maroco och berättade mig, att
en smittosamma sjukdomen nu härjar hela
andet och borttager mycket folk. Första Mini-
tren Mohammed Ben-Othman är död, äfven
ågra af Kejsarens bröder; men Soleyman
jelf, tilläfventyrs något mera försiktig, bi-
ehåller ännu en god hälsa. Tangier och
Tetuan äro friska, men frukta det allmänna
det, sedan närmaste byar äro af pesten an-
tuckne. De flästa Consulerna hade med
ögvederbörliga tillstånd ifrån Madrid och
Mekknes, begifvit sig till ön vid Tarifa, der

de undergå quarantän, tillika med några franska familjer, för att sedan emottagas i Spanjen. Äfven har jag gjort bekantskap ett Irländskt kloster, med en *Pater* Coyne *Philosofiæ Lector*, som meddelat mig en des ansökning till Påfven om tillstånd att få läs förbudna böcker, jämte Hans Helighets bi fall dertill. Man ser deraf hvilka böcker synnerhet äro förbudna såsom afgrunden foster; men de böcker som äro tillåtne a läsas, äro likväl strängeligen förbudna ti införsel.

Ibland besökande och visiter måste ja nämna en Marie-bild, som ifrån ett cape på andra sidan om Tajo-strömmen, den 1 september passerade staden, för att afläg besök hos ett annat helgon, i detta grann skap. Några och tjugu vagnar med dam och herrar, grannar och bekanta med de heliga Jungfrun, voro hennes vagn följak ga, der hon i granna kläder och med *P stor Loci*, sittande baklänges framför he ne, gjorde figur såsom en brud eller Drottning på *Eriks-gatu sina*. En stor h munkar och prester ökte processionen, sc hvarje ögnablick växte af stadens inbygg re, hvilka igenom detta gudaktighets-ve förtjente några månaders befrielse från skär elden. En militärisk musik med trompe och pukor red förut, och en trupp rytta slutade processionen. Alla stadens pojk

spru

sprungo främst och under fröjde-rop kastade raquetter, gatorna igenom. Danska Ministren berättade mig, att ett helgon nära vid Kongl. slottet Queluz hade förledit år besök af ett annat helgon, då Prinsen-Regenten flere gånger fägnade det besökande helgonets sällskap, som i fjorton dagars tid uppehöll sig i grannskapet. Hela hofvet hade deltagit i dessa högtidligheter; äfven utrikes Ministrarna hade varit budna en dag såsom åskådare och fingo förfriskningar, då de öfriga herrskaper och gäster fägnades med en konglig middag vid flere bord. En Engelsk Minister i Lisbon, *Lord Turully*, General Oharas naturliga far, plägade ofta säga: "Hvad kan man göra af en nation, "hvaraf ena hälften väntar Konung Sebasti-"an, och den andra hälften väntar Messias!" Man må väl äfven fråga: hvad kan man vänta af en Regent och ett Folk, som gemensamt tillställa och bevista besök och högtider emellan träbeläten!

Det vore oförlåtligt att ibland dessa rysliga och löjliga drag af Lisbons målning, förbigå den Kongl. operan, som jag med så mycket nöje bevistar. Crescentini sjunger med sin egen vanliga, men eljest med en ovanlig skicklighet, och försätter sina åhörare i sjunde himmelen. Hans röst är en harmonica af den renaste klang: och tillfäfventyrs skulle de lycksalige vid den yt-

tersta kallelsen ge mindre akt på basunens ljud i skyn, om denna dödlige i samma stund kunde upphöja sin serafiska sång. Jag har haft det nöjet enskildt höra honom i ett utländskt handelshus, der han ackompanjerade en täck värdinna, till sång och forte-piano. Hans väsende och person äro mindre motbjudande än hans förskämda likar vanligen pläga vara. I början af october hände det ovanliga, att ett fruntimmer framträdde på denna theater, som spelar och sjunger Crescentini värdigt. Det är en Italienska, vid namn Luiga Gerbini, som reser med sina föräldrar och spelar sin violin så, att de största mästare derpå måste beundra hennes skicklighet. Crescentini har med stor möda erhållit tillstånd af Regenten för henne, att spela på theatren några gånger, hvilket såsom obestämdt, torde fortfara till dess en stämpling af nitiska prester eller svartsjuka fruar hinner segra öfver samljudets behag och det allmänna bifallet. Jag har äfven bevistat en national-theater, som endast duger för dem som ej sett eller förstå något bättre. Man har dertill inrättat en stor lada, der logerna i tre rader äro byggda i rät linie: det hela utan smak, till ämne och uttryck en *bas-comique*. Stället kallas *Salitre*, och var fordom en salpeterlada.

Ibland skådespel bör jag äfven nämna en tjurfäktning, som ett resande sällskap, till

till största delen Spanjorer, här uppföra. Jag såg det förleden sommar i Setubal, der detta djuriska skådespel var så mycket mera rysligt, som tvänne tjurfäktare dervid tillsatte lifvet, utom flera hästar och samteliga tjurarna, som voro bestämda till döden. En af fäktarna med genombåradt bröst, dog genast på banan; den andra blef med litet lif utburen, der tillkallade prester gåfvo honom det heliga *viaticum*, under allmän andaktsöfning, hvarefter tjurfäktningen fortsattes till åskådarnas stora nöje. Jag deltog icke deri till slut, sedan jag ifrån början ryste vid att se hästarna med uppristade magar och åt jorden hängande tarmar, ånyo drifvas emot sina tjuriska banemän. Jag har sett detta sällskap såsom andra gycklare rida ikring här i Lisbon på torg och gator, utklädda i allehanda masquerade drägter, att utblåsa sina skådespel. En dag mötte dessa skojare en presterlig procession med det heliga oblatet, då de förra måste kasta sig af hästarna, i stoftet för de senare, och på knä med neddragna masquer och blåsande instrumenter, betyga vördnad och undergifvenhet. Jag befann mig vid samma tillfälle till häst och mötte den heliga processionen, då jag i korrt galopp men med blottadt hufvud, red den Romersk-catholska guden förbi. Presterna kastade sneda ögon på mig; jag hörde det knäböjda och bed-

 jan-

jande folket jämmerligen svärja och förbanna mig, och torde få tillskrifva min uniform och H:r Stahres vackra häst, att jag icke fick smuts och stenar kastade efter mig.

Jag har bref ifrån Herrar Gahn & *Comp.* i Cadiz, med underrättelse att flera familjer ifrån Tangier, efter slutad quarantän vid Tarifa, anländt till Cadiz, jämte den vänligaste bjudning att der komma mina Marocanska vänner till mötes. Det torde lyckas att i medlet af october få lägenhet härifrån. Emedlertid afgår detta med ett saltskepp, men utan Attiskt salt, till fäderneslandet, och sista nyheten härifrån angår en händelse, som kunnat sluta min dagbok och mina dagar i Lisbon. Den 14 sistledne september klockan inemot 3 om morgonen, vaknade jag ganska hastigt af en ovanlig stark rörelse, och i ett ögnablick stod jag midt på gålfvet, som äfven förekom mig ostadigt. Det kändes ganska obehagligt, hälst med den erfarenhet man i Lisbon har af jordbäfningar. Jag kan bestyrka de så kallade oskäliga djurens känsla och farhåga för detta skräck-fenomen, ty stadens mångfaldiga hundar anställte redan ett rysligt tjutande, det ögnablicket jag väktes ur sömnen. Sedan hundarnas oljud och jordens skakning upphört, återtog jag mitt hvilorum och somnade.

Jag har af stadens Polis-Intendent fått respas, deri han ibland andra kännetecken beskrifver mig hvitlätt till färgen, med stor näsa, och lång till växten. Slutsatsen deraf är, att Portugisaren i allmänhet är mera mörklagd, har mindre näsa och korrtare växt än Svensken i allmänhet, emedan ingen af dessa omständigheter kunnat utmärka mig i ett Svenskt pass. Som Polis-Intendenten är tillika Chef öfver sjötulls-verket, sökte och råkade jag honom i det så kallade pack-huset. Ack hvilken rörelse! hvilka stora rum, hvalf och magasiner! men det är ett dockskåp emot *the custom-house* i London. Allt är stort och smått i jämförelse, men utaf bref är detta ibland de längsta.

Trettonde Brefvet.

Cadiz den 3 Februari 1800.

Jag återför på några ögnablick mitt Africanska sällskap till Portugals hufvudstad, för att under en resa derifrån till Cadiz, åtminstone få se och passera den Africanska kusten och det lilla Atlas, under det bedröfliga omständigheter förbjuda oss än-

nu der söka hamn. Sjöresan gick ganska bra på fyra dagar med en Svensk handels-capten, hvars lätta och artiga umgänge kunnat förkorrta en mycket längre fart. Vi kommo till ankars den 20 sistledne october framför Cadiz-stad, då pratik-båten genast besökte oss, fann allt godt, äfven frukosten, och tillät oss gå i land. Det var en söndag, då hela staden spasserade i högtids-kläder emellan kyrkorna och på allmänna promenader. Hvilken anblick och förändring, att ifrån det lika smutsiga som vidt-omfamnande Lisbon komma till den renliga, den små-nätta staden Cadiz! Jag skall ingenting säga om denna senares belägenhet, jämn och platt, afskuren ifrån en öde-trakt medelst en ännu ödsligare sandig landtunga, utan tecken till grönska; men Cadiz med sina sopade gator och täcka hus, med ett vimlande af hyggliga varelser och ljudet af ett lent och klingande språk, förekomma den resande, hälst ifrån Lusitaniens hufvudstad, med ett behagligt intryck.

Hvad nytt ifrån Africa - - - var nu min första fråga, och mina Tangierinska vänner berättade, att de med alla de goda skäl som öfvertalt dem sjelfve, velat öfvertala General-Consuln Wyk att sätta sin person i säkerhet, hälst deras respective Regeringar borde hällre se sina Representanter utom all fara än att de onödigtvis derföre

före blottställde sina dyrbara lif, så mycket mer dyrbara, som en ny Consul på barbariska kusterna alltid måste betala sitt inträde och erkännande af den Africanska Försten med flera 1000:de riksdaler, och Sultan Soleyman tillåtit alla Consulerna att enligt deras tänkesätt, undvika den fruktade farsoten. Men General-Consuln Wyk hade med förtröstan på ett godt öde, tänkt såsom Kejsaren och blifvit qvar i sitt hus, ensam med sin betjening.

Lefnaden i Cadiz är, som jag förr nämt, ej utan sina behag och nöjen, ehuru kriget minskat den handel och rörelse, som i förra tider gjorde denna stad till en af de rikaste och högtidligaste i Europa. Den allmänna förmögenheten har gjort mycket stora förluster; men den husliga sällheten och smärre sällskaps-nöjen äro ej fästade vid det fåfänga prål, den yppighet, det prunkande högmod, som merendels följa en lätt förvärfvad rikedom. Vissa familjer, dels Spanska, dels utländska, tillbringa alla aftnar tillsamman, der den resande vinner lätt inträde, och kan alla aftnar, veckan och månaden igenom, vara roligt upptagen. Vid dessa så kallade tertuljas, är det ej brukligt att fägna gästerna med annat än tidsfördrif, bestående i små concerter, danspartier, men i synnerhet i kortspel, hvari alla Fruar med särdeles nöje deltaga. Mid-

dagarna i Cadiz såsom öfverallt i Spanjen och Portugal hos de inhemske, gifva en främling åtminstone från Norden, förlägenhet, i anseende till dessa länders egna matrednings-sätt, hvilket åtminstone på värdshusen är ganska svårt att vänja sig vid. För min del har jag alltid varit så lycklig att hos landsmän och äfven i andra utländska hus finna den vänligaste gästfrihet, och på ett sätt, som hade nöjet deraf varit på deras sida, då likväl nöjet och nyttan blott varit å min. Denna lycka har äfven träffat mig i Cadiz, der jag i H:r Canzli-Rådet Gahns hus är alla dagar välkommen. Denna vår aktningsvärda landsman var med Fru vid min ankomst, i Madrid; men H:r Christiernin, som här kallas *Don Carlos*, ser dagligen några vänner hos sig i deras gemensamma hus. En yngre Christiernin (*Don Federico*), bröder med den aflidne Amiralen af Christiernin, är gift med en Fleming af Engelsk härkomst, som med flera vackra talanger och stor språk-kunskap, förenar ett lätt och artigt umgänge. Äfven i några här bosatta utländska hus njuter jag en Österländsk frihet, der de vanliga och tomma orden: *para servir à Usted*, äro realiserade. Dessutom finner man alla stunder på dagen, godt sällskap och en stor del af Europas tidningar, på Camorra eller utländnin-

ningarnas klubb, der *la décade littéraire* i synnerhet är interessant.

Cadiz är, såsom man vet, en urgammal Fenicisk och Romersk coloni, och man finner en myckenhet minnesmärken ifrån den tiden. *En statuam, quæ in fundamentis propugnaculi istius anno* 1740 *inventa fuit* (denna bildstod är funnen år 1740 vid grundläggningen till denna bastion), läser man under en bildstod, som är inmurad i fästningsmuren vid landtporten. Bilden är af hvit marmor i full kropps storlek, föreställd i fotsid mantel, men utan hufvud, hvilket man sedan funnit och utan inskrift, utan anvisning på kroppen, inmurat hos en samlare af antiquiteter, en mil härifrån. Det hela har i anseende till konsten, föga värde, och skall föreställa en Consularisk person. Samma gammaldags vördnad för latinska språket vid inskrifter för allmänheten, regerar i Spanjen, som i det kära Sverge. Det är likasom förtjensten af en inskrift bestod i svårigheten att förstås. *En statuam* &c. Huru många förstå väl denna efterrättelse för allmänheten; men då hela gudstjensten förrättas på ett dödt språk, bör man ej vänta, att efterrättelser om döda ting gifvas på ett lefvande. Öfver strandporten som har dubbla portar, en ingång och en utgång, läser man dessa ord: *Dominus custodiat introitum et exitum tuum* (Her-

(Herran bevare din ingång och utgång)! samma ord som våra prester på god Svenska säga till alla så kallade kyrkogångs-hustrur. Utanför strandporten, der sjöfarande göra sitt första uppträde, ser man genast tvänne små bildstoder, som på höga och smala colonner äro uppsatta, allt af hvit marmor. De föreställa stadens patroner, tvänne martyrer, S:t Servando och S:t Germando, hvilka efterträdt den store Hercules, som innan det catholska prestväldet uppkom, var helgad i dessa bygder och hade ett präktigt tempel. Utförandet bevisar ej bättre smak än sjelfva tanken. Utom dessa stadens egentliga beskyddare, har Jungfru Maria med barnet sina bildstoder vid flera öppna platsar. Dessa äro uppresta i synnerhet emot jordbäfningar, af hvilka den som timade år 1755, gjort staden stor skada, och som på foten af en hennes bildstod står på latin vidlyftigt att läsas. Men en liten Simson skulle utan tillhjelp af jordskalf, kunna kasta jungfrun med hela foten lika så lätt som en lefvande jungfru, till jorden. Dessa bildstoder och försvarsmedel äro löjliga och väcka medömkan öfver det enfaldiga folket; men det är ohyggligt, att nästan i alla Cadiz-kyrkor se detta fruntimmer i full storlek, klädd i sidentyg och med alla fåfängans grannlåt, ha sin son liggande utsträckt öfver hennes knän, naken,

död

död och blodig, såsom jag förut beskrifvit ifrån Malaga. Man finner henne äfven stående på altaren i full galla, och det lifvar icke andakten, att se presten framför henne och altaret dricka sin bägare vin till sista droppan, och dessemellan knäfalla för denna andeliga skönhet.

Öfver ingången till ett arbets- och fattighus, som jag i mina förra bref, pag. 615 omtalt, läser man flera tankspråk på munklatin, som ej ge en enda synnerligen god tanke tillkänna. Jag skulle i alla fall funnit en uppmuntran till barmhertighet på spanska, mera passande än på latin. Inskriften öfver det allmänna tukthuset är sinnrik och på landets språk: *Odia el delito — compadece al delinquente* (bär afsky för brottet — medlidande för den brottslige). Känslan af det senare synes vid inrättningen ha varit liflig och verksam. Då jag påminner mig alla de latinska inskrifter, som på flere allmänna byggnader i vårt Svenska Stockholm finnas att läsas; tänker jag med ett slags förhoppning och glädje på inskriften öfver nya packhuset, der den lärda febren tycks vara i aftagande, och ett latinskt samt ett svenskt tidehvarf liksom räcka hvarandra handen i denna svenska inskrift med latinska eller romerska sifror: GUSTAF III:S *sextonde Regerings-år* MDCCLXXXVIII som alla

alla samtida besökare och besökande böra förstå.

Jag gjorde i slutet af november en resa till Sevilla, 10 till 12 mil härifrån, i sällskap med en ung herre, Don Antonio Castrillo, yngre son af ett hertigligt hus, men utan titel och som nämd till Parlaments-ledamot (*Oidor*) i Chili, väntar i Cadiz lägenhet till America, såsom jag, till Africa. Bägge vänner af Canzli-Rådet Gahn, i hvars hus han äfven som jag, dagligen njuter höfligheter, kommo vi öfverens att resa Fru Gahn till mötes, som var på hemresan ifrån Madrid. Vi tillbragte blott tjugufyra timmar i Sevilla, der jag således ingenting såg men som staden hade mycket synvärdt beslöt jag att vid ett annat tillfälle resa dit och blef nu på min begäran af *Don Antonio* presenterad i några ansedda och artiga hus, der jag framdeles hoppades kunna tillbringa roliga stunder och göra vidare bekantskaper. Landet emellan dessa städer ligger mäst öde, oaktadt den härligaste jordmån. Det felas blott händer att göra Andalusien lika så fruktbart som de nästgränsande Valencia och Murcia, hvilka täfla i folkmängd och odling med de mäst bebodda länder i Europa. Endast omkring Xeres, en stad med 40,000 inbyggare, var landet vårdadt i olive-gårdar, sädesfält och rika vinplanteringar, hvarifrån man har det goda

da Xeres-vinet, hvilket Engländarna så gerna dricka, under namn af *Sherry*-vin. Man anser utflyttningar af Maurer och Judar till Africa i förra tider, och af Spanjorer till America i dessa senare, såsom egentliga orsaken till den folkbrist, som i dessa sydliga trakter lagt det vackraste land öde. På härvarande *Ventas* eller gästgifvare-gårdar, kunde jag ej få ett ägg, mindre något annat att förtära, utom en sallat med en slags Indisk peppar, som var grufligen stark, och blandad med elak olja, motbjudande. Min reskamrat skrattade åt min fina gom och spisade dubbla portioner. Vi reste med extra post i täckt vagn med fyra hästar, och hade fem ombyten, men tillbragte tjugu timmar på vägen. Vid hvarje post finnas två till tre sådana häst-ombyten på stora vägar; men äro dessa utgångne, måste man dröja till dess de komma utkörde tillbaka igen. Usla kärror och schäsar finnas för den sämre och fattigare klassen af resande. Det vanligaste sätt att resa, är med samma hästar eller mulor, ifrån den ena ändan af riket till den andra. Fru Gahn hade samma sex mulor ifrån Madrid till Cadiz, på en dålig väg, omkring 60 mil lång. Vi äfven togo fyra mulor i Sevilla till Cadiz, som i skjuts kostade 28 piaster. Ditresan var inemot dubbelt dyrare, men vi hade då brådt-om. Häraf må dömmas, huru dyrt

och

och obeqvämt man färdas i Spanjen. En middag, som Fru Gahn gaf i Sevilla på värdshuset för elfva personer, en på Spanskt vis god middag, men med vanligt den ortens vin, kostade 50 piaster. Man äfventyrar hvarje stund på vägen att bli plundrad, kanske äfven mördad, hvarom uppresta kors här och der ge obehagliga påminnelser. Fru Gahn hade hela resan tvänne ryttare till betäckning, hvilka på vissa ställen ombyttes. En Öfverste vid Amiralitetet vid namn Nava, hvars bekantskap jag gjorde i Sevilla, och som åtta dagar senare än vi, ämnade sig till Cadiz, ville qvarhålla mig så länge och emedlertid sjelf visa mig allt synvärdt i och omkring staden. Han blef på sin resa till Cadiz plundrad, förlorade penningar och kläder, och hade jämte betjent emedlertid legat bakbunden, kullkastad på vägen, till dess andra resande efter ett par timmars tid, foro samma vägen, hjelpte dem, och kunde i deras ordning äfventyra ett lika öde.

Jag skall ingenting säga om jultidens firande i Cadiz, hvarken i andligt eller verldsligt afseende. Den stora cathedral-kyrkan är ännu icke brukbar, och föga är tillgjordt, sedan jag för 10 år sedan besökte henne. I de smärre kyrkorna anställdes vanliga högtidligheter, som ej förtjena beskrifning. I enskilta hus inställde sig om aftnarna, maske-

skerade personer med egen musik, som begynte genast spela, då de förklädde upptogo närvarande damer till dans och efter några dansar lika hastigt försvunno. Om af en händelse det dansades vid deras ankomst, upphördes dermed genast, och de förklädde intogo de förra cavaljerernas ställen, allid under egen musik. Damerna voro derefter artigt sysselsatta med gissningar om de maskerade, som vanligen äro mer eller mindre af husets bekanta.

Nyårs-dagen emottog commenderande Generalen lyckönskningar af garnisonen, embetsmän och af härvarande främmande Consuler. Jag hade förut complimenterat honom på Konungens födelse-dag, som är en *besamanos* (galla-dag), och på Jungfru Marias aflelse-dag, då staden om aftonen var illuminerad; men han visar ingen höflighet tillbaka, hvarken å Konungens, å Jungfruns eller å egna vägnar.

Strax på ny-året råkade jag härstädes en Preusisk Baron von Humboldt, broder med den naturkunnige resande af samma namn, som gör lärdoms-upptäckter i södra America. Denne är ej häller utan vackra kunskaper, och reser med en ung hustru och små barn. Baron von Humboldt sade, att hans hustru under resan skänkte honom, i hvarje främmande land en ny telning af den Preusiska stammen. Han skulle då, svarade jag, med

tiden i sitt fädernesland, under eget tak förena det goda af flere folkslags caracterer, då både han och hustru reste för nyttiga upptäckter. Man kunde tillämpa på hans familj hvad man säger om ryktet: *Crescit eundo* (växer under loppet). Emedlertid har hon slitit mycket ondt här i landet, och nu i välsignad belägenhet, varit nödsakad gå långa stycken väg till fots, och med små barn rida på borickor, der vagnen i djupa och ojämna vägar knappt kunnat komma fram.

Jag var en dag i sällskap med dem till *la Carraca*, der örlogs-flottan har sin arsenal, hvarf, verkstäder, magasiner m. m. ett sumpigt ställe beläget omkring en Svensk mil sjövägen ifrån Cadiz, i den inre hamnen, som med tilläfventyrs närmare 100:de millioner piasters kostnad är satt i nuvarande belägenhet, der likväl mycket återstår att förnya och förbättra. Man kan e nog beundra den kostnad hvarmed dockor pumpar och allt är anlagdt. Magasinerna äro ofantligen stora byggnader, men tomma, sedan alla förråder, utan tillförsel under kriget, blifvit medtagna. Hvarfven förfalla, emedan krigsskepp nu byggas för bättre köp i de Americanska hamnarna och komma hit, lastade med gull och silfver. Flottan och hela sjöväsendet är i en fattig belägenhet. Jag steg om bord på en tre-

däc-

läckare, vid namn *Verldens Frälsare*, byggd
af idel ceder och mahogene, med 120 me-
tall-kanoner, men nästan öfvergifven af al-
la helgon och apostlar, som under förföl-
jelser af Stor-Britanniska kättare omkommit.
Öfver Kongl. Spanska vapnet läser man vid
stora porten till arsenalen, dessa ord: *Tu
regere ymperio* (borde heta *imperio*) *fluctus
Hispane memento.* Men Spanska matrosen
förstår ej annat än kyrk-latin, och bör va-
ra ursäktad, om han ej följt denna uppmun-
tran till herravälde öfver hafvet. I caserner
och hospitaler voro särskilta afdelningar och
rum för mauriska slafvar, som fordom här
till stort antal höllos till arbete, hvilket nu
förrättas af christna missdådare. Den inre
hamnen kallas *Bahia* (Bay) de *Puntales*,
der endast örlogs-fartyg och Västindie-fara-
re, när de lastas och urlastas, ha inträde.
Den yttre, *Bahia de Cadiz*, är mycket vid-
lyftig och i stormväder ganska osäker, der
alla vintrar flera eller färre fartyg gå för-
lorade. Herrar Gahn & Comp. hade con-
traherat med Spanska kronan, att förse arse-
nalen i la Carraca med alla dess kostbara
förnödenheter; de hade bolag med ett han-
delshus i Petersburg, och samfält förtjente
stora penningar. De voro en tid mycket
rika, men Franska revolutionen och senaste
kriget, som kastat Konungahus öfver ända
och förstört allmänna säkerheten i Europa,

 ha

ha äfven förstört dessa contorens credit och förmögenhet, sedan Engelsmännen borttagit flera skepp med värdet för flera 100,000 piaster.

Strax vid la Carraca på ett grönt öppet fält, är ett observatorium vid namn S:t Carlos, med latinsk inskrift öfver ingången *Varium coeli praediscere morem cura sit* (himmelens förändringar må här förutsägas). Den Spanska stjernkikaren har sin föreskrift af Virgilii landtqväden, hvilket passar så mycket bättre, som de första stjernkikare torde varit jordbrukare eller herdar. Man säger om den store Newton, att sedan han om morgonen utstakat planeternas gång, vattnade han om aftonen sina trägårdsplantor; men denna Spanska Newton har ingen trägård, och det som är värre — han har inga tuber, åtminstone äro de så dåliga, att han ej kunnat se flera än tvänne af Jupiters drabanter, och känner inga lärdoms-journaler, emedan berättelsen om Saturni sju månar var för honom en nyhet. Jag gjorde de Tyska resande sällskap till målare-academien, observatorium i Cadiz och till några kloster, men har ej något märkvärdigt derifrån att anföra. Detta observatorium tillhör en academi för sjö-cadetter, der 15 ynglingar njuta fritt underhåll; det har förträffliga mathematiska instrumenter och tuber ifrån England. Tornet är högt och

ha

har flatt tak, der signaler och högtids-flaggor hissas vid sina tillfällen. Friherrinnan von Humboldt hade så vant sitt öga vid de berömdaste målares styl, att hon påstod sig vid första ögnablick igenkänna mästarens namn. I Cadiz finnas så litet målningar af god hand, att jag ej hade tillfälle få prisa denna hennes skicklighet. Hon berömde Sevilla så mycket mer, för de skönaste konst-stycken i den vägen.

Cadiz, såsom sagt är, ligger på udden af en sandig och smal landtunga, till omkring en half mils längd, som hafvets stormande vågor flera gånger öfversvämmat. Vid jordbäfningen 1755, afskars denna tunga helt och hållit, då många menniskor som ville rädda sig ur staden, dränktes. Vågorna häfva sig alltid ganska starkt emot denna udde, och tyckas undergräfva staden. Stora öppningar brytas i muren åt yttre sidan, tid efter annan, der jorden utsköljes och lemnar stora hålor. Det gamla Feniciernas Cadiz anses på detta sätt ha gått förloradt i det svallande hafvets djup, hvartill anledning skall finnas vid S:t Pedro, en köping med ett kringflutit castell, en mil ifrån Cadiz, der en väg synes vid mycket lågt vatten, och ruiner af byggnader. Man har i våra tider anlagt en hög murad väg långs öfver denna sandtunga, hvilket förtjenar namn af ett Romerskt företag. Resande färdas en

fjerdedels mil såsom öfver en bro, försedd med sina hvalf här och der, för vågor af sand såsom af vatten. Denna väg skall kostat omkring en million piaster, och slutas vid ett vakttorn, som tilläfventyrs icke utan en uråldrig anledning, bär namn af Hercules torn. Då grundval till vägen lades, har man i djupa sanden funnit lemningar efter en vattuledning, förmodligen ifrån ett senare Romerskt tidehvarf.

Cadiz-boarna ha tvänne landtställen der de passera vår- och sommar-månaderna, de vackra och varma årstiderna; nemligen Isla, med en sumpig, sandig och obehaglig belägenhet på samma ö, *Isla de Leon* der Cadiz är på yttersta udden anlagdt. Denna köping eller by, omkring en Svensk mil ifrån staden, både sjö- och landväg har vackra hus, utgörande en enda lång gata, och bebos nu till största delen af folk som höra till Amiralitetet i det nästgränsande la Carraca. Det andra landtstället är Chiclana, en stor och vacker by, omkring två mil ifrån Cadiz, sjö- och landväg, der de förmögnare af stadens inbyggare ha vackra hus och förträffliga trägårdar. Med den yngre Christiernin, (*Don Federico*) tillbragte jag nyligen der ett par roliga dagar. Ännu är ej tiden att njuta en vacker årstid, men landet är redan i en tilltagande fägring, och man träffar alltid några goda

hus,

hus, som der uppehålla sig året igenom. En liten tallskog ligger i närmaste grannskapet, der man har en täck Alameda, vackra ängar, sköna promenader. Vi besågo en qvarn med två par stenar, som går endast när vattnet är högt. Hjulet ligger horisontelt, under qvarnstenarna och synes således icke. En Biskop i Cadiz har på en hög kulle utanför byn upprest ett tempel, den heliga S:t Anna, Guds sons mormor till ära. Det är rundt med en vacker dåm och en öppen hvalfgång rundt ikring, der utsigten är förträfflig. Altartaflan föreställer Gudfader såsom en gammal gubbe, med verldsklotet i handen. Till höger ser man ett porträt af Påfven Clemens 14:de (Ganganelli), och till vänster ett af hans högvördighet, Biskopen sjelf. Konung Carl den 3:djes porträt hänger öfverst, och under dem alla eller egentligen under Gudfader har den heliga Jungfrun fått sin plats framför den tjenstgörande presten. Frälsaren på korset midtöfver, var omgifven af tvänne röfvare.

En källa, ett litet stycke väg ifrån Chiclana är märkvärdig, hepatisk i den starkaste grad, och sprider lukt af svafvel på långt håll. Vattnet smakade högst illa, men skall drickas med stor nytta för vissa sjukdomar. En källa med det smakligaste vatten finnes midt i byn; Chiclana har såleds källor för friska och sjuka.

Ett mord tilldrog sig nyligen här i Cadiz, som jag i anseende till sina omständigheter vill berätta. En af stadens betydligaste Magistrats-personer, under titel af *Corregidor*, hade pliktfält en bagare för undervigtigt bröd, och var å sitt embetsrum sysselsatt, då samma bagare inkom och stack honom tvärtigenom ryggen med en lång och fin stillet, så att dess vänstra hand äfven deraf sårades. Det hände i mörkningen, då mördaren skyndade sig till närmsta kyrka och begärde ett så kalladt *papel de iglesia* eller säkerhet i kyrkan. Det afslogs i anseende till grofheten af hans brott, men intet steg togs att försäkra sig om hans person. Om natten gick den brottslige ur kyrkan, och följande morgon söktes han förgäfves i staden. Vederbörande lät kungöra att den, som hyste eller gömde honom, skulle baklänges på en åsna passera gatorna; men den som frivilligt upptäckte mördaren, skulle få 300 piaster och bli okänd. Processen företogs, och den skyldige dömdes att ha bägge händerna afhuggne och hängas i galga; men syndaren ville ej inställa sig. Han hade rymt ifrån föräldrar, hustru och fem barn, hade flere gånger varit brottslig, äfven till ett föregångit mord, som han strafflös sluppit undan. Det sades allmänt, att om den döde ej varit en betydande person och S:t Carlos-Riddare,

mör-

mördad i och för embetes skull, hade eftersökning aldrig ägt rum. Liket jordfästes med stor högtidlighet. Hela Magistraten gick i procession, anförd af Guvernören med stadens tvänne trompetare, klädde såsom våra Ordens-härolder i röda galonerade sammets-kåpor och hattar, och med silfver-trompeter i handen. Munkar ifrån alla kloster i deras olika drägter, alla handlande och borgare i staden, de flästa med gröna brinnande facklor i handen, ökte processionen. En myckenhet kors och fanor buros främst. Den döde var klädd i den Kongl. ordens-drägten af sidentyg, blå och hvit, och bars i öppen kista af trasiga, högst ömkeliga tiggare; men tvänne Don Carlos-Riddare i ordens-drägt gingo utomkring, hållande i band som voro fästade vid båren. Liket ställdes i en kyrka på catafalk, der mycket ljus, musik och mässor vid alla altaren för den afdödes själ, slutade acten. Hela staden var i rörelse. Det var en stor contrast men vacker sinnebild af jämlikheten i döden och vid grafven, att se dessa eländets offer, blandade med de rika och prålande lyckans gunstlingar, gå tillsamman på denna lifvets sista väg. Jag måste tillägga att ibland de fattiga och äfven ibland Munkarna, fann jag en stor mängd så utmärkt underliga och om jag får säga, gemena ansigten, att jag skulle för-

gäfves i hela Sverge söka tvänne dylika. Jag förlorade snart sagt all annan uppmärksamhet, och trodde mig för en stund, snarare på en maskerad än vid en begrafning.

Jag har beskrifvit denna lik-begängelse och har, såsom hvarje läsare kan tänka, bevistat en hel hop begrafningar; men jag har aldrig förr än sistledne vinter sett en lefvande menniska begrafvas, en flicka i sin bästa och mest verldsliga ålder, läggas i kista och dö verlden. Det var i sanning ett ohyggligt skådespel, och som gjorde på mig ett rysligare intryck än någon afrättning. Offret syntes inom ett jerngaller som vanligen skiljer kloster-kyrkan ifrån en församlings kyrka, der allmänheten nu var åskådare. En ung flicka hade genomgått sitt noviciat, och skulle afsäga sig verlden med dess behag och njutningar. Hon var rikt klädd i fåfängans och yppighetens drägt; men ögat hyste ej längre den eld eller ansigtet det glada utseende, som ett verldsligt hjerta så öppet och med så mycken sanning förråder. Snart också afkläddes dessa sinnlighetens prydnader, och man såg hennes utvärtes tillstånd i ett närmare och sannare förhållande med den inre känslan. Hon undergick en christelig dödsberedelse, betygade under tårar och edliga förpliktelser en botfärdig ånger öfver sin framfarna verldsliga lefnad, och efter aflösning emottog det

he-

heliga Sacramentet. Under föreställning af en död menniska, åtminstone med qväfda begär och en afmattad sinnlighet, lades hon i en lik-kista, och ett förhäng inom jerngalret emellan båda kyrkorna nedsläpptes. Hela denna förrättning skedde under en dyster uppmärksamhet, som intet annat än suckar, sorg-musik och döds-beredelsen afbröto. Nu var förlåten i templet nedsläppt, och en djup tystnad utbredde sig ibland myckenheten af åhörare, såsom hade man fruktat att med en suck, ett snyftande väcka en lätt sömn eller störa en döendes lugn. Hela församlingen låg nedkastad på sina ansigten och några djupa, men qväfda andedrag voro det enda som förrådde känsla och lif. Denna ängsliga, denna grufliga tystnad afbröts med ett lika dystert klämtande inifrån grafven, och besvarades med en sorglig musik i kyrkan. Då själ-ringningen var förbi, uppdrogs förhänget, och man såg den verldsligen afdöda uppstånden en ny, åtminstone en annan menniska, och i sin Nunndrägt, omgifven af alla i klostret varande försakelsens systrar, inför altaret uppoffra sig åt den himmelska brudgummen, med ett hjerta, fritt ifrån alla köttets lustar och begär, helgadt åt — skulle jag våga i hennes namn säga — helgadt åt hjertats ransakare. Nu instämde det qvinnliga chorus i låfsånger och tacksägelse-

psalmer,

psalmer, som åtföljdes af starka och manliga stämmor ifrån församlingen, ackompanjerade af en rörande kyrkmusik. Det nya offret var födt till en betydlig förmögenhet, till alla de nöjen och det njutande, som hennes ungdom, behag och lyckliga omständigheter kunnat medgifva; hon hade allt uppoffrat - - - och hennes bröder, som jag kände, kunde ej i sjelfva kyrkan dölja deras nesliga glädje öfver en vunnen betydlig arfslott.

Men brefvet bör slutas med ett gladare ämne, och jag skall beskrifva en bal under denna carnavals-tid. Endast damer voro budna dertill utaf herrar anställare, men hvarje dam, äldre och yngre, hade fått en biljet för en cavaljer, som hon sjelf valde och som borde följa henne. Dessa herrar betalte ingenting. Sällskapet var stort och lysande; det serverades rikligen med förfriskningar och confect. Utom en så kallad *toilette*, hade damerna äfven en sängkammare, ett rum för oväntade händelser — om någon till exempel skulle finna sig opasslig, klaga öfver vapörer eller nerf-svaghet, m. m. som man ty värr! ofta hör och ser. En läkare med ett litet apothek var således lika så nödvändig som musicanter med confonium. I en nedre våning spelades kort, grofva vågspel, och jag har alldrig sett så mycket gull-mynt vid ett spel-

bord

bord som der. Man satte högar deraf på kortet, och stora borden voro med gull-stycken betäckta. Dansen räckte ifrån kl. 10 om aftonen till 6 om morgonen; men spelet fortsattes hela följande dagen, då samma danssällskap samlades andra aftonen, och det dansades äfven den natten, men kortspelet slutades ej förr än tredje dagen om aftonen. Äfven damer togo del deri, sedan de dansat några timmar; de gingo till och ifrån. Jag måste i synnerhet omtala en ung och vacker Generalinna, som förtrolig med kärleks-guden, sökte äfven vinna kort- och vågspels-gudens ynnest. Hon satt emellan tvänne herrar, som rökte *cigarros*, med hattarna på hufvudet; tobaksröken var så tjock i rummen, att ljusen syntes röda, men denna dam deltog i allt. Hon rökte äfven sin lilla *cigarro*, (fin tobak inlagd i papper) och kastade sin rök med ett nytt sitt köns behag. Våra sällskaper i allmänhet göra snart en stor förlust i en Fransk familj, som oförtöfvat bryter upp härifrån till Paris. Det är M:sr Roquesant, *Commissaire-Général des relations commerciales de la République Française*, i denna trakten. Han är en så kallad *Ci-devant*, har varit *Marquis* och *Général de brigade*, men vunnit mera vid kaperier till sjöss än i fältslag, och säges draga hem i sitt land med betydlig förmögenhet. Hans fru, en infödd *Gaditana*,

ditana, (Cadiz-bo), är en af de mest älsk-
värda damer jag känner, talar Engelska,
Franska och Spanska språken med lika skick-
lighet, är qvick, vacker, artig och sin man
tillgifven. Hon är för det närvarande sjelf
amma: och då hon låter sitt barn njuta en
öm moders mjölk, fägnar hon sina besö-
kande vänner med en af de vackraste sce-
ner i den husliga lycksaligheten. Deras hus
är tvänne gifna aftnar i veckan öppet för
alla kända, och alla dagar öppet för när-
mare bekanta och vänner, som der äfven
njuta bordets läckra och glada nöjen. Jag
umgås i flera hus, der fruarna sjelfva upp-
amma sina barn, och man försäkrar att mö-
drar i allmänhet och damer af högsta rangen,
vanligen uppfylla denna en god moders plikt.

Franska Handels-Commissarien har i
dessa dagar på auction försålt en samling
goda böcker i flera språk och vetenskaper,
tagna på ett Engelskt linie-skepp, kommande
från Italien. Denna samling hade tillhört
en *Lord* Hippesley. Ibland andra såldes
det förträffliga verket, *Il Museo Pio-Clemen-
tino* &c. i sex tomer, i stor regal, innehål-
lande allt hvad som finnes i påfveliga för-
rådet af statuer, buster, bas-reliefer, m. m.
med beskrifningar. Men en tom deraf skall
ännu ej vara utkommen. Jag hade kunnat
före auctionen, för 90 piaster fått köpa detta
rara verk, som eljest ej fås för penningar.
Lor-

Lorden hade anteknat, att det var en egenhändig present af Påfven. Jag köpte en präktig carta öfver Rom, jämte några smärre arbeten och ett häfte med ritningar efter naturen af en *Lady* Hippesley, som äro väl teknade och hvarmed jag en gång i England uti *Lord* Hippesleys familj kunde göra mig välkommen.

Fjortonde Brefvet.

Sevilla den 12 April 1800.

Sedan den 5 sistledne befinner jag mig i denna stad, som af de få ställen jag ännu sett i Spanjen, snarare än något annat förtjenar kallas ett *museum* för naturens skönheter och konsternas mästerstycken: men som dymmelveckan ingick dagen efter min hitkomst; måste jag begynna med beskrifning om dessa andliga ceremonier, som jag efter dagens händelser vill blanda med anmärkningar i förekommande ämnen.

Jag inställde mig Palmsöndagen så bittida i stora cathedral-kyrkan, att jag fick emottaga nästan de första dropparna af det heliga vatten, hvarmed det högstvördiga pre-

presterskapet täcktes bestänka den ankommande menigheten, sedan de först dermed bestänkt och renat sig sjelfve. Men jag emottog min lilla andel deraf med min kätterska öfvertygelse: vatten är icke annat än vatten. Efter derpå följande rökelser, som i denna stora folksamling var mig en söt lukt, gingo de trenne presterna, som officierade vid hög-altaret, ned att välsigna den myckenhet af palmqvistar, som i stora knippor och somliga med band och grannlåt mycket utsirade, voro ställde framför altaret. Det skedde med vig-vatten, rökelser och böner i tre omgångar, hvarefter de vid altaret och i choret utdeltes åt samtelige närvarande, så långt de räckte, och af folket på knä emottogos. Emedlertid speltes på orgorna: *Hosiana Davids Son*, med en imponerande choral-musik. Med ett nytt förråd af rökelse gick en stor procession ifrån hög-altaret, då ett upphöjdt kors bars emellan två facklor, och de öfrige gingo efter under sång, med palmqvistar i händer. Processionen delade sig, att några gingo ut och omkring kyrkan till en kyrkport, öfver hvilken Jesu intåg i Jerusalem föreställes i stort upphöjdt arbete, men de öfrige stannade innanför, sjungande vid samma kyrkport, som var tillsluten. Sedan de å begge sidor sjungit i två omgångar; slog presten med korset utifrån ett starkt slag på por-

porten, som genast öppnades, och de gingo sjungande in i kyrkan, under det blommor kastades på deras väg. Mässan förrättades derpå med mycket högtidligheter, då palmqvistarna, som hörde till ordningen ör dagen, vid flere tillfällen upphöjdes, ch den knäböjande allmänheten med slag ör sina bröst och ett mångfaldigt korsane, öfvade sin gudliga andakt. Eftermidagen föreföll äfven något högtidligt i kyran, som egentligen bestod i en slags exerering framför altaret med en grön fana, rydd med ett rödt kors, som flere gånger edfäldes, såsom vid saluteringar, öfver de på nä framföre liggande prester och menigeten. Detta var en sinnebild, huru Christus ill förena alla under sin lydnad. Förmidags-ceremonien med palmqvistarna går för g i alla kyrkor, hvarefter de med heligt it inflätas i jerngallren på alla hus vid des vanliga altaner, och såsom ett välsigelse-medel der bibehållas till nästa palmndag, då de med nya ombytas. Måndaen och tisdagen föreföll ingenting märkgt; men den så kallade aske-onsdagen hae man hängt ett täckelse framför stor-alret, ända upp ifrån hvalfvet, hvilket då hristi död och jordbäfningen i passionsstorien omrördes, likasom förlåten, remde i tvänne stycken, hvarvid buller gjores i kyrkan, och folk ifrån cornicherna

rundt ikring kastade svärmare, som i detta genljudande guda-hus gjorde ett sällsamt oväsende. Folket gick derpå under en djup tystnad ur kyrkan; men utanföre och i staden lossades flera böss-skott, som föreställde ett fortfarande dån af jordbäfningen. Samma dag upprestes till höger om stor altaret ett så kalladt påskljus, af en ofantlig storlek. Man behöfde en hög stege fö att någon gång putsa det. Ljuset innehål ler omkring 2100 skålpund vax. Om afto nen var en del af kyrkan illuminerad, d *Miserere* uppfördes af en talrik orchester långt in på natten. Skärtorsdagen, då ja vid klockan 9 förmiddagen inställde mig kyrkan, fann jag ett stort fyrkantigt bor dukadt nedanom altaret, med stolar oc bänkar rundt ikring. Jag hade redan se så många dårskaper utöfvas i detta guda hus, att jag ej ansåg en frukost-anstalt fö det orimligaste som der kunde förehafva Lukten af stekt fisk, kaffe, m. m. skulle skärtorsdags-morgon väckt min förundra mer än lukten af krut och ett fyrverkeri den föregående dagen. En utsirad ländst räckte sina förgylda armar åt Ärke-bisk pen, som i choret nedanför satt på en up höjd tron, omgifven af sitt andliga h Efter mycket sjungande, bedjande och r kande, begaf sig Prelaten i procession t den omtalta stolen vid bordet. En lär

P

patriarkal-staf bars framför honom och ställdes vid hans vänstra sida. En andlig Adjutant med tvänne kyrktjenare, som buro hvar sin fackla, hämtade från sacristian ett stort kärl af silfver, fullt med olja, hvilket sattes framför Prelaten, som ömsom läste, korsade, rökte, kysste det samma och rörde deri. Omsider var oljan välsignad. Man bar oljkrukan öfver på andra sidan af bordet, midt emot Prelaten, der de öfriga fäderna, alla i ordning, föllo ned på knä och kysste den heliga vasen. De förnämste af dessa prester kallas *Dignidades*, äro Monseignörer och bära biskops-skrud; sedan *Canonigos* eller Domherrar, med flere. De mitrerade aftogo under oljans invigning flere gånger sina mössor, alla på en gång. Sedan de återtagit sina ställen, hämtades en annan lika stor vase med olja, som med lika ceremonier invigdes.

Denna så kallade heliga olja brukas vid barndop och för döende, då den kallas sista smörjelsen, vid prestvigningar, kröningar, m. m. Den kan icke invigas eller helgas mer än en gång om året, nemligen skärtorsdagen, och af ingen lägre prest än en Biskop. Man skickar deraf ett visst förråd till hvarje kyrka i stiftet, hvarmed vederbörande pastorer måste noga hushålla; men skulle åtgången deraf under årsloppet blifva ovanlig stark, må den uppspädas till

alterum tantum, flere gånger efter omständigheterna, utan att den något förlorar af sin inneboende kraft. Ärke-biskopen är syskonbarn med Konungen, son af Infanten *Don Luis*, som förnedrade sig i gifte med en adlig jungfru och ansågs derför af höga vederbörande såsom ogift, och deras barn såsom icke tillkomna. En dotter är gift med Fredsförsten; den andra, ett litet, fint och fult fruntimmer, är ogift och vistas hos sin bror, Ärkebiskopen.

Det så kallade Monumentet var skärtorsdagen om eftermiddagen uppsatt i cathedral-kyrkan, nedanom choret, der det heliga oblatet intog sitt rum, då alla ljus i kyrkan släcktes utom det stora påskljuset, som är en hög sinnebild. Monumentet är en stor byggnad af trä, tre våningar eller afdelningar hög, som i dymmelveckan vanligen uppreses. Det som Seviljanerna säga ordspråks-vis om sin stad, *Qvi no ha visto Sevilla, no ha visto maravilla* (den som ej sett Sevilla, har ej sett något beundransvärdt), tillämpa presterna i Sevilla på detta monument, hvilket de anse såsom ett underverk af sublim uppfinning. Jag skall korrtligen beskrifva det. Nedersta afdelningen eller första våningen består af sexton pelare af Doriska ordningen, 22 fot höga, med bredare och smalare genomgångar. Man stiger upp derifrån en liten trappa, en tredje

jedel af denna höjd, der en mellanvåning eller ett så kalladt tabernakel af Corintisk ordning och 13 fot högt, är inrättadt, hvaräst Hans Maj:t (oblatet) residerar. Andra våningen är upprest på pelare af Jonisk ordning, 15 fot höga, emellan hvilka och i de fyra hörnen man ser gubbarna Abraham, Melchisedek, Moses och Aron i colossal storlek, och sinnebilder af det eviga lifvet, den menskliga naturen, den skrifna lagen och af nåden. Midtuti ser man Frälsaren stående, i presttkläder. Tredje våningen är af Corintiska ordningen med åtskilliga utaf vår tids helgon, der i medelpuncten Frälsaren föreställes bunden vid pelaren, och slutas öfverst med det heliga korset. Hela piecen är 120 fot hög, håller 80 fot i diameter och är till formen en octagon. Denna sammansättning tillika med målning och förgyllning, skall ha kostat 20,000 piaster. De vax-facklor och lampor, hvarmed monumentet upplystes, voro oräkneliga. Men *la Custodia* eller monstransen, der den heliga hostian eller oblatet residerar, förtjenar såsom ett annat uppfinningens och konstens mästerstycke, en särskild beskrifning. Denna helgedom är till formen rund, har fyra afsättningar och är omkring sex alnar hög. Första våningen är af Joniska ordningen. I midten sitter tron, med kalken i ena handen och korset i den andra. Framför henne

ne föreställas förnuftet på knä med handkläfvar, erkännande sitt intet i anseende till trones hemligheter, och visheten, stående med armarna i kors, utmärkande sin beundran och trones majestät. De helige Petrus och Paulus stå vid hennes bägge sidor, och den heliga dufvan hänger öfver henne. Nedanom jordklotet vid trons fötter, ligger en fjettrad menniska, förmodligen en menniska med förnuft. Flera helgon af tre fjerdedels alns höjd och ibland dem Urban 4:de, som inrättade högtiden *Corpus Christi*, föreställas på foten, med änglar och blomsterverk rundt ikring. Denna afdelning är halfannan aln hög. Andra våningen är af Corintiska ordningen, der det heliga oblatet emellan tvänne glas, som formera en sol, är utsatt till allmän dyrkan. De fyra Evangelisterna med sina emblemer eller djur tillbedja verldens Frälsare, i sällskap med tolf helgon ifrån Sevilla. Ofvanikring frisen ser man den Helige Andes gåfvor och frukter. Tredje våningen föreställer den segrande kyrkan, under sinnebild af lambet på en thron med sina fyra djur, fulla med ögon, som uppenbarelse-boken omtalar. I den fjerde afdelningen föreställes Treenigheten öfver en regnbåge, med stor glans och prakt: och all denna härlighet slutas med korset, öfver allt det öfriga. Detta arbete, som visserligen är de största mästare i gull

och silfver värdigt, är förfärdigadt på sju års tid, emot slutet af 16:de århundradet, väger 8000 lod och skall kostat 26,000 piaster.

Skärtorsdagen om eftermiddagen var hela staden i rörelse. Hvarje kyrka har sitt brödraskap (*cofradia*), som med dess helgon i procession går till cathedral-kyrkan, att tillbedja Hans Maj:t i monumentet. Jungfru Maria, äfven Frälsaren, den ena och den andra omgifne af apostlar och helgon, flera bilder af full storlek, bäras då med vördnad och högtidlighet ikring alla gator. Jag stod åskådare på ett torg och hade sett en oräknelig rad af andäktiga bröder med sina tända vaxljus gå fram, då jag blef varse en af mina bekanta, en Capten vid Artilleriet, gå såsom anförare närmast framför helgon-sällskapet. Han frågade, om jag ville vara följaktig, och gaf mig sin fackla och rum i raden näst framför. På uniformen kände jag min sid-kamrat såsom Öfverste vid samma corps; men han kände mig nästan lika snart såsom kättare och sökte undvika att gå i bredd med mig. Än var han ett steg före, än ett steg efter mig, och oagtadt mitt bemödande att jämna ledet efter honom, vann jag blott ögnablicks-vis min åstundan. Jag märkte att den vidskepliga Öfversten var mer än brydd för min skull, och under dessa mindre gudeliga steg

 hun-

hunno vi långsamt till Guds hus. Nu borde processionen gå rundt ikring monumentet och på alla sidorna, fyra gånger nedfalla, tillbedjande på knä. Jag lade mig så nära min sid-kamrat jag kunde; Öfversten var min flygelman, och jag iakttog alla hans rörelser med bugningar och korstecken, i all anständighet. Nu kunde han ej härda ut längre: styggelsen gick för långt att framför det heliga monumentet och inför Hans Maj:t lekamligen, ligga bedjande på knä med en kättare, som tilläfventyrs ej hade det rätta handlaget att slå sig för bröstet, m. m. Öfversten gick vid andra knäfallet ur det andliga ledet och öfvergaf sin post, som icke var militärisk. Jag äfven, gick korrt derefter, ledsen att emot min caracter spela en hycklares ròl, lemnade facklan ifrån mig och var glad att igenom den besvärligaste trängsel i den mörka kyrkan, der endast monumentet var upplyst, och på gatorna, komma hem. Processionen fortsattes hela natten: och ännu följande morgon, Långfredagen, då jag klockan 7 gick ut; mötte jag af dessa *Cofradier*, hvilkas ordning varit ibland de sista. Jag kunde ej utan förargelse se detta grofva gäckeri i religionens namn; min själ kände vämjelse dervid. Jag berättade sedan för min Capten, händelsen med vår Öfverste, och han skrattade deråt, säjande, att denna senare

var

var en presternas träl, andäktig af hjerta och själ.

Långfredag var djup sorg och bedröfvelse i alla kyrkor; men jag kan föga eller intet beskrifva af ceremonierna, emedan trängseln hindrade mig nalkas så väl högaltaret som choret. Man spelade ett slags tragedi öfver Christi död, der korset bars i procession, upprestes, nedlades på golfvet, och jag tror, äfven på sitt sätt jordfästes. Det var högst besvärligt att bevista dessa högtidligheter, ty man måste nästan flere timmar å rad ligga på knä, omgifven af trängsel, försmäktande af värme och halfqväfd af obehagliga dunster, som på afstånd föga uppblandades af presternas finare rökelser. Man slog sig för bröstet, såsom vore deras tanke att drifva den orene anden derur, för att efter deras sinnliga begrepp lemna så mycket friare rum åt Frälsarens lekamen, hvarmed allmänheten den dagen rundeligen spisades.

Påskdagen var cathedral-kyrkan upplyst af 1000:detals bloss, och de höga hvalfven återskallade en stark musik och chorets manliga röster. Snart sagt alla murar och pelare voro öfverhängda med rödt damask, bebrämade med ägta breda gull-galoner. Den heliga Jungfrun hade aflagt sin sorgdrägt, och klädd i en behagsjuk flickas sinnliga smak, ådrog sig på alla altaren och i

alla nischer, allmänhetens uppmärksamhet och offer. Korrtligen: prakten och fåfängan gingo långt. Det knäböjda och tillbedjande folket afhörde en lång predikan om Christi uppståndelse. Predikanten var i så stor andans ifver, att han flere gånger sänkte sig så djupt ned i predikstolen, att uppståndelsens underverk tycktes vara nödigt för att hjelpa honom upp på benen igen. Jag gick bittida eftermiddagen, att i en annan kyrka höra en predikan af en namnkunnig prest, som anses för lärd, njuter ett stort förtroende och som jag ofta besöker i sitt kloster, dit han för något politiskt sqvaller blifvit ifrån Madrid hänvist. Han predikade och i tvänne runda timmar skrek emot en rådande yppighet, sedefördärf, könets oblyga klädedrägt, såsom hade tunna kjortlar och ett ohöljdt bröst det närmaste sammanhang med dagens heliga Evangelium om uppståndelsen. Folket beundrade hans nit, som i strida strömmar rann utför hans svåliga panna och breda kinder. Prestgubben politicerar gerna och har hvarje afton ett talrikt sällskap, då han med största skicklighet för sina ofranska landsmän öfversätter franska tidningar på spanska.

Efter predikan samma dag gick jag utom staden att spassera och njuta en af de vackraste dagar under himmelen, att i fria luften, omgifven af naturens skönheter, söka

ka ersättning för det tvång, mina sinnen och min själ varit snart sagt hela dagen i kyrkorna underkastade. Jag har aldrig sett så stora folkhopar, som här öfverströmmade alla vägar, uppfylide alla trägårdar och öppna platsar. Sevilla har öfver 100,000 inbyggare; de voro alla i rörelse, små och stora. Man hörde glada röster ifrån alla buskar förena sig med sitrans ljud och kastanjetters lek, då ögat, lukten och smaken delade de behag, som den frikostiga naturen i sina mångfaldiga frukter skänkte. Allt var lekande och intagande i dessa elyseiska trakter, der en bred och lugn ström kröker sig emellan trägårdar och ängar och uppfriskar dessa med blommor, trän och menniskor öfverhöljda stränder. Jag kunde knappt förmå mig att lemna detta spasserfält, som har namn af *las bellas flores;* jag kunde knappt gå ifrån dessa ljufva stränder, som ensligheten och månens skimrande ljus på vattnet och emellan träden gjorde mot aftonen dubbelt interessanta. Jag glömde, att jag, en främling, snart befunne mig ensam ... då nya och mer främmande bloss än månens, kallade och styrde mina fjät till staden. Det höga domkyrkans torn blef på en gång upplyst, och stora eldar flammade omkring dess förgyllda spets. Klockorna begynte i det samma att ringas, och jag fruktade en eldsvåda i denna kostbara byggnad.

nad. Det var en illumination till den nya Påfvens ära, alla kyrkors yppersta hufvud i den Romersk-Catholska christenheten. Några hundrade facklor till denna höjd, nästan fördunklade månens glans, och jämte en stark musik ifrån tornets altaner, uppfyllde luften med Påfvens majestät och härlighet. En oräknelig mängd foglar, som blossen skrämde ifrån deras nästen i tornet, flögo husvilla rundt ikring, blandande sitt skri med klockornas och instrumenternas klang. Äfven Ärkebiskopens palats var upplyst med facklor och lampor, och denna illumination räckte två timmar, hvarefter både foglar och folk sökte hvilan. Ljuset var så starkt att det gaf mig tillfälle läsa en inskrift öfverst på tornet, ikring dess fyra sidor, nemligen *Turris Fortissima*, *Nomen Domini*, *prov.* 8. (Herrans namn är den starkaste borg, ordspr. bok. 8.). Denna inskrift tyckes vara så högt uppsatt, för att blott läsas af himmelska, åtminstone öfverjordiska varelser, hvilka ock tvifvelsutan bättre förstå några ord af *Versio vulgata*, än de Seviljaner. Detta torn, ehuru hvarken i storlek eller byggnadssätt passande till kyrkan, är likväl ganska vackert och märkvärdigt. Det är upprest af en Maurisk byggmästare, som säges ha byggt ett dylikt i Marocostad och ett i Rabat, hvarom i mina förra bref är talat, och har sedan fått trenne öf-

ver-

verbyggnader i nyare architecturen. Den Mauriska delen med sina mångfaldiga arabesker, är 250 fot hög, men med tillbyggnaden håller tornet 350 fot och slutar sig med en cupol, hvarpå en bild af brons som föreställer tron, är upprest och väger 34 centner. Bredden på hvarje sida är blott femtio fot, och passar illa till tornets och kyrkans höjd och storlek. Uppgången är utan trappsteg, så att man beqvämligen kunde till häst rida upp, så långt det mauriska byggnadssättet räcker. Utsigten derifrån är vidlyftig och så skönt omväxlande, att den ej kan beskrifvas. Den gamla Betis (Guadalquivir), som gaf Andalusien sitt fordna namn Betica, kröker sig emellan fruktbara och bebyggda fält, så långt ögat räcker. Kyrkan är till det mästa i göthisk smak, en af de största i Spanjen, och ger få ibland dem efter i prakt och rikdomar. Öfver flera af de större portarna ser man uti bränd lera några bibliska händelser i upphöjdt arbete, med en sällsynt skicklighet utförda, och dessutom flera bildstoder derikring, arbetade med samma känsla. Skada, att de ej äro af marmor, ehuru ännu ganska väl bibehållna! På norra sidan är ännu en port qvar af det gamla templet med Arabiska prydnader. Några och 90 fönster äro med heliga historier präktigt målade, som år 1538, kostade 1000 piaster styc-

stycket i arbetslön, en konst, som nu skall vara förlorad.

Ibland en myckenhet capeller i kyrkan måste jag omröra ett och annat, såsom till exempel, *la capilla de nuestra S:ra de la Antigua*, eller den gamla Vårfrus capell, der en på muren målad bild under samma namn dyrkas, och skall der ha bibehållit sig ända från Göthernas tid och sedan under Maurernas, då dessa innehade Sevilla och nyttjade gamla kyrkan till moské. Den målade bilden hade under Spanska belägringen sagt Maurerna, att Konung Ferdinand skulle intaga staden och kasta det Mohammedanska väldet öfver ända, då dessa af hämd velat förstöra målningen, som efter hvarje hugg förnyats. Murar och hvalf äro till största delen öfvertäckta med historierade underverk om denna målade Jungfru. Tvänne Ärkebiskopar hade der valt sina grafställen; deras epitafier äro mycket rika och väl utförda i jaspis, *verd antique* och präktiga brons-arbeten. Fyrtioåtta lampor af silfver äro dag och natt brinnande, och mångfaldiga mässor läsas der dagligen året igenom vid flera altaren.

Den helige Ferdinand den 3:djes capell är ej mindre märkvärdigt, der en konglig prakt omger den högsaliga Konungens grafvård, som framunder capellets altare står fri på alla sidor. Fyra inskrifter på hvar

sin

sin sida, nemligen på latinska, spanska, arabiska och ebreiska språken med den tidens brukliga bokstäfver och förkorrtningar, innehålla stora titlar, egenskaper och mycket beröm. På altaret ser man en Marie-bild, under namn af den kongliga, hvilken vid Sevillas öfvergång gjort Konungen och krigshären lika så vigtiga tjenster, som jag redan berättat om en dylik konglig jungfru vid Malagas belägring. Flera böcker äro skrifna om denna bildens förtjenster. En dåm af 130 fots höjd kröner detta capell, som i öfrigt prydes med hufvuden i upphöjdt arbete af så väl Spanjens som det gamla Judeens Konungar, af helgon, cheruber och seraféer, m. m. Öfver ett gallerverk af förgyld brons emellan capellet och kyrkan, sitter Don Fernando till häst i full storlek, med fjettrade Maurer under sig: en sannfärdig sinnebild af det gudliga nit men omenskliga förfarande, som han utöfvade mot Maurerna i Spanjen. Denna häststod af trä och öfverdragen med bly, bevisar dessutom ett *non plus ultra* i osmak och *nonsens*, och pryder detta capell äfven så litet som S:t Jöran sitt ställe, der han rider i Stockholms storkyrka.

Man vill tro att mineral-riket skulle uttömt sina skatter för att skänka denna praktfulla och rika cathedral-kyrka ett värdigt altare eller rättare sagt en altare-tafla; men den

den är arbetad i trä, der uti flera rader och afdelningar, Christi och dess heliga Moders lefnadshändelser föreställas i upphöjdt arbete; men detta arbete öfverträffar i värde, guli och lazursten, och blir i alla tider ett af konstens och bildhuggeriets vackraste stycken. Väggarna i choret och mer än 100:de så kallade munkstolar äro af omväxlande träd-sorter, med lika beundransvärd skicklighet utförda; men enheten och likstämmigheten emellan det helas särskilda delar, vågar jag säga, saknas öfverallt. Den rådande trädsorten i dessa mästerstycken, skall vara ett slags ceder, som fordom växte i öfverflöd omkring dessa trakter, men är nu alldeles uthuggen och förlorad. Tvänne orgverk på hvar sin sida af choret, äro af en disproportionerad storlek och uppfylla tvänne höga hvalf; äfven tyckes, att en hop prydnader, bestående i oskapliga hufvuden, masker, satirer, m. m. öfver chorbänkarna rundt ikring choret och under orgorna, ej äro derstädes på deras rätta ställen. En märkvärdig grafsten finnes i nedra delen af kyrkan, med Spanska och Latinska inskrifter. Derunder hvila qvarlefvorna af *Don Fernando Colon*, son till den namnkunnige Spanska Amiralen *Don Christobal Colon* (Christofer Columbus). Denna Ferdinand har varit en upplyst och uppmärksam resande, icke allenast med sin far och

och en äldre bror tre gånger till nya verlden och med Carl den 5:te i Italien, Flandern, Tyskland, m. m. utan han har äfven rest i Asien och Africa. Han har skänkt till denna cathedral-kyrka en samling böcker af 20,000 band, som förvaras i några rum öfver ett hvalf. Ibland dem fäste jag min uppmärksamhet på Don Fernandos handskrifter, som innehålla historiska, moraliska och geografiska anmärkningar öfver de länder, hans far upptäckt och han sjelf berest. Papperet hade ifrån början varit ganska dåligt, nemligen vrak-papper med stora hål, och var af tiden nu mycket förtärt. Sedan jag under förnyade besök något vant mig vid hans hand och förkorrtningar; nekade bibliothecarien mig vidare umgänge med dessa rara handskrifter, då jag ville copiera ett och annat. De voro författade på latin och tycktes, af hvad jag kunde förstå, vara mycket interessanta. Hans grafskrift begyns med dessa ord:

Aspice quid prodest totum sudasse per orbem,
Atque orbem patris ter peragrasse novum!

Hvilken falsk slutsats, att resor gagna ingenting, efter man ändå måste dö! Jag ville skrifva inunder: att resor ej gagna efterverlden, då en klok resandes anmärkningar ej få komma i dagsljuset. I denna boksamling fanns i öfrigt en myckenhet

 mis-

missaler ifrån 14:de århundradet, med de präktigaste målningar och förgyllningar.

Dom-capitlets rum, der den högstvördiga Senaten residerar, torde förtjena större uppmärksamhet för en der slösad rikdom än för en sann god smak. Jag kan ej beskrifva den omväxlande prakt af marmorbilder, målningar, bas-reliefer, allegorier brons-arbeten, sammet och galoner, som här förekomma; jag vill blott ibland upphöjda arbeten i marmor nämna: Juden Hamans straff, Moses underverk med stafven Noachs ark och syndafloden, den liderliga qvinnan i Uppenbarelse-boken, ridande på en hydra, tornet i babel, o. s. v. Ibland historierade laster ser man en mennisko-figur med åsne-öron på en thron och andra med särskilda djur-hufvuden. Man visste mig ett andligt general-contor, der själa-mässor utbjudas till fattiga prester i stiftet, som för hvarje mässa få så mycket som nio skilling. En döende förordnar till exempel, att så många hundrade eller tusende själa-mässor skola läsas öfver honom, och dylika förordnanden finnas till ett snart oräkneligt antal. Nu utbjudas dessa emot förbindelse och bevis, att de blifvit läsda, och till detta saliga ändamåls vinnande behöfvas alla dessa altaren i kyrkor och capeller, der mässor oupphörligen förrättas af särskilda prester. Jag har läst en tryckt förtek

förtekning, att i Sevilla-cathedral-kyrka åtgå 1500 arrober (halfankar) vin årligen vid 80 altaren, till ljus 800 arrober eller 20,000 skålpund vax, och till lampor 800 arrober olja; presternas antal skall stiga till 350 personer.

Jag har ofta med förtjusning stannat vid de förträffliga målningar, som förekomma i de flästa storkyrkans capeller och i de öfriga stadens och klosternas kyrkor, och jag måste uppehålla äfven mina läsare vid några af dessa naturens ypperliga föreställningar. Men dessas Spanska tecknare äro ej så allmänt kända, ehuru kanske af lika stor förtjenst med många af de bästa mästare utaf Italienska och Flamandska skolorna. Spanjen hade då äfven sin skola i målare-konsten, och en Don Pedro de Villegas anses såsom stiftare dertill. Han dog 1597 i en ålder af 87 år, såsom hans grafskrift intygar, förfärdigad af hans vän, den i lärda verlden bekante Arias Montano, som här i Sevilla är begrafven. En Luis de Vargas lefde vid samma tid: och då han efter flere års vistande i Italien återkom till Sevilla och fann sig der öfverträffad af tvänne Flamandare, Pedro de Campania och Antonio Flores; reste han genast tillbaka till de vackra konsternas hemvist, för att bli med dem närmare förenad. I ett af storkyrkans capeller beundras en tafla af denna

Luis de Vargas hand, der Adam och Eva, åtskilliga Patriarker tillika med Jungfru Maria och hennes son föreställas. Denna tafla är känd under namn af *Quadro de la gamba* (ben-stycket), af följande anledning: en Italiensk målare vid namn Alesio, hade på en mur i cathedral-kyrkan målat en S:t Christofer, 30 fot lång, som ehuru i senare tider illa upphjelpt, anses såsom ett mästerstycke; men då han en dag betraktade ofvannämde Vargas tafla, fann han sig så intagen utaf ett af Fader Adams ben, att han med innerlig känsla ropade: *piu val la tua gamba che il mio San Christofor* (ett af dina ben är mera värdt än hela mi S:t Christofer)! Jag är förundrad, att S:o Alesio ej på hela Eva kunde finna något li ka så intagande som ett ben på Adam, d hon likväl är full af behag och skönhet men dessa Italienare ha sin egen smak. E tafla af Campania, som föreställer *la purif cacion*, eller på anständig Svenska, Maria kyrktagning, räknas för en af de bästa Spanjen; flera bilder tyckas der vara lefvand

Men ibland de största tecknare i Sevi janska skolan och som med en hög st förenar en förträfflig colorit, torde *Don Ba tol Murillo* få nämnas, lika lycklig att för ställa sina porträtter lefvande, som han g lif åt händelserna. Hans tafla i storkyrkar döpelse-capell öfver Christi döpelse, är b un

undransvärd. Stige de fram, som tid efter annan der varit faddrar, och de skola tillstå sig varit i tankarna mera vittnen till Frälsarens målade döpelse, än till den verkliga, hvartill de voro kallade. Inom storkyrkans murar får man se flere af denna Murillos mästerstycken, och knappt finnes en kyrka i staden, som ej skryter af denna eller andra goda mästares arbeten. Man räknar i Sevilla tjugusex församlingar med fyra annexer, omkring fyratio kloster för munkar och trettio för nunnor, utom seminarier och hospitaler, som hvar enda har sin kyrka och sina capeller och der äger något märkvärdigt i denna den djupa naturens föreställning.

Jag vill nämna blott några få: i kyrkan *Ayuda de santa cruz* är en altar-tafla af Campania, föreställande Christi nedtagande af korset. Christi kropp är i sanning död, och den som kunde bli rädd för ett lik, skulle här skrika af förskräckelse; men det lugn, den välsignelse, den salighet, som råder i dessa anletsdrag, omkring denna med bitter ättika och galla bestänkta munn; låfvar himmelen åt en känslofull betraktare. Den öma modren dignar under smärtans tyngd och tycks uppgifva sin sista suck; man ser sorgen och medlidandet i S:t Johans och i Magdalenas ansigten. Det berättas af kyrkans vederbörande såsom ett

Guds ord, hörande till passions-historien, att Murillo till sin senaste ålder ofta kom dit och långa stunder betraktade denna tafla. "Han dröjde der, hade han sagt, för "att se dem snart ha tagit Frälsaren ned af "korset." Men den känslofulla Murillo var ej nöjd att blott i lifstiden innerligen beundra både händelsen och föreställningen; han begärde att bli begrafven framför denna tafla, och hans qvarlefvor hvila der, under en sten med ett inhuggit benragel och dessa tvänne sinnrika ord: *Vive moriturus* (lef såsom du skulle dö).

I Franciscanernas convent, som är ett af de största i Sevilla, der man räknar öfver 300 marmorpelare med arabiska capitäler, och kanske inemot så många lättjefulla munkar, finnes en stor mängd taflor af särskilta mästare, i synnerhet af Francisco Herrera och af Murillo, äfven som vackra målningar *al fresco*, i klostrets hvälfda spassergångar, af Antonio Mohedano och Alonso Vazguez, hvilka föreställa de orimligaste underverk. Jag har för mig sjelf gjort den anmärkning, att då grundsatsen i Romersk-Catholska religionen är, att snarare förvåna och fånga den tanklösa allmänheten med de orimligaste underverk och händelser, än att vinna den med en sann moral och uppbyggeliga efterdömen; så har denna grundsats förvändt smaken och uppriktigheten hos

de

de skickligaste målare, dessa naturens sö-
ner, som skulle göra henne mäst liflig för
ögat och tanken, och förledt dem att me-
delst onaturliga föreställningar, afvika ifrån
natur och sanning, och således hos en upp-
lyst åskådare väcka en obehaglig känsla, en
motsäjelse, som förbittrar njutningen af den
gudomeliga och enkla naturen, den de i
öfrigt så lifligt förstått uttrycka på flera an-
dra taflor. Sjelfva Murillo har missbrukat
och förnedrat sin ädla talang, då han till
exempel, föreställer några ljusens änglar för-
rätta en kloster-kocks sysla i köks-spisen,
under det kocken ligger på knä, förtjust och
hänryckt af *Maria Santissima*, som låfvar
honom, Gud vet, hvilka Andans gåfvor. Dy-
lika dumheter, ehuru väl utförda, väcka me-
ra harm och löje, än beundran och tillfreds-
ställelse. Stora hopar af syndare förrättade
under dymmelveckan, sina andakts-öfningar
i detta kloster och på knä tråkade sig fram,
och nedstupade på sina ansigten, afgudade
dessa munkfabler, så orimliga och osam-
manhängande, att de med inga fabler eller
dikter kunna jämföras.

Ibland inrättningar, der talangen och
de sköna konsterna finna det vackraste fält
och föremål, värdiga snillets och hjertats
känslor, bör jag nämna ett hospital *de los
Venerables Sacerdotes* (för fattiga och af sig
komna prester). Der ser man de förträffli-

gaste taflor med sinnrika syftningar på detta ämne, som göra ett dubbelt ljuft intryck på åskådare af hvad så kallad religion som hälst, då medlidande och välgörenhet höra till alla religioner. Jag skall i få ord ge begrepp om ett par sådana taflor: Guds son, hvilande i sin moders sköte, tar bröd af en korg, som en ljusens ängel framräcker, och utdelar deraf åt trenne nödlidande prester. De behag och uttryck som lysa i och omkring hvarje bild, kunna icke nog lifligt beskrifvas. Altare-taflan föreställer Herrans Nattvard, der ellofva detta hospitals stiftare utmärkas och igenkännas i lika så många apostlars ansigten; men Judas behåller sitt judiska skägg och har ett helt annat utseende än de öfrige.

Cadiz den 12 Maj 1800.

Mästaren Murillo lyser lika klar, men om jag må säga, med vidsträcktare strålar, i ett Capuciner-kloster strax utom staden, der tjugufyra taflor af dess hand förvaras. I detta kloster fägnas besökande vanligen med goda äggpankakor; min *Cicerone* föreslog mig en morgon, att der intaga vår frukost. Sedan vi med vanlig beundran be-

besett flera mästares arbeten af största skönhet; förde man oss i Munkarnas matsal, der pankakorna smakade mig så väl, som hade ett par änglar under kockens hänryckning af Jungfru Maria, gräddat dem. Man drack äfven ett glas godt vin derpå: och intagen af den goda smak, som rådde i målarens, kockens och vinskänkens arbeten, af föreståndarens vänliga umgänge och klostrets sköna belägenhet; frågade jag Prioren, om han ville antaga mig såsom novis i klostret. Han svarade leende, "att han ville göra för-"sta året för mig så lätt och artigt som möj-"ligt vore; men då pröfvetiden gått till slut "och jag svurit försakelsens fana, kunde han "ej låfva mig de verldens nöjen, som han "trodde mig sätta mera värde på." Han skänkte mig ett par knäband, men knäband på eget vis, af små stålträd-stycken, så fästade i hvarandra, att de på ena sidan ej presentera annat än taggar. Nunnorna sade han, nyttjade sådana knäband, att bestraffa sig för vissa brottsliga tankar och begär; de gå och ligga med dem, längre eller korrtare tid, fästade öfver knäna, der de sarga mer eller mindre, och på detta sätt försona sina synder. Han hade samma morgon varit kallad till en ung nunna, som han aflöst ifrån synder och knäband, utan att, efter vår gamla Gottlands lag, ha gjort ett *skammatag*, ty dem re-

nom är all ting rent. Det skulle tilläfventyrs i våra jern-länder göra en betydlig afsättning på ståltråd, om dessa slags knäband med dertill hörande penitens infördes ibland vårt täcka kön.

Ibland barmhertighets-inrättningar må äfven nämnas S:t Georgs hospital, som ett broderskap, bestående af den förnämsta Adeln i staden underhåller — jag säger med en vördnadsfull känsla: den förnämsta Adeln, då välgörande ger dem anspråk på ett utmärkt företräde. Vissa personer af dem inställa sig der dagligen, att se de sjuka till godo, på alla de sätt som dessas förnödenheter fordra. I synnerhet är detta hospital emot aftnarna och nattetid, en god och säker tillflyckt för den hungrige, som förgäfves bedt: "Gif mig i dag mitt dagli-"ga bröd," och för den husville, som ej har ett tak att om natten hvila sitt hufvud under. Alla fattiga i staden, och deras tal är *legio*, samlas deromkring klockan 6 hvarje afton, att emottaga sin portion af en tjock soppa, bestående af bröd, kokt i vatten, med olja och grönsaker. Hvarje tiggare, då han framhåller sin kruka, hälsar med dessa orden: *Ave Maria Santissima*, då utdelaren svarar: *Sin peccado concebida*. Detta går ganska fort. Kittelen, hvarur man öser, är djup och stor, och det tryter alldrig soppa. De som vilja bli qvar finna sina

sina hviloställen i dertill inrättade luftiga rum. Omkring 70 sjuka njuta tillsyn och underhåll i goda sängar. Jag såg en af de mäst betydande herrar i staden, med band och stjernor räcka hjelpsam hand åt dessa uslingar. Äfven detta hospital lyser med den bekanta Murillos taflor, som af många anses för dess vackraste arbeten. Föremålen äro analoga med inrättningen, och med lifligt uttryck af de känslor, som hjertat i särskilta ställningar af plågor, sorg, tröst, glädje o. s. v. kan emottaga, föreställa allt det elände, allt det lidande, som menskligheten är underkastad, dem Allmakten och medlidandet komma till hjelp. Dessa figurer ha full kroppsstorlek och skulle förvilla det bästa öga, om ej taflorna hängde på murarna öfver vanlig högd. Såsom något märkvärdigt vill jag berätta en förändring, en annan bestämmelse af localen och dessa byggnader, som den allt förvandlande tiden åstadkommit. Makten och väldet hade der höjt sina murar och torn emot skyarna, och i de vidlyftigaste hvalf inneslöto skogarnas och bergverkens skatter, för att befolka hafven och beherrska aflägsna främmande länder. En latinsk inskrift på framsidan af hospitalet berättar, att *Don Alonso el Sabio*, som den tidens Spanska historie - skrifvare anse för den visaste Konung efter Salomo, i 13:de århundradet der uppbyggt och

och inrättat ett skeppshvarf och en arsenal, en arsenal för Sevillas rika handel, der sedermera de trenne galerer, hvarmed *Don Christobal Colon* upptäckte nya verlden, gingo af stapeln, och de flottor byggdes som öfverförde Americas besegrare och tyranner, och hit återvände med de oskyldiga Indianernas blodbestänkta skatter. Dessa byggnader, dessa murar, som inneslöto de största skepps- och krigs-förråder och det rika Americas ovärderliga skatter - - - äro nu förvandlade till ett fattighus, ett lasarett.

Ett hospital strax utom staden, som har namn af *de la sangre* (blod) och är tillägnadt Christi fem sår, skulle fullbordadt, utgjöra det största hospital i verlden. Planen är efter det Greco-Romerska byggnadssättet och visar en förträfflig architectur. Kyrkan förråder en hög smak med sin portal af marmor, prydd med sköna bildstoder, urner, m. m. i tvänne våningar. Tron, hoppet och kärleken äro i skapnad och former förtjusande och värdiga deras höga kall, att bereda menniskoslägtets lycksalighet. Bildhuggarens namn skall vara Torregiano, Italienare, som oagtadt sin öma och sköna inbillningskraft, måste varit mer obändig än stora artister vanligen äro. Han skall i Florens under träta med Michel Angelo slagit dennes näsa sönder, hvarpå han begaf sig till Rom, bevistade såsom soldat flere fält-

slag

slag och tjente sig upp till fändrik; reste derefter till London och förtjente i bildhuggare-vägen ett stort namn och mycket penningar; men ett ostadigt sinnelag förde honom derifrån till Sevilla, der han 1522 dog i fängelse. I ett kloster, som icke utan orsak har namn af *buena vista* (vacker utsigt), helt nära det omtalta hospitalet, ser man på stor-altaret, en bild af samma Torregiano, som i skönhet och uttryck anses täfla med det gamla Greklands yppersta mästerstycken. Dess ställning är på knä med en bok i högra handen och ett kors i den vänstra. Skada att denna förträffliga bildstod är blott af bränd lera!

Resande af alla nationer ha tillhandlat sig taflor af Campania, Zurbaran, Roëlas, Vargas, Valdés, Flores, Murillo, med flere de skickligaste naturens efterföljare i Spanjen. Det skall ofta händt, att man i kyrkor och kloster oförmodadt funnit en simpel vanlig tafla i stället för ett mästerstycke, som hemligen blifvit förytttradt. Stats-Ministren Grefve Florida-blanca lät derför utgå ett circulär till alla Prelater med flere, att de skulle hålla den nogaste hand emot försäljning och utförsel af sådana landets dyrbarheter. Om någon, säger han, vill förytttra dylika konstens mästerstycken, böra de först hembjudas Konungen, som betalar allt hvad en främling eller hvem

som

som hälst kunde skäligen derföre bjuda, m. m. (*a*).

Sedan jag tilläfventyrs med en tröttande vidlyftighet genomgått nästan allt hvad jag i kyrkor och kloster funnit märkvärdigt, följer i ordning det gamla slottet *Elkasar*, som varit de Mauriska Konungarnas palats. Det innefattar en stor trakt, med sin egen mur afskild ifrån staden. Flera Spanska Konungar, i synnerhet Carl den 1:ste (den Tyske Carl den 5:te), hafva förbättrat och tillökt de gamla byggnaderna, så att man nu öfver allt ser en blandning af den arabiska och den modernare architecturen. Castiljens och Leons vapen omväxla med så kallade arabesker, och Spanska Monarkernas *Plus Ultra* med arabiska inskrifter. Denna skrytande devis har Carl den 1:ste först nyttjat ikring det Kongl. Spanska vapnet, och man ger dess läkare, Luis Marliano hedern för dess uppfinning. På slottet ser man ett stort antal gårdar och stora salar med sina öfre och lägre galerier, och en oräknelig hop marmor-pelare. Taken i rummen äro af trä, med mycket uthuggningar, lister och stuck-arbeten i gull och blått, ganska vackra. En sal, 18 alnar i fyrkant, är märkvärdig och bibehåller sitt gamla Mauriska namn af

(*a*) Ibland den dyrbara samling af taflor på museum i Paris, finnas blott tvänne af Murillo, som äfven der utmärka mästarens hand.

af *halfva pomeransen*, i anseende till formen af sin cupol, der omväxlingen af stuck, förgyllningar och fina arabesker, vittnar om smak och skicklighet. Spanska Konungars porträtter pryda en fris rundtikring, och arabiska inskrifter omgifva dörrarna. Gålfven äro af vackra marmor-sorter. I en trägård, som ännu har namn af damernas, ser man flera vattenkonster, jämte större och mindre myrtenträn, formerade genom klippning till alla slags figurer af hjeltar, menniskor och djur, som är mera besynnerligt än vackert. Ett stort galleri, indelt i tvänne salar, förenar en dyrbar mängd af taflor och ett stort antal Romerska bildstoder och minnesmärken, samlade i synnerhet ifrån Italica, en f. d. Romersk stad i grannskapet af Sevilla. Jag fann inskriften på en oval sten af omkring tre fjerdedel alns längd, så curiös, att jag copierade den samma. Bokstäfverna tyckas vara en blanning af grekiska och runska. Någon Antiquarie torde kunna förklara den.

Börsen (*la lonja*) är i byggnads-vägen det första och vackraste i Sevilla, och blir alltid ett af architecturens sköna verk. Det är en fyrkantig byggnad med lika fasader, fri och öppen på alla sidor, emellan cathedral-kyrkan och Elkasar, hvardera sidan 200 fot i längden och flera trappsteg upphöjd öfver jämna marken, hvilket ger detta palats

lats ett mera ädelt utseende. Det är tvänne våningar högt, i en simpel men prydlig styl, af huggen sten, med släta pilastrar. Inre gården har sina corridorer och gallerier i bägge våningarna, der pelarne i den nedre äro af Doriska och i den öfre af Joniska ordningen. Trappan är en passande del af det hela. Taket är platt såsom på slottet i Stockholm; i hvarje hörn reser sig en prydlig tornspira. Archivet derstädes för Americanska handeln skall vara märkvärdigt för sina uppgifter; men knappt fick jag se titlarna på deras folianter, än mindre undersöka något. Allt snickare-arbete är af de finaste och välluktande Americanska träsorter. Sedan Americanska handeln flyttades ifrån Sevilla till Cadiz, och en paquet-båt i fredstider månatligen går ifrån Corunna med brefväxlingen, är denna så kallade börs nu mera utan ändamål och kunde tjena till andra inrättningar. Byggmästarens namn är Juan de Herrera, som äfven förbättrade planen till Escurials slott och fullbordade det, med en besparing af en million piaster; men Herrera dog i fattigdom. Jag stannar ännu en gång att ifrån denna öppna plats betrakta cathedral-kyrkan i Gothisk smak, börsen i den senare Italienska och *elkasar* jämte kyrktornet i Maurisk smak: mästerstycken, hvart och ett för sig och efter oli-

ka

ka principer, men som i alla tidehvarf skola väcka beundran.

Tobaks-fabriken strax utom staden är en ofantlig stor inrättning, fullkomnad i senare åren och icke utan fordran på välbyggnad, men kan i smak icke jämföras med börsen. Den håller öfver 300 alnar i längden, är omkring 160 alnar bred och 30 alnar hög, omgifven af en bred graf och innesluter 28 gårdsrum. Jag nyser ännu, då jag tänker på den atmosfer af ett fint snusdoft, som omgaf detta tobaksgudens palats. Den högre styrelsen eller Kongl. tobakssenaten består af mer än 50 personer, och under-betjeningen af nära lika så många. Antalet af arbetande menniskor räknas dagligen till 1300, och man försäkrar, att öfver 400 hästar och mulor äro nödvändiga för att med jämt ombyte sätta alla machiner i rörelse. Flere qvarn-inrättningar med omkring 150 hjul, som mala tobak, oberäknade ett stort antal qvarnar som rafinera, och andra machiner med 200 knifvar hvar och en, som karfva tobaken, drifvas dagligen med 120 hästar eller mulor i sender och ombytas hvar tredje timma. Debiten eller åtgången af snus skall i goda år, det vill säga, då alla Spanska väl organiserade näsor göra sin skyldighet, stiga till nära millioner Castiljanska marker, oberäknade blad och 1 million 800,000 skålpund ci-

garrer. I Cadiz tillverkas äfven cigarrer, och dessa tvänne städer fabricera årligen a och ½ million bundtar ifrån 34 till 74 cigarrer i bundten. Regeringen skall kunna påräkna 5 millioner piaster i ren vinst om året, sedan en million piaster afgått till löner och omkostnader. Man faller i en särdeles förundran öfver dessa ofantliga hval och magasiner för tobaksblad och snus, och skulle af dessa inrättningar snart tro, at tobak vore en af lifvets nödvändigaste behof, som likväl skurit, dröjer blott ett ögnablick i magens första förstuga, och malit fägnar blott ett par af menniskans mindr lufthål. Öfver stora porten, som har sin 8 präktiga marmor-pelare och öfriga prydnader, står *Fama* i ansenlig storlek, me sin trompet i hand, att öfver all verlde utblåsa den Kongl. tobaks-fabrikens anseen de. I min tanka skulle det varit ännu me ra talande, om en skorstenspipa blifvit an bragt igenom gudinnan och dess trompet som medelst stoder af rök ifrån en allti underhållen tobaks-eld, kunnat i den rega och ädla rök-konsten ge samteliga Hans ca tholska Majestäts trogna undersåtare båc uppmuntran och efterdöme.

Ifrån tobaks-fabriken täckas mina läsa re följa mig till Pilati hus. Detta låter b synnerligt, men ingenstädes går underliga re till än i verlden. Under detta namn ä

e

ett hus i Sevilla kändt, som skall vara byggdt lika med det som denna bekanta Romerska höfding bebodde i Jerusalem; men icke ansvarar jag för likheten. Det berättas, att en Hertig af Alcala, som var Ambassadör i Rom, sedan vice-Konung i Neapel och under tiden gjorde en resa till det heliga landet, att han der fått en ideal af Pilati hus, och derefter låtit förfärdiga detta. Om det verkliga Pilati hus var uppfyldt med lefvande Romare, så är detta Pilati hus uppfyldt med Romerska bildstoder, hufvuden och andra den tidens minnes-märken, äfven ifrån Grekland. I midten af en rymlig borggård, omgifven af mer än 40 marmorpelare, ser man en skön vattenkonst på fyra delfiner, som krönes med en bröstbild af Janus. Gårdens fyra hörn prydas med hvar sin bild af halfannan mennisko-storlek, föreställande Pallas, Ceres och tvänne sånggudinnor, af Greklands vackraste arbeten, som ehuru till armar och ben mer och mindre upphjelpte, äro sköna och väl draperade piecer. I galleriet omkring gården äro tjugufyra hufvuden af Consuler och Cesarer på sina consoler. Dessa bröststoder äro sanna originaler och modeller af natur och smak. Flera rum äro på väggarna arbetade i den nu så kallade Arabiska stylen med förgyllningar och små mångfärgade rutiga stenar, äfven som en trappa

med sin cupol deröfver. En liten trägård med corridorer rundt ikring, är uppfyld med kostbara ruiner, med bröstbilder af Kejsare och Kejsarinnor, af hjeltar och gudomligheter, stälda på colonner af verd antique, svart marmor, grön porfyr och med de sköonaste capitäler af corinthiska ordningen, ofantligen stora. Jag afritade åtskilliga basreliefer i marmor, till exempel *Anubis* med sitt hundhufvud och långa tunna kläder, föreställd gående med krokiga knän och en klubba under högra armen, och midt emot honom, *Ibis* med sin krokiga näbb under ett palmträd; äfven *Apis* med flere Egyptiska gudomligheter. En Hertig af Medinaceli är nu ägare till Pilati hus, och har låtit derifrån till Madrid föra åtskilliga piecer, som sägas ej ge en *Venus de Medicis*, en *Apollo de bel vedere*, en *Flora* med flere, efter i skönhet och uttryck.

Ett canon-gjuteri strax utom staden förtjenar blott att nämnas. Jag såg der tolf adertonpundiga metall-canoner gjutas på en gång, som väl lyckades. Ett salpettersjuderi drifves äfven i detta grannskap för kronans räkning, der kittlar af 1600 kannors rymd underhållås i kokning hela 40 till 50 dygn i sender.

Omkring en mil ifrån Sevilla besöker man ruinerna af en f. d. Romersk stad vid namn *Italica*. Ibland en myckenhet mer

och

och mindre sönderbrutna släta och refflade marmorpelare, kapitäler, architraver, grundvalar, m. m. resa sig lemningarna af en amphitheater, som vittnar om en stor och folkrik stad. Jag skall ej förlora hvarken tid eller papper att beskrifva denna amphitheater, som sjelf dagligen förlorar sig, under åverkan af tiden och stenbrytare. Der Italica uppbyggdes, skall ifrån äldre tider en stad varit bekant, vid namn Sancios, i hvilken, under de Romares krig i Spanjen, sårade krigsmän till en början inlades, och blef sedan ett *Municipium* som fick Romerska soldater till besättning och styrdes efter Romerska lagar. *Appianus* i sin bok *de bellis Hispanicis* skall säga: *Scipio milites omnes vulneribus debiles in unam compulit urbem, quam ab Italia, Italicam nominavit* (Scipio förlade alla sårade krigsmän i en stad, som han efter Italien kallade Italica). Detta tilldrog sig omkring 200 år före Christi födelse. Den omtalta amphitheater räknas till början af andra århundradet, uppbyggd af Trajanus eller Vespasianus, som voro bördige ifrån Italica och mycket hedrade deras födelse-ort. Man har ej längesedan uppgräft en fyrkant, 24 alnar i längd och 18 i bredd, ett gålf i mosaïk. Tvänne rader med cirkel-formiga figurer utgöra såsom en yttre ram och lemna en spegel midti. Hvarje cirkel är uppfyld med ett

djur eller en menniska med de lifligaste färgor, och mästerligen tecknade. Man igenkänner vid första påseende, en påfogel, en pappegoja, en stork, en villand, en åkerhöna, en dufva, en vindthund, en hjort, en hare o. s. v. omväxlade med centaurer, sånggudinnorna med namn och attributer, med genier som bära blomster, med dansare, o. s. v. Några namn voro ej stafvade på vanliga viset, till exempel *Kaliope*, *Polypnia*, *Trepsichore*. Denna senare, i stället för musicaliska instrumenter, hade vid sidan ett öppet skrin med perlor uti. De fyrkanter som uppkomma emellan de tangerande cirklarna, innehöllo äfven djur och åtskilliga figurer. Man såg i den inre fyrkanten eller spegeln, en häst med vagn, en karl till häst, en karl med en håf, en som blåser på pipa och tre enkla figurer tillsamman. En munk som var min följeslagare, berättade, att dessa förestälde Astrea, Diana, Hippolyt, Theseus, m. fl. Han kunde så gerna sagt, att de voro Venus, Jupiter, S:ta Maria, S:t Jöran och gracerna. Dessa bilder och figurer, med vatten lätt öfverstrukna, utgjorde den lifligaste tafla och var omgifven af blottade murar, så höga att en mindre person ej utan möda kunde streta deröfver. Detta gålf var ännu helt och oskadadt; men dylika gålf utanför dessa murar, voro upprifne, hvaraf poikar sålde upp-

brut-

brutna mosaïk-stenar i alla färgor. Ett kloster med en liten köping, som kallas Santiponce, ligger strax vid Italica, dit resande ledsagas af en munk, *Padre* Muscoso, som är älskare och kännare af antiquiteter och har sjelf en vacker samling af alla slags minnesmärken ifrån Italica. Jag köpte några små piecer af honom, men ville ej då strax betala ett hufvud af marmor, som han höll ganska dyrt och jag ändå skattade mera värdt. Det var salig Amiral von Rosensteins hufvud så fullkomligen likt, att det vid första påseende gjorde mig glad och förvånad. Munken ville ej lemna det för mindre än 16 piaster. Jag reste dit en annan gång, endast för att se det. Sedan jag korrt derefter blifvit i nåder utnämd att förestå Consulatet i Algier, skref jag till Sevilla för att bli ägare af detta hufvud, men vann ej min önskan.

Jag har nu omtalt nästan allt hvad som i mitt tycke finnes märkvärdigt både i och utom Sevilla, men icke sagt ett ord om sjelfva staden. Sevillas namn var i älsta tiderna Hispalis, som skall vara Feniciska, och hvarom Spanjens lärde och ordryttare må disputera; men byggnadssättet är aldeles Mauriskt, med trånga och buktiga gator och många återvänds-gränder, som äro ledsamma för en främling och farliga vid eldsvådor och alla olyckshändelser. Planen af

 staden

staden skulle närmast likna gångarna i en myrstack. Gatorna äro illa stenlagda, och få hus förtjena namn af vackra. Sevilla har intet reguliert torg, endast några mer och mindre öppna platsar. Alamedan eller allmänna promenaden är stor, med tre rader trän, marmor-bänkar och vattenkonster, men der jag aldrig såg folksamlingar. Tvänne colonner af corinthiska ordningen, som äro mycket höga och tjocka, pryda denna spassergång. De anses ha tillhört ett Hercules tempel i grannskapet, och det berättas att flera dylika finnas der af jord öfvertäckta. De ha hvar sin bildstod ofvanpå, nemligen af Hercules och Julius Cæsar. Piedestalerna äro af senare fabrik, der prunkande inskrifter på latin äro gjorda till Carl den 1:stas (Kejsar Carl 5:te) och Philip den 2:dras ära. Högst på den ena pelaren upptäckte jag med synglas en gammal inskrift, hvaraf jag med möda kunde läsa dessa ord, i tre rader:

Monstro
rum dom
toris

— — —

— — —

Jag säger, upptäckte, ty åtskilliga kunniga och nygiriga män, som jag talte med derom, hade ingen kunskap om denna inskrift, som bevisar att Hercules der omtalas. Vid

foten

foten af ena pelaren, läser man *VIRINVS*. De lärde i Sevilla påstå, att staden är anlagd af Hercules; men murarna ikring staden med 176 torn anses för Romerskt arbete.

Öfver en port, som har namn *de Osario* (benhus), och i Maurernas tid förde till deras begrafningsplats, var en Arabisk inscription, som är på Spanska öfversatt och lyder så här: *Esta es la Ciudad de la confucion y mal gobierno*, och på Svenska: I denna stad herrska oreda och förvirring, nemligen der ej andra än toma hufvuden eller hufvudskallar funnos.

Under en promenad en dag utom staden med tvänne Spanjorer, togo vi vägen åt den fordom stränga inquisitionens bestraffnings- eller afrättsplats. En fyrkantig stenmur några alnar hög på hvarje sida, var der upprest och hade emottagit de offer, som det andliga svärmeriets hat öfverlemnat åt afgrundens lågor. Denna grufliga domstol har först blifvit införd i Sevilla, der Ärkebiskopen Gonzales de Mendoza, 1478, med en omensklig grymhet och ett djefvulskt nit satte den i verksamhet. Jag hade lust se platformen deraf, sjelfva stället der oskulden, en sann och innerlig öfvertygelse i ämnen som ingen dödlig förstår, hade undergått den grofvaste missdådares straff, och jag kunde utan svårighet

stiga upp emellan de öppningar, som utfallna stenar lemnat i muren. Mina Spanjorer budo mig för allt i verlden afstå derifrån och ville för ingen del tillåta mig bestiga detta kättares straffställe. Snart berättade jag dem, att en cirkelformig håla upptog nästan hela planen, som vid en *Auto-da-fé* uppfylldes med ved, der det olyckliga offret bants vid en upprest påle; men der det andeliga tyranniets eld hade härjat och allt förbränt, hade i oskuldens aska det frodigaste gräs, de skönaste blomster uppväxt och betäckte den rysliga gropen. Jag vardt förvånad att se mina följeslagare, kloka och förnuftiga män, ej bättre än gå ett par steg tillbaka för mig och emot deras vilja förråda en häpenhet, att jag bestigit en kättares afrättsplats. De betraktade mig med en så hemsk uppsyn, som sågo de afgrundens lågor omgifva mig. Termen *Auto-da-fé* har den andliga äran att vara Portugisiska, och betyder Trones dom, en *acte de justice de la foi.* På Spanska heter det, med liten skillnad: *Auto de fe.*

Sevilla har i denna dag den största förbindelse åt Romarna för en vattuledning, som på en Svensk mils afstånd och på mer än 400 hvalfbågar, skänker staden och flera trägårdar ett godt och ymnigt vatten. I öfrigt lider man ej brist derpå, då Guadalquivir, på arabiska *Uad el kebir* (stora ström-

strömmen) sköljer dess murar och stundom öfverhöljer en stor del af staden. Sevilla har ofta varit blottställd för svåra vattuflöden, hvaremot man i senare tider tagit det betydliga försiktighets-steget, att vid stranden uppresa en stor marmor-coloss som föreställer Treenigheten. Det är ett enda marmor-block, som formerar först en tung fot med fyra tjocka colonner, hvilka bära jordklotet, hvarpå ett stort, vidlöftigt moln utbreder sig, der tvänne personer, en gammal gubbe och en ung man äro sittande med en dufva emellan dem. Men denna vidskepelsens treenighet på fyra colonner kan knappt hålla en droppa vatten tillbaka, ty pelarna äro öppna. Man skulle tro att denna ärestod med sitt herravälde öfver vatten och land, skulle såsom ett Babels torn, räcka upp till himmelens skyar; men knappt ha dessa skyar som tjena till treenighetens säte, hunnit några alnar ifrån jorden. Detta narrverk skall likväl kostat omkring 50,000 piaster.

Man räknar en folkmängd i staden af 100, till 120,000 personer, efter 5 till 6 på hvarje hushåll, nemligen 20,000 familjer i omkring 12,000 hus. För 200 år sedan skall Sevilla haft sina 300,000 inbyggare och handeln varit så betydlig, att blott den artikeln silke sysselsatt 16,000 väfstolar, då dessas antal nu endast stiger till

något

något öfver 2,300. Det berättas att då Konung Ferdinand den 3:dje 1248 intog Sevilla, drogo 400,000 Maurer derutur, följaktligen de oberäknade, som under 18 månaders belägring strukit med, jämte ett stort antal, som blifvit qvar i staden. Utflyttningar till America för att återbefolka det land, der många millioner fredliga invånare mördades i Guds och religionens namn, dessa utflyttningar ha gjort Sevilla och hela det sköna Andalusien folk-fattigt. Och ehuru 50 millioner piaster i metall och varor, mer och mindre, årligen i tvänne seklers tid influtit till Spanjen; torde knappt finnas ett rike i Europa, der fattigdomen och eländet synas mer allmänna. Landtfolket i allmänhet, karlar och qvinnfolk äro klädda i ett grått eller brunt ofärgadt ylletyg, som utgör deras arbets- och helgedagskläder; deras hus och boningar vittna om det yttersta armod. Men jag talar blott om Andalusien, det fordom mäktiga Betis.

På västra stranden gent emot Sevilla ligger en liten stad eller malm, vid namn Triana, som äfven har sina kyrkor, kloster, målningar, märkvärdigheter, fabriker och ett bibliothek, der kostbara böcker och handskrifter förvaras. Jag bör nämna en bok med inemot 200 ritningar, som mästerligen föreställa Konung Ferdinands och Drottning Isabelas hof, klädedrägter, jagt-partier m. m.

m. m. och *Guerras de Annibal y Scipion*, som är mycket rar, jämte åtskilliga curiösa krönikor ifrån äldre tider. En kloster-trägård strax vid Triana afkastar i frukt och grönsaker årligen, för två tusende piaster till Munkarnas underhåll. Det var ej mindre än små skogar af citron och appelsin-trän, och stora fälten med rosenbuskar: det skönaste man ville se och lukta. Dessa tvänne städer äro förenade medelst en bro som är byggd på stora båtar, der små förfrisknings-ställen äro inrättade, med bänkar å båda sidor. Denna promenad under en klar himmel, öfver en bred och jämt flytande ström emellan de vackraste stränder, ibland en myckenhet väl klädt och muntert folk, var intagande vacker, i synnerhet helgedags-aftnarna, då den allmänna ledigheten och hvilan med hvarje enskildts lifligare rörelser, fördubblade och förskönade årstidens och localens behag.

Sevilla var, då handeln på America florerade, en af Europas rikaste och mäst lysande städer; de vackra konsterna voro der i stort anseende. Man hämtade gull, silfver och ädla stenar ifrån den nya verlden — lärdom, smak, skicklighet och talanger ifrån den gamla verldens beherrskarinna. Allt hvarmed Sevilla ännu kan skryta, förskrifver sig ifrån de tiderna. Man skulle knappt tro, att inom stadens murar räknas

30,000

30,000 hvita marmor-pelare. Sevillas nu varande handel drifves med frukter, olja, ull, m. m. och anses mycket betydande.

Jag hade i Sevilla artiga bekantskaper i älskvärda familjer; men då dessa äro alla okända i Sverge, vill jag blott omtala en enda, hvars namn är verldskunnigt. Jag hade den hedern umgås hos en *S:ra de Ulloa* (Uljoa), enka efter den Spanska Amiralen af det namnet, som i physik, geographi, navigation, astronomi, var så mycket bevandrad. Hon hade en ung dotter, en fullkomlig Venus, skön och älskvärd. Den dagen jag sett och talat med henne, voro de bästa målningar och fornålderns vackraste bildstoder ej annat än skräp för mina ögon. En viss hög dam i Madrid hade ej orätt att skicka henne med sin moder ifrån hofvet, der denna skönhet kunnat inge en viss Förste samma osmak. Amiralinnan är Statsdam hos Drottningen, men säges ha rest på befallning till Sevilla, der hon har egendom i grannskapet. Van vid hof, leddes hon grufligen i denna småstad, och kunde ej trifvas på landet, som hon sade var gjort endast för foglar och djur. Jag besökte sällan de förnäma tertuljerna, der man ej roade sig med annat än kort, casino och hasard-spel. Sedan jag om dagen i korrthet upptecknat hvad jag sett och hört, bragte jag det om aftonen i liten ordning. I ett afton-

afton-sällskap hade jag blott roat mig sjelf; nu torde dessa anmärkningar äfven roa mina vänner, och jag har då dubbelt vunnit. Man frågade mig i alla sällskaper efter Baron Ehrensvärd, som under sin beskickning i Spanjen, några månader före mig varit i Sevilla. Äfven den lärda munken vid Italica, Padre Muscoso, visste ej snarare att jag var Svensk, än han berömde den Svenska Ambassadören, Baron Ehrensvärds smak och snille och såsom en sann kännare af de vackra konsterna. Ännu en händelse i anledning häraf, måste jag ej förtiga. Jag mötte en dag på gatan ett ungt vackert fruntimmer, som i det samma stannade och såg upp åt ett fönster. Äfven jag stannade och med nöje betraktade henne, utan att säga ett ord till den okända, som hade ett äldre fruntimmer med sig. Några dagar derefter i cathedral-kyrkan, der jag var sysselsatt med vackra målningar och bildstoder, nalkas mig en half-gumma och påminner mig om det mötet jag haft på en viss gata med ett ungt fruntimmer, och frågar om jag ville göra dess vidare bekantskap, då hon ville följa mig dit. Jag råkade den omtalta, som i sanning var en skön qvinno-varelse, fullkomligare än alla konstens mästerstycken. Hon frågade hvad landsman jag var och talade genast om den Svenska Ambassadören, som hon väl kände. Vid flera

till-

tillfällen hade jag således den lyckan att följa Baron Ehrensvärd i spåren. Kyrkor kunna ofta ge äfven så väl anledningar till roliga bekantskaper som till andliga betraktelser.

Jag såg Prinsen-Ärkebiskopen ofta, men sökte ej att bli presenterad för honom. Han har mera utseende af det verldsliga-lekamliga än af Andans gåfvor, och är en tjock, vaggande figur. Hans ogifta syster lät esomoftast bära sig i portschäs till stor-kyrkan, der hon vid dörren emottogs af några domherrar. En matta och en kudde voro alltid vid sidan af altaret till hennes tjenst, der hon satte sig och förrättade sin andakt. En gammal gumma, simpelt klädd, som förmodligen varit hennes amma, följde henne, jämte Prelatens stallmästare i uniform. Sevilla har mycken och stor adel, men denna half-prinsessa umgås med ingen. Det förstår sig att hon ej är omtyckt i dessa familjer, der jag hörde många löjliga och satiriska omdömen om henne. Hon blef en dag tillika med Prelaten, intagen i den Alldraheligastes broderskap (*hermandad del Santissimo*), i en kyrka af samma namn. Hvarje kyrka har sitt broderskap, hvars egentliga skyldighet är att vid alla tillfällen vara den gudomliga hostian följaktig, att denna ej måtte såsom en annan småsak komma ensam. Ledamöterna betala några pia-

ster vid intagningen och derefter en årlig afgift, hvaremot de få beräkna hederliga indulgentier, och deras lik få den äran nedsättas i hvalf under kyrkan. Nu var den Alldraheligastes brödralag samladt och intog Prelaten och dess syster, hvarvid man lofvar och svär att med lif och blod försvara *Maria Santissima sin peccado concebida.* Fruntimmer göra likväl ej detta löfte och intagas icke vanligen i dessa sällskaper; men Prelatens syster måste vara en hedersledamot i detta helga manna samfund. Hon låg under receptionen på knä, men ej Prelaten, som mera bekant och fri med den heliga Jungfrun, brukar med henne mindre complimenter. Vaktmästaren var helt och hållit klädd såsom en Nordstjerne-Commendör i sin ordens-drägt, utan kedja.

Dagen före min afresa ifrån Sevilla, bevistade jag den terminens första tjurfecktning. Byggnaden är aflång och hög med betäckta bänkar och loger, der 10 till 12,000 åskådare kunna rymmas. De voro fulla med folk och tillställningen lysande. Alla vederbörande officianter utmärkte sig i skickligheten, såsom tjurarna i vildhet. Ellofva hästar blefvo sönderrifna och uppsprängda, så att inelfvor och nästan hela magen hängde utanföre nedåt marken; men de måste ändå galoppera så länge de kunde. Ingen karl blef skadad. Det curiösaste var,

 då

då hundar insläpptes mot tjuren. De sprungo såsom en rakett och ville taga honom i öronen. Han försvarade sig länge och kastade dem högt upp i luften; men sedan de fått godt tandfäste i öronen, gick han med lutadt hufvud stilla och stacks slutligen i hjäl af en *matador*. Ett vackert fyrverkeri slutade högtiden. Lyckan hade gifvit mig plats nära Amiralinnan Ulloas loge, och blott en Spanjor skall finna oförlåtligt, att mina ögon voro mer fästade på hennes sköna dotter än på tjuren.

Universitetet har 5 till 600 studenter och förhåller sig i öfrigt lika som i Granada. Jag var den 29 april färdig att resa från Sevilla, der jag med nöje uppehållit mig i tjugufyra dygn. Under denna tid var jag icke buden hos någon till måltids, ehuru jag i ett par rika hus var på den vänligaste fot och fritt besökte dem alla stunder på dagen. Så litet umgängsamt lefver man i Spanska familjer, der likväl ifrån första besöket allt är *para servir à Usted*, men der man ej bjuder annat än ett glas *agua fresca* och till äfventyrs någon gång en kopp schoklad.

Jag fraktade en båt för att fara den gamla Betis, nu Guadalquivir, utföre, omkring 8 Svenska mil till staden S:t Lucar ofvanom Cadiz-viken. Jag har ingenting att säga derom, vidare än att strömmen kröker

si-

ig mycket igenom ett skönt och öde land, och några mil ifrån Sevilla formerar tvänne stora öar, der man hämtar vilda tjurar till dessa fester. I äldre tider gingo stora lastade fartyg upp till Sevilla; nu måste de stanna något ofvanför S:t Lucar, vid en plats kallad Bonanza, derifrån varorna i smärre fartyg transporteras vidare. Resan fordrade ett dygn; frakten kostade 24 piaster, utan matsäck. Ifrån S:t Lucar reser man landvägen till Puerto S:ta Maria, och derifrån sjöledes till Cadiz, som är gjordt på ett par timmars tid.

Jag är nu i Cadiz igen, men de fläste af mina vänner ha emedlertid flyttat på landet eller rättare sagt, till småstäder i grannskapet, ty landtgårdar eller enskilta sommarställen finnas icke. I de smärre städer har nästan hvarje hus sin lilla trägård, och man har ej långt till det riktiga landet, så riktigt land som det kan vara utan en riktig gräsvall, der allt grönt under de varma sommar-månaderna, utom trägårdarna förtorkas. Jag skulle nu gerna bege mig till Tangier, om ej pesten der grasserade hos alla Maurer och Judar; blott den strängaste försiktighet utestänger den ännu ifrån de christnas hus. Det är grufligen dyrt och ledsamt i Cadiz. Jag har varit i Puerto Real, tvärs öfver viken, och hyrt mig ett litet hus, dit jag tänker oförtöfvat flytta med

mina lånta möbler. En spansk gumma skall bli min städerska och kokerska; men hon skall ej koka annat än mitt schoklad, ty jag tänker i öfrigt lefva hos några goda vänner, hvilka erbudit mig en vänlig husmanskost, som alltid för mig är den gladaste högtid. Farväl!

Femtonde Brefvet.

Cadiz den 16 Juni 1800.

Ofta i mina små motgångar har jag tröstat mig, jag som andra, med hoppet, och tänkt på Svenska hvad Virgilius säger på Latin *aspice venturo lætentur ut omnia seclo* (se, huru all ting gläds åt kommande tiden) hvilket i flera år varit mitt motto: och ju närmare jag nalkats detta århundradets slut dess gladare har jag följt små anledningar till en utveckling, och trott den älskade gudomligheten föra mig till mitt mål. Nu stod jag på gränsen till det nya, det väntade århundradet; men tjocka moln hindrade mig att kasta en blick in på det främmande fältet, som min föreställning besått

me

med frön till en lyckligare framtid och planterat med telningar till skugga öfver en snart kal och åldrig hjässa. Tjocka moln omgåfvo mig på alla sidor - - - och jag ansåg den latinska poeten för hvad poeter vanligen äro, rik på goda och vackra ord och ingenting mera. Men i gamla testamentet voro poeter stundom äfven profeter, och Virgilius lefde närmast till den löftesfulla tiden — jag tänkte ännu för mig sjelf: *aspice venturo lætentur ut omnia seclo!*

Den 22 sistledne maj spisade jag middag i staden, det vill säga, jag var icke den dagen såsom vanligt, hos Canzli-Rådet Gahns, men jag gick dit eftermiddagen. Don Carlos (Christiernin) gaf mig ett bref och frågade, om det var till mig. — Namnet är mitt, handen är känd, men titeln: *Vice-Consul i Algier*, är alldeles främmande. Jag öppnade: "Konungen hade nådigst behagat "utnämna mig till vice Handels-Agent i Al-"gier; jag borde resa en kongl. fregatt till "mötes i Gibraltar, som skulle föra mig öf-"ver, och hvarom framdeles vidare." Så der var innehållet af det lika mycket välkomna som oväntade brefvet. Detta hände Christi himmelsfärds-dag, och mitt utnämnande till Algier, min förestående resa till detta nya, okända barbari, var för mig såsom en himmelsfärd. Jag befann mig ganska väl i Cadiz, omgifven af vänner, öfverhopad

med höfligheter; jag hade bättre credit än mina små tillgångar bordt förskaffa mig; det felades mig för dagen ingenting; men jag hade länge hyst längtan att komma tillbaka till Tangier igen, der friheten, landet, bestämda tidsfördrif, promenader till häst och fot, en förtroligare sällskaps-förening, vida öfverträffa dessa dyrköpta nöjen ibland ändå alltid tillfälliga bekantskaper, hvilka i allmänhet äro en resandes lott. Detta omväxlande umgänge i bekanta men ändå främmande hus, denna skola att ibland menniskor som egennyttan eller fåfängan förena, lära känna verlden, och nödvändighen att ibland dem använda dagar och månader; är vid en stadgad ålder ej roligare än att i den växande och lekande barnåldren, tvingas till hustaflan och grammatican af en hvardags-skolmästare. En ungdom öfverlemnar sig åt alla nöjen, njuter i alla sällskaper, der han lätt öfverfar allt, och skulle vara lika road ibland Ryska, Spanska, Mauriska och Mesopotamska ungdoms-likar, om ett allmänt språk talades, som ibland födslobygdens lek-kamrater. Då man i en tilltagande ålder befinner sig i främmande sällskaper som en viss tillbörlighet förenar, der blott allmänna ämnen förekomma och den fria, okonstlade glättigheten är så till sägandes en främmande gäst; då har man af den lätta, oegennyttiga och glada ungdomen

men blott minnet qvar; men saknaden blir i samma mån odräglig, som svårigheter möta att ersätta den. Jag hör med nöje den som beskrifver Italiens och Greklands förträffliga minnesmärken, som talar om Egyptens sällsamheter, om Turkarnas hemseder — jag är en stund förvånad och road af dessa nyheter; men jag råkar ingen som talar med mig om egna affärer, om anecdoter i kända familjer, om hvardagshändelser ibland vänner, hvilket allt väcker ett lifligare deltagande. Visserligen är det skönt, att under en löfsal, en hvalfgång, der oräkneliga rosor blanda sin fägring med citron-blommans behag, der den fulla drufvan parar sig med hesperidernas frukter — det är skönt, att i detta naturens drifhus under en alltid klar och leende himmel, njuta detta blidare klimatets mångfaldiga förmåner; men dessa intryck återföra ej minnet af min födelse-ort, af de ställen, der min glada ungdom njöt sin ålders oskyldiga nöjen, eller af det grannskap, der ett föremål för ömare känslor utvecklade hos mig hjertats yppersta njutning, der frihet, vänskap och kärlek förenades och famntogos: och detta torde vara orsaken, hvarför en Isländare, en Lapp, en Sveitsare, förflyttad till de vackraste länder, blir hemsjuk och fördrager ett fattigt, ett med berg, snö och lava öfvertäckt fädernesland, framför de bäst uppodlade, de skö-

 naste

naste trakter, der han alltid är främmande. Jag bör likväl tillägga, att med en viss grad af förståndets odling och känslans förfinande, kunde en Isländare, en Lapp, en Sveitsare, finna ett fädernesland i hvarje väl inrättadt land, i synnerhet om han i yngre åren lemnat sitt eget; men ock för samma orsakers skull i ett motsatt förhållande, kunna Spanjen, Portugal, Maroco, ej fägna, ej qvarhålla en upplyst och känslofull menniska. Jag längtade nu således, i saknad af bättre, ifrån Spanjen till Maroco, ifrån ett främmande land till ett slags hemort; men med en mångfaldigare och lifligare glädje har jag nu mina tankar fästade på Algier, der mina ehuru grannlaga göromål och ett vigtigt ansvar skola lättas af ett redligt och nitiskt bemödande, och alla bekymmer, så mycket möjeligt är, uppvägas af den ojämförliga lyckan att få vara det man kallar sin egen, och i lifvets små hvardagshändelser, hvilka likväl utgöra lifvets kedja, bero af den kära - - jag sjelf.

Färdig att flytta till mitt lilla landtställe eller snarare, småstads-ställe; beslöt jag nu qvarblifva i Cadiz, med den hugnande föresats, att i dess grannskap esomoftast begagna mina vänners högst oegennyttiga gästfrihet. Ibland andra bekanta som nu bodde i Puerto Real, var den yngre Christiernin, hvars hus alltid stod mig

öp-

öppet, der vänskapen och friheten hyllades: och i Chiclana må i synnerhet nämnas Canzli-Rådet Gahns och Holländska General-Consuln Blounts ifrån Tangier. Ingen vecka passerar, då jag icke, än med en bekant, än med en annan, till sjös eller till lands, gör dessa små resor: och då angelägnare göromål i Cadiz kalla mitt ressällskap efter en eller ett par helgedagars njutande på landet, tillbaka till staden; tillåter ledigheten mig att stanna qvar. Man gjorde för några dagar sedan en liten resa till Conil, en köping i grannskapet vid S:t Petri åns utlopp, der Hercules fordom hade ett namnkunnigt tempel och man denna tiden fångar en otrolig myckenhet fisk. Det är i synnerhet thonfisk (*Scomber Thinnus*), hvarpå dessa stränder öfverflöda. Den är två till tre alnar lång, slacktas, sönderhugges och insaltas såsom vore det boskaps-kött. Jag såg karlar och qvinfolk, blodiga som slagtaredrängar, med yxor och stora knifvar i hand, och fältet ända till hafsbandet liknade en valplats. Thonfisken skall vara korrtsynt, men ser bättre på högra ögat än på det vänstra, och kunde således räknas till den skefögda classen. Den anses i våra tider för grof och hårdsmält, som fordom utgjorde en af de bästa fiskvaror i Betien, och af Grekiska och Latinska auctorer omtalas såsom en läckerhet. Den inlades då hel

eller i stycken med sina kryddor, men sättet är ty värr! alldeles förloradt. Man vet endast att dertill nyttjades i synnerhet ett slags fett eller en likör, som destillerades af inelfvorna och bloden af ett annat allmänt fiskslag på Andalusiens kuster, och kallades på Spanska *Garo*. Sjelfva Hippocrates, 400 år för Christi födelse, skall ha sagt, att de Gaditanska fiskvarorna voro bättre än de från Porto, och äfven hälsosamma i diet för sjuklingar. Ifrån dessa kuster känner man i Norden ingen annan inlagd fisksort, än ansjovis, som fångas i öfverflöd och liknar sardiner: bägge slagen äro små-sill, hvaraf den senare sorten utgör det fattigare folkets i Spanjen allmännaste föda. Man steker sardiner, snart sagt i alla gathörn, och nyttjar dertill den sämsta oljan, som kostar minst och jag tror för styrkans eller amperhetens skull, smakar sämre folket bäst. Äfven på barbariska kusten stekes och spisas denna fisk på alla gator. En liten stad är i lungt väder likasom inrökt i denna stekta fisk, hvilket gör luften odräglig, andedrägten ganska svår, och mången gång har betagit mig all matlust.

Den hos de vällustige Romare högt ansedda *Muræna* fångas äfven på dessa kuster, och fördes ifrån det gamla Betien till Italien och Grekland. Nu är detta fiskslägte ej mer oroadt, utan anses snarare med afsky,

afsky, i anseende till dess skapnad och fläckar, som ge den fisken liknelse af en orm. Men då jag omtalar några utaf medelhafvets invånare, som fångas på dessa kuster; bör jag ej förbigå den rika purpursnäckan, som skall finnas i synnerhet vid Malaga och Barcelona. Andalusiens äldre invånare, som hade mycken gemenskap med Tyrierna, hade förmodligen af dem fått begrepp om den konsten, att af denna snäcksort hämta en färg, som lånar ny glans åt makten och Majestätet. En General-Directör öfver färgerierna i Spanjen skall ha gjort några försök, som ge hopp om den gamla konstens förnyande och ett nytt purpurfärgeri. Men det är ej snäckans blod utan vätskan i en liten hvit åder i det lilla kräkets hals, som skall bereda den lysande färgen. En hufvud-omständighet dervid skall vara, att dessa snäckor fångas lefvande, emedan de genom en förtidig död förlora en stor del af den dyrbara vätskan. Andalusiens senare invånare ha likväl ännu i våra dagar en erinran af de ryktbara Fenicier för ögonen, nemligen en stad, halfannan Svensk mil ifrån Chiclana, som har namn af *Medina-Sidonia*, men har ifrån dessa aflägsna tider ej annat qvar än namnet och gamla förfallna hus. Troligtvis hafva i Arabernas tid ännu betydligare lemningar af ett uråldrigt Sidon funnits qvar, som gif-

gifvit dem anledning att benämna staden Medina-Sidonia (medina betyder stad), såsom de gåfvo den förr omtalta Grekiska fyrbåken i Malaga, namn af Gibralfaro. En af de betydligaste adeliga slägter i Spanjen bär under titel af Hertig, namn af denna stad, som för det närvarande ej har något annat märkvärdigt än den ifrån dess höga belägenhet lika så skönt omväxlande som vidlyftiga utsigt, jag vågar säga, en af de vackraste i Spanjen. I en af stadens kyrkor läser man berättelse om mer än 200 personer, som här blifvit af inqvisitionen martyriserade, och i klostren omtalas de förträffliga ålderdoms minnes-märken, som af marmor och brons här i grannskapet blifvit funne och till amatörer förytrade.

På theatern härstädes såg jag nyligen den bekanta piecen, *Verldsförakt och ånger*, af Kotzebue, uppföras på Spanska; men detta theater-stycke, som i våra nordiska länder gör intryck och uppseende, interesserar här ganska få, och skulle, ett par gånger ännu uppfördt, knappt finna ett par uppmärksamma åskådare. Jag skall till äfventyrs ej säga, att den allmänna smaken härstädes är mera lättsinnig; men det är visst, att Verldsföraktaren eller efter autors eget benämnande, rättare, *Menniskohataren* och hans ångerfulla hustru väckte härstädes mera löje än öma och botfärdiga kän-

slor.

slor. Jag hörde och såg damer som skrattade högt åt de ställen, der Kotzebue velat väcka det ömaste deltagande. De funno dessa caracterer ytterliga och öfverdrifna, och att autor afskildrat en af lifvets vanliga händelser med färgor ifrån afgrunden eller inbillningens rike. I de flästa piecer som ges på dessa theatrar, duellerar man i alla acter, och ofta föreställas de orimligaste äfventyr, förflyttade från en verldsdel till en annan, började och slutade på ett par dagar eller på ett århundrade. Jag påminner mig att en afton under ett löjligt skådespel, och då en älskare, efter flera dueller just låg på knä för sin sköna, bebådades ifrån gatan genom ringning, att det förgudade oblatet passerade theater-huset. I samma ögnablick kastade sig alla ned på knä, actörer och åskådare, under korsningar och alla andakts-tecken. Samteliga musikanterna lågo äfven på knä och till vördnadsbetyg, spelade en lustig marsch. Så fort ringningen upphörde, vände sig älskaren om på sina knän emot älskarinnan, som nu stående och af en ganska lekamlig kärlek intagen, lofvade honom gull och gröna skogar. Jag känner en af dessa damer, som ljudt skrattade åt den tyska författarens moraliska föreställningar, en ung, älskvärd och ganska moralisk Fru, som med ett lätt och muntert sinne förenar den Romersk-Catholska

ska religionens vidskepliga andakt. Hon är god dansös och såsom född Spanska, dansar *volero* med särdeles skicklighet. En afton, sedan hon i den vägen tillfredsställt sina vänner och derunder tagit sig en ganska stark rörelse; gick hon att uppfylla en öm moders plikt, och lade ett några månaders gammalt barn till sitt förmodligen ännu flämtande bröst. Barnungen fick efter ett par dagars tid röda och sjuka ögon, en stark feber och äfventyrade att bli blind, hvilket läkaren tillskref en hetta i bloden, och modren sjelf fann kunde vara en följd af hennes egen upphettade belägenhet efter dansen. Om hennes bigtfader eller hon sjelf velat bestraffa kanske ett litet coquetteri i den vägen, skall jag icke säga; men den älskvärda synderskan hade genast ålagt sig en penitens, som bestod uti att anlägga en simpel sorgdrägt och att utan någon slags grannlåt, tillbringa fjorton dagar inom sitt hus, i enslighet. Äfven jag saknade henne de följande aftnar i våra vanliga samqväm, der man föregaf en liten opasslighet, som afhöll henne ifrån deltagande i sällskapets nöjen; men en annan dam berättade mig händelsen, och med vederbörligt tillstånd besökte jag derefter den botfärdiga och fann moder och dotter på bättringsvägen. Hon höll ut sin lilla quarantän i sorgkläder och emottog blott några få vän-

ners

ners besök, för att utgöra ett parti *bouillotte*, som hon gerna spelte. Jag förstod nu, att då jag tillförene sett damer på längre eller korrtare tid anlägga sorgkläder, aflägga vanliga prydnader och hålla sig inom hus, en längre eller korrtare tid; hade de begått en svaghets-synd, som med en mindre eller svårare penitens borde försonas. Grannlåts afläggande är således för Spanska damer en verklig penitens, hvarmed de bestraffa något utbrott af behagsjukan eller den kinkiga arfsynden. Om ett taggigt knäband dertill appliceras, såsom förut är omtalt, måste brottet hos en verldslig dam ej varit ibland de minsta.

Men karlarna försona sina tilläfventyrs större brott med också svårare penitens. Jag har några gånger varit närvarande i en så kallad *Cueva*, en kula eller ett hvalf under capellet Rosario, der *Miserere* läses ganska alfvarsamt, alla måndagar och torsdagar, klockan 8 om aftonen. Men att bekänna och ångra sina synder är ej nog: dessa botfärdige draga af sig sina kläder, somliga äfven skjortan, och slå sig på bara kroppen med en så kallad *disciplina*, ett slags dagg med sju ändar. Altaret föreställer hufvudskalle-platsen, och midt emot ser man en upphöjd stol, der presten läser syndabekännelsen, *Miserere*, *Rosarium*, m. m. Blott en enda dyster lampa kastar ett matt skjen

ikring

ikring hvalfvet och på dessa halfnakna figurer, som slå sig ganska hårdt, till blånader och så att blod utgår. Detta påstår inemot en fjerdedels timma, hvarefter flera lampor åter tändas och presten slutar med några latinska böner, hvarunder åhörarna ge sig duktiga örfilar i tre omgångar. Om kyrkans bruk tillät, att de kindpustade hvarandra, tror jag väl ändamålet skulle starkare vinnas. De lägga sig äfven ned på gålfvet flera gånger, på ansiktet och utsträcka armarna såsom de voro korsfäste. Denna gudstjenst, som efter mitt tycke är det Gudomliga Väsendet föga mera värdig, än vissa hedniska folkslags mennisko-offrande, räckte en timma. De lemnade vid utgången sina discipliner ifrån sig; men jag fick behålla min, emot en liten betalning. Under denna straffpredikan satt jag ensam och afsides, och var blott åskådare.

Jag är glad att min restid härifrån nalkas, och kan ej nog prisa min lycka, att jag hela vintern, denna mörka och farliga årstid, då jag knappt en enda afton hemkommit förr än efter klockan 12 om natten, ej varit blottstäld för skälmar och röfvare. Ingenting är likväl vanligare här i staden, och blott en trogen skyddsängel har kunnat så väl tillställa, att jag oskadd kommit undan, då äfven på min gata och i huset der jag bor, folk blifvit plundrade. En gammal

Frans-

fransman, som bor öfver mina rum, blef en afton sistledne vinter af en skälm anhållen i trappan, och måste föra honom in i sin kammare. Sedan röfvaren hållit till godo med husmanskost, gjorde han upp sitt bylte af allt hvad han kunde taga med sig, men tillbragte först natten i gubbens säng, under det denne i ångest-svett måste ligga på gålfvet. Minsta buller skulle kosta honom lifvet. Röfvad och bedröfvad kom han ned till mig om morgonen, förundrad att jag ingenting hört, då han likväl bordt erinra sig att händelsen passerade i största tysthet. Mitt värdfolk berättar, att de sent på aftnarna ofta hört menniskor öfverfallna, och fruktat att jag vore i fara, då jag strax derefter oskadd hemkommit. Många gånger dessa vinter-aftnar, har jag sett en och flera karlar framför mig, som jag fruktat vara röfvare, men jag har gått dem förbi, utan att de sagt mig ett ord. Gatan der jag bodde och så många oordningar hände, förekom mig slutligen ganska hemsk, och jag var glad att vid denna månads början, som är vanliga flyttnings-tiden, med mitt beskedliga värdfolk flytta till en annan trakt. Då man härstädes gör besök till klockan 12 om natten, ofta osäker hvar man stannar; kan man sällan beställa sin betjent med fackla till något visst hus, hvilket gåfve mera säkerhet.

Jag kan likväl ej resa från Cadiz och tilläfventyrs oförtöfvadt ifrån Spanjen, utan att ibland dessa omväxlande ämnen våga ett litet omdöme öfver de naturens och konstens föremål, som lifligast interessera hvarje resande och hos dem i allmänhet lemna det starkaste, merändels det behagligaste intryck — — jag menar det vackra könet, *las Andaluzas*, i detta södra Spanjen. Men då jag redan anmärkt, att naturen är i allmänhet uti Spanjen mera rådande än konsten; får jag icke deri göra undantag i anseende till fruntimren. De äro naturens döttrar, öppna för själens och hjertats känslor, som de i umgänge, dans, musik och sång uppenbarligen bekänna och i allt lifligen uttrycka. En främling är ofta förundrad öfver den frihet hvarmed de yttra sig i ämnen, som han skulle tro kunde såra en viss likasom öfverenskommen anständighet, och som han ej skulle våga framställa. De förklara sig utan förbehåll, efter omständigheterna med skämt eller alfvar, öfver kärlekens hemliga nöjen: och långt ifrån att visa sig förolämpade öfver en tvetydighet, öfver så kallade dubbla ord; följa de med innerligt nöje dessa snillets och tungans lätta utsväfningar, der deras lifliga och glada föreställning finner små retande behag. Jag har sagt, att Spanskorna äro i visst afseende naturliga och i deras yttre väsende tyc-

kas

kas förråda ett fullkomligt beroende af känslan: men om de äro naturens barn och synas öfverlemna sig åt henne; så måste jag dertill göra Spanskorna den rättvisa, att ära och dygd äro i dem en naturens röst, och att de i detta afseende ej glömma sitt köns sanna och naturliga värde. Med den eld och sinnlighet som lyser ur deras ögon, talar och råder i hela deras väsende, äro de så mycket mera grannlaga, och med ett visst misstroende till sig sjelfva, tillåta sig icke dessa små förtroligheter, som efter deras locala och sinnliga omständigheter mindre likgiltiga, vore tilläfventyrs hos dem mera förledande än hos det vackra könet under en kallare himmel, der känslan mindre retlig, ej så lätt är öfverväldigad. Jag har flera gånger hört unga, älskvärda fruar yttra sig och räsonnera i physiologiens interessantaste och hemligaste ämnen; jag har hört lika anständiga som sköna flickor sjunga de mest sinnliga cupletter: nöjet lyste ur deras ögon, vällusten häfde sig i deras bröst; men denna njutning var hos dem blott ideal och skulle ej under annat än en åflig kärlek kunnat realiseras. Ett så lifligt och lätt umgänge har sina behag, och man är ifrån första stunden bekant med dessa skönheter. Spanska språket lånar sig obeskrifligen väl till dessa den rika inbillningens och djupa känslans målningar, och

 är

är dubbelt intagande ifrån dessa läppar som väcka och underhålla glädjen. Spanskorna åtminstone på Andalusiens kuster, äro i allmänhet vackra och väl bildade. Jag vill ej omtala deras eldiga ögon, vackra tänder, täcka anletsdrag, fina växt, rundade behag, deras - - - allt, som har anspråk på skönt och retande; men jag skulle våga den tanke, att en allmännare blandning af utländningar med Spanskor på dessa handels-orter, bildar en vackrare generation än i de inre landet, der likväl de sköna konstern äfven skulle finna de mest intagande modeller. Andalusinnorna, i synnerhet i sjöstäderna, förena med deras yttre behag en mera vårdad uppfostran och större odlin så väl i främmande språken som i det Spanska: egenskaper, som i det inre landet myc ket försummas. Man berömmer ordspråks vis såsom något särdeles intagande: *la lengu Castillana en la bocca de una Gaditan* (Spanska tungomålet ifrån en Gaditanas e ler ett Cadiz-fruntimmers läppar), och ja tillstår att detta språk i en odlad Andalu zas munn har mångfaldiga behag. Dott af den naiva Latinskan och nära beslägta med Göthiskan och Arabiskan, har Spans tungomålet anspråk på styrka, behag o blomstrande uttryck. Mången språk-kunn är af den tanke, att Spanskan i starka, b hagliga, öma och rika talesätt, öfverträff

al

alla andra Europeiska språk, och ger åt alla ämnen de mest sinnrika och sköna vändningar. Tvänne personer som väl känna Castiljanskan med en nästan ofattlig myckenhet af ordspråk och hyperboler, sägas kunna i tal omfatta alla ämnen, utan att tredje man, en vanlig Spanjor förstår deras samtal. Spanskan öfverflödar ibland annan rikdom, på söta, milda, kärleks och vänskapsfulla ord, och med så kallade diminutiver uttrycker *quint-essencen* af ömheten och känslan. *Alma de mi corrazon!* (Du, själen i mitt hjerta) är ett skönt uttryck emellan älskande, ett uttryck som lifligt kännes af alla älskande i verlden, men som tilläfventyrs blott säges i Spanjen.

Spanjoren är i allmänhet vänlig och förekommande, och i min tanke mindre svartsjuk än herrar gifta män i åtskilliga andra länder; åtminstone har jag så funnit det å de få orter i Spanjen, der jag haft tillfälle vistas. Fruarna äga en så oinskränkt frihet att på egen hand emottaga och göra besök, att de icke på minsta sätt derföre göra sina män räkning, och ej häller deri, om jag så får säga, af dem oroas. Mannen sköter sina affärer eller sina nöjen, under det hans hustru sysselsätter sig efter behag, i eller utom hus. Jag har sjelf under ett par månaders tid, snart sagt alla dagar umgåtts hos en af de bästa familjer

i en stad, utan att ens ha sett Herren i huset: och då jag en afton i stort sällskap i samma hus, såg en herrre som klädd på det gamla castiljanska viset, utmärkte sig ibland de öfrige, och jag frågade värdinnan, hvem den cavaljeren vore — sade hon: Hvad! känner ni inte min man; kom, jag skall presentera er för honom. I ett land, der hvarken middagar eller afton-måltider förena menniskor vissa stunder, anser jag dylika händelser ej sällsamma. En Fru har sin tertulia, ser vänner och bekanta hos sig, då hennes man under samma timmar bevistar en annan tertulja, söker andra sällskaper. Man kan näppligen vara mot det vackra könet artigare än man är i Spanjen. En cavaljer bjuder till att förekomma dem i allt hvad de önska. Om till exempel, några damer gå in i en bod att handla och af en händelse der råka en bekant; gör han tecken till försäljaren, att de handla der för hans räkning, och går sin väg. Men deremot svarar en viss grannlagenhet hos dessa fruntimmer, som aldrig bjuda en cavaljer gå med sig i handels och grannläts-bodar eller missbruka en sådan frikostighet. Det är ett fel emot denna grannlagenhet, att berömma något som en annan har, då denne ej kan undvika att erbjuda det med förnyade: *para servir à Usted.* Sjelfva rättvisan, domaren med vigtskålen i hand, är partisk för

en

en vacker dam, och för hennes ansigtes skull, att tala i österländsk smak, vänder upp och ned på lagar och ordning. Jag känner flera dylika händelser — och en mer älskvärd än förnäm fru, som efter Spanska talesättet, ser de förnämsta herrar vid sina fötter, för att vinna hennes förord hos en domare, hvilket merändels är kraftigt.

För slägtskapens och grannskapets skull, torde jag få yttra äfven några ord om det Portugisiska vackra könet, som jag naturligtvis bör finna älskvärdt såsom dess systrar i hvad land och rike som hälst. Det är omöjligt att kunna neka dem sitt köns behag, som mer eller mindre öfver dem utspridda, göra Portugisiskorna älskvärda i Portugal, såsom jag skulle finna Circassinnor i Circassien och Negrinnor i Nigritien. Efter mitt omdöme och det lilla jag sett och erfarit i Portugal, skulle jag likväl anse det vackra könet i detta rike, litet mindre behagligt och intagande än deras qvinnliga vederlikar i andra länder. Jag har ingenting att påminna emot deras ögon, som må vara sköna och eldiga, emot deras anletsdrag, växt och flera lekamliga behag, som allestädes ha ett visst intagande värde; de äro dermed likväl ej så behagliga, så älskvärda som deras grannar i Spanjen. Hvad Lisbon och Oporto angår, de största och betydligaste handels-städer i Portugal;

skulle jag tro, att något tvungit och sjelftagit efter Engelska sederna, som der tillika med Engelska handelsvaror gälla mer än allt annat utländskt, torde likasom något inskränka den naturliga liftigheten och friheten, som vanligtvis tillhöra ett sydligare och varmare climat. En viss antagen tröghet eller misslyckad sedlighet kunde tilläfventyrs göra sällskaps-tonen i dessa Englegerade Lusitaniens handels-städer, i allmänhet mindre lätt och interessant, såsom saknad af uppfostran, odling och umgänge i det inre landet och smärre städer, der den gamla Mauriska tonen torde till en del vara bibehållen, göra fruntimren derstädes mindre älskvärda och sammanlefnaden mindre fri och behaglig.

Om Portugisare i allmänhet måste jag uppriktigt tillägga, att jag ingenstädes sett så fula, så litet behagliga karlar, som jag under mitt vistande derstädes råkat, ehuru vänliga och beskedeliga. Språket är lika så litet förekommande, ehuru jag anser det för slägtskapens skull med Spanskan, vara ganska rikt, men ej så uppodladt, så omväxlande rikt som Castiljanskan, åt hvilket en forntidens chevaleri-lefnad och en senare tiders närmare förbindelse med Italien och Frankrike gifvit mera behag, ömare och prydligare vändningar. Portugal såsom alla andra länder, har likväl några stora, märkvär-

värdiga landsmän att skryta med. De omtala mycket en Joaô (Joaong) de Barros och Manuel Faria såsom berömda historie-skrifvare; en Antonio Vieira såsom en stor man i den andliga vältaligheten; Luis de Camôes såsom en annan Virgilius; David Péres såsom en namnkunnig målare, och en Vieira såsom förträfflig musicus och componist, med flere. Portugisiska språkets uttal har i mitt tycke något för örat så motbjudande, och väckte alltid hos mig erinran af kattors jamande, emedan en myckenhet ord slutas med *aong*. Icke såsom något fel men såsom en besynnerlighet i Portugisiskan, vill jag nämna blott ett par ord, som i detta språk och franskan ha så olika betydelser, att de så när blottställt mig för obehagliga följder. Då jag en dag i en skräddare-verkstad ändrade småfel på en klädning; vände sig mästaren till sina gesäller och sade, att den der utländningen var mycket *impertinente*. Jag tog ordet i sin vanliga franska bemärkelse och bannade skräddaren, som dömde mig för hårdt, då jag höfligt rättade de små arbetsfel. Skräddaren påstod, han hade intet ondt eller osant sagt m. m. Jag fick sedan veta, att *impertinente* betydde grannlaga eller i det värsta — kinkig att göra till pass. En annan gång talade jag i ett sällskap om Professor Cavallo ifrån Coimbra, hvars artiga bekantskap jag gjort

 och

och hvarom jag i förra bref skrifvit. Någon svarade derpå bland annat, att han var *extravagante*. Jag försäkrade deremot, att jag alldrig funnit honom sådan, utan alltid en klok och hygglig karl, och vi ordväxlade litet derom. Slutligen fick jag veta, att *extravagante* vill säga det samma som extraordinär, eller att han var titulär professor. Således kan det stundom falla illa ut, att i ett land ha en liten främmande språkkunskap. I anledning af främmande språk, kan jag ej utan nöje erinra mig en händelse i Cadiz. Uti ett sällskap en dag med flere slags utländningar, talade jag med en resande från de Nord-Americanska staterna. En betydande och eljest icke oklok Spanjor frågade mig strax derefter, hvad språk jag talade med den Americanarn; jag svarade, hans eget lands eller modersmål. "Hvad! inföll han, talar ni äfven Ameri-"canska?"

Sextonde Brefvet.

Malaga den 2 October 1800.

Sedan jag efter senaste skrifvelsen gjort oräkneliga steg öfver berg och dalar, ifrån Ca-

Cadiz till denna stad, återstår nu blott ett enda härifrån öfver medelhafvet, till Algier. Fregatten Thetis är redan här i hamnen till ankars, och jag hoppas snart få vara henne följaktig. Men då jag vid första underrättelsen om mitt utnämnande till vice-Consul uti Algier, blef derjämte förekommen att vara den Kongliga fregatten till mötes i Gibraltar; ansåg jag försiktigheten fordra att hos Konungens *Chargé d'affaires* i Madrid, anmäla mig till erhållande af ett Kongligt Spanskt pass igenom linierna vid S:t Roque, till Gibraltar. Herr Kammarherren Adlerberg skickade mig inom få dagar det begärta Kongl. passet; men sedan jag under den 14 sistledne Juli fick befallning att ofördröjligen bege mig till Malaga och der afvagta den Kongl. fregatten, skickade jag, på begäran, det Spanska passet tillbaka igen, att det ej af någon annan måtte kunna missbrukas. Nu var frågan, huru jag med minsta äfventyr och bekymmer skulle komma från Cadiz till Malaga, då så väl land- som sjövägen hade sina stora svårigheter. Hamnen vid Cadiz var strängt bloquerad af en Engelsk flotta, men det oagtadt låg en Spansk båt färdig att vid första tillfälle smyga sig ut, till Algeziras. En resa till lands var under denna varmaste årstid, högst besvärlig och icke mindre äfventyrlig. Värmen var så stark, att flera

vid

vid climatet vanda Spanjorer, af så kallade solstyng fallit vanmäktiga på landsvägen, och dolkstyng af röfvare voro på alla vägar ännu mera fruktansvärde. Enskilta bref ifrån Stockholm berättade, att Thetis ej kunde bli färdig passera Öresund, förr än i medlet af augusti; Herrar Gahn et Comp. hade underrättelser, att hon med sin convoj ej förrän i september kunde anlända till Malaga, och ville nödvändigt att jag i Cadiz afvagtade en svalare årstid och ett lägligt tillfälle, som under tiden kunde yppas; men min otålighet att komma derifrån, ehuru omgifven af vänner och nöjen, var så stor, att jag skickade mina saker om bord på den omtalta Spanska båten, som låg hvarje ögnablick färdig till afsegling. Jag kunde väl äfventyra att bli uppbragt af en Engelsman, men kunde tillika hoppas att bli satt i land i Gibraltar, derifrån jag hade landväg till Malaga. Juli månad nalkades sitt slut, under en motvind, som gjorde flera försök till vår lilla sjöresa, fruktlösa. Augusti månad var ingången och vinden var lika motsträfvig. Jag flyttade minna saker den 2 augusti från fartyget, och ville nu resa landvägen. Man rådde mig att begära trenne ryttare till betäckning, emedan vägarna voro högst osäkra; men så stark betäckning skulle i min tanke väcka större uppmärksamhet på min lilla person

och

och mera blottställa mig. Jag var i begrepp att accordera med en pålitlig man, som med häst och schäs skulle utan ombyte, transportera mig till Malaga, då det berättades att en caravan gjorde sig färdig att resa dit. Nu tog jag detta partiet såsom det säkraste, och den 4 augusti reste jag min *Cosario* (forman) till mötes vid en krog, omkring en mil ifrån Cadiz. Jag hade tvänne mulor för mig och betjent och trenne för våra saker, hvilka för hela resan, omkring 20 Svenska mil, kostade 60 piaster. Caravanen var liten: vi hade endast 10 skjutgevär, ett par pistoler inberäknade, som jag delte emellan mig och min dräng. Första dagen voro vi till häst ifrån klockan 5 om morgonen till 4 eftermiddagen, då vi stannade i en liten bergstad vid namn Arcos. Jag var så stekt och förbränd, att ansikte, läppar och händer voro uppsvullna och sönderspruckna. Det var en liten marknad den dagen i Arcos, på frukt och matvaror, hvilket kom så mycket bättre till pass, som min matsäck var redan till största delen förderfvad. Sent på aftonen, då marknadsfolket rest ur staden, fick jag ett eländigt nattqvarter. I den starka värmen och trängseln firade man den dagen en högtid, som kallas *S:ta Maria de las nieves* (Snö-Maria), då snöberg kunnat smälta. Knappt kunde en andäktig procession tränga sig fram på

ga-

gatorna, der folket i hopar, äfven jag, knäböjde för den heliga Jungfrun. Jag var glad att såsom kättare, med min halfstekta lekamen, slippa för det köpet, då man skrattade mig upp i synen och gaf mig allehanda skälsord. Till och med stadens och ortens herrskaper, förnämsta personer, som deltogo i processionen, utmärkte mig med hädelse. Hvilken skilnad på folk och tolerans i Arcos och i Cadiz, på några mils afstånd! Staden är tämmeligen stor och skall ha mycket gamla stads-privilegier, omgifven med murar och fordom försvarad af ett castell på en bergsrygg, vid branten af ett bråddjup. Belägenheten är ibland de mest sällsamma, som förmodligen jordbäfningar och tidens hvälfningar tillskapat. Under castellet, lågt i en vidlyftig dal, vid foten af ett tungt berg, kröker sig en å, som formerar en den skönaste halfö, odlad till trägårdar och planteringar med boningshus, som der upp ifrån ha anseende af dockskåp.

Anledningen till denna högtid är följande: Under Påfven Liberius år 352, bodde i Rom en *Patricius* (Rådsherre) och hans hustru, ett barnlöst folk, som tyckte sig icke bättre kunna använda en ganska stor förmögenhet, än Jungfru Maria till ära. I villrådighet huru det bäst borde ske, anropte de i böner och åkallan, hennes behag och vilja. *Maria Santissima* uppenbarade sig för

det

det välsinnade paret, natten till den 5 augusti, med begäran, att de ville bygga henne en kyrka på det ställe, der de följande morgon funne snö. Rådsherren anmälte denna händelse oförtöfvadt hos Påfven, som äfven haft samma uppenbarelse, hvarpå de, åtföljde af prester och folket, begåfvo sig till Esquilinska berget, der de, oagtadt sommarens hetta, funno snö. Kyrkan som nu kallas *S:ta Maria Maggiore*, äfven *S:ta Maria ad nives*, en af de vackraste i verlden, byggdes der på samma ställe. Jag skulle undra, hvarför en händelse i Rom, orsaken till en kyrkbyggnad för mer än 14 secler tillbaka, firas i Spanjen, om ej presternas egennytta att med underverk och processioner dagligen fästa och bibehålla folkets uppmärksamhet vid obegripliga saker och trones föremål, förklarade denna och oräkneliga andra gycklerier, hämtade från alla tidehvarf och landsändar.

Vi lemnade Arcos den 6 mot aftonen, då det ännu var ganska varmt, reste hela natten i ett förträffligt månskjen, och stannade följande morgon klockan tre, i en liten köping, hvaraf jag ingenting såg. Med Caravanens bifall antogos der några beväpnade följeslagare, hvilka skulle hjelpa oss öfver några berg, som senare ströfverier gjorde fruktansvärda. Vägen var ogement svår på sina ställen, der jag på en gång

fruk-

fruktade brådjup och röfvare. Jag stridde likväl med sömnen mer än med röfrarne, som ej förmärktes. Den 8 passerade vi en stad vid namn Ronda, utan att uppehålla oss der, hvilket jag i sanning anser för en förlust. Staden är mycket gammal och bar i de Romares tid, namn af Arunda. Den var i Maurernas hand en stark fästning, och eröfrades ifrån dem 1485, sjelfva påskdagen, af S:t Fernando, hvilket injagade hos dem en så stor fruktan, att flera nästgränsande smärre städer och fästningar öfverlemnade sig med lif och egendom. Denna bergstrakt, kallad *Sierra de Ronda*, har varit märkvärdig för sina rika grufvor, innehållande gull, silfver, ädla stenar, m. m. En Guvernör i Cadiz, General De las Casas, som dog fjorton dagar före min afresa derifrån, var född i Ronda och talte mycket om den stadens märkvärdigheter, i synnerhet dess besynnerliga grottor, Romerska ruiner och inskrifter, som finnas äfven i grannskapet. Vi reste långsamt, mest om nätterna, vid pass fyra mil på dygnet, och hunno den 9 om aftonen till Malaga. Resan var i många afseenden besvärlig: och om min betjent jämte andra goda egenskaper, ej haft den att kunna tillaga fläskpankakor och äggröra, hade jag till äfventyrs lidit så mycket af hunger som af hettan.

Knappt

Knappt hade jag uthvilat och förnyat
ɡamla bekantskaper i Malaga, än bref ifrån
Cadiz afmålade deras belägenhet derstädes
åsom den olyckligaste i verlden. En sjuk-
lom hade utbrutit och utbredde sig med
len rysligaste smitta, så att alla individuer
folkrika hus på några få dagar, lågo käm-
ande - - - och besegrade af döden. Jag
bör berätta, att i slutet af juli omtaltes i
āra glada afton-sällskaper, en sjukdom som
ortryckte en och annan i någon mindre
änd trakt af staden. Man talte med få ord
lerom såsom om en annan småsak, utan
tt någon dervid fäste uppmärksamhet. Nå-
on yttrade likväl lösligen, att under en
ångvarig ostlig vind, som är het och tor-
ande, förrutnelsen angrep så mycket häf-
igare alla fiskvaror, den fattiges egentliga
öda: och då dessa sällan kunde förse sig
ned godt och friskt vatten; skulle nödvän-
igt rötfebrar uppkomma, som skördade nå-
ra usla lif. Dagarna före min afresa tal-
es derom med någon farhåga, och sjukdo-
nen ansågs mera äfventyrlig. Förmodli-
en hade någon mera känd, någon af bät-
re klassen blifvit bortryckt, och flera i säll-
kapet voro omtänkte att söka sig hus i
ästgränsande småstäder. Holländska Ge-
eral-Consuln Blount i Maroco ämnade flyt-
a till Puerto S:ta Maria, och flycktingar i-
rån Tangier, sade han till mig, skola vi

 äfven

äfven följas åt ifrån Cadiz. Men detta var snarare ett skämt, i anledning af dagens nyheter; och jag, utan afseende på dem, oföränderlig i min föresats, tänkte dagligen på min afresa till Malaga.

Nu är man hvarje postdag mer och mer bekymrad för Cadiz; nyheterna derifrån äro rysliga och blifva rysligare med hvarje dag. På de vackra gatorna ser man ej annat än processioner med det heliga oblatet, den heliga oljan, med lik, och förtviflade, flycktande menniskor. Två till tre hundrade personer äro der dagligen ett rof för döden, och det försäkras att omkring 30,000 menniskor öfvergifvit staden och bära förödelsen med sig i nästliggande småstäder och på landet. Flere af de hus, der jag tillbragt många glada stunder, återljuda nu ej annat än klagerop; hela familjer äro utdöde. Det är icke pesten; man vet ej hvad det är. Före min afresa slog jag vad med Don Carlos Christiernin; han påstod att fregatten Thetis ej vore i Malaga förrän i slutet af september. Jag har förlorat mitt vad, men tilläfventyrs vunnit mitt lif. Don Carlos lyckönskar mig öfver min undankomst, då få dagar derefter förödelsen utbröt snart sagt i alla hus, äfven i det jag bebott.

Bref ifrån Tangier innehålla, att pesten der nästan upphört, så att i medlet af augusti

gusti endast tvänne menniskor på några dagar afsomnat; men staden skall ha förlorat omkring 2000 personer, närmast en tredjedel af dess inbyggare. Nu är faran så vida förbi i Maroco, då den börjar på ett lika härjande sätt i Spanjen, der en smittosam sjukdom i anseende till farhågan, som på en gång utflyttar och förskingrar tusendetals menniskor, är mycket farligare, äfven som jämmern, bedröfvelsen och följderna i allmänhet äro ibland oss mera tryckande och ömande än ibland Maurer och Mohammedaner. Dessa dö; de förlora sina anhörige, begrafva sina döde, såsom man förrättar vanliga göromål hvilka stundom misslyckas. De anse döden såsom en vanlig händelse, hörande till naturens ordning, utan att deröfver förvånas. Sedan qvinnfolken, efter antagen plägsed, något mer eller mindre tjutit öfver den döde, hör man ej mer af deras sorg. Den är snart glömd, emedan det skall så vara, och lifvet tycks för dem ha så inskränkta njutningar, att det är för dem likasom en mindre förlust, och döden således mindre fruktansvärd. Vi upplystare menniskor äro mycket mera fästade vid det verldsliga, och bortgången härifrån är för oss i samma mån svår. Då de förra bero blott af ödet, äro vi af mångfaldiga omständigheter beroende. Våra särskilda njutningar, ett ständigt ombyte af fö-

remål och nöjen, göra lifvet mer retsamt och begärligt. Denna behagligare circulation, om jag så får säga, vanan att snart sagt med hvarje ögnablick förändra ämnen och ändamål, gör oss mer flygtiga och väcker en större afsky för döden, som tillsluter detta bländande skådespel.

Jag hade under våra lyckligare dagar i Cadiz, låfvat en fru, hvars hus jag ofta besökte, att äfven besöka henne vid ett badställe, ett par mil ifrån Malaga, der hon ämnade passera augusti månad. Hennes man var en ung, ganska rik handlande, bägge från Hamburg. De hade lefvat samman några år utan arfvingar, och hon skulle, såsom ett nytt välsignelse-medel nyttja detta bad. Jag lemnade hennes man frisk och välmående, den 4 augusti. Den unga frun hade badat inemot sin termin och ämnade i slutet af månaden åter förena sig med sin man, som hon hjertligen älskade. Men hennes kära man var ej mera - - - en hennes bror som var på sin svågers contor, låg dödligen sjuk, och hela huset var i förstörelse. Hon kände ej sin ömkansvärda belägenhet; jag hade sett dessa makar så lyckliga, och hade ej hjerta att resa till henne. Men en annan bror, som gjorde henne sällskap vid badet, hade fått underrättelse att hans svåger var sjuk, och bad mig ändtligen komma ut till dem, med mundt-

liga

liga tidningar ifrån Cadiz. Hvad det var svårt att spela den rol jag borde! Vi talte om sjukdomen i Cadiz; Fru B — hade på ett par postdagar ej haft bref ifrån sin man; hennes bror hade skrifvit några ord: "Svå-"ger hade affärer som hindrade honom den "dagen att sjelf skrifva." Hon misstänkte likväl något; hjertat var oroligt, såsom då små bränningar på en långgrund strand ge ett kommande oväder, en storm till känna. Hennes närvarande bror var beredd att emottaga underrättelsen om sin svågers död; men sin brors sjukdom och fara kände han icke; något borde han veta; allt hade varit för mycket. En ung sällskaps-vän, en Demoiselle, som Fru B— äfven hade med sig, fruktade för sin familj i Cadiz; alla längtade från badet till - - - sorger och döden. Fru B— såg med nöje alla hinder för sin afresa häfde; hon kände icke den öma sorg som med hvarje steg kom henne närmare, som skulle ge hennes qvidande bekymmer den smärtsammaste utveckling. Hon emottog underrättelsen om sin mans död, i Puerto Real, i grannskapet af Cadiz, med en tröstlös ömhet, och ville genast fortsätta, sluta sin resa och sitt lif i samma hus, der hennes älskade man slutat sina dagar. Hennes vänner höllo henne qvar, men brodern kunde ej afhållas ifrån att besöka deras gemensamma bror, som var döende. Han

sjelf gick få dagar efter - - - samma vägen. Den olyckliga enkan, den dubbelt sörjande öma systern, ensam efter allt hvad hon så innerligen älskat, föll sjuk i förtviflan, i galenskap och dog inom få dagar, innan hon fått eller kunnat sansa sig. Dessa dödsfall ha gjort på mig ett djupt intryck. Utaf 13 personer, som utgjorde detta hus, skall blott en handels-bokhållare vara qvar. Min förra res-kamrat, Don Antonio Castrillo, är äfven död.

Men några ord äfven om badstället, som flere hundrade år varit nyttjadt och har namn af Hardales, en liten köping som ligger något derifrån. Det har i senare tider varit mycket besökt och af castanietters ljud, *car-ra-tra*, som der upplifvat badsällskapet, fått namn af Carratraca. Belägenheten i en kal bergstrakt jämte alla andra omständigheter låfva likväl i mitt tycke ej många nöjen, helst då man med skäl bör antaga, att endast sjuklingar och ingen för nöjen och beqvämligheters skull, besöka detta bad. Anstalterna äro högst eländiga. Några fattigt uppförda hus med usla, små rum, äro det enda som patienterna der finna, och måste i öfrigt föra med sig alla förnödenheter, litet matvaror undantagne, som fås i Hardales. Vattnet innehåller i synnerhet mycket svafvel, och skall i första källådren vara hvitt som mjölk. Ett tjockare ämne såsom en slags grädda, samlar

lar sig deröfver, så svafvelrikt att man dermed gör svafvelstickor. Detta vatten har ett stort namn för alla reumatiska, såraktiga, fistulösa, menstruala, inflammatoriska åkommor och sjukdomar.

Under min väntan på Thetis hade jag gerna rest till Granada, ehuru Christi lekamens högtid nu var längesedan förbi. Det skulle blifvit en hjertats högtid för mig, att blått få råka den älskvärda Soledad; men hon fanns nu icke mera inom sitt klosters murar. Ett par dagar efter min hitkomst mötte jag under besök en dag, i en trappa en dam, som tycktes ta känning af mig; men vi blott passerade hvarandra. Fru värdinnan berättade mig genast, att den damen var en dotter af General, Don Domingo Cervinio, syster till Soledad och gift med en S:or de Cordoba. Soledad hade icke längesedan, inom en liten tid sett en yngre syster, nunna såsom hon sjelf, förbyta sin andliga klosterlefnad i en himmelsk glädje, och den yngsta systren gifta sig lekamligen med man. Saknaden af tvänne systrar hade väckt Soledads känslor; naturen återtog sin rätt och Soledad fann klosterlefnaden odräglig, suckade efter friheten. Hennes ansökning om frikallelse från ett förhastadt löfte, låg hos Påfven; hon sjelf uppehöll sig hos en slägting i Madrid. S:ora de Cordoba gjorde den dagen afskeds-visiter och äm-

ämnade resa den följande. Jag sökte henne derpå samma afton, men hon fanns ej hemma; jag hoppades få råka henne följande morgon — hon var då bittida rest.

Sedan fregattens hitkomst, den 20 sistledne, har jag i dagligt umgänge med muntra och älskvärda landsmän, skingrat mina spanska bekymmer och sorger. Under hvarjehanda anstalters tagande mot smittans införande härstädes, ålade Guvernören vår Thetis vid ankomsten, trenne dagars quarantän:. och då jag med Consul Vuerster genast rodde ut att välkomna H:r Öfverst-Löjtnanten Tornquist jimte öfrige landsmän, och Vuerster vid fallreps-trappan förkunnade Guvernörens beslut; gick jag med behörigt tillstånd upp om bord på Thetis, och omgifven af vänner och bekanta, begynte med dem deras tre dagars quarantän: och dessa trenne dagar voro de roligaste jag på en längre tid njutit.

Resande och flyktingar ifrån Cadiz och andra smittade orter emottogos emedlertid dagligen, till och med den samma *cosario* eller caravan-ledare, som för tvänne månader sedan förde mig hit, och nu åter anländt med mycket folk och gods; men fartyg ifrån America och Norden, som blott passerat och tilläfventyrs sett Spanska landet vid Cadiz, ålades 40 dagars quarantän. Kustfarare från den trakten, som här lågo un-

under bevakning, fingo befallning att gå till segels. I första dagarna sade Guvernören, att intet förbud emot resande kunde göras, innan han fått officiel underrättelse om sjukdomen, och nu ville han vräka ur staden resande, som redan varit här flera dagar. Det är förbudit vid *pena de vida* (lifsstraff), att emottaga en flyckting ifrån Cadiz; men hvar och en härstädes känner, att flera derifrån fått inträde i staden, som föregifvit en annan frånkomst-ort. Jag har sjelf besökt flycktingar ifrån Cadiz, som begråta bortryckta vänner och anhörige. Man fruktar dagligen icke utan orsak, ett utbrott här i Malaga af den härjande sjukdomen. Många älskvärda Malagenjor önska, att de fingo gå med fregatten Thetis till sjöss, och jag undrar ej derpå, ty faran är hotande och kärleken till den Svenska Nästan lockande: Thetis har en vacker Officers-corps om bord. Om några dagar torde hon vara färdig att segla till Algier.

Aspice venturo lætentur ut omnia seclo!

Sammandrag af Marocos,

det gamla Mauritaniens historia.

Hélas! je l'ai parcourue, cette terre ravagée! et je n'ai trouvé qu' abandon et que solitude . . . .

Les Ruines; Chap. II.
par Volney.

De Marocanska Staterna dela lika öde med Africas nordliga kuster ända från Egypten till Atlantiska hafvet, nemligen att bära namn af Barbariet. Men denna benämning, som i äldre tiders skrifter icke förekommer, måste ha en mera oskyldig upprinnelse än det grymma och omenskliga namnet utmärker, och man vill hällre söka den i ett Nomadiskt folkslag, som ifrån Egypten i urminnes tider, flyttat öfver till dessa Africas nästgränsande fredligare orter. Dessa flycktingar, som vanda vid den stilla herde-lefnaden, drogo sig undan de Österländska tyrannernas krigs- och härjnings-tåg; funno öfverallt der naturen utbredde sin prakt i gröna fält och rika vatten-ådror, ett annat fädernesland. Under namn af Berber eller

Bre-

Breber, hvars etymologi lika fruktlöst som förgäfves omtvistas, utvidgade de sig småningom långsefter de frodiga nordligare kusterna, ända till Atlantiska hafvet, och dessa kuster blefvo efter dessa herde-flockar kända ibland Europeerna, under namn af Berberiet, det är Berbernas land, såsom Tartariet var Tartarernas land och Turkiet Turkarnas. Förändringen ifrån Berber till Barbarer och ifrån Berberiet till Barbariet torde sannolikt härleda sig ifrån det Spanska prest-nitet, omkring slutet af 15:de århundradet, då under Konung Ferdinand den 5:tes regering, Maurer och Judar till en början kördes ur Spanjen till de på andra sidan medelhafvet liggande Africas kuster. Det andliga hatet emot dessa olika trosförvandter var uppbragt till yttersta grymhet, och dess förföljelse-anda lemnade dem ej ostörde på andra sidan hafvet, der de i Berbernas land blefvo af det nitiska catholska presterskapet omchristnade till Barbarer. Denna benämning antogs i alla de sydligare Europas länder, der Spanjen den tiden hade ett visst inflytande, och blef allmänt äfven i det nordligare Europas, i samma mån som dessa tillväxande Africanska små-stater öfvade sjöröfveri och igenom deras grymhet och våldsamheter blefvo ansedda såsom fiender till de Christne, såsom verkliga Barbarer. Flera till språk och seder ifrån Maurerna

rerna afskilda stammar, kända under namn af Berber eller Breber, uppehålla sig ännu i denna dag i det inre landet, i bergstrakterna af Atlas, såsom tillförene är anmärkt, der Judiska familjer under namn af Pilistiner, incorporerade och lika urgamla med Berberna, bära vittne om deras gemensamma härkomst och utflyttning ifrån Österlandet.

Det är således otvifvelaktigt att det nordliga Africa var bebodt, då de handlande Fenicier besökte dessa västligare kuster, der de snart ingingo förbindelser med landets invånare, anlade flera handels-orter och sträckte det Carthaginiensiska väldet på andra sidan medelhafvet och utom de så kallade Hercules stoder. Åtskilliga smärre stater, tid efter annan, uppväxte och mer eller mindre beroende af Carthagos öfverherrskap, innehade dessa nordligare landssträckor, som vi nu känna under namn af Barbariet.

Den första häfde-tecknare, som lemnar underrättelse om dessa okända folkslag och namnger några af dem, är Sallustius, hvilken lefde i Julius Cesars tid och var af honom skickad såsom *Prætor* (Ståthållare) till Numidien, hvilket nu utgör en del af det Algieriska riket. Han berättar, att Libyer och Getuler bebodde dessa kuster, då efter den Grekiske hjelten Hercules död, ett stort

antal

antal af dess i Spanjen efterlemnade soldater, begaf sig öfver till Africas kuster, och efter blodiga uppträden förenade sig med dessa orters förra invånare. Men dessa främlingar skola till större delen bestått af Perser och Meder, af hvilka de förre, införlifvade med Getulerna som förde en nomadisk lefnad, antogo namn af Nomidier eller Numidier, och de senare som mera närmade sig till Libyerna, förändrade småningom sitt namn ifrån Meder till Maurer, hvarifrån man således fått en etymologi till Numidien och till Mauritanien, som då Roms beherrskare anlände till Africa, utgjorde egna stater (*a*). Men vare med det förra huru som helst, så är det en historisk sanning, att Salustius är den första, som talar om en Konung i Mauritanien vid namn Bocchus, hvilken hade kommit Jugurtha, sin måg, Konungen i Numidien, tillhjelp emot den Romerske Marius. Men Bocchus inuti Africa vid foten af Atlas-berget, följde våra tiders och cabinetters vanliga politik, och då

(*a*) Namnet Maurer tyckes snarare böra bibehållas än Morer, som jag i mina förra bref om Maroco kallat dem, och torde härleda sig ifrån ett mera franskt uttal. De kallades af ålder *Mauri* och böra under det vanliga namnet Morer ej blandas med Negrer, som orätt äfven nämnas Morer, tilläfventyrs emedan Negrer i förra tider kommit öfver Mauritanien till Europa.

då han såg sin granne i en förtviflad belägenhet och fruktade de Romerska vapnens öfverlägsenhet; skyndade han att ingå förbund med Sylla, som kom i Marius till hjelp. Efter det så kallade Jugurthinska krigets slut, omkring 100 år för Christi födelse, blef Mauritaniens område tillökt med en del af Numidien. Jag bör anmärka, att Mauritanien af ålder innefattade den nu varande nordvästra delen af Marocos rike, och skildes ifrån Numidien medelst Malva-floden, som är gräns emellan Maroco och Algier. Men dessa nordliga kuster med sina mer eller mindre oafhängiga Regenter, voro likväl under Romerskt beskydd, och Africa måste vidkännas följderna af de förödande tvister, som delade Romerska senaten och folket, och äro kända under namn af borgerliga krigen.

Augustus, som 29 år för Christi födelse, kom till högsta väldet i Rom, skänkte Mauritanien och Numidien förenade, åt en Numidisk Prins, Juba, som blifvit uppfostrad i dess hof, och gaf honom den sköna Egyptiska Cleopatras dotter med Antonius, till gemål (*a*). Caligula, omkring 40 år efter Christi

(*a*) Juba residerade i Numidien, men äfven på Marocos kuster finnas mynt med Jubas och hans gemåls bröstbilder, ganska väl bibehållna. Jag har sett flere af dem i silfver och koppar, der på ena sidan hennes

Christi födelse, skickade en Romersk krigshär emot de upproriska Mauritaner, som säges ha längre inträngt i landet än någon Romare dertills, nemligen ända till Atlasberget. Under Claudius delades det förr omtalta stora Mauritanska riket i tvänne delar, af hvilka den Numidiska andelen kalldes *Mauritania Cæsariensis*, och den andra eller nordvestliga delen fick namn af *Mauritania Tingitana*, förmodligen af Tingis, som i första århundradet var en märkvärdig stad (*b*). Detta Mauritaniens område innefattade än mer, än mindre af dessa nordligare kuster, och skildes till en början ifrån de öfriga Romerska provinser i Africa, sålunda, att det för grannskapets skull med Europa, styrdes af en Romersk Ståthållare i Spanjen, derifrån flera familjer och colonier redan i första århundradet öfverflyttade till dessa kuster. Man kan icke med visshet säga, huru långt in i landet det Romerska väldet sträckte sig; men troligtvis har det icke gått öfver Atlasberget, hvars kala ryggar ställt såsom en gräns för den Romerska

bild vittnar om vackra drag, tilläfventyrs ej olik Cleopatra, hennes moder.

(*b*) Det gamla Tingis låg omkring en fjerdedels mil i sydost ifrån nuvarande Tangier, der flera ruiner ännu vittna om den Romerska stadens läge, hvilket jag i mina förra bref anmärkt.

ska roflystnaden, och dit flera så kallade fria slägter af landets äldre invånare tagit sin tillflykt och lefde i ett fullkomligt oberoende. Dessa Ståthållare hade mindre afseende på det eröfrade landets bästa, än på egen vinst, hvilken de i anseende till Mauritaniens aflägsenhet ifrån Rom och deras egna förbindelser derstädes, kunde med allt möjligt sielfsvåld se till godo. Likt sjelfva Roms Kejsare, sökte dess Pro-Consuler och Ståthållare att blifva mäktige, mindre genom folket än emot folket: och sedan de bragt det i nöd och i nödvändighet att sucka, straffades det för sina suckar. Missnöjen och uppror ibland de undertryckta Maurerna, kufvades med nya våldsamheter. Under flere Kejsares tid utkom likväl en myckenhet lagar och förordningar till folkets förmån, hvilka till en stor del äro samlade i den så kallade *Codex Theodosianus*; men de bevisa blott, huru långt oordning och missbruk af makten på Ståthållarnas sida, kunnat gå.

Nya våldsamheter öfvergingo Mauritanien till följe af den Christna läran, som redan i första århundradet var i dessa trakter känd, och i början af det andra hade många anhängare i Spanjen och till äfventyrs på dessa kuster. Carthago hade stor gemenskap med Syrien och Österlandet, och var i samma förhållande till det västra

Africa, som Rom till det västra Europa. Spanska kyrkan påstår, att den helige Jacob och Christi Apostlars första lärjungar utspridde Christna läran i Spanjen, der ordentliga Biskopar räknas redan ifrån början af 3:dje århundradet. Man har då ingen anledning tvifla om det presterliga nitets bemödanden att göra proselyter äfven i Mauritanien. Christna religionen kan likväl ej der anses såsom den rådande och med en ordentlig kyrkordning, förr än under Constantinus Magnus. Efter det Romerska Kejsareväldets delning, följde Mauritanien Spanjens öde i andligt och verldsligt afseende, i tro och lidande.

Under de ständiga, åtminstone ofta förnyade förföljelser, hvarmed Mauritanien hemsöktes; bör jag ej förbigå nämna tvänne infödingar och bröder vid namn Firmus och Gildon, af hvilka den förre lät utropa sig till Konung öfver Mauritanien, och bägge den ena efter den andra, med alla krafter satte sig emot de Romerska höfdingarna. Denna Firmus förde ett långvarigt krig emot den Romerska fältherren Theodosius, fader till den sedermera namnkunnige Theodosius Magnus, men omsider förföljdes af honom ända till foten af Atlasberget. En hufvudman för ett folkslag i dessa bergstrakter och vän med Firmus, inställde sig en dag hos Theodosius och frågade: "Hvem han vore och med hvad

"rätt

rätt han inträngde så djupt i landet? Jag är, svarade han, anförare för Valentinians, verldens beherrskares trupper; han har sänt mig hit att taga en stråtröfvare till fånga: och om du ej genast aflemnar honom, skall hvarken du eller någon af de dina komma undan med lifvet." En blodig strid som öljde derpå och i flera slagtningar fortsat-es, gjorde ända på mycket folk, men ej å tvisten emellan Firmus och Theodosius. Omsider blef den förra öfvervunnen, och örrådd af sina allierade, afhände sig lifvet, ör att ej falla i sin fiendes händer. Detta illdrog sig mot slutet af 4:de århundradet.

Den Romerska Ståthållaren Bonifacius tyrde i början af 5:te tidehvarfvet, dessa Africas norra kuster, med så god ordning ch rättvisa, att han fruktad och älskad af lessa särskilta folkslag, stadgade det förtro-nde, som Kejsarinnan Placidia, under för-nyndare-regering för sin son Valentinian den :dje, hyste för honom. Afund regerade nenniskor och hofmän i den tiden såsom våra, och en ansedd fältherre i Rom, vid amn Aetius, såg ej utan förtrytsamhet, den ktning och det inflytande som Bonifacius, hurú frånvarande, njöt vid det Kejserliga ofvet. Denna senare borde således stör-as, till hvilket ändamåls vinnande Aetius ned mycken illistighet nyttjade alla tillfäl-en att göra Bonifacius och dess trohet miss-

 tänkt

tänkt hos Kejsarinnan: men då han förnam
att Placidia ej lättligen kunde förledas; för-
mådde han henne att kalla Bonifacius ti'
Rom, för att upplysa en hop vigtiga om-
ständigheter, och der hon närmare kund
nyttja den förtjenta mannens nit och skick-
lighet. Men Aetius skref tillika under stör
sta förtroende till Bonifacius, att han, ehu
ru oförtjent, råkat falla i Kejsarinnans onå
och kunde vänta sig framdeles en dag att för
lora sina värdigheter och tilläfventyrs lifve.
Ståthållaren som snarare misstänkte hofgun
sten än sin väns råd, vägrade lyda Pla
cidias befallning, hvilket Aetius ej underlä
på det svartaste afmåla mot Bonifaciu
Förnyade befallningar förblefvo utan verk
ställighet på Ståthållarens sida, och de
nedrige hofmannen såg med glädje sina rän
kor lyckas. Bonifacius blef såsom förräda
re ansedd, och anstalter vidtogos att skick
trupper öfver till Africa, för att med här
makt drifva honom ur sitt ståthållerska
Denna nyhet smärtade och uppretade Bo
nifacius, som såg för sig ingen annan u
väg än att styra våld med våld, och ti
den ändan förenade sig med Vandalerna
Konung, Genserik i Spanjen, hvilken me
en krigshär skulle komma Bonifacius ti
hjelp, och de skulle göra Africa oafhängi
ifrån Romerska väldet. Genserik kom verk
ligen öfver med en stor krigshär och to

me

med sin allierades tillstånd hela Mauritanien, så väl *Tingitana* som *Cæsariensis*, i besittning. Bonifacius sjelf innehade det öfriga Numidien och det så kallade *Africa propria*, och residerade i Carthago eller i nu varande Constantin i Algieriska landet. Placidia, under den sorgfälligaste fruktan för sina Africanska provinser, fick en liten anledning till misstanka mot sin rådgifvare, under det hon svårligen kunnat öfverlemna sig åt ett fullt misstroende till den fordom redlige Bonifacius. Hon skickade en förtrogen till Africa, för att personligen underrätta sig om rätta sammanhanget och erbjuda Bonifacius förlikning. Brefvet ifrån Aetius upptäckte hela dennes förräderi, och den utskickade återkom till Placidia med Ståthållarens undergifvenhet och förtviflan. Nya försäkringar om Kejsarinnans nåd och öfverseende med det förbigångna, satte den senare i en ännu svårare förlägenhet. Hon besvor honom att med penningar och skänker på bästa sätt förmå Genserik utrymma Mauritanien och med sina Vandaler, Göther och Alaner, gå tillbaka till Spanjen. Allt hvad Bonifacius kunde till en början vinna, var en vapenhvila med Genserik, hvilken förblef stilla inom sitt eröfrade land; men då denne förnam, att hans allierade ej sökte annat än tids utdrägt och att trupper väntades öfver ifrån Italien; iakttog Gense-

rik den redan då gamla försiktighets-reglen, att hällre förekomma än förekommas. Uppretad öfver detta bedrägeri, gick han med hela sin styrka mot Bonifacius, som efter en ostadig krigslycka slutligen nödgades rymma Africa, lemnande ett folkrikt och väl uppodlat land i sin fiendes händer. Genserik med sina Vandaler utbredde sig i dessa Romerska provincer, med den grymmaste framfart, såsom verkliga barbarer. Städer förstördes, byar uppbrändes, åkerbruk och vinplanteringar ödelades. Den myckenhet af ruiner, som finnes så väl i det inre Marocanska som ännu mer i Algieriska landet, skall härleda sig ifrån detta Vandalernas krigståg. Genseriks uppförande var grufligt. Man kan icke såsom en ursäkt derföre, men bör såsom en historisk sanning anmärka, att Genserik med sina Vandaler jämte deras hustrur och barn kommit på god tro öfver till Mauritanien; att hans förra hemvist och bygder voro redan af andra ströfvande folkslag intagne; att han såg sig omgifven af ett stridbart folk, som af innersta hjerta hatade sina ankomna gäster: korrtligen, att Genserik ej kunde få en fast fot i det nya landet, utan att nedsänka den i blod, aska och ödeläggelse. Efter sju års oupphörligt framfarande med eld och svärd, gjorde han år 435, fred med Kejsar Valentinian den 3:dje, som af alla Roms eröfrin-

gar

gar på dessa kuster, ej hade mer än Carthago qvar. Genserik påtog sig betala en årlig tribut för dessa länder, och förbant sig, att ej företaga vidare fiendtligheter emot de Romare. Få år derefter bemäktigade han sig likväl äfven Carthago, utbredde sina vapen ända till Egypten och tvang Öster- och Västerländernas Kejsare att till honom afträda deras gamla fordringar på Africa. Genom en fred som slöts år 476, blef Genserik i ostördt åtnjutande af alla sina eröfringar, och Mauritanien såsom de öfrige nu varande Barbariets kuster, lydde under denna Vandaliska Konungs spira. Jag kan tillägga, att han byggde fartyg, utrustade krigsskepp och var den första sjöröfvare på dessa kuster, ett näringsfång, som allt sedan blifvit med förmån nyttjadt.

Genseriks son vanslägtades på stiftaren till detta vidlyftiga rike: och då krigs- och tapperhets-andan hos dess efterträdare mer och mer aftog och snart qväfdes i vällust, veklighet och familj-tvister; voro Maurerna de förste, som uppreste sig emot Vandalernas öfverherrskap. Fria Breber och flyktade Romare förenade sig ifrån Atlasbergen och det inre landet, emot en gemensam fiende. Det västra Mauritanien gjorde sig oafhängigt ifrån sina förra grymma beherrskare. Upprors-andan utbredde sig öfver allt i landet med häftighet, ifrån den ena

 trak-

trakten till den andra, der missnöjet länge suckat förgäfves. Den Grekiske Kejsaren Justinianus ansåg tiden vara inne att göra Roms och Constantinopels gamla fordringar gällande, och skickade sin tappra härförare Belisarius att inkräkta det förlorade Africa. Vandalerna blefvo slagne, alla fasta städer intagne, och deras 8:de Konung fördes såsom fånge till Constantinopel. Den Grekiske Kejsaren indelte år 534, det eröfrade Africa i sju provinser, af hvilka Mauritania Tingitana och Mauritania Cæsariensis utgjorde tvänne. Sebta (Ceuta), som Spanjen nu innehar, midt emot Gibraltar, gjordes då till en hufvudfästning, der en stark garnison inlades, för att hafva ett vaksamt öga på Götherna i Spanjen. Justinianus lät, Jungfru Maria, stadens beskyddarinna till ära, der uppresa en praktfull kyrka, som ännu i dag bibehåller sitt fordna anseende. Det ålades de Grekiske höfdingarna i Mauritanien ibland andra skyldigheter, att äfven utvidga sina provinsers gränsor, hvilket tyckes bevisa, att fria och oafhängiga stammar, som tilläfventyrs hvarken erkänt det Romerska eller Vandaliska väldet och tilläfventyrs lika så litet det Grekiska, innehade vissa bergstrakter af Mauritanien, såsom det ännu i denna dag förhåller sig till det Marocanska herradömet.

För

För landets invånare hade intet välde varit förhatligare än Vandalernas, som de befäst med landets härjande och 5 millioner menniskors utrotande. Äfven ett religionshat hade bidragit att göra Vandalerna mer afskyvärda, emedan desse i stället för den Christna och så kallade Romersk-Catholska läran, införde den Arianska villfarelsen, hvarigenom så väl Christus som Jungfru Maria blefvo mindre aktade. Det anföres, att 463 catholska biskopar blefvo ifrån bägge Mauritanierna och Numidien afviste, hvilka flyktade dels öfver till Spanjen, dels in i det inre landet, der de såsom fiender till Vandalerna, blefvo väl emottagne, njöto frihet och säkerhet. Då varande biskopar kunna på intet sätt jämföras med denna tidens; de voro blott andeliga uppsyningsmän, hvilket är det grekiska ordets egentliga betydelse. Man hade således i kyrkans första tider, biskopar förrän kyrkoherdar, hvilka voro lärare och ordningsmän utan att tilläfventyrs på en viss ort med vissa inkomster vara bosatte, utan predikade allom kreaturom. Uti bägge Mauritanierna skall, under christna lärans bästa tider, dessa biskopars antal stigit till 133, hvilket ej tyckes bevisa en mycket utvidgad christendom. I hela Africa, det vill säga, på dessa norra kuster, räknades omkring 700 sådana biskopar, hvilkas öfverhufvud residerade i Car-

 thago

thago och var efter omständigheterna, mer eller mindre beroende af den heliga Petri efterträdare i Rom.

Men det lugn och den ordning, som Kejsar Justinianus i Africa upprättat, kunde efter dess död ej bibehållas. Mot slutet af 6:te århundradet voro alla Maurer uti dessa särskilda provinser i fullt uppror emot det Grekiska herradömet. Härar ifrån Asien och Österlandet drogo emot härar ifrån de yttersta gränsorna af Mauritanien och Africa. De slogos med ombytlig lycka. En Grekisk Ståthållare eller *Archont* vid namn Gregorius, som gjort sig älskad äfven ibland Africanerna, hade i medlet af 7:de århundradet upprest sig emot det svaga Grekiska väldet och förklarat sig oafhängig. Men ett gamalt Österländskt folkslag under namn af Araber, hade under den nya Profeten Mohammeds fana redan väckt farhåga och angripit det Västerländska Kejsaredömet; deras öfverhufvud förde titel af Kalifa och residerade i Damaschk. Egypten med Alexandria erkände redan dessa Österländningars välde, och de ansågo tvistigheterna emellan Constans och Gregorius, såsom det lägligaste tillfälle att i Africa göra nya eröfringar. Gregorius gick dem med en stor krigshär till mötes, och efter trenne dagars hårdnackad strid, der hans dotter, en ung flicka, slogs som en hjelte vid hans sida,

stupa-

stupade omsider på valplatsen. Den sköna Grekinnan blef ett kärlekens offer för segervinnaren. Araberna eröfrade flera orter. En deras anförare efterträdde Gregorius i ståthållerskapet och anlade en ny stad, några mil sydost om Carthago, som fick namn af Kärvan, men erkände ännu det Egyptiska öfverväldet, så länge han i dessa eröfringar ej såg sig nog befästad. En senare Höfding vid namn Akbe, gick med en stor krigshär in i Numidien, slog Grekerna och eröfrade deras städer. Han trängde fram ända till Tingis, som den Grekiske Commendanten godvilligt öfverlemnade. Akbe besegrade äfven Breberna i de sydliga bergstrakterna, intog deras hufvudstad Sus och lade hela den sydvestra delen af nu varande Maroco under Arabernas välde. Då han kom till Atlantiska hafvets strand, skall han ridit ut i vattnet ända till hästhufvudet och tagit Gud till vittne, att detta element vore det enda, som hindrade honom att eröfra nya länder och göra Mohammeds Gud hos flere främmande folkslag vördad. Men Akbe vände med sina trupper tillbaka till Kärvan, der han utaf en samlad styrka af landets folk blef oförmodadt öfverfallen och slagen. De segrande Africaner återtogo alla af Araberna gjorda eröfringar, och de Grekiske Ståthållarne, som i nödens tid sökt bibehålla en viss förbindelse med Maurer

rer och Breber emot en gemensam fiende; ansågo sig nu åter som herrar i landet och begärte nya förstärkningar ifrån Constantinopel.

Folkstocken i det Marocanska Mauritanien hade vid slutet af 7:de århundradet vunnit en ansenlig tillväxt, förmedelst en myckenhet Judfamiljer, som ifrån Spanjen sökte tillflykt och säkerhet i det Africanska grannskapet. Ett kyrko-möte i Toledo hade dömt alla Judar i Spanjen till slafveri, och de borde kringspridas i landet; det hade fråndömt dem deras egendomar och förordnat, att alla judbarn skulle ifrån 7 års ålder undervisas af christna lärmästare och i behaglig tid giftas med Spanska christnas afkomlingar. Man hade beskyllt dem för att underhålla en för Spanjen skadlig brefväxling med deras trosförvanter, som under namn af Pilistiner lefde med Breberna i Mauritanien. Judar hade till denna tid ej varit kända i Mauritanien och nämnas nu första gången i detta landets historia.

Men Araberna lemnade ej Mauritanien ur ögnasigte. Under anförande af en Hassan, kommo de i stora härar tillbaka. De togo Kärvan ifrån Africanerna och Carthago med stormande hand ifrån Grekerna, då denna gamla och märkvärdiga stad, i början af 8:de århundradet, för andra och sista gången alldeles förstördes. De öfverblefne Greker,

Greker, förenade med Maurer och Breber under anförande af en hjeltinna vid namn Kahina, som ibland de senare förvärfvat sig förtroende och kärlek, gingo Hassan till mötes, då efter en hårdnackad och blodig träffning, Hassan blef slagen och kom sjelf med få af de sina undan ett allmänt nederlag. Men Hassan tänkte på hämd och ville ännu en gång bjuda den Breberska hjeltinnan spetsen. Kahina hade samlat sina undersåtare och bundsförvanter och tagit alla försiktiga steg emot en fruktansvärd fiende. Det tyckes likväl som hon ej hyst en synnerlig god tanke om denna förening emellan de sina och Grekerna, emedan hon anförtrott tvänne sina söner åt en förut tillfångatagen Arab, som vunnit hennes förtroende, hvilken i händelse af en olycklig utgång, borde med Kahinas hälsning till Hassan, lemna dessa hennes i lifstiden ömaste föremål i en ädel segervinnares händer. Kahina förlorade slagtingen och lifvet, och Hassan hedrade den slagna Hjeltinnans minne. Han bemödade sig vinna Brebernas förtroende, och i synnerhet att ibland dem utbreda Mohammeds lära.

Den öfverensstämmelse i lefnadssätt och seder, som förekom emellan Breberna och Araberna; en viss likhet äfven emellan deras språk, ehuru Brebernas förmodligen blifvit mycket blandadt med Feniciskan och

deras

deras uttal urartadt — denna slägtskap som tyckes bevisa, att dessa bägge folkslag hade upprinnelse ifrån samma trakter, nemligen Österlandet, gjorde Arabernas första infall i Mauritanien mindre förhatligt än Feniciernas, Romarnas, Vandalernas och Grekernas, hvilkas behof alltid voro större och följaktligen deras rofsjuka starkare. Dessutom var christna läran icke så allmänt antagen eller hade så många bekännare, som det stora antalet af biskopar och andeliga lärare tycks ge tillkänna. De större städerna med deras grannskap jämte kusterna voro tilläfventyrs de enda ställen, der christna läran predikades; men under samma tid dyrkade man afgudar i hedniska tempel i sjelfva Carthago, och de så kallade Christne lefde i oenighet, laster och vantro, der oftast blott dopet och en utvärtes bekännelse gjorde skilnaden emellan Christen och hedning. Under en tid, då christna läran inom sig sjelf motsades af Arianer, Donatister, Montanister, Nestorianer, Monotheleter, och oräkneliga kätterier delade församlingen; då dessas biskopar och lärare hotade och bannlyste hvarandra; då deras christliga kyrkotukt sträckte sig förnämligast till det vackra könets klädedrägt, hemligaste begär och känslor; då de ifrade mot naturens heligaste och oskyldigaste nöjen, förbödo ägtenskap och införde gisslan, fa-

sta

sta och fattigdom: korrteligen, då christna läran bestod i idel tvister om Christi person, dess naturer och vilja, och lärans utöfning i svåra och onaturliga uppoffringar, och förföljelser för olika tankar och bekännelser uppväckte och underhöllo ett allmänt misstroende; då borde *Islamismen* eller Mohammeds lära, som lemnade själen i hvila och insöfde kroppen i vällust, som med svärdet i hand predikades af de mest nitiska bekännare och sanctionerades af ära och måttlighet — då borde denna religion, enkel i lära och lätt i utöfning, vinna förtroende hos folk, som utom naturens fordringar hade ingen upplysning och kände inga behof. Den rättmätiga afsky, som landets gamla invånare borde hysa för sina förra inkräktare, hvilka med främmande språk och förhatliga seder omöjligen kunnat vinna deras förtroende; öfvergick omsider till en lättare förening med dessa senare, nemligen Araberna, i det de antogo deras religion och seder, hvilka såsom anmärkt är, hade någon öfverensstämmelse med deras egne.

Hassans efterträdare Musa eröfrade alla ännu återstående Grekiska fästen, och förbandt Breberna att förstärka hans krigshär med flere 1000 man. Han underkufvade ej allenast de norra kusterna ända till Tingis och Atlantiska hafvet, utan lade äfven

ven Berbernas inre besittningar under Kalifens i Damaschk välde. Vid det 7:de århundradets slut kan man anse den Grekiska makten besegrad i Africa, der antalet af den christna lärans bekännare i samma mån dagligen minskades.

Sedan Musa stadgat en Arabisk regering och gjort Mohammeds lära rådande i dessa Africanska stater; vände han sina eröfrande ögon öfver till Spanjen. Historien berättar, att ett kärleksrån på en hoffröken hos den Göthiske Konungen Roderik i södra Spanjen, gifvit den Arabiske härföraren anledning gå öfver till Europa. Roderik hade tvungit den sköna Kava till ett omfamnande, som endast af ett frivilligt och förtroligt öfverlemnande har sitt behag. Den stackars flickan i sin förtviflan skref derom till sin Far Julianus, som hade ett ståthållerskap på motsvarande kusten af Africa, och ganska sinnrikt berättar: "Att Konung "Roderik med våld velat fråntaga henne den "juvel-ring, som hennes föräldrar så högligen recommenderat henne och hon värde"rade högre än sitt lif, och att då hon af "alla krafter satte sig deremot, hade Kon"ungen likväl sönderbrutit ringen och ska"dat den infattade smaragden." Julianus förstod gåtan, beslöt sin hämd och blef förrädare mot fädernesland och oskyldiga medborgare. Han uppgjorde en plan med Musa

att

att anfalla Konung Roderik och bemäktiga sig Spanjen; men Musa, oagtadt Julians harm och edliga förbindelser, misstänkte dess uppriktighet och ville afvagta sin Herres, Kalifen Valids bifall, att med en mindre trupp få sätta Julians tillgifvenhet på prof. Han skickade sin General Tarek med en ringa styrka öfver till Spanjen, som landsteg under berget Calpe, hvilket efter anföraren fick namn af Gibel-Tarek (Tareks berg), nu Gibraltar, intog och plundrade flera orter, och kom med ett rikt byte och säkra bevis om Julians uppriktiga bistånd, tillbaka till Tingis. Nu gick Musa med en ansenlig styrka öfver till Spanjen, slog Roderik, förstörde hans härar och omkring år 715, gjorde slut på Göthernas välde, som i dessa Europas södra trakter varat öfver 300 år.

Men stannom qvar i Mauritanien, der Musa förordnade en sin son till Ståthållare, med residens i Tingis eller efter Arabiska språket, Tanschia. Ehuru Mohammeds lära utbredde sig ända upp i Atlas-bergen, voro de gamla landets invånare ej de trognaste och lydigaste undersåtare i den Mohammedanska Kalifens herradöme. Berber och Araber ville afskudda de Arabiska Ståthållarnas välde, såsom desse önskade ingen ting hällre än att göra sig fria från Öfverherrskapet i Damaschk. Uppror och krig här-

 jade

jade landet, hvarvid så stora härar och så grufliga nederlag omtalas, än på ena sidan, än på den andra, att det öfvergår all trovärdighet. Sedan Maurerna i Spanjen omkring år 750, uppsagt Kalifen i Damaschk all lydnad och beroende, lyckades det äfven Ståthållaren i Africa, Ben-Aghleb, som residerade i Kärvan, att vid slutet af 8:de århundradet undandraga sig detta herradöme. Men de äldres skrifter lemna oss ingen underrättelse om egenteliga gränsorna hvarken för det stora Ståthållerskapet eller för de smärre, som alla under ett ständigt sträfvande efter större välde, förmodligen icke haft några bestämda gränsor. Ej häller omtalas, att den mäktige Kalifen i Damaschk mycket bekymrade sig om att till lydnad återföra de upproriska stater, som i Africa gjorde sig oafhängiga. Tilläfventyrs hade inkomsterna från dessa aflägsna provinser varit så ringa, och bytet som skulle betala krigsomkostnaderna, blifvit så obetydligt, att de ej förtjente återvinnas med dyrlejda krigshärar. Ben-Aghleb omtalas emedlertid såsom en man af sällsynt förtjenst, som med rättvisa, pålagors minskande och många en god Regents egenskaper gjorde sig älskad; han uppmuntrade vetenskaper och ansågs på sin tid för lärd och god poet. Hans efterkommande, under namn af Aghlebiter

bibe

bibehöllo Kalifatet i Africa till omkring början af följande eller 9:de århundradet.

Under tiden hade en Arab vid namn Edriss, som härstammade från den bekanta Ali, Mohammeds måg, ikring medlet af 8:de århundradet blifvit nödsakad öfverge sitt fädernesland, nedsatt sig i det västra Mauritanien, och befann sig vid slutet af samma tidehvarf, i förening med Breberna så mäktig, att han lät utropa sig för Kalifa och sjelfrådande. Denna värdighet svarade mot vårt nuvarande Sultan; men ordet bemärker egentligen en Vicarie eller Ståthållare, och denna titel gick i arf ifrån Mohammed, som kallade sig Guds Ståthållare på jorden, såsom Påfven i förra århundraden ansågs af dem, hvilka bekände den Romersk-Catholska läran. Edriss son byggde staden Fez, der hans afkomlingar bibehöllo sig öfver 100:de år, och grundlade det nu varande Marocanska riket. De äro kände under namn af Edrissiter. Deras regering var mycket verksam; eröfringar gjordes på Sardinien, Sicilien, Creta och flere öar i medelhafvet, hvarvid Araberna i Spanjen voro dessa Mauriske Araber behjelpliga. De kommo öfverens i tro, lefnad och ströfverier, men blefvo alltid skiljaktiga vid delningen af bytet och bekrigade hvarandra. Emedlertid inbragte deras kustfärder otroliga skatter, och Kalifen i Fez ansåg sig icke mindre mäk-

 tig

tig än fordom Kalifen i Damaschk. Den siste af Edrissitska stämman var, emot gammalt och öfligtb ruk, så begifven på lärdom, konster och vetenskaper, att hans hof liknade en academi. Poeter, astronomer eller snarare astrologer, skriftlärde med flere, sysselsatte och roade Kalifen mer än riksstyrelsen, hvilket hos de krigiske Araberna i allmänhet väckte missnöje. Regeringskonsten, denna välgörande vetenskap att förena och sammanbinda alla individuers särskilta interessen till vinnande af ett gemensamt ändamål, var alltid ett främmande studium för dessa Arabiska Förstar, hvilka utan ömhet för egen familj, utan omtanka för undersåtares och medmenniskors väl, utan känsla för sällheten och äran, uppoffrade allt för dagens roflystnad. Också hörde ströfverier, missnöjen och uppror till tidens skick. Hvarje Ståthållare i en större stad, hvarje anförare för en talrik stamm, ville göra sig oberoende. Deras öfverhufvud, Kalifen traktade efter ett tyranniskt envälde, hvartill han nyttjade en lifvakt af Negerslafvar, flere 1000:de till antalet, som främmande i landet, hade med dess invånare ingen förbindelse. Korrtligen, misstroende och plundrings-andan uppfyllde de styrandes och de lydandes bröst. Städerna Kärvan, Tripolis, Tunis, Algier, Bugia, med flere, begynte utgöra särskilta stater, men

men inom sig sönderslitne af hatet och afunden.

Under denna allmänna förstörelse i det norra Africa, lyckades det för en Österländsk Arab, som utgaf sig för en sann ättlägg af Fatima, den dyrkade Mohammeds dotter, att i det västra Mauritanien göra sig ett stort parti. Den i poesi och astronomi högt upplyfte Edrissiten blef mördad, hans familj utrotad, och Mohammed Ben-Obeidullah blef Herre i Fez och der under lydande Kalifat. Hans son och efterträdare tog namn af *Mahadi*, som betyder de rättroendes hufvud, byggde en lysande stad af samma namn, (det nu varande usla Mamora), och utvidgade Kalifatets gränsor. Han inkräktade Sicilien och slog en Kejserlig Grekisk flotta vid ön Samos. Den samma Mahadi ville derpå inkräkta Egypten, men måste efter en ombytlig krigslycka inskränka sitt Egyptiska välde inom Skandrias murar (Alexandria), som han innehade. Ibland dess afkomlingar finnas en och annan, som vinnlade sig om kunskaper och lärdom, och derjemte voro krigsmän och eröfrare. En af desse, vid namn Abu Tamim-Almoetz, intog Egypten omkring år 970, och byggde en stad, som han kallade Kahira (Kairo). Han tillbragte äfven någon tid på Sardinien, men flyttade slutligen med stor rikdom ifrån Mahadia och sina västerländska stater till Egypten,

ten, der han stiftade ett nytt Kalifat. Det berättas, att han låtit smälta sitt myckna gull och silfver i cirkel-formiga figurer såsom smärre qvarnstenar, och förde med sig på kamelryggar till Kahira, der hans ätt under namn af Fatimiter, bibehöll sig till år 1200, då den ryktbare Saladin eröfrade Egypten. Under dessa vanligen oroliga och olycksfulla tider, var Fatimitiska ättens regering såsom en liten hvila efter de stormande oväder, hvilka under Aghlebiternas omenskliga välde, skakade Mauritanien ända upp i Atlasbergen. Dessa norra kuster förkofrade sig i odling och välstånd, hvartill sjöfart och handel på Sardinien och Sicilien jämte ströfverier på Italiens kuster, mycket bidrogo.

Denne Abu Tamin var i flere afseenden ovanlig: han öfverlemnade före sin afresa till Egypten, sitt vesterländska rike, som innefattade Mauritanien, Numidien m. m. åt en Arab, Jusuf Ben-Zeiri, hvars fader redan på bästa sidan utmärkt sig och gjort sig till Kalifens förtroende och erkänsla förtjent. Abu Tamin, i dessa egennyttiga och vinningslystna tider, skänkte af vänskap och aktning, ett vidlyftigt herradöme åt denne Ben-Zeiri, endast med det vilkor, att han och hans efterkommande skulle erlägga en viss årlig tribut till Kalifen i Egypten. Man kan således anse dessa Africanska stater, hvar-

hvaröfver Ben-Zeiri regerade, såsom ett länrike af Egypten. Också skickade Kalifen derstädes till den nya Regenten vid inträffande ledigheter, en klädning och ett svärd, som med högtidlighet öfverlemnades honom: ett bruk, som ännu i dag iakttages af Sultan i Stambol, i anseende till sina Baschar i Algier, Tunis och flerestädes. Tilläfventyrs befann sig det gamla Berberiet alldrig uti ett bättre tillstånd och lyckligare omständigheter, än i detta tidehvarf. Flera städer byggdes och ansenliga summor användes till nyttiga inrättningar. Missnöjen och uppror störde likväl äfven under Jusufs regering, den allmänna säkerheten; men de upproriske blefvo underkufvade, hvarvid flere 1000:de Breber omkommo. Han eröfrade äfven Fez, Sesgelmeza och flere orter, som Kalifen i Spanjen, under dessa Africanska oroligheter inkräktat, staden Sebta undantagen, som förblef under Spanjens lydnad. Denne Jusuf skall jämte flere moraliska egenskaper haft en physisk, som i våra tider kunde anses mera sällsynt än de förre. Det berättas om honom, att han såsom enskild person haft 400 hustrur, hvilkas antal, sedan han blef regerande, föröktes till 1000:de. (Förmodligen har han i egenskap af Konung velat försäkra sig om ett större antal af trogna undersåtare). Hans verksamhet skall varit så stor, att dagligen nå-

någon hustru fallit i barnsäng, och den rara händelsen skall för honom en gång inträffat, att en dag få emottaga rapporter om 17 sina hustrurs nedkomst.

Dessa Regenters välde sträckte sig stundom längre, stundom inskränktare, allt som rebellerna i landet voro mer eller mindre lyckliga och mäktiga. En af Jusufs efterträdare, vid namn Maaz, residerade omkring år 1050, i Kärvan, då en ny Kalifa i Egypten återfordrade af honom sina företrädares besittningar och begärte tillbaka Kärvan m. m. till Kalifatet i Egypten. Maaz lät då utbreda en stor fyrkantig tapet och frågade de utskickade, om någon af dem kunde sätta sig i midten deraf, utan att trampa på dess kanter. Då de gemensamt dertill svarade nej, hoprullade han det ena hörnet efter det andra och satte sig i midten. "På "samma sätt, sade han, som jag kommit att "sitta midt på tapeten, har jag underlagt "mig den ena provinsen efter den andra, "och på intet annat sätt kan Kalifen i Egypten bli Herre öfver Maaz rike."

Men Maaz efterträdare funno sig nödtvungne stiga af tapeten för att försvara dess kanter. Under det en af dem försvarade mot Egyptierna sina östra länder, upphäfde sig en vid namn Abubeker i de vestra provinserna, och under titel af de troendes Förste förenade dem under sin lydnad.

nad. Han begynte der verkligen en ny dynasti, under namn af den Almoravidiska eller Marabutska, utaf arabiska ordet *Marbut*, som betyder tvungen, emedan stiftaren och dess anhängare förpliktade sig att noggrant uppfylla lagens föreskrifter. Dennes efterträdare lade år 1052, grund till Maroco-stad, eröfrade staden Sebta och hela landet till medelhafvets kuster. Han förde sina segrande vapen öfver till Europa och dels med makt, dels med list, underkufvade och plundrade flere Arabiska städer i Spanjen, hvaribland Granada och Sevilla, hvilkas Konungar begärt hans hjelp emot de Christne. Han förskönade sitt residens Maroco, och nyttjade dertill 30,000 Spanska slafvar. Men under dessa krigståg och segrar i Spanjen, gjorde det nya Marocanska riket inom sitt Africanska område, stora förluster i sin folknummer, handel och näringar, hvartill inträffade, att flere Arabiska stammar gjorde sig oberoende. Under en så äfventyrlig rikets belägenhet, begynte en Atlas-invånare vid namn Tomrut, att under täckmantel af religion och med en utvärtes sträng och så kallad helig vandel, likasom stiftaren till den nyss omtalta Marabutska eller Almoravidska dynastien, göra sig ett namn och anhang ibland sämre folket. Han hade i sin ungdom ifrigt studerat Alkoran och efter en resa till Österlandet, der han vid de

 högre

högre skolorna och vid Mohammeds graf förvärfvat sig större kunskaper och anseende, kom han i sällskap med en berömd lärd hem till fäderneslandet, och omkring år 1130, begynte hålla föreläsningar i de rätttrognes Gudalära. Sedan han vunnit folkets bifall och förtroende, tog han ett steg närmare till ändamålet, inblandade politik i sina andliga svärmerier, och likasom af en gudomlig ingifvelse, tadlade Kalifens lefnad, seder och företaganden. Tomrut blef af regeringen förföljd och gjorde sig, under en flykt i Atlasbergen för en föregifven rättfärdig sak, i folkets ögon mera förtjent. Med falska underverk beviste han sin gudomliga sändning, och under fattigdom och skenhelighet samlade en betydlig krigshär. Han intog städer och lät utropa sig för Konung i Sus; men Tomrut afsomnade. . . Hans General, den förr omtalte lärda följeslagaren ifrån Orienten, Abd- Elmumem, följde den banade vägen och under en ärfd titel af Elmehädi, de rättrognes Förste, som hans företrädare antagit, störtade den unga Konungen i Maroco, hvilken han der lät halshugga. Abd-Elmumen underlade sig ej allenast alla det egentliga Marocos länder, utan eröfrade äfven Algier, Tunis med flere stater, och fördref de der qvarblifne Christne. Han underkufvade flera upproriska stammar, och det var i hans tid så god

råd

råd på slafvar, att man kunde köpa raska ynglingar och hyggliga flickor för ett obetydligt värde; men fångna hustrur och barn gaf han tillbaka till deras vederbörande, hvarigenom han förvärfvade sig allmän tillgifvenhet. Hans närmaste efterkommande förde lyckliga krig emot de Christne i Spanjen, och det omtalas ej mindre krigshärar än af 600,000 man, af hvilka i en enda batalj, 185,000 sägas blifvit på platsen. Om man i så förödande tider, oagtadt några Regenters och äfven enskiltes många hustrur och barn, ej känt den konsten att i hast frambringa fullväxta karlar; är det obegripligt, huru så många 100,000:de krigare beständigt kunnat vara på benen. Visst är likväl, att landet, under dessa ständiga oroligheter och inkräktningar, än af ett folkslag, än af ett annat, blifvit blottadt på invånare, hvilket ännu i dag visar sig med en ryslig ödslighet i de mest gynnade trakter. Denna Elmehädiska stämman upphörde omkring 1270, då den siste Regenten blef i Maroco öfvervunnen och mördad.

Trenne mäktiga hus delade härpå detta vidlyftiga Africanska herradöme. En stam, under namn af Merini, tog styrelsen öfver Maroco, hvartill äfven Fez räknades. Tunis utgjordes af det land som Romarne kallade *Africa propria;* Tremesen m. m. innefattade den nu varande Algieriska staten.

Den

Den Elmerinska familjen förblef likväl den mäktigaste och efter hand underlade sig på längre och korrtare tid, de frånskilde Africanska staterna, hvilka till omkring början af år 1400, tyckas varit Maroco skattskyldige. Detta rike tog äfven del uti oroligheterna i Spanjen, der de Arabiske Förstarna icke sins emellan kommo öfverens och af de Christne ledo gemensamma förluster. Redan ifrån början af 13:de århundradet lutade Arabernas välde i Spanjen och Portugal till undergång, och i medlet af samma tidehvarf återstod dem knappt mer än Konungariket Granada. En myckenhet Araber flyttade nu ifrån dessa Europas södra kuster öfver till Africa, der de bosatte sig i städerna och fingo namn af Maurer.

Ibland de Elmerinska Konungarna märkes isynnerhet Abu-Elhassan, som utbredde sin makt öfver hela norra Africa, ända till Egypten; men efter olyckliga krig i Spanjen, sedan han der förlorat några söner, sett sin mest älskade gemål fången i de Christnas händer, och lemnat 200,000 man slagne; återvände han sårad både i hjertat och lekamligen, till Maroco. Då efter nya och olyckliga öden, hans i detta residens såsom Guvernör qvarlemnade son nekade för sin Fader och Konung öppna portarna; sökte han tillflyckt i Atlas-bergen och af sorg slutade sin lefnad, omkring år 1351.

Den-

Denna dynasti blef under vanliga oroligheter och blodiga regements-ombyten, emot slutet af 15:de århundradet utrotad, och en Höfding, Said eller Sid Uatas blef regerande; men under en tid af hela 70 åren söker man förgäfves en så kallad thronföljd, der ingen stadgad ordning gaf en laglig företrädes-rätt. Det var vid denna tid, som Arabiska flyktingar och Judar, till antal af 7 till 800,000 personer, jagades ur Spanjen, af hvilka en stor del nedsatte sig på Marocos norra och vestra kuster, hvarvid den vanliga oredan i landet ännu mera föröktes. Ett ättling af Sid Uatas innehade ännu i början af 16:de århundradet, staden och riket Fez. Maroco, Dra, Tafilet jämte andra provinser och stammar, hade sina egna Förstar, som bekrigade hvarandra. Detta oroliga tillstånd gaf en Konung Emanuel i Portugal anledning bemäktiga sig flera orter på vestra kusterna, hvilka han befäste, då under samma tid en Förste ifrån Tafilet, söder om Maroco, Scheriff eller Mohammeds afkomling, gjorde sig ibland dessa små-Konungar namnkunnig och fruktad. Denna Scheriff erböd Konungen i Maroco hjelp emot Portugisarne, dem han låfvade förjaga ur landet: och då han till den ändan med en tillräcklig styrka inställde sig i Maroco-stad, afhände han Konungen derstä-

städes lifvet och antog sjelf titel af Konung öfver Tarudant och Maroco.

Så väl genom arf som genom eröfringar befann sig Mohammed-Elhussein, i medlet af 16:de århundradet, ensam Herre öfver Fez, Maroco m. m. och lät mörda den siste ättlägg af Sid Uatas familj, som utan rike och utan anspråk lefde i enslighet. Hans son och efterträdare utvidgade sina ärfda gränsor, beherrskade bägge Mauritanierna och en stor del af Numidien, var grym och vällustig. En Prins af denna ätt, Muley Abd-Elmalek hade begifvit sig undan senare förföljelser, till Turkiet, derifrån han med 4000 Turkar kom tillbaka att hämnas och underlägga sig Marocos rike. Den öfvervunne, vid namn Mohammed, begärde hjelp af Konung Sebastian i Portugal, som emot löfte om erkänsla på det förlorade rikets bekostnad, kom sjelf med en krigshär af 30,000 man, till Maroco, då i en slagtning vid Elkasar, en dagsresa från Tangier, alla tre Konungarna, nemligen Mohammed, Sebastian och Abd-Elmalek tillsatte lifvet, och ganska få soldater kommo undan. Detta skedde år 1578. En Hamet-Scheriff blef derefter enrådande Sultan öfver Allt-Maroco, utbredde sin makt långt ned åt de södra sandöknarna, förskönade sitt residens med vackra byggnader, skickade en Ambassadör till Drottning Elisabeth i England, och be-

röm-

römmes i allmänhet såsom en skicklig och förtjent Regent. Han dog 1603 och beredde sitt rikes undergång, i det han delade det emellan fem efterlemnade söner, som under en tid af 50 år öfverhöljde landet med blod, aska och förstörelse. En efterträdare, som kallas ej annat än Scheriff, hade 84 söner och 124 döttrar. Under en iråkad fångenskap begärde han af segervinnaren några qvinfolk till ett behagligt tidsfördrif i fängelset. En Negrinna beviljades honom, men den fulaste som kunde uppsökas. Hon blef mor till tvänne svarta Prinsar, Raschid och Ismael, som bägge uppstego på sin faders thron, mönster för de grymmaste tyranner. Den yngre blef stamfader för den nu i Maroco regerande familj, som i arf på mödernet efter den omtalta Negrinnan, utmärker sig med en mörkare hy än vanligen landets barn och infödingar hafva.

Vid samma tid hade inbyggarne i staden Salé, hvilka härstammade från de ur Spanjen fördrifne Araber och kallades Andalusi, afskuddat det Marocanska väldet, och medelst ströfverier, i början blott emot Spanjen, men snart emot alla handlande Nationers flaggor, gjorde sig mäktiga i landet och fruktansvärde för Europa. Salé utgjorde således en liten sjelfständig stat och försvarade sig tappert emot Sultan i Maroco,

co, i hvilkas stridigheter England tog det Kongliga partiet och Frankrike höll med republicanerne. Salé utfäste sig slutligen att till nämde Sultan, för sin lilla stat betala i årlig tribut, ett visst antal christna slafvar, i stället för annan skatt; men Sultan Raschids makt och tyranni förmådde denna i sig sjelf svaga regering att godvilligt underkasta sig Marocos öfverválde, hvilket tilldrog sig år 1666. Honom efterträdde Ismael, en af de grymmaste villdjur, hvarmed jorden varit belastad och lika girig som blodtörstig. Då hans Generaler och trupper begärde penningar till underhåll, förebrådde han dem att de voro sämre och onyttigare än åsnor och hundar, som lefde och tjente honom, utan att kosta något. Han afhände flera sina hustrur och barn lifvet och många tusende af sina undersåtare eller slafvar, med egen hand. Denna tyran afled 1727, i en ålder af 81 år. Ibland hans, som det försäkras, 900 söner, befunnos flere, hvilka stridde om den lediga thronen, hvaraf uppkommo de blodigaste och rysligaste händelser. Alla invånare i landet delades i partier emot hvarandra; bröder mördade bröder; mödrar uppoffrade sina barn och uppoffrades af dem, utan känsla af ömhet. Naturens och menskligheters röst kunde ej höras under dessa himmelskriande uppträden, der hjertats band voro

voro af den skändeligaste egennytta och regeringssjuka upplöste.

Efter flere Ismaels söner, som följde deras fader i styrelsen och liknade honom i grymhet, blef en deras broder, Abdallah regerande, som genom sin moders frikostighet emot Neger-trupperna, segrade öfver sina medtäflare, bröder och brodersöner. Men Abdallahs mor var ofta i fara att igenom sin sons omenskligbet tillsätta lifvet, och hade ingen annan utväg att frälsa det, än förmedelst en resa, som hon företog till profeten Mohammeds graf i Mecca. Abdallah låg i oupphörlig strid med syskon och undersåtare, och under flere skiften öfvervunnen och segrande, uppsteg ända till sju gånger på denna med blod och brott öfvertäckta thron.

Mohammed, Abdallahs son och Ismaels sonson, nedstigande från de omenskligaste fäder, blef likväl en klok och på sitt vis välgörande Regent. Han utropades till Sultan öfver allt-Maroco, år 1757, sedan han några år varit sin faders medregent, som trött af ålderns börda och mätt af blod, tillbragte sin senaste lefnad i overksamhet och vanmakt. Mohammed Ben-Abdallah hade inga medtäflare, sedan Ismaels söner och sonsöner blifvit mördade eller bragta i det armod och elände, att ingen vårdade sig antaga deras rätt eller fordringar. Han

hade

hade blott en bror, som var Guvernör i Salé, men utan skicklighet och utan regeringssjuka väckte han ingen fruktan och ingen afund. Mohammed hade i sin ungdom varit sin farmor följaktig till Mohammeds graf, och ville gerna anses såsom ett helgon, hvilken titel han i jämförelse med sina höga men omenskliga förfäder verkligen förtjente. Han ingick i förbund med Sverge år 1763, och förde i allmänhet en fredsam och en för sig och sitt rike nyttig och ärofull regering. Döden borrtryckte honom år 1790, under ett litet krigståg emot sin älsta son, Elyazid, som han ansåg för upprorisk.

Muley Soleyman efterträdde sin bror Sultan Elyazid år 1792, och styr det gamla Mauritanien såsom en vis Europeisk Förste.

Jag skulle önska att dessa ofullständiga underrättelser om det äldre Berberiet, det senare Barbariet, hämtade ur flere pålitliga källor, ej måtte förefalla mina läsare, för mycket tröttande — underrättelser, som ehuru i ett historiskt afseende korrta, kunna i en ledig och åt nöjet uppoffrad stund anses mindre förnöjande. Uti bref om Maroco, der detta landets äldre och senare beherrskare ofta förekomma, tyckes man med skäl kunna fordra, jag vill ej säga upplysningar, men en liten undersökning om des-

sa särskilta folkslag, som ifrån olika verldsdelar och med stridiga tänkesätt sig här nedsatt, ömsom segrande, ömsom besegrade. Men Breber, Maurer och Araber, sammansmälta till ett folkslag, ha längst bibehållit den kära och dyrköpta sjelfständigheten: och ense i religion, språk och seder, hvilka hålla dem likasom bannlyste från Europas upplysta nationer, torde de ännu i många kommande århundraden förblifva hvad de äro, sedan inga utvandrande och om jag så får säga, lösa folkskockar, nu mera sträfva ikring ur ett land i ett annat, och sedan religionsnitet upphört att mörda och ödelägga der det bör bereda menniskoslägtets lycksalighet.

Väl torde någon handlande nation med tiden kasta ett inkräktande öga på dessa Africas fruktbärande kuster; men dessas uråldriga infödingar, som lefva på bergen och bo emellan deras klyftor, som ej känna eller älska annat än sin himmel och sina hjordar, som ej sträcka den dagliga omtankan längre än till naturens knappa behof, med innerlig afsky för allt nytt — de skola, som sagt är, kan hända ännu i seklers tid bibehålla sig ibland upplysta folkslag, såsom Orang-Utang ibland Indianer, och till verldens senaste ålder bära vittne om vårt slägtes första barndoms-år.

Dessa rå och okunniga Araber ha likväl lyst med kunskaper, odlat handel, konster och vetenskaper, såsom de i alla verldsdelar utbredt sina vapen och Mohammeds namn. Deras rika språk, en följd af deras lifliga inbillningskraft i det behagligaste luftstrek och under den mest välgörande himmel; de omväxlande vändningar de gifvit åt sina eldiga och lediga tankar, ha i synnerhet utvecklat sig i poesi och vältalighet. Arabernas caracter och lynne var så till sägandes poetiskt, med bildrika föreställningar, som gerna uppstego till det underbara om icke fantastiska. Ett enkelt anförande af vanliga händelser med deras anledningar och påföljder, var således icke i deras smak. Då de berättade sina stamfäders, sina härförares, sina Kalifers lefnad och bedrifter, målades allt med de mest skimrande färgor. Det tvång som i Österlandet rådde emellan båda könen, omgaf deras förtroliga möten med mångfaldiga svårigheter, och de kunde ej njuta kärlekens enkla nöjen, hvartill de mest vällustiga känslor gåfvo dem den häftigaste drift, utan med tillhjelp af feerier, trollkonster och riddare-bragder. Derifrån blefvo vanliga händelser ovanliga äfventyr, och vi torde ha dessa nu okände Arabers förfäder att tacka för vår tids allmännaste och käraste läsning, våra så kallade romaner, som öfver Spanjen och Frankrike

krike i en mer eller mindre fin och grannlaga smak utbredt sig ända upp under nordens kallare luftstrek. Astronomi, mathematik, chemi och läkare-konsten värderades högt af Araberna, och de gjorde deri uppfinningar och framsteg, som hedra deras lärosäten, af hvilka tvänne, i städerna Fez och Maroco, voro under detta så kallade Kejsaredömets välde märkvärdige. Anatomien var ibland vetenskaperna förbuden, såsom bildhuggeri bland konsterna: det ena och det andra efter deras begrepp stridande mot religionen, till följe hvaraf det ansågs djerft att vilja undersöka och i bilder efterapa Skaparens verk och mästerstycken, liflösa ting likväl undantagne. Det sublimaste i räknekonsten, som upplöser det mest invecklade, de mest förnöjande problemer i himlahvalfvets och verldarnas mätning och kännedom, jag menar algebern, är en upptäckt af dessa snart på jordklotet förglömde Araber: äfvensom det interessantaste och djupaste af alla så kallade spel, schack-spelet, var den tänkande Arabens ledighets-verk. Ibland geographer är en Leo Africanus märkvärdig, som född i Granada, begaf sig efter denna stadens eröfrande af Spanjorerna, till Africa, der han gjorde forskande resor, äfven som i Asien och Europa. Han utgaf på Arabiska språket sina skrifter, som blifvit öfversatta på de flästa

Europeiska tungomål. Såsom philosoph, läkare och örtkännare förtjenar en Arab, El-Baithar omtalas, som på vetenskapernas räkning reste i Europa, Africa, Asien, Indien och Egypten. I *Flora Espanola* kallas han *el Tournefort* och *el Plinio de los Arabes*. Han har utgifvit böcker om örters, stenars, metallers och djurs egenskaper. Men det skulle vida öfvergå mina inskränkta gränsor, att följa Araberna på alla deras fordna lärdoms vägar. (*a*).

Dansen var hos Araberna enformig såsom deras musik entonig; men den förra i hög grad uttryckande och fri, ledde deras tankar till en föreställning, som emellan personer af lika kön var mindre förnöjande än retande. Hos Spanska nationen äro deras ännu brukliga dansar, Fandango, Volero

(*a*) Det berättas om den Spanske Cardinal Ximenes (Histoire du Cardinal Ximenes, par Flechier) att, sedan han förmått de mohammedanska skriftlärde till honom öfverlemna deras handskrifter i religion och vetenskaper; lät han uppbränna omkring 5000 band, sedan några få i läkare-konsten blifvit undantagne, hvari denna nation ansågs ha gjort goda framsteg. Men om han hoppades i de medicinska handskrifterna finna utvägar att förlänga sin nitfulla lefnad; skulle han i alla chemiska och theologiska arbeten förgäfves söka släcknings-medel emot de lågor, som under en förlängd skärs-eld borde omgifva hans brännande själ.

ro med flere, en ganska sinnlig qvarlemning efter Arabernas dans, som likväl i ett blandadt sällskap af bägge könen, vunnit i anständighet och behag. Deras musik är den ensliges, den ensammes språk, der blott en tanke, saknad eller längtan, uppfyller den suckandes bröst. Våra nu varande Arabers musik, äfven som deras seder, är sannolikt oförändrad ifrån de första tiderna. För en korrt stund finner man ett ömt nöje att höra en Atlas-invånare på en, högst tvänne strängar, uttrycka sin själfulla känsla och besjunga kärleken, vattnet och skuggan.

Handel har ifrån de älsta tider sysselsatt Araberna, hvilka långt före den lagstiftande Mohammeds födelse, utgjorde en handlande nation. Deras läge emellan de rika länderna, Persien och Indien och det yppigare, det mera civiliserade Europa, gaf dem en fördelaktig anledning till denna rörelse, som ännu mera lättades af Arabens tarfliga och nomadiska lefnadssätt och dess trogna ressälskaps, den måttliga kamelens obetydliga behof. I de sandiga öknarna var Mecca en stor nederlags-plats för Indiens och Arabiens varor, innan profetens jordiska qvarlefvor och ringa stoft dit församlade lättrogna pilgrimer ifrån alla mohammedanska verldstrakter. Det var den första och till äfventyrs den enda gång, religion och handel räckte hvarandra rena händer, in-

nan ärelösa procentare, svekfulla lurendrä-jare, en omåttelig vinnings-lystnad, förenad med högmod och vällust, gjorde det simpla och ärliga varubytet om intet och förstörde jämlikheten i handel. Araberna voro efter tid och omständigheter, herdar, eröfrare, handlande och apostlar. Caravaner, lastade med vidskepelser och varor, gingo från Mecca och Medina att öfver Kairo, Damaschk, Balsora, Alexandria, Tunis, Fez, Maroco, jämte Mohammeds tro, utsprida Indiens, Persiens och Arabiens dyrbarheter. På ena sidan gingo de genom de vestliga öknarna, öfver Niger-floden till kusterna af Guinéen, och utbytte Asiatiska varor emot elfenben, gullsand och slafvar; på andra sidan gingo de med sina caravaner och fartyg till China och Canton, hade nederlagsplats i Malacca, besökte Maldiviska och Moluckiska öarna, och voro de första, som till Europa öfverförde postliner, caffe, the, med mera. Staden Fez hade i dessa nordvestra Africas trakter, det största nederlag af österländska varor, hvilka derifrån utfördes äfven till Spanjen och Portugal: och då dessa Africas kuster ifrån äldre tider voro Roms och Italiens kornbodar, och Araberna i Spanjen och Mauritanien i senare tider beseglade och besegrade medelhafvet, dess öar och stränder; är onekeligt, att Arabernas handel varit ibland de mest vidsträckta och lönande.

nande. Men sedan Turkarne öfversvämmat Arabien och Egypten; sedan Portugisarne upptäckt den lättare vägen förbi goda hopps-udden till Ostindien; sedan nära en million Araber och Judar i yttersta fattigdom blifvit utkörde ur Spanjen och Portugal, och dessa fordom upplysta, mäktiga och krigiska folkslag nu mera ej äro studerande, handlande eller inkräktare, tyckas de ha återgått till deras urgamla, inskränktare och lyckligare lefnadssätt, nemligen att under ett tarfligt och fredligt tjäll ej sköta annat än hustru, barn och fädernejord.

Register:

Öfver de flästa i dessa bref förekommande ämnen.

Cadiz

Harda-

Register.

Dö-

Register.

[illegible]